

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ
I
DIMANCHE
1er JUIN
1980

HARATCH

Le SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO 2 F.

55⁰⁰ 80⁰⁰ — ԹԻՒ 14.657

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

55e ANNÉE — No 14.657

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՎԱՐՉ ՄԻՍԱԿԻԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Արտատպագրում : Տար. 300 ֆ. — Հասց. : 2 ֆ.
Ֆրանսիա : Տար. 260 ֆ. — Վեցադատագրում : 140 ֆ.

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ 1979

(Է. Հատոր, Ամբիլիս, 1979)

« Ե Ր Կ Ե Ր »

(Յակոբ Օշական)

«Սովետական Գրող», Նրեման, 1979

Իր մահունքն էլ վեր, ինչպես կենդանի —
Օշական, Յ. Օշական մեր զրախանու —
Օշական յաճախանքն է, եթէ ոչ մղձա —
Օշական, իր անտիպներով : Ամբողջու —
Օշական մեր պարագրիումին ձգտող այս —
պատգրությունը հարուստ է տակն է մէկ —
կողմէ անուարտութեան միւս կողմէ ան —
տիպութեան : Բայց այս անտիպություն —
նր կարելի է ըսել ընդհանուր է ամբողջ —
գործին վրայ, նոյնիսկ հրապարակուած —
ներուն, ճիշդ անոր համար որ անոնք կը —
մեր չընթերցուած : Այլ հարց, անշուշտ, —
որ մեր ժողովուրդը իր տարազանութիւն —
ու տարազանութիւն հակամարտութիւն —
կը կար —
ծեմ անկարող է ընդունելու յստան —
ներու տիեզերք մը եւ հոգեկան ամբողջ —
հարաւորութիւն մը միակաւոր կերպով —
նուաճող գործ մը :

Ամէն աշխատանք որ Օշականէն ան —
տիպ մը կը բերէ մեզի անտիպարիւնի —
արժէք ունի : «Երկեր» (1), 1973ին կը —
բովանդակէր «Հայրենիք»-ի մէջ կոր —
ուած «Մակ Պոռկե», «Հաճի Մուրա», —
«Հաճի Արտուր» վէպերը : Անմիջապէս —
վերջը «Բազին»-ը հրատարակէր «Մնա —
ցորդաց» ծնած, տեսակ մը իրեն ա —
նոր հակա շեղումը, «Մաթիք Մելիքեան —
անց» բայց առանց զայն հատորով մը —
անտիպութիւն : Նորութիւնը այլ տեղ է —
սակայն : Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողի —
կոսութիւնը հրապարակած է «Համապատ —
կեր»-ին է. հատորը, Գարեգին Բ. ի յա —
նախորդով : խոստումը կայ, ընթացիկ —
տարւան մէջ, լոյս ընծայել շարքին Լ. —
Խ. Ռ. հատորները : Հակա աշխատանք եւ —
վերջ որեւէ գնահատական խօսքէ, մա —
նաւանդ լիբանանի ներկայ պայմանն —
րուն մէջ :

Եթեանք հատորը, «Արուեստագէտ —
Սերունդ»-ի մասին, կը խմբէ վեց մե —
նագրութիւն : Թորգոմ Պատրիարք Գու —
րակեան, Թլկապիւնցի, Երուսաղիմ, Ռ. —
Զարգարեան, Սուրէն Պարթեւեան, Գե —
ղամ Բարսեղեան, այսինքն՝ գրողներ, ո —
րոնց մասին հաղորդագրու են ուսում —
նախորդութիւնները : Ըստ իս, Օշականի —
այս հատորին առանցքը կը կազմեն Թլ —
կապիւնցի եւ Ռ. Զարգարեան (նախա —
պէս արդէն տպուած «Հայրենիք» ամսա —
գրքի մէջ), որոնց գործերու վերլուծու —
մին կը յատկացուին աւելի քան 200 էջեր : —
Այլ ոք թերեւ «Գաւառի գրականութիւն» —
կոչուած յղացքի մասին այսքան ընդար —
ձակ ու բազմազան բան կարեւորութեւն —
մեր մէջ : Այս էջերուն կարեւորութիւնը —
այլ է սակայն : Թլկապիւնցի եւ Ռ. Զար —
գարեան իրեն յետադարձ անհարկ որոշ —
արժեք հասկնալի կը դարձնեն ոչ միայն —
«Սովետական Գրող»-ի արտադրումը, այլեւ —
«Մեհեան»-ի կարգ մը գերբերդումները, —
եւ «Հայաստանեայց Գրականութիւն» տա —
րադիւն բովանդակութիւնը :

Միայն գրականութիւն եւ գուռ գը —
րականութիւն փնտռող ընթերցողը բնա —
պիտի չըմբռնէ թէ ինչո՞ւ Օշական 70 եր —
կար էջեր կը յատկացնէ Թորգոմ Պատ —
րիարքի գործերու վերլուծութիւն : Նոյն —
էր պարագային միւս կողմիցին՝ Եղիշէ —
Պատրիարք Գուրգանին, որ «Համապատ —
կեր»-ի 2. հատորին մէջ կը գրաւէ աւել —
ի քան 150 էջ, երբ վարուածներ կը տը —
րաւարդուի միայն 60 էջ : Յարակարծիք՝ —
անշուշտ : Ողբացեալ սրբազանները (պըզ —
տիկ զինովով մը Գուրգան Սրբազանի —
«Հովանական Սրինգ»-ին) հեռուէն կապ

ունին «գրականութիւն» կոչուած յղաց —
քի հետ, զոր կը շփոթեն ամէն տեսակի —
կողմնակի արտադրութեանց հետ. բա —
նախորդութիւն, մատենագրութիւն, բա —
րոյախօսութիւն եւ իրարմա — աստու —
ծարանութիւն : Ըստ իս, Օշականի վեր —
լուծումներուն մէջ ուսումնասիրուող —
այնքան հետաքրքրական չէ որքան ու —
սումնասիրողը, Օշականի բացուածքը, —
ինք պիտի ըսէր զգայնութիւնը գործի մը —
առջեւ եւ անկէ, անոր հանդիպումէն բը —
նած գրութիւնը : Կայ նաեւ այլ հանգա —
մանք. Օշականի ծրագրերը, «Համապատ —
կեր»-ին մէջ թէ «Մնացորդաց»-ին (նոյն —
նիսկ «Սոնարհներ»-ին) ամբողջութիւն —
մը նուաճել է. պատմա — հոգեկան ան —
ջըրպետը «Հայ հոգիին» : Ասիկա ինքնիւր —
մէջ անձնական միթարանութիւն մըն է, —
տեսակ մը բնագնացական փնտռուք, որ —
կը կազմաւորէ, կը բազմաթիւ Օշականի —
արտադրութիւնը : Անոր առարկայական, —
այլ խօսքով «գրականագիտական» (Փէ —
թիշ բառ մը՝ յարեւելյա աշխարհի) տա —
րողութիւն ընծայել կը նշանակէ վէպ մը —
շփոթել իրականութեան հետ : Օշականի —
համար գրողները հերոսներն են վէպի —
մը որ արեւմտահայ գրականութիւն կը —
կոչուի եւ որուն համապատկերումը կ'ը —
նէ «Համապատկեր»-ը, ինչպէս «Մնացոր —
դաց»-ը պիտի ընէր 1/4 դարու մը պատ —
մութեան մը վրայ : Կը հասկցուի, ինչո՞ւ —
«Համապատկեր»-ը աննախընթաց տեսակի —
վէպ մըն է, Օշականի իմաստով՝ Կեան —
քը : Եւ խորքին մէջ Օշականի մօտ, ա —
մէն ինչ կը յանդիպէ վէպին, խուսափող, —
փախչող, անհունացող կեանքի մը պա —
րագրկութիւն : Կը հասկցուի, նաեւ, ին —
չո՞ւ Օշականի մը զանցանք որեւէ գրա —
կանութեան պատմաբանի հաճոյքը եղող —
«առարկայական տուեալները, պատմա —
ընկերաբանական բացատրութիւնները, —
թուականները, մէջբերումները. մէկ —
խօսքով՝ «գրականագիտութեան» գրաւ —
տային հերոսներն :

Օշական իր ծայրագոյն սահմաններուն —
կը տանի Շար Տիւ Պոռի մը, Մարտէ —
Րէմոնի մը քննադատութեան ենթակա —
յական ենթադրեալները, որոնք քննա —
դատութիւնը կը դարձնէին անձնական եւ —
հոգեկան փորձառութիւն : Ծայրագոյն —
սահմաններու կը տանի, կ'ըսէի, այսին —
քն՝ Օշականով քննադատութիւնը կը —
դադրի առարկայական ենթակայական —
չեմայի մը կոթիւնէ եւ կը դառնայ պար —
զապէս մարդու մը, վերլուծողի մը —
լուրջատուի գրեթեակերպ : Վէպ մը՝ —
յղացքին տալով իր արտադրողական, ա —
րարողական առումը : Անոր համար է որ —
Օշականի «քննադատական» եւ «գրա —
պատմական» արտադրութիւնը չի կրնար —
չեմայել, չգրեթե (գլխէ հանել) հասա —
րակ քննադատը : Բայց այդ համար չի —
ալ կրնար նոյն ատեն՝ չտաքնադատել ա —
ռարկայականով, պատմականով, սոց —
իալականով եւ ուրիշ պիտակներով մը —
տածողներու փաղանգը : Օշականի «քն —
նադատութիւնը» երկակնեցալ արտադր —
ութիւն մըն է, անգեղեղեղի եւ անորո —
շաղբիկ :

Երեւանեան «Երկեր»-ը նման մտահո —
գութիւն չունի, ի հարկէ : Զայն կազ —
մած է Ստ. Կուրբուխեան, որ «բախտ» է —
«ունեցել Օշականի աշակերտը լինելու —
Պոլսում» (2) : Բայց «Երկեր»-ը որակուած —
այս հրատարակութիւնը աւելի քան յոտ

ծաղկաբաղ մըն է, որուն զլխաւոր եւ —
միակ արժանիքը... իր գոյութիւնն է : —
Անիկա Օշականի որոշ գործերուն առա —
ջին մատուցումն է Հայաստանի ընթեր —
ցողներուն եւ իր 20.000 տպագրականով —
քիչիկ մըն ալ պատկառաղով : Այս գիր —
քով փաստորէն Օշականի վրայ դրուած —
լուրթեան փառաւոր դատակնիքը կը վեր —
ցուի (նայինք մինչեւ ո՞ւր) : Եղածն ալ —
Օշականի կը պարտի երկու թատերախա —
ղերու. մէկը տպուած՝ «Օրն Օրերուն»-ը, —
միւսը՝ անտիպ՝ «Պատասխան»-ը խորագրի —
քով, որուն բնագրէն օրինակ մը կը —
գտնուի Երեւան եւ որը, չես գիտեր ին —
չու, չէ արժանացած հրատարակութեան : —
Այս թատերախաղերու մէջ Օշականի հե —
րոսներէն ոմանք խորհրդային Հայաս —
տանի ի նպաստ խօսքեր ունին եւ կ'ընեն —
օրհանրանութիւնը «Ռոհրդային Մեծ —
Միութեան» (թատերախաղերը դրուած են —
Համաշխարհային Բ. Պատերազմէն ան —
միջապէս ետք, 945 — 46 թուականն —
րուն) : Ժամանակին մամուլը երկարօրէն —
խօսած է Օշականի այս շրջափոխումին —
մասին, թեր ու դէմ : Ինքնին առանձին —
նիւթ է հարցը եւ չեմ ընդլայնեմ : «Լա —
որ դրուած են» պիտի ըսեմ, թէ եւ թա —
տերախաղերէ վերցուած կտորներու գոր —
ծածութիւնը հեղինակի մը ի նպաստ կամ —
ի վնաս կրնայ գործածող տանիլ ըս —
տահակութեան : Կ'աւելցնեմ սակայն, ինչ —
որ միշտ մտածած եմ Օշականի ամբողջ —
թատրոնին մասին. հակայ եւ ուղղափառ

Գրեց՝
Գ. ՊԵՆՏԵԱՆ

Ֆիլաւոս մըն է անիկա իրրեւ թատերա —
կան կառոյց : Այսօր Օշականի այնքան —
բզկտած Շանթի թատերգութիւնները ա —
ւելի տանելի եւ խոսկիչ են իրրեւ ծրա —
գիր եւ իրագործում քան «Ստեփանոս —
Սիւնեցի», «Մինչեւ Ռուր», «Երկնքի —
ձամբով», «Օրն Օրերուն», եւայլն կոչ —
ուած «վրիպանքներ» : Ինքնաքննադա —
տական էջերու մէջ, Օշական բաւական —
վեր կը դառնայ այս արտադրութիւնը, ինչ —
որ փաստն է հիմնալի ու լուսաւոր կու —
րութեան մը :

«Երկեր»-ը վերադարձներու հաւաքա —
ծոյ մըն է, զոր կազմող ոչ միայն ձեռ —
քին տակ եղող անտիպը հրատարակելու —
առիթը փախցուցած է, այլեւ հրատարակ —
չական պարկեշտ, օգտակար, անհրա —
ժեշտ ձեռնարկ մը շփոթած մաքսանիւ —
զութեան հետ : Արդարեւ՝ Ս. Կուր —
տիկեան ոչ իր յառաջադրանքին մէջ (որուն —
14 էջերը պիտի չընեն, գիտարկով թէ —
ի՞նչ մտահոգութիւններ նման գրութիւն —
ներ չուկայ կը հանեն) ոչ ալ գրութիւն —
ներուն տակ որեւէ խօսք կամ նշում —
կ'ընէ հրատարակութիւնը կարելի դար —
ձուցած այլ հատորի մասին : Պարզապէս —
կը լռէ : Հատորի ներքին էջին վրայ դըր —
ուած է հետեւեալը. «Միհրատարակին ամ —
փոփում է արեւմտահայ ակադեմիայի ար —
ձակագիր եւ գրական քննադատ Յ. Օշա —
կանի (1883 — 1948) պատմութեանը, ո —
րոնց նիւթը կազմում է արեւմտահայ —
գիւղի կեանքը նրա հասարակ աշխատա —
ւորի ապրումներն ու յոյսերը, ինչպէս —
նաեւ առանձին հատուածներ («Մուտք», —
«Ներսէս Ծնորհալի», «Պետրոս Դուրեան») —
նրա «Համապատկեր» Արեւմտահայ Գը —
րականութեան» բազմահատոր աշխատու —
թիւնից : Պատմութեանը յորոնց մա —
սին յառաջադրանքն ալ կը խօսի իրրեւ «Ռո —
նարհներ»-ի շարքը (3) տպուած 1921ին —
(ի դէպ 1920ին), իրրեւ ամբողջական —
շարք հրատարակուեցան միայն 1958ին,

Պէյրութ, «հրատարակութիւն» Յ. Օշա —
կանի աշակերտներուն : Պոլսոյ հրատա —
րակութիւնը կը խմբէ միայն հինգ նորա —
վէպ, որոնցմէ «Երկեր»-ն ինկող կնիքը —
չէ մտած «Երկեր»-ն ներս (ինչո՞ւ. երե —
ւակայական կնիքի պատմութիւն մը, որ —
կուրտութիւն կը հասցնէ հովիւները) : —
1920ի հրատարակութիւնը առաջինն էր —
եռահատոր շարքի մը որ չէ իրականա —
ցած Օշականի Պոլսէն մեկնումին պատ —
ճառով : Մնացեալ պատմութեանը ցըր —
ուած էին Ժամանակի մամուլին մէջ, բա —
ցի «Գօլոս»-էն : Այդ հաւաքումը եւ խմ —
բագրումը կ'ըլլար 1958ին : Արդ՝ «Երկեր»-ը —
կազմողը պարզապէս կը վերահրա —
տարակէ նախապէս պատրաստ հատոր —
մը առանց յիշատակութիւնն ընկու առ —
գաւ : Այստեղ է մաքսանիւզութիւնը, եւ —
որ կրնայի նաեւ որակել անպարկեշտու —
թիւն : Մոռացում : Ինչպէ՞ս կրնայ ըլ —
լալ որ համակարգային կերպով բոլոր —
յղումները կը ջնջուին : Նման զանցա —
ռումի ենթադրութեւն է «Համապատկեր»-ի —
2. հատորը, որմէ սակայն քաղուած է —
«Դ. Վարուժան» մենագրութիւնը ամբող —
ջութեամբ : Ոչ մէկ կոնկրետ յղում ըՄ —
փիւրքի մէջ լոյս տեսած այս հատորն —
րուն, առատօրէն օգտագործուած (ին —
չո՞ւ, ոչ, երբ անխուսափելի է), որոնց —
տպագրութիւնը կարելի դարձուցած են —
մատի վրայ հաշուող մարդիկ : Այլ չեմ —
խօսիլ կէս — կատակ, կէս — լուրջ մա —
տենագրական ցանկէ մը որ անհրաժեշտ —
է նման որեւէ գործի եւ որ անշուշտ չը —
կայ այստեղ :

«Երկեր»-ը կը կրկնէ ուրեմն պէյրութ —
եան հրատարակութիւնը մեծ մասամբ : —
Մէկդի կը ձգէ «Առաջին Արցունք» —
(1902, եւ «Պառախն Անէժը» (1909) եւ —
«Երկեր»-ն ինկող կնիքը (1914) : Առա —
ջին երկուքը Օշականի առաջին պատ —
մութեան են, մեզի ծանօթ : Թերեւս —
նկատուած են «գեղարուեստականօրէն —
թոյլ», ինչպէս կ'ըսէ բանաձեւը, բայց —
առանց են որ կարելի կը դարձնէին Օշա —
կանի արտադրութեան շրջափոխումին —
քննութիւնը : Մեղք անշուշտ Երկերէն —
ինկող խեղճ ու փարթեմ կնիքին : Կը —
հասկցուի, ինչո՞ւ պէյրութեան հրատա —
րակութիւնը կը մնայ անտիպարիւնի :

«Երկեր»-ու մէջ իրրեւ պատմութեանը կը —
ներկայացուին գրութիւններ, որոնք ու —
րիշ բան չեն եթէ ոչ հէքեաթներ : Այս —
պէս, Կաղանդի Հէքեաթը, «Բազուկ —
ներ», «Աղբիւր» կու դան «Ռոհրդային —
ներու Մեհեան»-էն (1922), իսկ «Աւետու —
մը» «Երբ Պատանի են» շարքէն (1925) : —
Աւելին՝ իրրեւ պատմութեանը կը ներկա —
յացուի հատուած մը «Հաճի Մուրա» —
վէպէն : Այս բոլորը կը բանան քմայա —
կանի եւ կամայականի դուռը : Զձեռ —
նարկեցի «տեքստային» բաղադրութեան —
ենթադրելով նուազագոյն լրջութիւն մը : —
Նոյն տեսակի եղծանումի կենթար —
կուի «Համապատկեր»-ը : Եստիկին վը —
րայ տրուած ծանօթութիւնը կ'ըսէր որ —
տրուած են «Մուտք», Ն. Ծնորհալին, —
Պ. Դուրեանը, հատուածաբար : Բովան —
դակութիւնը կ'աւելցնէ Դ. Վարուժա —
նը : Արդ՝ որքան գիտեմ, Ներսէս Ծնոր —
հալին այնքան մը երկարակեց չեղա —
որպէսզի մտնէր արեւմտահայ գրական —
նութեան մէջ : Կը պատմականի բոլորովին —
այլ շարքի, որմէ տպուած են Եղիշէն, —
Ն. Ծնորհալին, Լաւրրոնցին, Նարե —
կացին, մեծ մասամբ «Սիւն»-ի մէջ : Այս —
մասին՝ լուրջութիւն :

Անցնինք «Մուտք»-ին որ տրուած է յա —
պաւումներով եւ որ ուրիշ բան չէ եթէ —
ոչ «Համապատկեր»-ին հիմնալի յառա —
ջաբանը : Եղածը կարելի է կոչել ազատ —
քաղութեան մը, որուն հիմնական մտահո —
գութիւնն է Օշականի գրութիւնը ընդու —
նելի դարձնել մեր գրականագէտներուն : —
Կազմողը կտրած է ամբողջ վերջաւորու —

10

Թիւնը (էջ 19-25, «Համապատկեր - Ա») բացի պարբերութիւնէ մը: Ինչ որ Հա - րաշահութիւն է ան ալ ջնջումն է գրեթէ բոլոր նոթերուն, այնքան կարեւոր 0 - չափանի գրութեան համակարգին (4): Նոթերը գրութեան մասնիկներն են առ - հասարակ եւ Օշականի մօտ յաճախ ա - նոնք են որ կը բերեն զլիաւոր «բաւիւր»:

Երբ նոթը կ'անջատուի գրութիւնէն, այս մէկը կը մնայ առկա, կազմ ունի մէջ:

Նոթերու ջնջումին կ'աւելնայ նաեւ գը - րութեան իսկ մէջ ուղղակի միջամտու - թիւններ: Նշմարած եմ հետեւեալը (թե - րեւա ուրիշներ ալ կան), որ հանուած է տրուած պարբերութիւնէ մը. «Հերոսա - կան է այս ընտրանիէն դուրս, կեցուած - քը պարզ մարդոց դարձեալ, որոնք կա - րելի ըրին օրինակի մը համար, Ամերի - կայի մէջ, «Հայրենիք» հանդէսին հը - րաշքը, Նախախիչ մեծամասնութեամբ մը բանուորներէ գոյաւոր ընթերցողնե - րու բանակ մը հանդերձելով: Ուրիշ խնդ - րի՜ր՝ այդ գրականութեան ներքին, տե - սակարար տարրոգութիւնը: Փաստը չի դադարի փաստ ըլլալէ» (5): Փնտեղէք այս տողերը «Երկեր»ու էջ 396ի երկայն - քին: Ջնջումը չի մտնի «հատուածի» բացատրութեան տակ, քանի մեզի տըր - ուած պարբերութիւնէ մըն է որ կ'ան - յայտանայ: Եղածը, ըստ իս (գծուար է ուրիշ լուծում գտնել, բացի գրաչարի մոռացումէն) իսկական գրաքննութիւն մըն է, որ ընթերցողը դիւրաւ կրնայ հե - տեղեցնել հատուածի բովանդակութիւնէ: Այս մէկն ալ ամէն գրաքննութեան պէս իսկապի եւ անխելք է նոյն ատեն, քանի որ կ'ըմբռնէ վտանգը եւ կը փորձէ զայն կանխել, ջնջելով, բայց չի կրնար հետք չձգել: Անշուշտ, «Հայրենիք» ամսագրի դերին եւ պայմաններուն մասին Օշա - կանի դիտողութիւնը կը գծուարացնէ Կուրտիկեանի ներմիտ մեկնաբանութիւ - նը «Հայրենասէր Օշականի» (ամբողջ ծը - րագրի մը՝ ստիկը, ամբողջ քարոզչու - թիւն մը ըսենք, գրական կոչումը պետնի մը վրայ): Թերեւս բաւական յստակ չէր Օշականի բանաձեւը. «մեր գրականու - թիւնը մեր Հայրենիքն է», որ յառաջա - բանի հեղինակը կը մէջընդմէջ առանց շատ հասկնալու: Անշուշտ, «Հայրենիք» ամ - սագրի գրաքննումը անմեղ չէ, մասնա - ւանդ երբ Օշականի դիտողութիւնը կ'եր - թայ անոր «Վարկաբանի» մեծամասնու - թեամբ մը բանուորներէ» կազմուած ըն - թերցողներուն, ինչ որ հակադիր բե -ւեոն է Սովետահայ գրականագիտութեան արժեւորումին: Մնաց որ նման յիշա - տակումի ջնջումով, կը սրբուի ստեղծու - մի վայր մը, յանուն քարոզչութեան, որ Սփիւռքը կը վերածէ անդադար ամբու - թեան գետնի:

Հատորը ունի բառարան մը, կազմուած Արշակ Պաշտպանի կողմէ: Օգտակար ձեռնարկ ինքնին: Բայց լեզուն՝ սխալ - ներով, որոնց բոլորին յիշատակումը պի - տի երկարէր այս էջերը: Այսպէս՝ փար - տըսիւն կը դառնայ ամառանային վերաբ - րու (էջ 474), պայտըստիզմ՝ տաղտըղալի խօսք, ցնաքանութիւն: 25-ի դիտեր, որ փանթալոնը թրքերէն է (էջ 474), եւ շան - քամը՝ ախաբեկչութիւն (էջ 482): Բա - ռարանը կը յիշէ Սմբատ Քյուրտ անունով արեւմտահայ վիպագիր մը (էջ 484) կ'են - թադրեմ Սմբատ Բիւրատը ըլլալու է:

Նման «օգտաշատ» անհեթեթութիւն - ներէ վերջ կ'արժէ յիշատակել մի քա - նին այն բառերուն, որոնց առջեւ «թուրք» նշումը գրուած է. հիսապ, մե - հեզ, մալ, միւսիք եւ ուրիշներ, որոնք մաս կը կազմեն խօսակցական որոշ ա - րեւմտահայերէնի մը եւ որոնք կու գան արաբերէնէն գէպի հոգիին եւ թրքե - րէն: Կան ալ բառեր որոնց առջեւ կը պահիսի այդ հաղուազիւտ նշումը. տալ - ղըն, սէֆսէն, չիֆթէ, չեմպէր, չալմ, եւայլն:

Վերջապէս, բառարանը բաւական դիւ - րութեամբ թրքերէնի կը վերադրէ ա - ծանցման որոշ ձեւեր կամ ամբողջ նա - խաղասութիւններ: Լեզուագէտ ըլլալու պէտք չկայ գիտնալու համար որ «պաղա - լամաղ է» դարձուածքը իբրեւ նախադա - տութիւն հայերէն է: Ազգայնամաղ բառը խառնուրդ անանցում մըն է, որուն ար - մատը ազատն է (ազադին դըն եղծանում մըն է միայն): Ամէն մարդ գիտէ, որ արեւմտահայերէնի մէջ գոնէ ազատել նաեւ փրկել կը նշանակէ: Լամա-ն է որ թրքերէնի դերբայական ձեւ մըն է: Իսկ յետին դըն ստացական յօդ է: Նոյն տե -

(86) (*) Կարծես թուում ըլլար՝ բան - տարկեցի ու չեղեց այլեւս: Բառերս ե - կան վերադարձնել մտածումը: Ազատել ըուն միտքը: Չարագործի մը նման: Ա - րատաւորուեցաւ, փարատեցաւ տեսիլը: Սա բացատրել կ'ուզէի բացայայտօրէն բառերով:

«Ոգիս ամենայնորն նիւթի մասնիկին մէջն է պահուումը: Ու հակառակը ան - կարելի է: Թէ ոչ նիւթի փոքր մասնիկ - ները զիրար պիտի անհետացնէին»: Մինչ, տիեզերքը վկայ՝ ցարդ իրարու տեղ իսկ չեն գրաւած: Կը համակեր - պին ընդհակառակն բնագիտական քնն մը անսովոր օրէնքներու: Այդտեղ կը մնայ վերջին մասնիկներու յատկութիւնը: Գի - տակի՞ց են իրենց այդ պաշտօններուն: Այո՛ թէ ոչ: Իմացեր էի սակայն, ա -ւելին՝ զգացեր թրթռացումներ այդ ուղ - դութեամբ: Բայց հիմա բառերուս բիւ - րեղացուցած վարկածին մասին կ'ասեմ - ներ կը յառաջացնեմ: Մինչեւ իսկ կը հասկնամ թէ որոշ ոչինչ պիտի կարե - նամ աւելցնել յետոյ ինծի ծանօթ նը - շաններուս վրայ: Ու եթէ չփորձէի կա - ղապարել միտքս բառերով՝ հաւանաբար յղացման ճիգը օրօրէր զիս աւելի ուրիշ սահմաններու միջեւ՝ նուազ վերացական գոյցէ քան բառերուն ընդգրկած ուժե - րու դաշտը:

Անպայմանօրէն հասկնալ կարծածս կորսուեցաւ իսկոյն երբ բառերուն դի - մեցի: Յանկարծ հեռացան ու անհետա - նալ սկսան զգացումներս ու տեսակա - րար հետքերս: Վերջեցաւ մտածումս:

Կարծես անբացատրելի իրականութիւն - ներու յատուկ նախազգացում մը գո - յութիւն ունի: Չայն բառերով արտա - յայտել անկարելի՞ է արդեօք: Բիւրեղ - եայ երեւակայութեան մը պակաս: Կ'ար - ժէ՞ դարձեալ փորձել: Այո, վաղն իսկ:

X

(87) -- Օղանաւին մէջ՝ նախագիծերը Ալէքսանդր Կարպէլի ցուցահանդէսին: Երկու տարուան բացակայութենէ մը ետք, մտադրած առաջին աշխատանքս է:

Յիշողութիւնս միջակ՝ ի բացառեալ գոյներու եւ ձայներու կալուածներէն

սակի խառնուրդ բառ է ալիստուրը, որ բարբառային այսօրն է, ահնայտօրէն շինուած հայերէն բառի կառոյցին վրայ օտար արմատի մը գործածութեամբ: Նոյն տեսակի բաներ են ալըմիշ եղայն, կէշիմիշ կ'ըլլաք, պիտիք պարմիշ ը - նիլը: Շատոնց է, որ լեզուաբանութիւնը ապացուցած է որ անշուշտ, օտար բառի մը ներմուծումը չի որոշեր նախադասու - թեան կառոյցը: Որով կարելի է հա - յերէն խօսիլ քանի մը օտար բառերու գործածութեամբ, պայմանաւ որ նախա - դասութեան կառոյցը հետեւի հայերէնի շարահիւստութեան կանոններէն մէկուն կամ միւսին: Ինչո՞ւ վերագրել այլ լեզ - ուի ինչ որ կը պատկանի մերին: Այլ հարց որ նման խառնուրդ ենթադրու, մասնաւոր թրքա - արաբախառն կը կազ - մէ գրեթէ «բաղաբաղան» թապու մը:

X

«Երկեր»ը իբրեւ ծրագիր՝ անհրաժեշտ բայց իբրեւ իրագործում՝ անբաւարար ձեռնարկ մըն է: Վերջում մը: Հին բա -

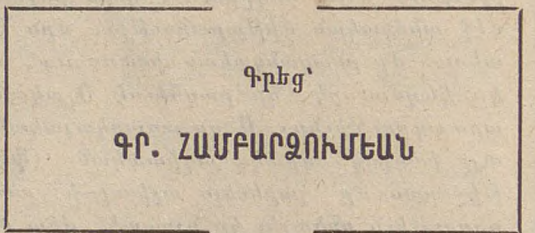
ներս՝ երեւակայական խաղերով կրնամ պատկերացնել մտքիս մէջ տարիներ ա - ռաջ տեսած մէկ նկարս իր գիծերու եւ գոյներու ամբողջութեամբ մէջ:

Այդ խաղին դիմեցի ուղեւորութեանս ընթացքին, վերատեսնելով Կարպէլի հա - րիւրէ աւելի նկարներ ինծի ծանօթ ընտրելու համար երեսունը: Խորքին մէջ ցուցահանդէսին բուն պատրաստութիւ - նը օգտնաւին մէջ աւարտած էր: Կը մը - նար իրագործումը:

Կարպէլ այն մեծ նկարին է, ծագու - մով Ռուս, գործքով Ֆրանսացի, ներ - չընչումով Հրեայ, զոր տակաւին չեն գետեղած իր հունին մէջ թանգարանի պատասխանատուներն ու քննադատները իր կանխահաւ մահէն ետք:

Յոյց տալ ամենայնապահանջական երե - սակները իր արուեստին՝ նպատակը այս ցուցահանդէսին:

Արուեստ մը որուն տակաւ - առ տակաւ կը մօտենաս: Ու կ'ըլլաս ճամբորդ որ

հրաշալի աշխարհի մը ենթակայ կը ըզ - դայ ինքզինքը: Եւ ուխտագնացութեան մը կը վերածուի ճամբորդութիւնը: Տե - սանելի ու անտեսանելի բաներու գեղե - ցիկ մէկ ձեւափոխումը կ'առաջարկէ Կարպէլ իր անզուսպ ոգեկան թռիչքով:

Երեւակայութիւն, չափ, հնար, յան - դուղն համեմատութիւններ, արտակեղ - րոն միջոց մը իրեն յատուկ, արհեստ, կշիռ, ուժականութիւն, գոյներու հզօր հնչականութիւն իրենց թրթռուն ցոլար - ձակումներով:

Այս բոլորը կը պարփակէ իր արուես - տը, որ՝ չի պատմեր, այլ՝ այնպէս մը կ'ընէ որ կարենաս դուն բիւրեղացնել այ - լազան պատկերներ միջոցին մէջ իր դը -

ռով մը «եղջերուաքաղ» մը, որուն զոհն է ոչ միայն Օշական այլեւ հայրենի ըն - թերցողը: Պէտք կ'ա՞յ ըսելու, որ «գի - տական» ու «գրականագիտական» ոչ մէկ արժէք ունի: Կը յուսանք որ «մօտիկ ա - ռաջիկայում» երբ «մեր ակադեմիայի գը - րականութեան ինստիտուտ» (5) զբաղի Օշականով, աւելի լրջութիւն կը պար - տաղրէ ինքզինքին:

Գ. ՊԵՆՏԱՆ

- 1.- Անթիլիաս, Մելիտինեցի մրցա - նակ, 1973:
- 2.- «ԵՐԿԵՐ», Յառաջաբան, էջ 7:
- 3.- «ԵՐԿԵՐ», էջ 4:
- 4.- ՏԵՍ, էջ 15 - 16ի երկու երկա - րաշունչ մօքերը, Համապատկեր Ա.:
- 5.- «ԵՐԿԵՐ», էջ 11:

ծած գոյներուն, գիծերուն, ձեւերուն, մեղսակցութեամբ:

Աւելի իրական քան բնական գոյներն ու ձեւերը որոնք ծնունդ կու տան իր բո - լորովին անձնական յօրինուածքներուն:

Կարպէլի ոճը, նկարիչ - նկարչինն է առաւելապէս, եւ ոչ բանաստեղծ - նը - կարիչինը:

Վերջին քառորդ դարու ամէնէն ար - տայայտիչ վարպետներէն մին էր որ կոր - սրնցուցինը կանխահաւ:

X

(88) -- Աւելի քան տասը տարիներ ա - ռաջ՝ Ժանսէմ ներս մտաւ ցուցարա - հէն պատկառելի, ծանր պայուսակով մը թեոնտորուած: Գիտցի՛ր ի՞նչ կայ մե - ջը, հարցոյց: Զգիտցայ: Բացինք միտ - տեղ: Միայն ու միայն վիթխարի գի - քեր կային հոն: Ռամպանտի ամբող - ջական գործը՝ զծագրական: Եւ որքան հասկնալի է Ժանսէմի կողմէ այդ դը - նահատումը: Ներկայ իր ցուցահանդէսը յաւագոյններէն մին՝ անթխելի փառա - րով կու դայ ապացուցանել իր նախա - սիրութիւնները: Ռամպանտ, այո՛, նա եւ՝ խնոր եւ Կոյա:

Դիմանկներու այս շարքին մէջ, որքա - ալ ներկայ ըլլան սակայն երկու վեր - ջիններուն արուեստը յիշենայ որոշ ծա - քեր, հոգեկան նման խոռվը մը, Ժան - սէմի նկարած կատակերգութիւններուն մէջ չկան անոնց չար ոգեգիծերը: Զգի - նաեւ ծագրանկարային տեսիլք: Կերպ - րանքը լուրջ կը մնայ միշտ: Ու կ'ընթա - ներէն անդին երազային կը մնան նաեւ տեսիլները, կեանքի կրկնախնդրական Կեանքն ու երազը կ'ամբողջացնեն դի - րար:

Նկարչութիւն մը որ կը սնանի թնու - թեան հարստութիւններով, ըլլան անկը - ընդժող մարդուն ներկայութիւնը, կամ իրերուն հիւսուածքը՝ հրապառ ձեւա - փոխութիւններով: Որ կու տան առաւ - կային փնտռուած առաւելագոյն ճշգրիտ արտայայտութիւնը:

Այլաձեւումը զոր կ'առաջարկէ Ժանսէ - մագաւ կը թողու սակայն դիտող իր փո - պրնակալ խորհրդածութիւններուն ընթաց - քին: Զափաւորեալ են իր եւակո - լիութիւնները կիրարկած:

Միւս կողմէ, գոյնէն աւելի զիծով աղ - տայայտուող արուեստագէտն է Ժանսէմ: Մակերեսային էական ուժերը նկարչի առաւել չափով մէկտեղուած են գիծե - րով: Գոյները կը հետեւին:

Գոյներ՝ յաճախ կ'ապտորակ մանիլ - ներ, լեմոնէ տիգալմեր, թեթեւ վարդա - գոյն մը, մոխրագոյնի պարբերական, որոնք սակայն լրացուցիչ ազդակներ չեն մնան:

Բայց երբ գիմանկներու ետին պահ - տած հոգիներու մեկնաբանը, կ'ընէ ա - նոնց խորշերուն մէջ, կը ցուցնէ կիւ - քըն ու երջանկութիւնը, Ժպտիտ ու ար - ցունքը յատուկ ստուերներով անոնց ի զգիլիւ լոյսով:

Ու գոյներու այդ տեղատարալ լու - սաւորելու կը ծառայէ նկարին խոր - Գործօն պաշտօն մը ունի՝ գծին տակ իր ամբողջական ու ճշգրիտ արտայայտու - թիւնը: Բայց գիծն որ կ'ընէ մասնաւոր չէ շինուած միայն: Ժանսէմ գիտէ աղ - տայայտութիւն որակել գծին մէջ: Բա - արտայայտութիւնը գծին մէջէն կ'անցնէ: Եւ գիծը կը շնչէ: Կ'ընդլայնի իր շունչը: Գիտէ փոխանցել ձեւերին: Ու գի - տեսնես ձեւը որ կը ստեղծէ մտքի ու սրտին անձնատուր:

Դիմանկներու շարքը, գիմանկներուն ցուցադրութիւն, յատկօրէն կը փառա - լորէ Ժանսէմի բոլոր յատկութիւնները: Նկարչական ըմբռնումը: Զգիլիւ նիւթ որ կը դերացնէ իր հաղորդակցութիւնը իր տաւին հետ: Պատրուակը՝ հոգեկան իր խռովքներուն ալ մերկացումը կ'ապ - հովէ:

Ու ծպտեալներով շրջապատուած Ժանսէմ քեզ ալ կը բարձրացնէ հետեւ - տէ իր մօտ, որպէսզի դուն ալ օրօր - ունի երեւակայութեանդ անձնատուր: Հասկնալու համար վերացական պարզ իրողութիւններու:

Զմոռնալ գետնայարկը՝ ուր ցուցադրու -

ուած են ժամանէմի վերջին դժաւորութիւնները:

Նկարահանողէսին զսպանակաւոր թէա – կան ուժը:

×

(89) – Որքան սիրտարար է անխախտ հաւատքի մը տէր ըլլալը: Հոգիին հաւատքը: Մտքին համար: Երջանկութիւններով ներդաշնակութեան մը ցործարարութեամբ ապահովելու համար:

Աւելի հանդիստ կարենալ գծելու հաւատքը:

Ու այն ատեն փոխանակ փնտռելու՝ տիեզերք, մահ, սէր, կեանք, ոգի, չար թէ բարի բառերու իրաւ իմաստը, որոնք թէ բարի իմաստը, ինքնալստահ՝ այո՛, քեզ կը խոսովեն, ինքնալստահ՝ այո՛, կը հաւատամ կրնաս մըմնջել պարզօրէն:

Իմ մէջ այդ գործողութիւնը ներդաշնակութեամբ յայտնարեւոյթ թելադրական ծաւալում մըն է:

Կարծես մշտնջենական երաժշտութիւն մը որոնէի:

Բլիշները հնչական զգայնութիւն մը ունենային ու տեւողութեան ընթացքին՝ տիեզերական համանունադ մը իմանային: Ժամանակը սլաքաւոր ելեւէջներ չունեն – նար:

Ի՞նչ է բուն մտածումս:

Եթէ հարցուէր, հաւանաբար պատահականէի, թէ այդ բնութեանցումովն իսկ բանաձեւուած բացայայտ ուղղութիւն մը չունի:

Հարցումը որեւէ նշանակութեան զուրկ է:

Իմաստ իսկ չունի ինծի համար:

Ձեռք ալ հետաքրքրուած դիտնայու թէ՛ հաւատացեալ եմ թէ ոչ: Բառացիօրէն: Գործքս ցոյց կու տայ հաւատքս անառարկելիօրէն: Ապրելակերպս:

Իրաւ է թէ երբ եկեղեցիէ մը ներս մտնեմ յուզումս դժուար զսպելի չափե – րու կը հասնի: Բայց յետոյ կ'անդրա – դառնամ թէ այս բազմապատկութիւնը աւարտութեան գեղեցկութեան կը պար – տիմ:

Աւելի լաւ անձի մը վերածողը զիս ա – նոր թաքուն ներդաշնակութիւնը, խոր – նորդն ու երաժշտութիւնն է:

Այսպէս բան մը պատահած էր ինծի: Փոքր էի: Հինգ տարու: Հայրենի տու – նըս՝ զորդ մը՝ բազմոցին վրայ փռուած: Յիսուս տարի ետք մանրակրկիտօրէն կը լինեմ տեսարանը: Օրուան լոյսը:

Այդ օրը՝ մեծ մայրս որուն հանդէպ խոր հաւատք ունէի, ըսաւ՝ «քեզ տունը միտակ պիտի ձգեմ պահ մը, պէտք չէ ա – նառալ ըլլաս»: Եւ աւելցուց՝ «եթէ ես չտեսնեմ՝ Աստուած կը տեսնէ: Ան կը տեսնէ ամէն ինչ, ամէն տեղ, ամէն ա – տեն՝ ցերեկ թէ գիշեր»:

Կաղանդը մօտ էր: Վախցայ: Նուէրի պատմութիւն: Այդ կարգի լրտեսութիւն մը կրնար անոնց թիւը զգալի չափով նը – տալեցնել: Ուստի շփոթելով հոգեղէն Կա – ղանդ Պապան երկնային Աստուած Պա – պային հետ որ զիս պիտի կրնար պատ – թել, փորձի մը գիմեցի:

Նետուելով բազմոցի գորգին վրայ, ու լաւ մը փաթթուելէ եւ գրեթէ աներե – տութեանալէ ետք, պոռացի՝ «Բարի ե՛մ մեծ մայրիկ... կրնա՞յ հիմա ալ տես – նել...»:

Առանց վարանելու եւ ամենայն լըջու – րեամբ՝ այո՛ մը լսեցի մեծ մայրիկին կուռ ձայնովը շեշտուած որ զիս ապշե – ցուց եւ պոռթկումի տեղի տուաւ: Մնա – ցի դամուած տեղոյն վրայ ու երկար լա – ցի անձայն: Մեծ մայրս շուարեցաւ: Ուղեց հարցումներ ուղղել: Ձանաց զիս հանդարտեցնել: Բայց անօգուտ՝ որեւէ պատասխան չունեցաւ ինձմէ:

Խորիս մը նետած էր ակամայ հոգ – ւոյս խորը: Քանի ոչ միայն գործովս չէր, այլ իրաւ հաւատք մը ունէի հան – դէպ իրեն:

Պատում էր իր խօսքը:

Աստուած մասամբ մէջս էր միտնուած ուրեմն:

Անձաւորմը անկարելի էր:

Մէկ էինք:

Տարօրինակ է՝ այդ վայրկեաններէն ի վեր շատ մեծ փոփոխութիւն մը առաջ

չէ եկած կը խորհիմ հաւատքիս ոլոր – տին մէջ:

Տեսիլքը տարբեր է միայն հիմա:

Տարտամ զգացում մըն էր այդ օրը՝ ներհայեցողութիւն է այսօր:

Եւ հաճելի արկածը կեանքին կ'ուզեմ որ տեւէ՝ միշտ պատրաստ մահուան: Մահը ներկայ է մտքիս մէջ զուգահեռ կեանքիս: Աստուած մէջս է պահուրտած:

Ձայն գտնելու չեմ աշխատիր:

Գիտեմ թէ եթէ փորձուէի գտնել զայն՝ այդ պահուն իսկ պիտի կորսուէր: Հա – տատ զգալով թէ Ան մաս կը կազմէ բը – ջիջներուս: Կեանքիս:

Ու անկարելի չէ որ նիւթը իր ամե – նախորդ մասնիկներով ոգի ըլլայ: Ամե – նայետին մասնիկն ալ նիւթին չունենալով նիւթեղէն տարազ: Եւ անցնող ժամանա – կին ու ծաւալող միջոցին մէջ սկիզբէն՝ տիեզերային ոգին նիւթէն աւելի առաջ ներկայ պէտք է եղած ըլլայ:

Այս է հաւատքս:

Եւ դունաւոր ըլլալու են տիեզերա – յին մասնիկները, յետին քարերը նիւ – թին:

Գոյն որ կ'ըսեմ կապոյտ – կարմիր չէ՝ հմայք ըլլալու է: Հմայք որ կ'ը – սեմ աղուորութիւն չէ՝ միայն ուժ ալ չէ

սակայն, այլ՝ յարակից տարբերութիւն մը, որ մղէ միանալու մասնիկները: Զա – տորոշելով գիրար:

Գրելով տալով գիրար: Տեսակ մը կամք:

Որպէսզի ոգին նիւթ չինէ: Ըլլայ կամ – քնն Աստուծոյ: Այս տիեզերական խա – ղին մէջ, ի՛մ տեղս, ո՛ւր եմ: Նախ՝ ուր – կէ՞ ուր՝ «ես» ըլլայի: Կրնայի չըլլայ: Այնքան քիչ էր հաւանականութիւնը: Երկրի լոննէրէն մին: Արդ, իմ ազատա – րար կեանքի արկածս ժամանակաւոր՝ գիտեմ թէ գրեթէ պատիւ մըն է ինծի՝ Արարիչին կողմէ: Ինձ նման ոչինչ չի – նած էր ցարդ՝ մէկ օրինակով: Խորհող – ներ ըլլան թէ փորձ մըն էր՝ թէ տիեզե – րային շարժման մէջ խաղալիք մըն եմ պարզ, գիւրարեկ: Կ'ընդունիմ՝ բայց «հիմա՛ – հո՛ս» ամենամեծ արուեստա – գէտին շուրջպար բռնելու հրաւէրը մեր – ժելու որեւէ պատճառ չունիմ:

Ընդհակառակն, ուրախութեամբ կ'ըն – դունիմ զայն: Երախտապարտ իսկ չըլլա – յի գիտեմ թէ այդքանն է բուն հրաշքը ինծի համար: Իմ կեանքս:

Յանձնուած պարզեւ մը:

Սիրով կ'ապրիմ: Երջանիկ չըսի:

Յետոյ նշմարած եմ որ երեւութապէս

լրացուցիչ կամ հակընդդէմ մարզերու մէջ, կան բառեր զորս կը շփոթեմ: Ա – ռանց զանազանելու իսկ զանոնք:

Երբեմն նոյն իմաստով գործածելու աստիճան:

Օրինակ՝ հաւատք եւ սէր. կրօնք եւ արուեստ:

Եթէ իսկապէս պարզեւ մըն է կեանքս՝ ինչպէ՞ս ընդունիլ:

Ճաշակաւոր ապրել սորվիլ նախ:

Իմ անկրկնա հեռու բազմութեան քըրթ – մընջիւնէն:

Յոռետեսութիւնս իբրեւ մղիչ ուժ գոր – ծածելով: Առաջին զրահս:

Չաշխատիլ արդիւք մը ձեռք բերելու համար մասնաւորապէս, այլ՝ իրաւին ձգտելու փնտռողութեամբ գիծով՝ պարզօ – րէն ապրել:

Տաքնալ առօրեայ աշխատանքին բե – րած արդիւնքովը:

Ապրել ազատ աշխատանքով՝ երկրորդ զրահս:

Հակասութիւնները վտարել: Ոչ բոլոր – րը: Հասկացողութեան եզրերը բազմա – պատկեալ չափերու հասցնելով: Առանց որ դժգոհութեան զգացումս ոչնչանայ: Լաւազոյնին տենչս նուազի, ըլլալու

նազան ուժեղ տարողութիւններովը, եւ ոչ միայն աչքի գոհացում տուող տարազ – ներու մէջ:

Ընդունիլ երեւոյթները իբրեւ հեռանը – կարներ:

Փորձեր: Կարելիութիւններ: Յղի բա – ներ:

Բայց ընտրել, զատորոշել, վերցնել միայն ճու հեռատեսիլքդ տեսակարար:

Որպէսզի անձդ գտնես:

Միայն միտակ կրնաս մօտենալ եր – ջանկութեան աղբիւրին:

Ափսոս, կաթիլ – կաթիլ կրնայ յա – գեցնել ծարաւդ:

Լայնախոհ ապրել սիրելով: Ամենա – կարեւորը:

Վերջին անթափանց զրահս:

Մահը չենթադրելով որեւէ ազդու – թիւն, որեւէ անքնականութիւն, որեւէ պատիժ:

Այլ՝ ազդու ոչնչութիւն մը: Ինծի հա – մար: Նոր սկիզբ ոգիին համար:

Բայց հող՝ կապը անվերադարձ իրգ – ուած է առաջին բլիշին հետ: Փրթած եմ անկէ: Չկամ: Եւ երբեք պիտի չըլլամ: Կեանքի արկածիս շարժուն հետքերը սրբուած են: Եւ առանց շարժման էու – թիւն չկայ:

Կամքս շարունակուի թերեւս՝ բայց ու – րիշներով պիտի իրագործուի այլեւս: Ու ա՛յդ, զիս չի շահագործեր: Ամենամեծ Արուեստագէտին կամքն է ամենահոգ:

Նման արուեստագէտին որ կը մերժէ իր գործը՝ Աստուած կը մերժէ զիս մահ – ուան գիմաց:

Խորհելով գուցէ թէ ոչ մէկ օգտակա – րութիւն կրնամ բերել ձախող վերջացող փորձի մը:

Պահուրտած էր մէջս:

Ու այդ յետին պահուն ուղղակիօրէն յարաբերութեան մտնելու կարելիութիւն չուզեր ստեղծել ինծի հետ Ծնունդ կ'ը – րագէ:

Ու բարոյական չկայ պարզեւուած ա – զատութեան մէջ՝ քանի առաւելապէս փորձառկութեան կը ծառայէ:

Ամենակարողը անբարոյ է բառացի – օրէն:

Եւ ինչո՞ւ կ'ուզենք անպայման, ան – պատասխան մնալու դատապարտուած հարցումներով անձկութիւն պատճառել հոգւոյն, որուն ամենափոքր մասնիկնե – րու ալիքն իսկ հմայիչ է երբ ազատ ըլ – լայ:

Հմայքը մասնիկներուն՝ Աստուծոյ կամքը:

Ու հոգիին ազատ թելադրական ծա – ւալումէն կախում ունի էութեան վերել – քը:

Ոգեղէնն է զիս յառաջացնողը:

Անմահութեան առաջնորդողը:

Պիտի մոռնայի՝ խնդալ սորվիլ:

Խնդալ գիտնալ:

Պայմանաւ որ իմանալ ջանաս արուես – տագէտին՝ հասկնալ փորձես գիտունին նման:

Եւ յետոյ, միշտ սիրես, սիրես... սի – րես:

Միշտեւ վերջին բոպէն:

Մոռցի՛ր, մոռցի՛ր, եղբրական ոչինչ:

Մահուան հովն է անցնողը:

Լսէ՛ բանաստեղծին ձայնը միայն:

«Ամեն հովի գիւ՛մ՝ հագին առագաստ,

Եթէ կա՛յ հագի,

Եթէ կա՛ն հովեր՝ հագին է պատրաստ:

Եթէ գա՛ն հովեր՝ կը մեկնին՝

անդարձ:

Մնաս բարեաւ ոչ ոքի»:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փարիզ, Մայիս 1980

(*) ԽՍՀՄ – Մամուլի տակ է Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղարուեստական-գրա – կան զանազան քուղիքներ, գրի առնուած

1970 – 1980ի շրջանին: Այս եւ յետագայ անոնք էջեր կը կազմեն այդ հատորին վերջին մասը:

Գրիգոր Համբարձումեանի «Գալիլէոսգալիլէոս 80»-ը,

որ կը մեկտեղէ գեղ

Ն Ղ ա ն Ն ի ռ ա Ն Դ ե Ր Ը ԶԻՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՁ

Տարբեր մշակույթներու պատկանող թատրոններ ունին իրենց յատուկ թատերական լեզուն։ Աստուծոյ կը բաղկանան տուեալ մշակույթի հանդիսատեսներուն հասկնալի նշաններով։ Չինական թատրոնը ունի նշաններու ամբողջ դրուսթիւն մը, որոնք մակերեսայինօրէն առնուած կը թուին պարզ ըլլալ, սակայն բարդ են եւ իւրաքանչիւրին կը լծորդուի իմաստ մը։ Չինական թատրոնի բեմը քառանկուն է եւ բարձր։ Երեք կողմերէն չըր — ջապատուած հանդիսատեսներով։ Խորքը երկու անցքեր, հաղիսատեսներու ձախ կողմի անցքը մուտքն է, աջինը՝ ելքը։ Չինական թատրոնը արեւմտեանին (1) նման չի գործածեր դժուած տեսարաններ եւ ճարտարապետական կառոյցներ, այլ բեմական տեսարանները կը պատկերացուին առանձին առարկաներով որոնք ունին իրենց մասնաւոր դերը եւ իմաստը։ օրինակ՝ սեղանը, աթոռները եւ դերասաններու գործածած կարգ մը առարկաները։ Չինական թատրոնի նշանները կարելի է բաժնել երկու մասի։ Առաջին տեսողականն է։ Երկրորդը, որոնք կապ ունին թատերական միջոցին (2), երկրորդը՝ լսողական, անոնք որոնք կապ ունին երկարաւիթեան, երաժշտութեան եւ ձայնային ազդեցութիւններու։ Մեր նիւթը պիտի կեդրոնանայ առաջին մասին շուրջ։

Տեսողական նշանները իրենց կարգին կը բաժնուի երկու մասի։ Անոնք որոնք կապուած են գործողութեան միջոց (3) յղացքին եւ անոնք որոնք մաս կը կազմեն բեմական տեսարանին։

Ա. ԲԵՄԱԿԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆԸ.—

ա) Բեմական Առարկաներ.— Ասոնց կարեւորութիւնը կը ճշգրտի համաձայն իրենց կատարած պաշտօնին եւ որոնք մաս կը կազմեն դերասանի խաղին։ Սուրբ եւ բաժակը, օրինակ՝ կը նշեն անցման կէտ մը կալուստ տեսարանէն դէպի գործողութեան միջոցը։

Ասոնց կողքին կան տեսարանը ամբողջացնող առարկաներ, ժայռի կտոր մը, զինուորական զգեստ եւ առարկաներ, ծառեր։ Կը պատահի որ այս վերջինները կը փոխարինեն առաջինները, այս փոխարինումը մասնաւոր իմաստ կը ստանայ, վիճակի մը շեշտումը, օրինակ։ Թատերական նշանակութիւն ունեցող առարկաներու առարկաներն են՝ սեղանը եւ աթոռները որոնք գրեթէ միշտ ներկայ են չինական բեմին վրայ։ Եթէ աթոռը եւ սեղանը իրենց սովորական դիրքին վրայ են, տեսարանը ներքին է։ Աթոռ մը, գետնի վրայ վրայ գեւորութիւն՝ կը նշանակէ հողաթումը մը։ Աթոռ մը վրայ վրայ դրուած՝ լեռ մը կամ բլուր մը։ Աթոռ սեղանին վրայ՝ քաղաքային աշտարակ մը։

Չինական թատրոնը նշաններով կը պատկերացնէ բնական կարգ մը երեւոյթներ։ Եռանկիւն երկար դրօշակներ, որոնք կը ծփացուին թատրոնի օգնականներուն կողմէ, կը նշանակեն հով։ Մուրճ մը եւ հայելի՝ փոթորիկ։ Թատրոնի օգնականներուն սեւ եռանկիւնաձեւ դրօշակներէն երբ գունաւոր թուղթեր դուրս կը թռչին՝ ձիւնամրրիկ։ Դասական չինական թատրոնին մէջ լոյսի եւ մութի խաղ չկայ։ Լուսաւորումը կը մնայ նոյնը։ Գիշերը կը պատկերացուի լապտերով մը, որ թատրոնի օգնական մը կը բռնէ բեմադրութեան ընթացքին։ Դերասանը որ կը մարմնաւորէ խեղդուող անձ մը, կը նետուի օգնականներուն միջեւ որոնք կը բռնեն դժուած ձուկ մը եւ ալիք (որոնք ջուրը կը պատկերացնեն) ապա, բոլորը միասին կ'իջնին դուրս (դերասանը խեղդուելէ յետոյ...)։

Նշաններու դրուսթիւնը կ'օգնէ չինացի դերասանին պատկերացնելու զանազան վիճակներ եւ գործողութիւններ «առանց որ ստիպուած ըլլայ վերադառնալ իրականութիւնը բեմին վրայ»։ Չինական թատրոնը պատկերացնելու համար ան կը գործածէ մտրակ մը որ ձին կը ներկա-

յացնէ, մտրակին գոյնը ձիուն գոյնն է։ Բեմին վրայ նետուած (առանց մասնաւոր դերի) մտրակ մը կը նշանակէ արածող ձի մը։ Կառքով անցքը կը ներկայացուի օգնականով մը, որ դեղին դրօշակներ կը բռնէ դերասանին երկու կողմերէն։ Դրօշակներուն վրայ կ'ընկնէր կան, որոնք անիւր կը խոհրդանշեն։ Նաեւ պտոյտ մը պատկերացնելու համար, բաւական է որ դերասանը թիով կատարէ յատկօրէն սահմանուած շարժումներ։ Գլխատուի տեսարանը՝ կարմիր մետաքսի մէջ փաթեցուած ծրար մը կը նշանակէ գլխատուած գլուխը, մինչ գլխատուած անձը դուրս կը վազէ՝ գլխատուելէ յետոյ...), մինչ օգնականը ծրարը կը ցուցադրէ հանդիսականներուն։

Նշաններ ալ կան որոնք կապուած են դերասաններու հագուածքին եւ ընդհանրապէս կապ կ'ունենան ներկայացուած նկարագրին։ Հողիները կը ներկայացուին կարմիր քողով։ Հիւսնաձեւ դեղին կը տարով՝ կապուած գլխուն շուրջ որ կ'իջնէ մինչեւ կանկալ, դեղին պարան մը կ'ունենայ վզին շուրջ։ Հրամանատար մը կ'ունենայ եռանկիւնաձեւ նշաններ որոնք ընդհանրապէս զարդարուած կ'ըլլան վիշապներով։

բ) Տարագներ.— Չինական թատրոնը ունի չորս գլխաւոր տիպարներ։

ա.— փայլուն նկարագրի տէր հերոսներ (Շիփէնկ), բ.— փողոցայիններ, անգութ մարդիկ, կոշտ զինուորներ (Ճինկ), գ.— հոգեւորներ, պարզներ, աքրպաթներ (չուու), դ.— Իգական տիպարներ (տան)։ Այս տիպարներէն իւրաքանչիւրը ունի իրեն յատուկ տարագը, որ ցոյց կու տայ ոչ միայն ենթակային ընկերային պատկանելիութիւնը, այլ նաեւ՝ անոր բարոյական արժէքը։ Չինական տարագները կը պատրաստուին սուղ եւ ազնիւ մետաքսէ եւ ծանօթ են իրենց դրօշակներու ճոխութեամբ։ Նկատի ունենալով որ դասական չինական թատրոնը առանց լուսաւորումի էր, հետեւեալ տարագը ունի նաեւ տեսարան ստեղծելու եւ ամբողջացնելու պաշտօնը։

Չինական թատրոնը ունի երեք տեսակ տարագներ.—

ա.— Արարողութեան զգեստներ, բ.— Առօրեայ հագուածքներ, գ.— Չինուորական տարագներ։

Չինական տարագը օրինակը կ'առնէ իրականութենէն եւ կը յարմարցնէ բեմին։ Աղքատը մարմնաւորող տիպարը կը հագնի առօրեայ հագուածքներ, փակ ցուած կարկանդակներով։

Նշանի մը կապուած իմաստը սակայն կրնայ փոխուիլ համաձայն կացութեան։ Գլխարկաւոր մը առուստ կանուս, կը նշանակէ թէ ենթական դիւշերը չէ քնացած։ Ենթական, եթէ զըլլաւ հագած է դիւշերը, ասիկա նշան է ծուլութեան։

դ) Գլխաւորներ.— Դերասան մը աւելի կը նշանակուի իր ներկայացուցած տիպարին՝ շնորհիւ դիմաներկումի։ Դիմաներկումը անկախ է եւ ունի իրեն յատուկ նշաններու դրուսթ մը։ Դիմաներկումը կ'ունենայ չինական հին պատերազմական դիմաներկում, որոնք կը ծառայէին սարսափ ազդելու թշնամիին վրէժին։ Թատրոնի մէջ պէտք կը զգացուի գաղտնիքը չար տիպարները միւսին զէն։ Դիմաներկը կարծես եւ անգործնաւոր կան էին, յարմարելու թատերական յարաբերութիւններու։ Ասկէ կու գայ դիմաներկումի զաղապարը։ Երեսին վրայ գծուած ձեւը եւ գոյնը ցոյց կու տան թատերական տիպարին նկարագրը։ Եւ բարոյական յատկութիւնները։ Ամէնէն ընդհանրացած ձեւը դէմքին երեք բաժանումն է, ներառեալ ճակատը եւ թուրքը «Y» գիրի ձեւով։ Իւրաքանչիւր գոյն ունի իր իմաստը։ Սեւը նշան է պարզութեան, անկեղծութեան, քաջութեան։ Կապուած՝ յամառութեան, անգործութեան, հպարտութեան։ Ապա, ներկուած տուեալ գոյնի տարածութեան

չափը կը համապատասխանէ տիպարի բարոյական արժէքին։ Ամբողջովին ճերմակ ներկուած դէմք մը, ճերմակ գոյնը ունի որպէս նշան, այսինքն՝ վատ մարդ մըն է (ընդհանրապէս աղուական ծագումով)։ Մինչ ճերմակի հետք մը քիթին վրայ՝ կը նշանակէ պատուաւոր մարդ (ընդհանրապէս՝ պարզ զինուոր)։

Բ.— ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑ.—

Չինական թատրոնը ունի «գործողութեան նշաններ», որոնք կապ ունին դերասանի շարժումներուն եւ ծեսերուն հետ եւ որոնք կ'արտայայտեն դերասանին նկարագիրը եւ իր յարաբերութիւնը թատրոնի միւս տիպարներուն հետ։ Այս նշաններու մեկնակէտը իրականութիւնն է բայց կառուցուած են այնպէս որ որոշուած նշանները չափով կարելի ըլլայ հեռանալ իրականութենէն։ Անոնք ունին իրենց անկախ գոյութիւնը (իրենց յատուկ իրականութիւնը)։ Սակայն հակասականը եւ հետաքրքրականը հոն է որ գործողութեան նշանները, որոնք տեսարաններու լրացումը չեն տարբերն են, մօտ են նաեւ իրականութեան, կամ հանդիսատեսին վրայ կը ձգեն իրականման վիճակի մը տպաւորութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ մտածելու տուեալները։

Չինացի դերասանը կիրարկելով ընդունուած նշանները կ'անցնի, օրինակ՝ երեւակայական արգելքէ մը։ Կը բարձրանայ երեւակայական աստիճաններ։ Իր նշաններէն հանդիսատեսը կը ծանօթանայ կացութիւններու բնութիւն նաեւ։ Դերասանը եթէ զըլլաւ ծոռելով մտնէ տունէ մը ներս կամ դուրսը ցած առաստաղի մը զարնէ՝ կը նշանակէ թէ ան կը մտնէ աղքատի մը տունը։ Դերասանը ելքի գոնէն թիով ներս գալու։

Գրեց՝
ՅԱՆՈՒ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

պարագային՝ կը նշանակէ թէ ամբողջ բեմը լեցուած է ջուրով եւ ինք կրնայ ուրիշներ ալ ընդունիլ նաւուն վրայ։ Չինական թատերախաղի մը մէջ սպասաւոր մը, որ ութ ձիեր ունի, կը յաղորդէ հանդիսատեսին ցոյց տալ թէ իր ձիերէն մէկը շատ զեղանիկ է, միւսը՝ ծեր, հիւսնդ, արքայի տուղէ ելն։

Նշաններ, որոնք կը նկարագրեն գործող անձերու հոգեբանութիւնը, կը կատարուին թեզանիքի (որոնք ընդհանրապէս կ'ըլլան լայն եւ երկար) շարժումներով։

Օղբ նետուած եւ կախուած վիճակի մէջ մնացած թեզանիքը կ'արտայայտէ յուսահատութիւն եւ ըմբոստութիւն։ Այլ ձեռքի թեզանիքը եթէ շրջան մը ընէ եւ սպա վար կախուի՝ կը նշանակէ որ ենթական տուած է ճակատադրական որոշում մը, կրնայ գոհած ըլլալ մէկու մը կեանքը։ Յուսահատութեան եւ տագնապի պահերուն, չինացի դերասանը ձեռքերը վար չի ձգեր, այլ վար կը ձգէ մէկ ձեռքը մարմնին մօտիկ եւ միւսով ալ կը բռնէ արմուկը։ Զգացումներու արտայայտութիւնը եթէ կարելի չլլայ թեզանիքի շարժումներով, դերասանը կը ծալէ թեզանիքը, կ'անցնի ձեռքերուն, որոնցմով կ'արտայայտէ հիւսնդութեան, տաքի — պաղի զգացումը, յուսահատութիւն, ցաւ, խղճահարում, խոհում։

Գործողութեան միջոցին պատկանող թատերական նշանները կը կատարեն շատ կարեւոր պաշտօն մը։ Անոնք ցոյց կու տան տիպարներու միջեւ ընկերային յարաբերութիւնները եւ որոնք արտայայտուած են տիպարներու միջեւ եղող պայքարին որ թատրոնի ամենակենսական տարրն է։ Յարգանքներ մատուցանելու կամ ունկնդրութիւն կը ուղղուի համար դերասանը կը բարձրացնէ ձախ թեզ մինչեւ կզակը, վար կախելով թեզանիքը, սպա ալ թեզին մատներով կը զանաւորէ թեզանիքի ծալքին դուրս ձգելով միայն ցուցամատը։ Յարգանքի ար-

տայայտութեան այլ ձեւ մըն է, երբ դերասանը կը խաչաձեւէ թեզերը։ Այդ ձեւ մը՝ աթոռի փոշին առնել, թեզանիքը շարժելով ալէն ձախ, սպա տրէն ալ։ Բարկութիւն եւ խորշակ ցոյց տալու համար դերասանը առջեւ կը հիշ դարձող թեզանիքը միաժամանակ միակողմ դարձնելով դէմքը։ Դերասանը եթէ զաղտնիք մը ունի հանդիսատեսներուն փոխանցելիք, կամ անձնական խոհում մը, կը բարձրացնէ թեզանիքը մինչեւ դէմքը եւ կը մեկուսացնէ ինքզինքը մի միւս տիպարներէն։ Մեկուսացումը աւելի վերացական ձեւն է երբ թեզը կը բարձրացնէ մինչեւ յօնքերը եւ թեզը կը շարժուի ամբողջ դէմքը։

X

Չինացի դերասանը տիպապետութեան համար բոլոր այս նշաններուն կը հետեւի կանոնաւոր մարզումի։ Աշխարհահռչակ դերասան՝ Մայ Լան Ֆինկ, կը յիշէ թէ ինչպէս կը հետեւէր այդ մարզումներուն, երբ միայն ութ տարեկան էր։ Չինական հին թատրոնին մէջ կ'ընեւ արդիւնաւէր խաղալ, հետեւաբար՝ մարդիկ կ'անէին իրական դերեր։ Շինկէի «Պատուաւոր Կնոջ» դերին համար կան կարգ մը կենսական շարժումներ, որոնց համար պէտք էր մարզումի երկար ժամանակ ճշգրտութիւն ձեռք ձգելու համար։ Անոնց մէջ էին քայլեր, դուրս բանալ, դողել...» կ'ըսէ Մայ — Լան — Ֆինկ։ Չինական թատրոնը ոչ միայն կարեւորութիւն կու տայ մարմնական ձկուսնութեան, այլեւ դերասանի ընդհանուր զարգացման։

Ան ծանօթ կ'ըլլայ ընդհանրապէս չինական փիլիսոփայութեան Գոմբիլիտի, Թաօյին։ Ան ծանօթ է ընդհանրապէս միւս արուեստներուն՝ երաժշտութեան, նկարչութեան։ Մայ — Լան — Ֆինկ նրկարչութիւն սորված էր եւ կապեր կ'ունէր նկարչական յորինումի եւ թատրոնի միջեւ։ Չինական թատրոնի խաղերուն միջեւ եղած «ստեղծութիւն» (կարգադր) կը նմանցնէր պատմաւոր վրայ «ստեղծեալ» պատկերներու։ «Անգամ մը որ դերասանը զգեստաւորուած եւ դիմաներկուած կենայ բեմին վրայ, ան կը դադրի սովորական անձ մը ըլլալ, այլ կ'ըլլայ արուեստի գործ մը, համարժէք արուեստագէտի վրձինին ստեղծած պատկերներուն»։

X

Արեւմուտը երկար ժամանակ դերակալութեամբ դիտած է չինական թատրոնը։ Առաջին անգամ՝ Սերժ Թրեթիւյով եւ Մայլըհայտ շաւառարէ — հատար սերտած են չինական թատրոնը եւ դիտած Մայ — Լան — Ֆինկի ներկայացումները Մոսկուա՝ 1935ին։ Ապա չինական թատրոնի հանգէպ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան Փիլիպքսթըր եւ Պրեթըր Պրեթս, որոնք ազդուելով չինական թատրոնէն, կը դարձան «հետաքրքրուած» յոյսերը։

1.— Ընթերցողներուն կը ձգեմք արեւմտեան քաղաքի նշաններուն հետ թաղապետութիւն։ Կամ չինական թատրոնի նշաններու գործածութիւնը, բոլոր անոնց արմէ ներկայ եղան փեթիքի Օփերայի ներկայացումներուն, Ապրիլ եւ Մայիս ամիսներուն։

2.— Թատերական գործողութիւնը պայմաւոր, ինչպէս որ կ'ընկալուի համադիսատեսին կողմէ, կը կոչուի «միջոց» («տարածութիւն» իմաստով)։

3.— Դերասաններու շարժումները լոյսի եւ գոյնի փափայլութիւններով տեսողութեամբ (ոչ-միւսական) տեսարանները կը կոչուին գործողութեան միջոց։ Մինչ քաղաքին բեմը եւ տարկանքը որպէս ամբողջութիւն միւսական գոյութիւն կ'ընթացան։

Մատենագրութիւն —
— Semiotics of Art: Signs in the Chinese Theatre . . Karel Brusak. Edited by Ladislav Matejka and Irwin R. Titunik. London, 1977.
— «My Life On The Stage» Mei-Lan Fang.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԱՊԸ՝ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀՈՎԻԸ, ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍԱԿԻՑԸ

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՐԻՑՍ իՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԲԵՐԱԻ

Մոլորություն է Յովհ. - Պողոս Բ. քա-
նասյապետին համար ուշ մնալ միշտ,
այսպես ասելով ժամանակացույցին վրայ:
Այս անգամ ալ հաւատարիմ մնաց այդ
անուշաբանութեան եւ Պապը ժամէ մը աւելի
բացառուով է, որ հասաւ Օրլի, Ուր -
պի կէսօրէ ետք: Հոնկէ, թուանով է որ
Պապը ժամանեց Շան գէլիկէ, ուր կը դե-
տարուէր Հանրապետութեան Նախագա-
պին կողմէ, ապա՝ Քոնքորատի հրապա-
ռակին վրայ է, որ կը կատարուէր ու -
ղեկներու փոխանակումը: Փրանսայի
Նախագահը ողջունելով Պապը, քանի մը
խոսքով կը դէմը անոր պատմութիւնն ու
կրօնական աւանդութիւնը, շնորհիւ հա-
մար նաեւ « Գիտեմ որ Փրանսայի ժողո-
վորը իր երկարատեւ յիշողութեան մէջ
պիտի պահէ պապական այս այցելու -
թեան յիշատակը, առաջինը զոր կ'ըն -
դունի 817 տարիէ ի վեր, երբ ձեռն հե-
ռաւոր նախորդը՝ Աղեքսանդր Գ. կուգար
ձեռք ձգելու Փրանսայի պաշտպանու -
թեան »: Իր պատասխանին մէջ Յովհ. -
Պողոս Բ. կը յայտնէր նախ որ իր ճամ -
բարութիւնը, ամէն բանէ առաջ, հով -
տական ճամբորդութիւն մըն է այցելե-
լու Փրանսայի կաթողիկէները: Ճամբոր-
դութիւն մը, սակայն, որ կ'ուզէ նաեւ
թարգմանն ըլլալ իր յարգանքին եւ բա-
նակցութեան համայն բնակչութեան նը -
կատմամբ եւ հո՛ւ, կը խորհի ի մասնա-
բարտանայ միւս համայնքներուն, հը -
րկական եւ մահմետական համայնքնե -
րուն:

Քոնքորատին Պապը կ'անցնէր Նոթր -
ճամ, ուր քէ տեւումը կը փոխարինուէր
անմեղքութեամբով, նուազ հանդիսաւոր:
Լեհական առաջին զորքը կուտար Կար -
դինալ Մարթի, որ կ'ողջունէր Պապը՝
երեք լեզուով (Փրանսերէն, լատիներէն
եւ լեհերէն) ըսելով « օրհնեալ է Յիսուս -
թիստոս »: Ժողովրդային խանդավա -
ռութիւնը կը մեծնար հետզհետէ եւ ա -
ւելի զգալի կը դառնար Օթէլ - տը - Վիլ,
ուր Զինքը կ'ընդունէին ժառ Շիրաք եւ
մայրաքաղաքին թաղապետութիւնը: Շի -
րաք յայտնէէ ետք Փարիզի հպարտու -
թիւնը Պապը ընդունելու « այս վայրին
մէջ, ուր ողբերգութեան եւ մեր երկրին
պատմութեան մեծագոյն դէպքերը »,
կ'անցնէր: « Սրտին մէջն էք այս քա -
ղաքին, որ իր հարստութեան մէջ, ունի
երաւագէտի, Աթէնքի եւ Հռոմի երբեակ
հաւանքը »: Յիշելէ ետք թէ Հռոմ եւ
Փարիզ զուգորդուած են, կը շնորհէր. -
« Նոյն լոյսն է որ գերեզմը կը պարտէ,
մտքին լոյսը »: Իր պատասխանին մէջ,
Պապը մաղթեց որ Փարիզ մնայ լոյսի
քաղաք իր երկրին եւ աշխարհի համար:
Իր երթիկի աւարտին, յիշեց որ երբ ա -
ւելին անգամ Հռոմ կը զրկուէր, Փա -
րիզն անցած էր: Նուով է որ Պապը,
որով միշտ կ'ընկերանայ ծիրանաւորներ
Մարթի եւ Ելիկարայ ինչպէս նաեւ Գերայ
Ֆելէշ, կ'ողջուէր իր փարիզեան բնա -
կալարը պապական դեսպանատունը:
Շարաթ առաւօտ, նախ կ'ընդունէր քը -
րտանոնայ ոչ - կաթողիկէ յարանուա -
նութիւնները: Ինչպէս նախորդ օրը Նոթր
ճամ եւ աւելի ետք Էլիզէ, հոս ալ իր
մասնակցութիւնը կը բերէր Հայաստան -
եայ Եկեղեցին, յանձին Կաթող. Պատ -
մարտի Սերովէ Արք. Մանուկեանի, ինչ -
պէս պիտի յիշէր Սերովէ Արք. Կիրակի
օրուան իր քարոզին մէջ որ յա -
ռաջանէ մը ետք, նուիրուած Պապին

այցելութեան, պիտի վերաբերէր քըրտ -
անեայ Եկեղեցւոյ էքլեմէնիք ձգտումին:
Ապա, Պապը կ'առաջնորդուէր Էլիզէ,
ուր աւելի քան 4000 « առանձնաշորհ -
եաներ » զերար կը հրմշակէին եւ ուր
ընդունուելէ ետք ժիւղար տիւնիկին կող -
մէ, կը սեղմէր բազմաթիւ ձեռքեր ի շարս
որոնց՝ Ֆ. Միթերանի եւ Ժորժ Մառէշի:
Այցելելէ ետք Փարիզի Եպիսկոպոսա -
րանը, Ռիւ տիւ Պաքի մատուցը, ուրկէ
մեկնած պահուս, սրամտութեամբ կ'ըսէ
« Գիտե՛ք ինչ է Պապին բուն կացութիւ -
նը: Իրեն միշտ կ'ըսեն՝ «ուշ մնացիր»:
Շան տը Մարս է, ապա, ուր կ'ընդու -
նի լեհ դադութը, ընտանեկան, « հայ -
րենակցական » հանդիպում մը: Բայց
օրուան կարեւորագոյն կէտքը պիտի ըլ -
լար Սէն - Տընի, համայնալար եւ բան -
ուորական արուարձան մը, ուր Պապը
պիտի յայտնուէր իրբեւ ժողովուրդին եւ
խոնարհներու հովիւը եւ իր երկար ճա -
նով, նախ կը մեծարէր մայրութիւնը,
ժանրանալու համար ապա աշխատանքին
եւ բանուորական վիճակին վրայ, շնորհ -
ով նաեւ դադարով աշխատանքներու,
յաճախ դժուարին վիճակը: « Մարդկա -
յին աշխատանքի աշխարհը, նախ պէտք է
ըլլայ աշխարհ մը կառուցուած բարոյա -
կան ուժով վրայ, կ'ըսէր Յովհ. - Պողոս
Բ., պէտք է սիրոյ աշխարհն ըլլայ եւ ոչ՝
ատելութեան աշխարհը: Կառուցման աշ -
խարհը եւ ոչ՝ քանդումի աշխարհը:
Մարդկային աշխատանքին մէջ խորապէս
արձանագործուած են մարդուն, ընտանիքին,
ազգին, մարդկութեան իրաւունքները:
Աշխարհի ապագան կախում ունի անոնց
յարգումէն: Մարդը ոչ միայն հացի
կեցցէ, այլեւ ճշմարտութեամբ »: Պատա -
րաբար՝ ինքնատիպ եւ արդիական կատար -
ուած է « Կաթողիկէ Բանուորական Շար -
ժումին » եւ քրիստոնեայ բանուորական
երկրասարգութեան կողմէ: Պապը, կը
խօսի նաեւ փորթուկալերէն եւ սպաներէն
օտար աշխատանքներուն համար:
Թուանով է, կը կին, որ Պապը կը վերա -
դառնար պապական Նուիրակցութեան
դեսպանատունը: Կիրակի, նախքան Պուր -
ժէի մեծ պատարագը, Պապը, միշտ իր
աւանդական յապաղումով, կը հասնէր
Կաթողիկէ Էնսիկլիկին, ուր կը խօսի դա -
ռատուններուն եւ աշակերտներուն: Ապա՝
Պուրժէ: Հոս սակայն սկսեալուած մէկ
միլիոնի բազմութիւնը չկայ, կէսը հա -
զիւ՝ այսինքն 500 հազար: Օղբ, անձե -
ւոտ եւ զով կը բացատրէ, բայց մասամբ
միայն խանդավառութեան այս պակասը:
Հանդիպումն է « Աստուծոյ ժողովուր -
դին հետ »: Եթէ Շարաթ օրուան Սէն -
Տընի իր ուղերձը ընկերային էր, այս ան -
գամ առաւելաբար դադարաբանական է: Կը
թուի թէ Յովհ. - Պողոս Բ. խաչակրու -
թեան համար ճամբայ ելած է, խորհելով
թէ քանի կան որոնք չեն դար Եկեղեց -
ւոյ, լաւ է որ Եկեղեցին երթայ անոնց:
Բոլոր դաշտերը մէկակել կը նկատէ եւ
յաճախ շատ զիջումներ ընողի տպաւորու -
թիւնը թողելով հանդերձ, յանկարծ կը
դառնայ վճռական: Շարաթ օր կը հա -
մաձայնի կիթառներով զբերթէ « Իփի »
պատարագի մը, բայց Կիրակի իրիկուն,
կէս դիշերին, կը պոռայ 50 հազար երե -
կէս գիշերին « լատիներէն սորվեցէք »
երբ կը պարզուի որ Ավէ Մարիայի լա -
տիներէն բառերը չեն գիտեր: Պուրժէի
մէջ է որ աւելի պիտի ծանրանար մարդ -
կային իրաւունքներու եւ յառաջելիմու -

Հայ Երիտասարդ մը Սպաննուեցաւ

Նապասայի շրջանին մէջ

23ամեայ ընկեր մը, Յարութիւն Պայ -
րապարեան, երէկ առաւօտ սպաննուեցաւ
Նապասայի շրջանին մէջ:
Շրջանի մեր ընկերներուն համաձայն,
ոճիրը պատահած է Հինգշաբթի վաղ ա -
ռաւօտեան, ժամը 2ին, անհատական վէ -
ճի մը հետեանցով: Նապաս բնակող
թաղեցիկ մը հետ անոր անհատական մի -
ջադէպը վերածուած է շրջանի զինեալ -
ներուն հետ բախումի:
Հակառակ անոր որ երէկ ամբողջ օրը
չափազանցուած տարածայնութիւններ
լարուած միջոցաւ մը ստեղծեցին շրջ -
անին մէջ, պատճառ դառնալով փոխա -
դարձ առեւանգումի մէկ՝ միջադէպի,
այսուհանդերձ կարելի եղաւ առաջը առ -
նել կացութեան վատթարացումին եւ ա -
ռեւանգեալները վերադարձուեցան:
Հետապնդումները կը շարունակուին,
ստուգելու համար թէ նապասայի զինեալ -
ները ինչո՞ւ սպաննած են մեր ընկերը,
որուն թաղման արարողութիւնը կատար -
ուեցաւ երէկ, կէսօրէ ետք ժամը 3ին,
Նոր Մարաշի Ս. Քառասնից Մանկանց
Եկեղեցւոյ մէջ,
«ԱԶԳԱՎ», Մայիս 23

թեան որոշ վտանգներուն վրայ: « Այս -
օրուան մարդը, կ'ըսէ Յովհ. - Պողոս Բ.
աւելցուցած է իր իշխանութիւնը Երկրին
վրայ: Կը խորհի նոյնիսկ ծաւալման ան -
կէ անդին: Կարելի է միաժամանակ ըսել
որ մարդուն իշխանութիւնը միւս մարդ -
ուն վրայ միշտ աւելի ծանր կը դառ -
նայ: Երթալով աւելի քիչ կրնայ ինք -
զինքը կառավարել, նոյնիսկ այլեւս չի
զիտեր ուրիշները կառավարել: Որքա՞ն
ստիպողական դարձած է մարդուն հիմ -
նական իրաւունքներու հարցը: Ի՞նչ
սպաննական դիմագիծ կը պարզեն ամ -
բողջատիւնութիւնը, աշխարհակալու -
թիւնը, որոնց մէջ մարդը կը դադրի են -
թական ըլլալէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ
կը դադրի իրբեւ մարդ համարուելէ »:
Կէսօրէն ետք, Պապը կ'անցնի Իսի - լէ -
Մուլինո, այցելելու համար դպրիկանքը,
ուր կ'աշխատի ժառանգաւորներու հետ
եւ եպիսկոպոսներուն: Միասնաբար կը
դադարաւարէ աւանդապաշտներն ու յա -
ռաջելիմաբէները: Ոմանք փակուած կը
մնան քարացած մտայնութեան մը մէջ,
միւսները « կ'աճապարեն »:
Իրիկունն է սակայն որ պիտի կատար -
ուէր ամէնէն կարեւոր հանդիպումը,
քանի ան կը վերաբերէր երկրասարգու -
թեան: Յիսուս հազար Փարք ամ փրէնսի
ներսը, նոյնքան չեն կրցած մտնել: Հա -
ւաքովքը, կ'որակուի « Ծո », հարցում -
ները կը տեղան, նախապէս արդէն փո -
խանցուած են Պապին, որ կը պատաս -
խանէ: Սեռային հարցի շուրջ, կը կրկնէ
որ մարդը պէտք է տիրապետէ իրեն եւ
միայն ամուսնութեան մէջ կ'արտօնուի
յարաբերութիւնը: Ուղեւորութիւնը մեծ
է սակայն հաւատացեալ թէ անհատա -
յայ երկրասարգներուն մօտ եւ Պապը
դարձած է սիւսիք - սթառ մը, կուռք մը:
Զրոյցը մտերիմ է բայց եւ այնպէս կը
հասնի պահը, ուր անսպասելի կերպով,
Յովհ. - Պողոս Բ. կը բացազանչէ « Լոն -
ցէք »: Կէս դիշերը անց է ու դեռ չէ
մեկնած դէպի Սաքրէ - Քէօր, ուր պիտի
է հասնէր ժամը 23ին: Կ'երթայ սակայն,
ոչ թէ ուշ դիշերին, այլ վաղ առաւօտեան,
մէկին եւ Մոնմարթի բարձունքէն կ'օրհ -
նէ Փարիզ քաղաքը:
Երկուշաբթի օր կը խօսէր իր ամէնէն
երկար ճառը, ինչեւք, (թէ եւ ոչ մէկը
կարճ է...) ու կ'անցնէր Լիզիէօ եւ հոն -
կէ, նոյն իրիկունը, կը վերադառնար
Հռոմ:

ԵՐԵՎԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ

ԵՐԵՎԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 23-29)

ՓՈԽԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 43րդ ԱՆՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԱԾ
ԴՈՒՆ ԴՈՍՏՈՎԻ ԲՍԱՒԷՆ (2-1)
Խորհրդային Միութեան ախոյեան -
թեան մրցաշարքին, « Արարատ » 1ի դէմ
2 կէտով պարտուած է Դոնի Ռոստովի
ԲՍԱՒԷՆ, այս վերջնային դաշտին վրայ:
Առաջին կիսախաղին Երեւանցիները կըր -
ցած են տիրել դաշտին, զնգալը ունե -
նալով միշտ իրենց տրամադրութեան
տակ, բայց երկրորդ կիսախաղին Ռոս -
տովցիները զորհի անցելով փոխած են
խաղին ընթացքը եւ նշանակած երկու
կոլեր: խաղի աւարտէն քիչ մը առաջ Երե -
ւանցիները նշանակած են կոլ մը:

ՅՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Դ Պ Ր Ո Ց Ե Ի Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ

Գրեց՝ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ Վ. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

(Բ. և Վերջ)

Մենք Հայերս, այսօր, պէտք է պատ-
րաստուինք եւ յատկապէս պատրաստել
նոր սերունդը ընտրելու նոր արժէքներ,
գիտադաստիարակութեան համար ապագան. եւ ա-
սիկա մշակութային ու դաստիարակչա-
կան գիտակից առաքելութեամբ, իր տե-
սակին մէջ խոր ու բուռն ինչպէս էր ժը-
ժը. դարերու մեր Զարթոնքի սերունդը,
եւ որակով ու մերձեցումի եղանակով
ինչպէս նաեւ արտայայտութեամբ
աւելի յառաջացած, զարգացած, ներկայ
մարդը արձագանգող վճռականութեամբ:
Եթէ անցեալին Զարթոնքի սերունդը,
ինչպէս կ'ըսէ իրաւացիօրէն, Միսա Թէ-
լէօյան, « արուեստի եւ գրական մաս-
հոգութիւններէ աւելի՝ ազգային եւ ըն-
կերային առաջնորդութիւններով, դրա-
կան բոլոր սերունդն մէջ ալ հետամուտ
եղաւ ամբօրէն ազգի վերածնունդ հրատա-
րած հոգեւորութեան », այսօր նոյն այդ ազ-
գի ցրուած զաւակներուն պէտք է սոր-
վեցնել, բացառել եւ համոզել թէ ա-
ռանց մշակութի, այսինքն առանց պատ-
կանելու հասարակութեան մը անոր բնիկ
արժէքներով, մարդը ուրիշ բան չէ եթէ
ոչ « մարդկային էակ » մը, անհատ մը
կողմէն, չուկայի կեանքին նշանակ-
ութեամբ, պարտադրուած գնումնե-
րու ենթակայ, առեւտրական մեքենայա-
կանութեան գերի ու խաղալիք անոր քա-
հաճութեան:

Արդարեւ, նշանակալից է Հանրի
Կոպլարի այն վարկածը թէ « անտեսակա-
ն շարժումը վաճառքի նման կը ծծէ մշա-
կութային »:

Արդարեւ, մշակութի վարդ գիտելիք մը
չէ այլ գործելու որոշ եղանակ, յատկա-
րէն սահմանուած եւ ուրիշին զանազան-
ութեամբ հաւաքականութեան մը արձագան-
գը: Մշակութի ըլլալու ձեւ մըն է եւ
միաժամանակ, լինելութեան այսինքն յա-
ջորդաբար զարգանալու որոշ ուղղութիւն
մը:

Կրթական գործունէութիւն մը կարելի
չէ սահմանել անցեալի օրէնքներու ու
արժէքաւորումներու ծրարի մէջ: Անցեա-
լը իբր անցեալ գոյութիւն չունի ինչպէս
չկան այլեւս անցեալը օրինաւորող պայ-
մանները: Անցեալը կայ այնքան որքան
վերածնունդ աւանդութեան. կ'ապրի կազ-
մակերպուած եւ քաջ ընկերութեան մը
մէջ, կապուած՝ միշտ նորոգուող ընկե-
րային - քաղաքական գործունէականութե-
ան ու կ'ապահովէ տրամախոսութիւնը
(տիպաէքթիւ) ընդմէջ մնալունքն եւ փա-
փայտիլին:

Այս անցեալը վերածնունդ աւանդու-
թեան կ'ապրի հայ վարժարանին մէջ, եւ
ասիկա է որ կը յատկանշէ ժողովուրդ
մը զայն դարձնելով միակ իր տեսակին
մէջ. իր լեզուն, իր ոճը եւ ապրելու
եղանակը, իր հազուելու, ուտելու, խը-
մելու, աշխատելու, երգելու, սիրելու,
կրթելու եւ... թաղելու ձեւերը:

Ահա այն ինչ որ կուտայ հայ վարժա-
րանը: Ահա նաեւ թէ ինչու ամէն Հայ
պէտք է յաճախէ հայկական վարժարան
եւ ի հարկին չինել նոր վարժարաններ:
Առանց սակայն մեղանշելու իմաստու-
թեան դէմ: Զօրավիզ կանգնել նախ դո-
յութիւն ունեցող բոլոր հայադուր մար-
ժարաններուն, եւ ապա մտածել եւ հիմ-
նել նորեր, ընդունայն չլստնելու հա-
մար քսակը Հայերուն:

Հսինք թէ գաղութը տեսաբանութիւն
չէ: Հիմա կրնանք դրականօրէն ըսել թէ
գաղութը ամէն բանէ առաջ զարթոյն է եւ
որքան ընդարձակ ըլլայ ցանցը դարձեալ
նոր, այնքան ապահով է գաղութային
իրականութիւնը գաղութին՝ իբր գա-
ղութ:

Այս է առաջին ու հիմնական քաղաքա-
կանութիւնը որ պէտք է մղէ Փրանսահայ
գաղութը: Այս է ահա որ 1846էն ի վեր
ջանացած են ընել եւ կը շարունակեն գե-
րուել:

Բուռն կորովով ու գիտակից գործու-
նէութեամբ ու տեսլականներով, ի գին
բոլոր յայտնի զոհողութիւններուն Միսի-
թարեան վարդապետները փարիզի Մու-
րատեան վարժարանին մէջ:

Այսօր այս վարժարանը կեդրոն մըն է,
իսկական մշակութային օճախ մը, 116
աշակերտներով, որոնց կը տրուի հայեցի
դաստիարակութիւն, բառին ամբողջական
առումով:

Հետապնդուած նպատակը Հայութեան
այժմեականացումն է, համաձայն ցարդ
վերլուծուած ու մասնանշուած ծրարին:

Վարժարանը այսօր լեցուն է: Անհրա-
ժեշտ է սակայն որ ամէն տարի նոր սե-
րունդի զաւակները դան եւ արձանագըր-
ուին: Պատահական արձանագրութիւն -
ներէն աւելի գիտակից ըմբռնութիւնն է,
որ կ'ապահովէ ու կենսունակ կը դարձնէ
վարժարանին կեանքը ու նպատակաբա-
ժար հոն կատարուած զոհողութիւնները:

Այս վերջին տարիներուն, երկար խոր-
հրդակցութիւններէ ետք, վարժարանի
տեսչութիւնը ընդարձակեց ցերեկօթիկ
աշակերտներու թիւը եւ բացաւ իր դը-
ները հայ աղջիկներու համար ալ: Այժմ
կը մշակուի կանոնաւոր մանկապարտէզի
բացման պայմաններն ու ծրարելը իբր
անհրաժեշտ պահանջ, փոքր տարիքէն ըն-
տանեցնելու համար հայ մանուկը հայ
միջավայրին իբր իր բնական ու անմի-
ջական միջավայրը:

Այս հեռանկարով ու նպատակով, վար-
ժարանի տեսչութիւնը ձեռնարկած է վե-
րանորոգման ստիպողական աշխատանք -
ներու: Վարժարանի կեդրոնական պատ-
մական շէնքը, ուր երկար տարիներ սե-
րունդներ ամբողջ ապրած են, հիւսելով
իրենց գիշերօթիկի կեանքի լաւագոյն ու
համեմուտ յիշատակները, եւ երազած
իրենց ապագան, այսօր կը վերանորոգ-
ուի հիմնովին, արդիացնելով զայն եւ դո-
հացնելով առողջապահական, հանգիստի
պահանջները, լաւագոյն կերպով տրա-
մադրելու համար աշակերտը աշխատան-
քի:

Վերանորոգման աշխատանքները կա-
րելի պիտի դարձնեն աւելի թիւով աշա-
կերտներ ընդունել, պատրաստելով նաեւ
մանկապարտէզի յատկացուելիք բաժինը:

Կը մշակուի նաեւ ծրարելը հայապի-
տական ամպոնի մը, դասաւանդելու հա-
մար բարձրագոյն համալսարանական մա-
կարդակով, հայ լեզու, գրականութիւն,
պատմութիւն, հայ վարժապետներ պատ-
րաստելու համար, որոնց կարելիք օրէ օր
միշտ աւելի զգալի է ամենուրեք:

Սկսել Մուրատեան Միսիթարեան վարժա-
րանը այսօր կը խմբէ, Փրանսահայ գա-
ղութի բոլոր հոգերը եւ ոգի ի բռնի կ'աշ-
խատի ամէնօրեայ տոկոս աշխատանքով
ոգեւորելու, ներշնչելու, դաստիարակե-
լու հայ նորահաս սերունդը յանուն Հա-
յութեան:

Այսօր, արգէն, այս վարժարանը, մը-
շակութային մնայուն ու գործուն վայր
մըն է, կեդրոն մշակութային հանգի-
սւթներու եւ հրահանգումներու:

Արդարեւ, պարտաւորութեան հայկական,
ինչպիսին է «Նաւասարդ»-ը, իր այլեւս
կրնանք ըսել գրեթէ միջազգային համա-
ուով իր փորձերը կ'ընէ վարժարանի թա-
տերաբարձին մէջ եւ հայ պարը կը ծաւալէ
ամենուրեք, թեւ-թեւ, թիկունք-թիկուն-
քի, ամանակաւոր հայ միութեան ու
հաշակին նազանքն ու գեղեցկութիւնը
փառաբանելով: Նոյնպէս, քոյր «Նայիրի»
պարսիւսները հոն է, երբ հարկը պա-
հանքէ իր փորձերուն համար, նշան նոր
կենսականութեան ու յառաջնորդացումի:
Հոն են նաեւ Հ.Մ.Լ.Մ.ի Հայ Արիւնները,
ամէն Կիրակի, իրենց սկսնակական հը -

րահանգներուն եւ հաւաքութիւններուն հա-
մար:

Ահա, դրական ու շինիչ աշխատանք,
ի նպատակով Փրանսահայութեան եւ յատ-
կապէս փարիզի Հայութեան:

Նման վարժարան մը, հաստատութիւն
մը ոտքի պահելու համար, դժուարութեան
թիւնները շատ են եւ ինքը՝ Փրանսա -
հայութիւնը լաւ տեղեակ է անոր: Գիտէ
թէ նման հաստատութիւն մը պէտք ունի
իր անմիջական մասնակցութեան, նը -
պատին ու հետաքրքրութեան:

X

Միսիթարեան վարդապետները լաւա -
տես են. անոնք ձգած տուն ու տեղ, կը
ծառայեն լոկ Հայութեան եւ միմիայն Հա-
յութեան, անոր հոգեւոր ու իմացական
վերելքին: Գործը մէջտեղն է: Յարգ,
հացուցած սերունդները այսօր բոլորն ալ
Փրանսահայ գաղութի ազգային գործու-
նէութեան նպատակն են, ըլլայ իմա -
ցական, ըլլայ գործնական, ըլլայ տըն-
տեսական գետնի վրայ, համաձայն իւ -
րաքանչիւրի կարելիութիւններուն: Մինչ
ուրիշներ, գաղութային սահմաններէն ալ
անդին կը գործեն, Հայութեան ընդհա-
նուր ու հիմնական շահերը հետապնդելով:

Վարժարանին դուռը բաց է ամէն Հայու
համար: Հայաստան, կրթական գոր-
ծունէութեան ի նպատակով ամէն ձեռնարկ
վարժարանին ներս կը գտնէ պարարտ
հող, ամենու եւ իրաւորներու համար:
Հայ բոլոր կազմակերպութիւնները ծա -
նօթ են վերահսկելու ու պայմաններուն, ո -
րոնց մէջ կը գործէ վարժարանի տես -
չութիւնը, շատեր զօրավիզ կը կանգնին
եւ իրենց նպատակներով կ'օժանդակեն
վարժարանի գործունէութեան: Զարմա -
նալի չէ, եթէ ըսուի թէ վարժարանը ու -
նի գեւեղ կարիքներ: Տնտեսական կեանքի
ներկայ տարնապը կ'արձագանգէ նաեւ
վարժարանին ներս: Ոչինչ: Կարեւորը
այն է, որ հոն ուխտեալ վարդապետ -
ներ կ'աշխատին, մնայուն ու շարունակ-
եալ կերպով զօրացած՝ իրենց քրիստո -
նէական հաւատով եւ թրծումով՝ Հա -
յութեան: Կարեւորը այն է, որ հոն
Հայութիւնը կը շնչէ, միատեղ խմբուած
մանուկներու, պատանիներու, երիտա -
սարդներու սրտերէն ներս, եւ գիտենք
ու համոզուած ենք, թէ ամէն Հայ իր
շունչով լոկ կրնայ ջերմացնել, ցուրտին
ու վտանգին պարզուող բաց մասերը Հա-
յութեան մարմինին:

X

Այո՛, այսօր մէկ է պահանջը եւ հը-
րամայականը, անոր որ կը գործէ Հայու-
թեամբ, Հայութեան մէջ եւ յանուն Հա-
յութեան:

- Ամէն Հայ, մնալու համար Հայ, ըլ-
լալու համար Հայ, քսանքորդ դարու
մէջ եւ անկէ անկիւն, պիտի է յաճախէ
Հայկական վարժարան:

Մէկ է նաեւ պահանջը եւ հրամա -
յականը Գաղութին.

- Կազմակերպեցէ՛ք լ աւ Հայկական
վարժարանը, բարձրացուցէ՛ք միշտ ա -
ւելի՛ ուսումնական մակարդակը. վար -
ժարանին եւ մեր զաւակները ձեր աշա -
կերտները կ'ըլլան, միշտ նորոգուող սե-
րունդներով:

Ներու հրամայականներն ալ արդա-
բացի են եւ երկուքն ալ կը բխին ըս -
տիպողական պահանջներէ:

Կայ սակայն, երբորդ հրամայական մը,
որ կը համադրէ զարգացնելու համար
երկու հրամայականները -

- Մօտեցէ՛ք իրարու Դպրոց եւ Գաղութ,
հետաքրքրուեցէ՛ք փոխադարձ հարցերով,
գործակցեցէ՛ք իրարու, կոթողելու հա -
մար Հայ վարժարանը, համաձայն մեր
դարուն եւ մեր Հայութեան:

Այս է այսօր կոչումը, ծրարելը, հը-
րամայականը Սկսել Մուրատեան Միսի-
թարեան վարժարանին: Ասով ան լոկ
կ'արդարացնէ գաղութային իր դոյու -
թիւնը:

Թող ուրեմն, խմբուի Փրանսահայ գա-
ղութը վարժարանին շուրջ, քաջաբերէ իր
ներկայութեամբ, հետաքրքրութեամբ եւ
մասնակցութեամբ վարժարանի տեսչու-
թիւնը ու ձեռք - ձեռքի տուած, աք -
սորի օրերու շրջաններ վերածենք սիրոյ,
եղբայրութեան, միութեան եւ հաւա -
տանք, եւ զգացնենք, եւ ցոյց տանք հա-
մայն աշխարհի, թէ «Հայք դեռ չեն ան-
ցել»:

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

Յունիսը ամրան առաջին ամիսն է,
առաջ օրերու, անձրեւներու, հալալի,
խաղաղ գիշերներու եւ բազմաբան ծա-
ղիկներու ամիսը: Գարնան զարթոնքն
եւթ Յունիսին բնութիւնը մեծ աշխուժ
կը լեցուի:

« Յունիս » անունը յառաջացած է հին
հռոմէական Յունոն աստուածուհիի ան-
ունէն:

Յունիսին ցերեկուան տեղողութիւնը կը
հասնի իր առաւելագոյն սահմաններուն
15 մամ մէկ վայրկեան:

Յունիսը տարբեր է զանազան բարձու-
թիւններուն: Երբ Արարատեան դաշտին
մէջ տօթէն կը սկսի խանձիլ խոտային
վաղանցիկ բուսականութիւնը եւ անա-
պատային կարգ մը կենդանիներ տաք
նեղուկով ամառնային ջուն կը մտնեն,
իսկ տափաստանային բոյսերը կը վեր-
ջացնեն ծաղկման շրջանը, Արաւածի լա-
յերուն տակաւին ձիւնի կղզեկներ կ'ը-
րեն, բազմաբան ծաղիկներով կը ծա-
կուին Մանթալի ձորն ու Աշոցքի հա-
թաւայրը: Լեռնային լճակներու ափն-
րուն բոյն կը դնեն թռչունները, նուր
կանաչով կը ծածկուին ծառերն ու թու-
փերը:

Հայաստանի ցածրագիւր շրջաններուն
մէջ Յունիսի առաջին հնգօրեակէն սկը-
եալ, ամառը ամբողջական կերպով կը
մտնէ իր իրաւունքներուն մէջ: Կը հա-
ստնանան գեղին աղաւթայի, բալենի,
խնձորենի վաղահաս տեսակներու եւ
սովորական նշնիկի, դրամաւածաղի պը-
տուղները: Առատօրէն կը ծաղկին վա-
ղերը, հոտաւէտ կիպրոսը, անձուկի:
Կը սկսին բացուիլ փշաւենիի ոսկեղէն
ծաղիկները՝ օգը յաղեցնելով անաշա-
հոտ բոյրով: Կը բացուին նաեւ բուրմ-
նաւէտ ծաղիկներու թագուհի՝ լոբնիկ
ծաղիկները: Ասիկա իսկական տօն մըն է
ժրջանն ու աշխատանքի մեղուներու հա-
մար, որոնք օրն ի րուն նեկտար կը հա-
ւաքեն այդ բոյսերու ոսկեղէնի ծա-
ղիկներէն:

Յունիսի սկիզբը կը սկսի եւ ամառան
կէսերուն վերջ կը գտնէ խաղողի ծաղ-
կումը: Կը հասունանայ թուփը, կը սկսի
ծաղկիլ գետնախնձորն ու լոբկը, յու -
նապը, կ'երեւին սեխի եւ վարունգի ծաղ-
կակոկոնները: Կը սկսին խոտհոնձը,
կաղամբի սածիլումը, զարնանացան դա-
րի բերքահաւաքը: Կը հասունանան ծի-
րանը, կեռասը եւ կը ծաղկի ձիթենի:

Յունիսի վերջաւորութեան կը ծաղկին
պղպղղը, ձմերուկը, սեխը: Կը սկսի ալ
նանացան ցորենի բերքահաւաքը, ծիւռ-
խոտի առաջին տերեւաբայը:

Յունիսը կենդանական աշխարհի հա-
մար եւս մեծ աշխուժութեան ամիսն է:
Զանգուածաբար կը բնադրուին սեւա-
գլուխ գրախտապուծ, արտոյտը, լիկա-
պոչ եւ սպիտակավիզ ստրակները: Կը
սկսի նաեւ բնադրուիլ կարճամատ ձմեռ-
դուկը: Յունիսի կէսերուն վերջ կը գտնէ
կղզեւորի կամ մարալի ծիւնի շրջանը:
Կը սկսի հայկական ուլարի բնադրումը:
Կովկասեան մայրեհասի առաջին հոտերը
կ'երեւին Յունիսի կէսերուն կամ վերջա-
ւորութեան:

Սակայն Հայաստանի լեռնային գոտին
մէջ Յունիսը տակաւին զարնանային ա-
միսն է. կը կատարուին եղանակներու
կարուկ եւ անակնկալ փոփոխութիւններ:
Յունիսը դրօսաշրջութեան ամիսն արեւ-
նորն ամիսն է: Հաճելի է ամրան գիշեր
ները նստիլ խաղողի շուրջ եւ ունիդը
բնութեան ձայները:

Յունիսը լարուած աշխատանքներու ա-
միսն է յատկապէս գիւղատնտեսութեան
միջին աշխատողներու համար: Այս ամ-
սին կը վերաբերի « Ամրան մէկ օրը
սուան կը վերաբերի » ժողովրդական
տարի մը կը կերակրէ » ժողովրդական
իմաստուն ասացումը: Կը սկսի կա-
կի, կեռասի, ծիրանի, նշենիի առատ
բերքահաւաքը, պաշար կը շրջապա-
ղեւորի գիւղատնտեսական մշակութիւն-
րու վնասատուներու եւ հիւանդութիւն-
ներու դէմ:

Կենդանիները եւս ժրջան կ'աշխատին
օրն ի րուն: Անոնք Յունիսին կը սկսին
մեղրուսն պաշար հաւաքել: Կենդա-
նական բնադրը անոնց կը մեղմանայ,
պիտի անցնին ամառուան այս հրաշա-
լօրեքը եւ կրկին պիտի ամառայնայ բնու-
թիւնը:

ԼԵՒՈՆ ՅԱՐՈՒԹԻՆԵԱՆ

Fonds A.R.A.M

Տիկին Տերուհի Վարդանեան եւ աղջիկը՝ Սոնա Վարդանեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ջրով եւ մօրաքրոջ՝ ՕՐ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ՓԵՂԻՎԱՆՆԵԱՆԻ մահը, որ պատահեաւ Անիի մէջ։

Յուշարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեւանի, Յունիս 3, ժամը 16ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Մահագոյ շտապողներէն կը խնդրուի ներկայ իրենց այդ նկատելի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՆԿԵՊԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գ. Գրիգորեան իրենց սիրելի բարեկամուհիին Հայկունի Փեղիվանեանի մահուան առթիւ 200 ֆր. կը նուիրեն Ուսանողներու Օգն. Մարմնին եւ 100 ֆր. «Յաւաճ»-ի։

ԱՄՍՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԵՍ

Ն Ի Ս

ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱՅԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան Հովանաւորութիւնը վայելող Հայկ. Դպրոցի ամսական հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ՝ բարձր նախագահութեան ներքեւ՝ Տէր Ե. Տիկնի ՄՈՒՇԵՂ ԺԻՆՔԵԱՆԻ եւ Հովանաւորութեան տակ՝ ՏԱՐՕՆ Ե. ՎՐԻ. ԺԻՆՔԵԱՆԻ Կիրակի, Յունիս 8, կ. ժամը 3ին, «Արթիւրի» սրահին մէջ՝ 27 Պուլվար Տիպոլաճ, Նիս։

Յայտարարին մաս կը կազմեն՝ երգեր, արտասանութիւններ, դաշնակ, ժողովրդական խմբային եւ մենակարգ, Հայոց պատմութեան էջերէն, երկու զուարճալից ներկայացում։

Ընդմիջումին՝ հայկ. հրուշակեղէն։

Տ Է Ս Ի Ն

Կապ. Խաչի Տէպիւնի դպրոցի տարեկան հանդէսը Յունիս 8, կէսօրէ վերջ ժամը 2-30ին, Տէպիւնի քաղաքապետական սրահին մէջ։ Մուտքը ազատ է։

Ի Ս Ի

Կապ. Խաչի Իսի մասնաճիւղի դպրոցի եւ պարի ամսական հանդէսը, Իսի Հայ Մշակութի Տան մէջ, 45 Ռիւ տը լա Տեֆանս, Կիրակի, Յունիս 8 ժամը 14-30ին։ Արտասանութիւն, երգ եւ պար երախաներու կողմէ։

70 երկսեռ երախայ բեմին վրայ։ Զըղապահ ըլլալ։ Մուտքը ազատ է։

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ՆՈՒԵՐՆԵՐ

Զ. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկ. Շառլ Վահանեան 5000 ֆր., Ալֆրիդի Ս. Պօլոս-Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկ. Վահէ Զիւլիկիւրեան 3000ական, Տէր եւ Տիկ. Զոօն Պարթեան, Տիկ. Հայկունի Տամլամեան, ոմն Ընկ. Թիւ 8553 2000ական, ոմն Ընկ. Թիւ 8485 1500, Տէր եւ Տիկ. Արտաւազդ Էթեմէզեան, Օր. Գե. Ղանոյշ Աղապէեան, Օր. Սոնիա Քէշեան, Տիկ. Գ. Թեւանեան, ոմն Ընկ. Թիւ 8750, Աշոտ Ֆրէնկեան եւ որդիք հաստատութիւն 1000ական, Տիկ. Հայկունի Էսայեան 700, Տիկ. Գոնապաշեան-Պուզէ Տէր եւ Տիկ. Ռոպէր Աղամեան, ոմն Ընկ. Թիւ 8535, Ռ. Տօնապետեան հաստատութիւն, Տէր եւ Տիկ. Արամ Դորդորեան, Տէր եւ Տիկ. Ալէն Տամլամեան, Տիկ. Արուսեակ Ազարեան, Գեան Ազատեան, Սիմոն Յովնանեան 500ական, Տիկ. Հայկունի Զիւլիկիւրեան, Տէր եւ Տիկ. Բ. Աղապետեան 400ական, Տէր եւ Տիկ. Միշէլ Նոթթի 300, Պ. Յարութիւն Տամլամեան, Պ. Ներսէս Պօյադեան, Օր. Երանուհի Օհանեան 250ական։

(Շառլ.)

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԲ

Ալֆրիդի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, եկեղեցւոյ յիսնամեակին առթիւ։

Տէր եւ Տիկ. Վ. Սէրէնկիւրեան 1000, Տիկ. Շնորհիկ Նուարեան 500, Տիկ. Թադէւսի Պէտրոսեան 300, Պ. Գոնուշեան եւ Պ. Մինաս Հաճիկեան 200ական, Տիկ. Յարութիւնեան 150, Տիկ. Մայրամ Օհանեան, Տիկ. Երեմիայի Պատմեան, Տիկ. Զրջրեան, Տիկ. Զաքարեան, Տիկ. Եղիսարէթ Գոմարեան 100ական, Տիկ. Շահպազեան, Օ. Լուսինի Թադէսեան, Տիկ. Մայրամ Օհանեան 50ական ֆր.։

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՅ ՀԻՐԵՆԿԱԼ ՏՈՒՆ

142 Cours Gambetta — 69007 Lyon

Լիոնի Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերը ուրախութեամբ կը ծանուցանեն բոլոր ազգայիններուն իրենց նորահաստատ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՅ ՀԻՐԵՆԿԱԼ ՏՈՒՆին պաշտօնական բացումը Կիրակի, Յունիս 8, երեկոյեան ժամը 4ին։ Տնօրէնութիւնը սիրով կը հրաւիրէ մեր ազգայինները մասնակցելու սոյն հանդիսութեան։

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Երիտասարդ մտաւորական մը կը փնտռէ Մալխասեան բառարանը (4 հատոր)։ Իրմէլ «Յաւաճ»-ի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Բ. Մ. Ի ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղի տարեկան երկրորդ ընդհ. ժողովը Յունիս 7, Շառլ Կ. Ե. ժամը 6ին Մշակութի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորել է։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՅԻ Վալանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերակիցները Հինգշաբթի, Յունիս 5ին ժամը 20ին, Ահարոնեան Ակումբը։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՅԻ Շառլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս երկուշաբթի (Յունիս 2), ժամը 21-15ին սովորական հաւաքաժողով։

Grand Pelerinage

DE SAINT GREGOIRE D'ARMENIE A PITHIVIERS

Organisé par l'Association Arménienne d'Aide Sociale et l'Association des Anciens Combattants d'origine arménienne
Avec le concours de

l'Ordre Militaire et Hospitalier de Saint Lazare de Jerusalem, — l'Association des Scouts Arméniens, — l'Association des Rapatriés Français d'Origine Arménienne, l'Amicale Essayan, — les Anciens du Lycée Guetronagan, — l'Amicale des Compatriotes de Césarée, etc.

DIMANCHE, 8 JUIN 1980

A 8 h. 30 rassemblement devant la Mairie de Pithiviers et cortège vers le Monument aux morts (place du Martoi)

A 9 h. dépôt de gerbes et allocution

A 9 h. 30 dépôt de gerbes à la Mairie de Bondaroy

A 10 h. Saint Martin le Seul (Saint Grégoire)

MESSE CHANTEE EN PLEIN AIR EN RITE ARMENIEN célébrée par Mgr. SEROPE AKELIAN, HOMELIE par Mgr. PIERRE MARIE BRUN

A 11 h. 15 PROCESSION SOLENNELLE des RELIQUES de St. GREGOIRE vers la Grotte où le Saint vécut et fit ses miracles

Scouts et Anciens Combattants Arméniens et Français avec leurs drapeaux Chevaliers de St. Lazare de Jérusalem en grand uniforme avec Epée, Croix et Bannières, formeront la Garde d'Honneur autour des Châsses.

A 12 h. 10 PRIERE DEVANT LA GROTTA DE SAINT GREGOIRE.

A 12 h. 30 Mail de St. Grégoire : regroupement des Pèlerins.

Allocutions des Autorités et du Grand Chancelier.

A 12 h. 50 BENEDICTION FINALE

A partir de 13 h. DEJEUNER CHAMPETRE et KERMESSE

Les Pèlerins, selon la tradition du Pèlerinage, apportent leur pique-nique et déjeunent sur l'herbe, sous les ombrages de la Vallée de Saint Grégoire. Buvette et Comptoirs divers (Stands) arméniens et régionaux. Danses et Chants arméniens.

RECOMMANDATIONS PRATIQUES Les voitures devront être rangées dans le Parc (Parking) avant 9 h 30. Apporter PLANTS pour la messe. Eviter les chaussures à talons.

POUR CEUX QUI VIENNENT DE PARIS Autoroute du Sud direction Orléans, quitter l'autoroute pour la RN 20 jusqu'à Etampes, puis la RN 721 jusqu'à Pithiviers, où l'on prend la direction de Puiseaux. Trajet fléché à partir de Pithiviers jusqu'au Parc à voitures et cars.

D'ores et déjà prévus : Deux cars frétés par les A. C. en partance d'Issy-les-Moulineaux et Clamart vers 7 h. devant l'Eglise Arménienne (Métro Mairie d'Issy), tél. M. Kehyayan 642 73 10.

Un car Mardiguian, départ 8 h. Square Montholon, près de l'AAAS (Métro Cadet), tél 208 25 63.

Deux cars Guetronagan, départ 8 h. 30 3, rue de l'Arrivée à Paris (Métro Montparnasse), tél 985 36 53

Un car Essayan, départ 8 h. Gare du Nord, Café le Curveur, tél 372 04 20.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS SUPPLEMENTAIRES TELEPHONER

AAAS TRU (878) 02 99

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը Վինի մէջ, Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը, ժամանի դաշտը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Կապ. Խաչի։

Երգ եւ պար դպրոցի աշակերտութեան կողմէ։ Նուագախումբ Ժաք Գոթաքեան։

ՀԱՅԱՍՏ ՖԻԼՄ

ՍԵՒՐԱՆԻ Մշակութային Միութիւնը եւ ԺԱՅՐ Յունիս 17 ժամը 20-30ին
CINEMA RIO — Livry - Gargan
Կը ներկայացնէ

«ՏՂՄԱՐԴԻԿ»

Հայաստան փիլմը։
Ծախքերու մասնակցութիւն 10 ֆր. անհատականներուն 5 ֆր.

ՆԱԽԱԶ ԵՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԵՅԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԻՍ ՏԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԴՈՒՆԱԻՈՐ ԵՐԳԱՍՏԱՆ
ԺԱՊԱՒԻՆ ՄԸ

«ՍԱՍՈՒՆԻ ԶԱԽԱՎՆԵՐԸ»

Էջ մը հայկ. դիւցազնիքութեան

'Les Fils de Sassoun

UNE PAGE DE L'EPOPEE

ARMENIENNE

CINEMA ODEON

La Canebière

Dimanche 8 Juin à 10 heures

leçons de guitare

CLASSIQUE
ET ACCOMPAGNEMENT
TOUS NIVEAUX

(Préparation au concours d'entrée
au Conservatoire National Supérieur
de Paris)

OHANNES DEMIRDJIAN

— ELEVE DE CAREL HARMS
ET ALEXANDRE LAGOYA —

323 RUE ST MARTIN, 75003 PARIS

TEL. 271.67.86

CENTRE CULTUREL STS. SAHAK - MESROP

— Eglise Arménienne du Prado
339, Av. du Prado, 13008 Marseille
Jeudi, 5 Juin à 21 heures
RECITAL

IRENE PAMBOUKJIAN

Pianiste

Mozart — Schubert — Bela Bartok

ՆԱԽԱ ՌԻՆԵԱԼ

Յունիս 15ին, Ալֆրիդի Ս. Մկրտչի կրթարանի տարեկան զարգացական հանդէսը, քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Ռիւ Վոլթէ, կէսօրէ ետք ժամը 3ին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

PIQUE - NIQUE FAMILIAL

En proche Normandie

Organisé par la Croix Bleue de Chaville
LE DIMANCHE 15 JUIN

Départ des cars à 9 heures devant l'Eglise Arménienne de Chaville

Frais de transport : adultes 15 F.
enfants 10 F.

Jeux, boules, ballon...

Inscriptions jusqu'au 4 Juin inclus
auprès de :

Mme KULTCHEYAN
750-40-47, le soir
RAFFI, 30 Rue Carnot, Chaville
LOUISE, 705 Ave. R. Sallengro, Chaville
Retour prévu vers 20 heures.

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԲ

Մէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Սոփի Թերզիպանուսեանի հոգեւորական առթիւ։— Անժէլ Թերզիպանուսեան, Յարութիւն Առաքելեան (Պուլէն), Առաքել Առաքելեան (Պուլէն), Ժիրար Բարութեան 200ական ֆր., Օննիկ Առաքելեան (Պուլէն) 100, Թամասի 50։

Այլ նուէրներ՝ Տիկ. Եսթեր Տադեւեան (Մ. Նահանգներէն) 50 տոլար, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Խըւրքեան 40 ֆր.։

×

Մէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Մաննիկ Հալաբեանի մահուան առթիւ։— Թիրէքեան եւ Համբարձումեան ընտանիքներ 200 ֆր., Եսայի Մարգարեան, Յարութիւն Սեմէրճեան, Տիրար Նուհի Սուլեան, Ալպէն Միքաէլեան 100ական, Նշան Մարգարեան, Մարտիրոս Պարսամեան, Էրմանեան, Յակոբ Ամարիլեան, Ժանո Բէտեան, Տիկ. Պարսեան, Կարապետ Գողոյեան, Տրիւն, Շառլ ընտ., Անտրէ Գողոյեան, Յակոբ Կէօնճեան, Ճանիկ Էթեմէան 50ական, Տէր Կարոնեան, Սերոբ Գինոսեան 30ական, այլ Տիկ. Կոնյեան եւ Կոնյեան. 25, Նարդուհի Պապուշեան, Աննա Վարդերեան, Մարտ Պօղոսեան 20ական ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՅՈՐԴԵՇԱՐԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ
4
MERCREDI
4 JUIN
1980

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO 2 F.
55748 RUB — ԹԻԻ 14.659

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱԽԱՐՉ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

55° ANNÉE — No 14.659

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

Պ Ա Պ Ը ՀՈՒՍՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ

Քրիստոսի ԿՈՉ ՄԸ՝ « ՊԱՆՊԱՆԵՆՔ ՄԱՐԴԻՆ
ՅԻՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՀԻՒԼԵԱԿԱՆ ՊԱՏԵՆՈՒ
ՍԱՐԱՍՏԱՓԵԼԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԵՆՆԵՐ »

« Թիւ 1 » ինչպէս կ'ըսեն Հիւր-փարատի
անկէն վրայ առաջինը դասուողին, Սիւ-
նիք-աբար, « Պապը շատ բաւ է » եւն.,
այլ խօսքով Պապը վախճեց « ջո-
ղիկէն » ի բոլոր անկանները եւ Մոնտի
ՅԻՆ է որ Պրիւնո Ֆրափա, ամփոփ կեր-
պով կուտայ Հարազատ պատկերը :—
« Յոյ՛, — Պոյոս Բ. ի ձրբը յարմարելու
յ զանազան հասարակութեանց իր բա-
նալայ առաքինութիւններէն մէկն է :
Այս ձեռով անբխալի մարդին մէջ, տիե-
րական դասեր կուտայ միւս վերտէք-
նուն : Փառք տէ՛ Փրէնիսի Հիւթ-փառա-
պի, անտարկէի կերպով թիւ մէկն էր :
Կեցեցին ամուսնացաւ իր դարուն հետ,
մէջ » :

Երբեք չի ծառայ առաւելարար կոչ մըն
ի պատկերան մարդոց : Պէտք է համոզ-
ուի կ'ըսէ Յովհ. — Պոյոս Բ. մտքի գե-
ղարարութեան նիւթին վրայ : Մեր բոլոր
կերպը պէտք է թափենք պահպանելու
համար մարդկային ընտանիքը հիւլէս —
ան պատերազմի անտարկէի հեռանկա-
ն ու Պապը կը բացազանէ. — « Բո-
լորք միասին հսկայ ուժ մըն էք, իմա-
կանութեանց ու խիղճերու ուժը : Եղէք
անկի հօր քան հօրազոյնները մեր ժա-
նակակից աշխարհին » :

Երբեք չի ծառայ առաւելութեանց սրբուհին է,
կ'ըսէ Պապը Մայր տաճա-
րի առջեւ, ինչպէս Ս. Թերէնչ, կը նշա-
նէ հետեւի « փոքրիկ ճամբուն, ուր
խառնուրդէ մեզ Աստուծոյ ոգին » :
Վերջապէս իրիկուան ժամը 8 անց է,
պատրուակով վերջին անգամ մը եւս, որ
խալի Սէն — Կասիէն օգնականէն Հոռ-
ի ճամբան կ'առնէ Պապը, չորս օրուան
պայուրթենէ մը ետք, որու ընթացքին
ընթերցումն ճառ խօսած էր : Գլխաւոր
« պատգամներն » էին Քրիստոսի հրա-
պարակէն, Ուրբաթ, ժամանման օրը եւ
այն օրը՝ Նոթը — Տամ, Շաբաթ Սէն-
թիէն, Կիրակի Պուրթէն, ուր չինա-
նէ նաեւ Փրանսացի եկեղեցիին (« Ճը-
նաս », ապա աղջիկը եկեղեցւոյ, հա-
տարբէր եւ քու մկրտութեանը խոս-
տանքուն ») եւ փարք-տէ՛ Փրէնս :

Միկնովի պահուն չնորհակալութեան
ընթերցումն օգնականի սանդուխէն, վա-
րը Ռեմոն Պառ, որ եկած էր հրաժեշտ
ապալուան կառավարութեան : Յովհ. —
« Պոյոս կրկին Ֆրանսա պիտի գայ, այս
անգամ՝ Լուրմ 1981ին : Իր յաջորդ ճամ-
բորդութիւնն է՝ Պրազիլ, մինչ Ձինքը
Ինչ ընտել, ինչ տարաւ այս ճամբոր-
դութիւնով : Կապած չկայ, որ Պապը
անկի մասնիկը դարձաւ, Հոռմի եկե -
ղեցին անկի յարմարող բարքերուն եւ

ժամանակին եւ ոմանք կը ցաւին ասոր
համար, նկատելով որ՝ « Կաթողիկէ Ե-
կեղեցին կատրեց իր պաշտամունքը, չըն-
չեց իր ծէսը, կորսնցուց իր լատինեցէնը,
փճացուց իր խորհուրդները, եւ մարեց
իր ուրախութիւնը : Անպարանքով՝ Կա-
թողիկէ եկեղեցին բողոքական կը դառ -
նայ... » (Ռեմոն Պարթաւէլ) :

ԹՈՒՐԳԻԱ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ
« ՄԻՋԱՄՏԵԼՈՒ » ՄԱՍԻՆ

Բանակի միջամտութիւնը թրքական
քաղաքական տաղանային մէջ օր ըստ օրէ
աւելի հաւանական կը նկատուի Անգա -
րայի մէջ : Երկու ամուսնան ընթացքին 84
քուէարկութիւն կատարելէ ետք, թրքա -
կան խորհրդարանը ցարգ չի կրնար նոր
նախագահ մը ընտրել երկրին : Այս անել
կացութենէն դուրս ելլելու համար, վար-
չապետ Ս. Տէմիրէլ երեք անգամ ժողով
գումարեց անցեալ շաբթուան ընթացքին
ընդդիմադրութեան ղեկավար Պ. Էմէվի -
տի հետ, առանց որեւէ շօշափելի ար -
դիւնքի, ըստ երեւոյթին : Այս հանդի -
պումներէն մէկուն աւարտին, Էմէվիտ
յայտարարեց, որ Տէմիրէլի կառավարու-
թեան կազմումէն ի վեր, անցնող վեց
ամսուան ընթացքին 1667 հոգի սպան -
նուած են քաղաքական հաճախութեան
զոհ :

« Ձինուորական միջամտութեան մը
նպատակը բոլոր ազգակները գոյութիւն
ունի այժմ » յայտարարած է վերջերս
բանակի հրամանատարութեան « ժողով »
նկատուող անձնաւորութիւն մը : Յուն -
ուար ամսուան ընթացքին հրամանատա-
րութիւնը նամակ — ազդարարութիւն մը
ըրկած էր քաղաքական դասին : « Մեր
նամակին պատասխանին կը սպասենք տա-
կալին » յայտարարեց վերջերս բանակի
հրամանատար Ք. Էմրէն : Այս վերջինը
անկեցուց, որ զինուորականները « կը
զսպեն իրենք զիրենք », յուսալով որ
« տաղանային լուծումը կարելի կ'ըլլայ
դանել խորհրդարանէն ներս » : Սակայն,
« ի վերջոյ համբերութիւնը սահմաններ
ունի » ազդարարեց Զօր. Էմրէն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆՆԻ մէջ հակարար շատ
ծանր չորս եղանակները տեղի ունե -
ցան նոյն օրուան մէջ, երկուշաբթի օր :
Պայթում մը Հեպոնի շուկան Եօթը Ա -
րար վիրաւորած է, մինչ երեք քաղաքա-
պետ մահափորձի կ'ենթարկուէին : Նապ -
լուդի եւ Ռամալլայի արար քաղաքա-
պետները այնքան ծանրօրէն վիրաւոր -
ուած էին որ հարկ եղած էր անգամահա-
տել (սրունքներէն) : Պաղեստինցիներու
այս « Սեւ երկուշաբթի »-ն հրեայ ծալ-
րայեղներու կողմէ գործուած վրէժ կը
նկատուի : Արաֆատ Պեկինն իսկ բուն
պատասխանատուն կը նկատէ, ինչպէս
նաեւ՝ Միացեալ Նահանգները :

ՅՈՒՆԻՍ Ե՛ր, Հինգշաբթի, երրորդ
անգամ ըլլալով, գործադուլի շարժում -
ներ պիտի ըլլան ընկերային ապահովու-
թեան ի պաշտպանութիւն : Սահաբում -
ներ նախատեսուած են երկաթուղիին, ե -
րկաթաշինութեան եւ այլ հանրային
սպասարկութեանց մէջ : Ծանօթ է որ
« հիւանդ » եւ բժիշկ կը մերժեն նոր պալ -
մանադրութիւնը, որ թոյլ կուտայ բժիշկ -
ներուն ընտրել « պայմանադրուած դօ -
տին » կամ՝ ազատ այցելելներու : Առա-
ջին պարագային, 1980 Յուլիս 1էն, ընդ -
հանուր բժիշկին այցելելին է 46 ֆր. եւ
հիւանդին ստանալիք հատուցումը 34,50
բայց եթէ ազատ գոտիի բժիշկ մը 50,80
կամ 100 ֆր. դանձ, հատուցումը միշտ
34,50 է միայն :

ԹՐԲԱՊԱՏՈՒՄ ԸՍՏ ԹՈՒՐԳ « ՊԱՏՄԱՔԱՆ » ՕՂՈՒՋԻ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԳՍԻՍՏՆԵՐԸ ՀԱՅ, ՅՈՅՆ, ՊՈՒԼԿԱՐ ՈՒ ՀՐԵԱՅ ԵՐՆ

Ա.
ԽՄԲ. — Թէրճիւմանի Մայիս 26ի քի-
ւին մէջ քուրք պատմաբան մը՝ Ռէհա
Օզուզ Թիւրքիս յօգուածաշարքի մը
ձեռնարկած է « Համայնավարութեան
քափանցումը՝ Թուրքիա » խորագրուած :
Պալտայ մեր հայ պաշտօնակիցներէն կ'ար-
տապենք յօգուածին գլխաւոր մասերը :—
X

Յօդուածագիրը կը խօսի Օսմանեան
կայսրութեան առաջին ճախակողմաննե-
րուն մասին ու կը պնդէ թէ երկրին ա-
ռաջին Մարքսականները խլամ Թուրքեր
չեն եղած, այլ ուղարատօրէն ոչ-խլամ
Օսմանցիներ, մասնաւորաբար Հայեր,
Պուլկարներ, Յոյներ ու Հրեաներ եւ այս
առթիւ կը յիշեցնէ, թէ Օսմանեան Պե -
տութեան աշխատակողման կեանքին մէջ
ալ առաջին շարժումները շղթայազեր -
ծուած են ոչ-թուրք տարրերու կողմէ
եւ կամ ալ անոնց տեւական զրգուռ -
թեամբ ու խրդային գործունէութեամբ :

Յօդուածագիր Ռէհա Օզուզ Թիւրքեան
կը գրէ, թէ երբ Բ. Սահմանադրութեան
չըլնանի երկրին լուսավիտ տարրերը
Պետութիւնը փրկելու համար նոր — նոր
զաղափարներ յառաւ կը քննէ, այդ մի-
ջոցին բոլորովին արտաքին ծագում ու-
նեցող վարդապետութիւն մըն ալ իր ծալ-
նը լսելի կը դարձնէր հեղաշեւտ : Այս
տկար ու վտիտ վարդապետական հո -
սանքը, որ այնքան փոքր թիւով հետե-
ւորդներ ու կողմնակիցներ միայն ունե-
ցաւ, իրականութեան մէջ Փրանսական
Ընկերավարութենէն ներշնչուած վար -
դապետութիւն մըն էր :

Գաղափարաբանութիւնը այնքան ա -
պազգային էր, որ ինչպէս Ճորճ Հերիս
ալ կը գրէր անոր առաջին պաշտպանները
եղան Հայերը, Պուլկարները, Հրեաներն
ու Յոյները : Նայեցէ՛ք նաեւ առաջին Օս-
մանցի Մարքսեան Ընկերավարականնե -
րուն եւ անուններուն, — Վարդգէս, Վա-
հան Փափազեան, Տօհրապ, Մուրատ
Պոյաճեան, Տօքթ. Տաղաւարեան, Վալա-
քով, Տուշեւ, Փալլով եւ այլն : Ասոնք
Հնչակ եւ Դաշնակցութիւն անուն հայ -
կական բովիքափաններն ու պուլկար ա -
զատազրական շարժումին հրուաններն
են : Թուրքիոյ մէջ առաջին բանուորա -
կան գործադուլներն ալ անոնց զրգուռ-
թիւններով է որ յառաւ եկած են, զար-
գացած եւ մեծ դեր ունեցած ալսորուան
համեմատութիւններուն հասնելուն մէջ :

Ոչ — թուրք եւ կամ արտաքին գործա-
կալ Մարքսեաններ, այսուհետեւ ալ յա-
ճախակողմէն ի յայտ պիտի գան Թուր-
քիոյ մէջ պատահած ճախակողմեան շար-
ժումներուն ընթացքին : 1910 թուականի
Մայիս Մէկի ցոյցերուն ղեկավարներէն
մին յորիսթօ Բաքովիկ անուն Ռումա -
նացի մը, իսկ միւսն ալ Ալեքսանդր Փար-
վուս անուն Գերմանացի էր : ապահո -
վարար ծագումով Հրեայ : Այս Մարք -
սական Միջազգայնականի գործիչներէն
վերջ 1918ին պաշտօնապէս Համայնավա-
րութիւնն էր որ հրապարակ իշաւ եւ այդ
շարժումին առաջնորդութիւնը Թուրքիոյ
մէջ ստանձնեցին Նիքոլո Ամաքափալօ,
Սերաֆիմ Մաքսիմօ, Կենչեպէրիկ, Վա-
նեցի Քեւալըմ եւ Սովետներու կողմէ
մարդուելով ուղարկուած Զեմեմ (Զինե-
թուլլա՝ Նաչիւրվանով) եւ Մանթով ա-
նուն անձերը : Աւելի վերջ ալ, ի յայտ
պիտի գայ թէ Մաքսիմօն Հեկկեանական

« Փան էրկաթիքն » կազմակերպութեան
պետն է, իսկ միւսներն ալ սովետ գոր-
ծակալներ, որոնց ինքնութիւնը մէջտեղ
պիտի ելլէ բուն ղեկաւորով ու պիտի
արտաքսուին երկրէն :

Գալով Օսմանեան Ընկերավարական կու-
սակցութեան հիմնադիր նշանաւոր Հիւ -
սէյին Հիւմիթի, այդ մարդը Սովետներու
կողմէ անգամ պիտի նշանակուէր « Անդ-
լիական Գործակալ », իսկ Նազըմ Հիւ -
մէթ ալ կը սերէր Լեհացի ճարտարապետի
մը սերունդէն : Աւելի վերջ, երբ Թուր -
քիայէ խոյս պիտի տար ու Սովետ. Մի-
ութիւն երթար իր մականունն ալ պիտի
փոխէր ու դառնար Սովետներու հպա -
տակ, Վերջանակի մականունը առած :

X
ՈՉ-ԹՈՒՐԳԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԱԿԱՆՆԵՐԸ

Իսկ հիմա կացութիւնը նախկինէն
տարբեր է կ'ըսէք արդեօք : Այդ օրերէն
ոստում մը կատարեցէ՛ք դէպի ներկան —
Թուրքիոյ Համայնավար կուսակցու -
թեան, Թիւրքիոյ եւ Լ.Զ.Բ. (Թուրք Բան-
ուորական ու Գիւղացական Ազատազրա-
կան Բանակի եւ Թուրք Ժողովրդական
Ազատազրութեան Բանակի) իրբեւ ան -
դամ ձերբակալուող ու դատապարտուող
ներուն անուանացանկին վրայ աչք մը
նետեցէ՛ք անգամ մը : Ազրալ էրհատ, Մա-
թիլտա Մակտալեան, Մասիս եւ նման
կարգ մը անուններու կը հանդիպէք տա-
կալին : Իզմիլի մէջ, ոստիկան-զինուոր
մը նահատակող ու խոյս տուողներուն
մէջ գտնուող, անոնց պէտք օրհան Պա-
զըրը եւս կը տեսնէք թէ հայկական ծա-
գում ունի : Թրքական անունով գործող
այս Հայուն գլխաւորած Թիւրքիոյ կազ -
մակերպութեան հիմերը նետուած են 1962
թուականին Իսթանպուլի հայկական վար-
ժարաններէն մէկուն մէջ, անդամներն ալ
Երուսաղէ Թիւրքիւնի եւ Միհրան Սափուէլ-
եանի պէս Հայերն են : Իսկ ամէնէն թուով
ու ծայրայեղ Մաոյականները ուղարաւ
է որ կը բաղկանան ընդհանրապէս զըր-
տական շարժումին համար գործող տար-
րերէն : Ահա ասոնք եւ այսպիսի Թրքու-
թենէ պարպուած, արգարացում չունե-
ցող, վատասերած մարդիկ, վաւերական
օտար գործակալներու հետ՝ ձեռք ձեռքի
տուած կամ թեւ թեւի մտած մեր մէջ
Համայնավարութեան ամէնէն տխուր եւ
արիւնոտ էջերը գրած են պատմութեան :
Իսկ Միթի կողմէ արժեւորուած կարգ
մը նոր տուեալներու համաձայն ալ,
հայ հաճախիչները շրման մտած են
ճախակողմեան քրտական շարժումին
հետ, միասնաբար գործելու համար :

Հիմա մեր խոշորացոյցը բռնեք Թուր-
քիոյ մէջ ձախին առաջին խլորտումով
շարժման անցնող օտար տիպարներուն
վրայ եւ նայեցէ՛ք թէ ինչեր պիտի տես -
նենք այն ատեն :

(Շար. 1)

ՀԱՆԳԻՍՏ Թորգում Քնն. Փոսթիկանի

Լիւնէն կը հաղորդեն, որ Յունիս 2ին,
առաւօտեան ժամը 3ին, տեղւոյն Շար-
փէն հիւանդանոցը վախճանած է Թորգում
Քնն. Փոսթիկան, օգնական հովիւ
Լիւնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ :

X
Ծնած էր Բէյթաշիւ, 1903ին, Ֆրանսա
հաստատուած 1923էն ի վեր : 1948ին քա-
հանայ ձեռնադրուած է Տէսիլի Ս. Աստ-
ուածածին եկեղեցւոյ մէջ ձեռամբ Ար -
տաւազը Արք. Միւրմէանի : Հաւատաց-
եալ եւ պարկեշտ հովիւ մը, որ իր կա-
րեւոր դերը ունեցած է նաեւ Լիւնի եկե-
ղեցւոյ շինութեան մէջ : Հանգստեան կոչ-
ուած էր 1975ին :

Fonds A.R.A.M

ՈՐ Ե Թ Է...

Գրեց՝ ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՌՈՅԵԱՆ

Տարիներ անվերջ, բազմաթիվ սե - բուններով մտքով ու գրքով պիտի վեր - լուծել ներսը. թուրքերի ձեռքով հայ ժողովրդի ցեղասպանության զարհուրե - լի փաստը, որովհետև դրա պատճառով հայ ժողովրդի հոգեւոր ու ֆիզիկական ազգային գանձարանի կէտը արեւն է: Ազգային կոտորածի արեւան մէջ թա - թախուած մանուկներ են լոյս աշխարհ գալիս, հառաչանքներ դուռներով հա - ռաչանք, եւ որպէս բողոքի, ընդդէման ու արդարութեան պահանջի արնաների գրօններ, թափառում են աշխարհով մէկ, եւ ոչ ոք իրաւունք չունի մեղադրելու նրանց չափազանցութեան մէջ, որովհետեւ - տեւ անհար է երեւակայել կատարուած ոճիրից աւելի ուրիշ չափազանցութիւն: Նրանք հիմա միայն հայրենիք են երա - գում « համաշխարհային » Հայութեան համար:

Հայերին պէտք է « համաշխարհային » Հայութիւն. — Նրանք ոչ գեր - ժողովուրդ են, ոչ գերապետութիւն, գեր - տերութիւն, կամ՝ ինչպէս կ'ուզէ որ ուրիշ « երազանքներ » փայփային, եւ այդ « երազանքներ » խանդարեն ժողովրդի համասեղութիւնը, միապետութեա - նը: Նրանք պիտի երազեն իրենց միա - տեղ, իրենց պապական հոգեւոր վրայ, եւ, եթէ տար Աստուած, ապրէին հա - մաշխարհային սիրոյ մէջ, մի բան, որ ի դժբախտութիւն մեզ, չի եղել ոչ մի ժամանակում, — իրենք էլ աշխարհին բաժանելով սէր, եղբայրութիւն, ար - ուեստ, իմաստութիւն, մէկ Հայի սրտի մէջ հիւրընկալելով ամբողջ աշխարհը, առանց նրանց սրբերի ու ականների:

Այս է մեր ժողովրդի նկարագիրը: Թուրքը կը հաւատա՞յ սրան, երբ ինքն աշակերտ չի եղել բնաւ, այլ եղել է սրա ճիշդ հակապատկերը:

Մենք շարունակում ենք մարդկութիւնը դիտել իբրեւ միասնական մի ընտանիք, եւ հայ ժողովրդի անկարագրելի կո - րուստը համարում ենք ընդհանուր մարդ - կութեան կորուստ. — մարդկայնութեան կորուստ, խղճի, բարութեան, կարեկ - ցանքի կորուստ, ողջախոսութեան ու ներ - դաշնակ ապագայի կորուստ, եւ եթէ թուրքիան ու մեծ տէրութիւնները չհա - կացան այս բանը եւ առ այսօր էլ չեն ուզում հասկանալ, ապա նրանք ի՞նչ են ուսուցանում իրենց սերունդներին. — միթէ՞ կարծում են, թէ կեանքը յաւի - տեական ներդրամութիւն պիտի լինի իրենց հանդէպ:

Մեր արդար բողոքներին ու պահանջ -

ներին ի պատասխան, ցեղասպաններն առ այսօր էլ կամ դեւանադարական լը - ութիւն են պահպանում, կամ չբռնա - նում են իրենց նոր սերնդի ու մարդկու - թեան առջեւ, թէ՛ ինչ որ կատարուել է, կատարուել է թուրքիայի ազգային շա - հերից ելնելով, յանուն Պետութեան ա - պահովութեան... եւ նմանօրինակ այն - պիտի յորինուածքներ, որ չեն տեղաւոր -ւում ոչ մի առողջ բանականութեան սահ - մաններում, քանի որ չեն համապատաս - խանում ոչ մի իրականութեան:

Իսկ չէ՞ որ Մեծ Եղեռնից վերապրող - ների, արտասահմանեան երկրներէ դե - ւանադէտներէ, լրագրողներէ ու կինո - աշխատողներէ թողած անքանակ նիւթի հիման վրայ կարելի է վերստեղծել այն դաժանագոյն օրերի զարհուրելի պատ - կերը, երբ թուրքերն իրենց խաղաղա - պոյն ու ստոր հնարամտութիւններն նըր - բագոյն « շնորհներ » սրում էին ընդդէմ Հայութեան, որի միակ պաշտպանու - թիւնը մարդկանց, այդ թիւում նոյնիսկ թուրքերի հանդէպ հաւատն էր: Դա մի « պաշտպանութիւն » էր, որ հեշտու - թեամբ խորտակեցին թուրքերը եւ այն ազգերը, որ այդ օրերին թուրքացել էին: Այն օրերին նրանք շողում եղան աղուէսի պէս, շնաբանի նման անպատկառ ու նախադարձակ եւ բոլորնու նման՝ արիւն - արու: Նրանք այն օրերին իրենց եաթի - դաններով ծաղրեցին զարեւոյ սրումը մեր իմաստութիւնն ու հատիչը, որով մենք նաեւ նրանց համար ճարտարապե - տութեան, ամէն տեսակ արուեստների ու գիտութեան փառք էինք հատում:

Նրանք այն օրերին դրեցին հակամարդ - կայնութեան սկզբնական դասադիրքը, որի կարմրատառ աքաղաղութիւնը - քիզմն էր, եւ որ համաշխարհային գե - րակայնութեամբ բռնուած բոլոր խելա - գարներն սեղանի զարդը դարձաւ ու գոր - ծուկութեան օրէնգիրքը: Չխորհեցին հաճոյանալու, չողորթութեւոյ, չոյն - լուց, որպէսզի յարմար պահի սուրը թի - կունքը խրեն իրենց գոհի սիրտը, — եւ նրանք, որ քրիստոնեաներն « անհաւատ » էին կոչում, աշխարհ բերեցին մի նոր որակ, որ անուանուեց անհաւատութիւն՝ սուրբ ու անկասկածելի հռչակուած մարդկային խօսքի հանդէպ:

Այս բանը հրաշալի գլխին բալկանեան Սլաւոնները, Յոյները, Ռուսները... Մոլդաւները, որոնցից տարեկան վեց հազար առողջ ու խոշոր մանուկներ էին տանում՝ թուրքական ասիկները պատ - րաստելու համար... Մարդկութեան քաղցրագոյն ծառերը նրանք պատուա - տում էին՝ թունաւոր պտուղներ ստա - նալու նպատակով, եւ այդ բիրտգլխական փորձարարութիւնը յետագայում մար - դու կորստեան գիտութեան պաշտպանու - ղը դարձաւ: Այն զարհուրելի օրերին թուրքիան վեր էր ածուել ազգերի ու ցեղերի վերամշակման սպանդանոց-կոմ - բինատի, որի կառավարիչները վարպետ

մտադորներ էին՝ իրենց նախորդները փորձով հարստացած ու նրանց « գիտու - թեամբ » գիտուած... Չիտուած, ինչպէս առում են, միշտեւ ատամները... Անուն - ները յիշելիս անգամ սարսուռով է լըց -ւում մարդու հոգին՝ Համիդ, Քեմալ, Թալէմ, Էնվեր, Ջեմալ... Ի՞նչ էր, թող թող արուի ասել, այդ մարդկանց երա - գանքը: Չէ՞ որ որքան Հայ ոչնչացրին նրանք, նոյնքան էլ կամ գուցէ աւելին, ոչնչացրին թուրք, Քուրդ, Ջեմալ... Ո - չնչացման ձեւերն էին տարբեր: Մեղ ոչնչացրին ֆիզիկապէս, իրենք ոչնչացան բարոյապէս, այդ պատճառով էլ իրենց վիճակն աւելի անյոյս է վերակերտուե - լու իմաստով, քան մերը՝ վերածելու, ինչը որ այսօրուայ համար անվիճելի պատմական իրողութիւն է: Այսօր կան Պետութիւններ, որոնք մտածում են, թէ թուրքիան իրենց համար անվնաս է, ի - բենք հեռու են, ամուր եւ խոշոր են, եւ նրա առամբ չի խրուի իրենց մարմնի մէջ: Այո, կարող է, որ թուրքիան նրանց համար անվնաս է, բայց բոլորի համար հաւասարապէս վտանգաւոր է պանթուր - քիզմը, որ ամէն վայրկեան չի համբե - րում պանիկամիզմի դրօշակակիրը դառ - նալու ամբողջ աշխարհում:

Ահա նրանց « ծառայութիւնները » մարդկութեանը, որ այսօր քաղցիկի նը - ման առատօրէն մեռածապաղներ է ար - ձակել ժամանակակից աշխարհի մարդ - կային ու պետական բոլոր փոխ - յարա - բերութիւնների ոլորտներում:

Իսկ մենք կարողացանք ապրել կրկին հէնց մեր հաւատի շնորհիւ, որին այս անգամ սատար կանգնեց Ռուսաստանը:

... Երեւի ժամանակն է խոստովանե - լու, թէ մենք չենք ուզում մեր հրաշալի կեանքը լցնել Եղեռնի զարհուրելի իրո - ղութեան անվերջ վերաբծարծումով: Յա - նուն մեր ժողովուրդների անստուր ար - պագայի, մենք ուզում ենք, որ Անի փա - ռանքը քաղաքի աւերուած տաճարները վերաշինուեն Հայերի ձեռքով, եւ Շիրա - կի դաշտի հռչակաւոր դարին ու ցորենը շնչեղան նրա պարիսպների տակ, որ Արտեմիդի խնձորները կրկին շողողան Վանի դրախտային Այգեաստաններում, եւ Վանայ ծովի վրայ Հայոց « Դլէ համան » ը թեւանքի ազատօրէն, որ Մուշի, Սնուկի, Էրզրումի ու Բիթլիսի դաշտերում հայ չինական իր աշխատանքով կրկին պան - ծացին Հայոց հողը, ինչպէս պանծացրել է տասնամեակներ ու դարեր առաջ, որ Սասունի ու Բինգոլի սարերում Հայոց խոտերի ու ծաղիկների մէջ Հայոց հօ - տերի տաք շունչը ծաւալուի, որ Դարսայ բերդի տակ, Դարսայ գետի մրմունջների հետ հայ սիրահարների ու Հայոց բա - նաստեղծի մրմունջները ոլորուեն որ... որ եթէ ապագիւնուի Մայր Հայաստանի հողի վէրքը, գուցէ սպիանայ նաեւ ժո - ղովրդի սրտի վէրքը... Թէեւ սպին բնաւ չի վերանում:

Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱՅՐ ԳԻՒԼԻՆՃԵԱՆԻ

0

Բազմաթիւ այլ գաղութներու (Ամերի - կա, Իրան, Քանադա եւայլն) կարգին Լիբանանն ալ զանազան ելոյթներ ունե - ցած է վերջերս, ի պաշտպանութեան Հրայր Գիւլինճեանի, որ միշտ Մարտի 11 Պօմէթի բանտն է, զուգեղանակ աստ - կանութեան ցուցմունքին վրայ լընքե - մէկը որ մասնակցած է Պերի թուրք - դեսպանին դէմ ահաբեկչական արարքին: Ծանօթ է որ Փետրուար 6ին, Պերի թուրք դեսպանը կը վերադարձէր Թե - թեւօրէն քունքէն եւ անկէ քանի մը օր ետք, Մարտի 11 մէջ կը վերադարձայ Հրայր - Մաքս Գիւլինճեան: Անկէ ի վեր կրկնակ մերժուած է առժամայն ազա - արձակութիւն դիմումի դոր ներկայացու - ցած էր փաստաբանը՝ Մէթր ժուրալի:

X

Մայիս 18ին է, որ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Լեւի եւ Զաւարեան Ուսանողական Միութեան հանրաժողովը մը անկ - ունեցած է Պուրճ - Համուտի « Գերմա - նիկ » սրահը: Յաջորդաբար խօսք առա - են Պէյրութի Համալսարանական ուս - նողներու՝ Սմերիկեան համալսարանի, Հայկազեան քոլէժի, Պէյրութի Համա - լսարանական քոլէժի, Ֆրանսական քո - լէժի եւ ձեմարանի Հայագիտական շի - նարկի ներկայացուցիչները, ծանրանա - լով Հայ Դատի անտեսման վրայ եւ եղ - րակացնելու համար թէ իրենք « անկ - րապահօրէն զօրավիզ կը կենան Հրայր Գիւլինճեանի դատին որ մէկ արտայայ - տութիւնն է Հայութեան դատին »:

Այս խօսքը առած են նաեւ Մեհրապ - եան, Լ. եւ Ս. Յակոբեան, Կ. Չաթիւր - պաշեան, Հայ Աւետ - Կեղեցողական, բար - ձրագոյն, Հայ Աւետ. Փ. եւ Է. Թորո - եան, Ս. Ագնէս վարժարաններու, ֆա - լանճեան վերին կարգերու ներկայացու - ցիչները: Վերջապէս խօսք առած է Հ. Յ. Դ. Լեւի ներկայացուցիչը, որ հա - րաժողովին աւարտին կարգադրած է բո - ղով Հաղորդագրութիւն մը, միթիքին մասնակցողներուն անունով, զրկուած Փրանսական կառավարութեան (ստորա - գրուած՝ Լիբանանի Հայ Երիտասարդու - թիւն):

X

« Ազգակ » Մայիս 19ի իր թիւին մէջ այս միթիքին նկարագրութեան հետ լրջ ընծայած է հետեւեալ խմբագրականը -

X

ԿԱՂԱՓԱՐԻ ՍԵՐՈՒՆԻ

Երիտասարդութիւնը միայն տարիք չէ, ոչ ալ շուտ բռնկող եւ նոյն արագու -

(Շար. 1)

« ԵԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ .-

ԶՈՌԶՈՌԻ ԱՓԻՆ (*)

Գրեց՝ ՄԻՍԱԿ ՄԻՐՁԷ

ՆԱԽԱՐԱՆԻ ՏԵՂ .-

Մեր չըջանէն - Բաղաճովիտ - ան - հաւատալի, բայց իրաւ, ընդհանուր կո - տորածէն քահանայ մը ազատեցաւ: Ա - րեւելեան հայաբնակ նահանգներէն, Կա - րինէն մինչեւ Տրապիզոն կամ Սփաղ, դժուար է թէ հայ կղերական մը ազա - տած ըլլայ Սպանիան:

Հա՞րկ է յիշել, որ, ամէն տեղ ալ, մեր մեծ Եղեռնապատումին առաջին գոհե - րը անոնք՝ հայ կղերականները եղան եւ ինչպիսի՞ անլուր չարչարանքներով...

Տէր Նշան Քահանայ Մարգարեան - Արմըճանցի (Բալուի գիւղերէն) - կրցաւ խուսափել այդ համատարած կոտորա - ծէն, իր հեռաւորութեան եւ յանգչու - թեան շնորհիւ: Տարիներով ապրեցաւ փախստական, կրցաւ իր ինքնութիւնը ծածկել թրքոյ մը անունին եւ դը - դակին ներքեւ, որդեգրեց Զլփոյ անու - նը, եղաւ ծառայ, եղաւ մշակ Սարբեր -

դի չըջանէ, աղայի մը տունը, մինչեւ Զինադար, որմէ յետոյ նուիրումով ծառայեց իր ճգաւորոր հօտին՝ Սար - բերդ, ետքէն Հալէպ, ուր եւ վախճանե - ցաւ խոր ծերութեան մէջ:

Հալէպի մէջ, մեր յաճախակի հան - դիպումներու ընթացքին, դոհանցնելու համար մեր հարցախորութիւնը, շատ ժուժկայութեամբ եւ համառօտ կերպով պատմեց իր ապրած ողբականը: Մենք իր պատմածները քիչ մը ընդարձակե - ցինք, — ըսնք վէպի մը վերածեցինք, աւելի հասկնալի դառնալու համար՝ մեր ընթերցողներուն:

Միթէ՞, իրական, զգայացունց վէպեր չեն մեր իւրաքանչիւրին ապրած, անցու - ցած կեանքը... Թո՛ղ այս « վէպ »-ն ալ մաս կազմէ այն հաւատար Մարտիրոսաղ - րութեան, որ ապրեցաւ մեր ժողովուրդ - դը թրքական գեհնին մէջ յամի Տեառն 1915 թուին...

Հոն՝ զուտ հայաբնակ գիւղի կալերուն վրայ հաւաքուած այր մարդոց բազմու - թիւն մը: Սուճապ, իրարանցում գիւղի փողոցներուն մէջ: Տուններէն ներս լացի, շիւանի աղեկատու ձայներ... Գիւղը պա - շարուած է ժանտարմենով, անոնց նա - յուածքները՝ գայլերու, բորենիներու նայուածքներ: Ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս...

Հոն՝ կալերու վրայ հաւաքուած են գիւղին բոլոր այրերը: Պաշարումը եղած էր դադարի, գիւղնայն, որով խուսա - փողոցներու թիւը՝ չնչին, աննշան: Հոն է գիւղին « մուկութեամբ », « գլխով », հոն է գալորցի ուսուցիչը: Հոնկէ կը բացակա - յի միայն գլխաւորը՝ քահանան... այլ խօսքով՝ « քէշիշ Եֆէնտի »:

— Ո՛ւր է մեր « քէշիշ »-ը, պէտք է ան - յայտն գայ ներկայանայ հոս, — գայ - րացաւ կը բղաւ « պաշ-չափու »:

Ներկաներ լուռ, ստրասիի տակ կեցած, ծածան մարմիններով, գունաթափ դէմ - քերով: Չարչարանքներու, մահուան ուր - ուսական թրծեա կախուած է օդին մէջ իրենց աչքերուն դիմաց, գլուխներուն վերեւ...

— Ո՛ւր է մեր « քէշիշ »-ը, — կը բղաւ գարձեալ « պաշ-չափու »-ը, աւելի գայ - րացած — եթէ կէս ժամէն չգայ, չենք - կայանայ, ձեզ բոլորդ « ֆախախայ » կը քաշեմ, գիւղը ամբողջութեամբ կրակի կու տամ, մեր երախաները ձեր աչքե -

րուն առջեւ ոչխարի պէս կը մորթեմ, կը հասկնա՞ք:

« Բէշիշ »-ը դաշտը ջրառքով դրացած է՝ էֆէնտի, այսօր ջուրի կարգը իրենց է, հիմա մէկը կը զրկեմ, կ'երթայ, կը կա - չէ, մուկութեամբ կը փորձէ հանդարտե - նել պաշ — չափուը:

Մուկութիւն խորհուրդով, պատանի մը կը զրկեն դաշտ, որ երթայ քահանայ կանչէ, բերէ: Իրականին մէջ բոլորն ալ գիտեն թէ անիկա պիտի չգար ներկա՞յն յանալու: Աւելին՝ գիւղի մեծերէն շա - տեր ծանօթ էին անոր կազմած ծրա - դիրներու ու համաձայն էին անոր: Բոլորին համար ալ ծանօթ էր, անկերեւ էր եթէ անիկա գար ներկայանայ, ստորե - մասը կը սպասէր իրեն: Կէ՛ որ լսած էին աւելի մեծ գիւղերու մէջ կատարուած - ները քահանաներու նկատմամբ...

(*) Շողոռը փոքրիկ քովտ մըն է հարբերդ, նոր Քաղաքի կողմէն: Կալերուն հիւսիսէն:

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ՎԻԵՆՆԻ ՄԵՋ

Մայիս 28ի տոնակատարությունը Վիեննայի մէջ, Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը, ժամանի դաշտը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Կապ. Խաչի: Երգ եւ պար դպրոցի աշակերտութեան կողմէ: Նուագախումբ Ժաք Գոթաբեան:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ
ՆՈՒԷՐՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»-Ի ՄԻՋՈՑԱԻ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԵՆ Պ. Կարօ Փափազեան 1000
Փրանք կը նուիրէ:
Իսկէն՝ մայրիկ մը 100 Փր.:

ԱՄՍՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԵՍ

Ն Ի Ս

ՄԻՐՈՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱՅԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան Հովա-
նաւորութիւնը վայելող Հայկ. Դպրոցի
ամալերը Հանդիսութիւնը տեղի կ'ու-
նենայ՝ բարձր նախագահութեան ներքեւ՝
ՏԵՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈՒՇԵՂ ձեռնարկով
եւ Հովանաւորութեան տակ՝
ՏԱՐՈՆ Մ. ՎՐԴ. ձեռնարկով
Կիրակի, Յունիս 8, Կ. Ե. Ժամը 3ին,
«Արթիւրի» սրահին մէջ՝ 27 Պուլվար
Տիւրքաշահ, Նիս:

Յայտադրին մաս կը կազմեն՝ երգեր,
արտասանութիւններ, դաշնակ, ժողովը-
դային խմբային եւ մենապարեր, Հայոց
պատմութեան էջերէն, երկու զուարճա-
լից ներկայացում:

Ընդմիջումին՝ Հայկ. հրուշակեղէն:

Տ Է Ս Ի Ն

Կապ. Խաչի Տէսինի դպրոցի տարեկան
Հանդէսը Յունիս 8, կէսօրէ վերջ ժամը
2.30ին, Տէսինի քաղաքապետական սրա-
հին մէջ: Մուտքը ազատ է:

Ի Ս Ի

Կապ. Խաչի Իսի մասնաճիւղի դպրոցի
եւ պարի ամալերը Հանդէսը, Իսի Հայ
Մշակութի Տան մէջ, 45 Ռիւ աը Լա Տե-
ֆանս, Կիրակի, Յունիս 8 ժամը 14.30ին:
Արտասանութիւն, երգ եւ պար երա-
խաներու կողմէ:

70 երկսեռ երախայ բեմին վրայ:
Ճշգրտակա՛ր ըլլալ: Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

JACQUES CHELELEKIAN HAVAS VOYAGES

vous propose

VOYAGES ARMÉNIE 80

calendrier des départs
de Marseille

DEPART	RETOUR	PRIX
Lundi 30 Juin	Lundi 14 Juillet 80	4 080 FRS
Lundi 11 Août	Lundi 25 Août 80	4 080 FRS
Lundi 25 Août	Lundi 08 Septembre 80	4 080 FRS
Lundi 1 ^{er} Septmbre	Lundi 15 Septembre 80	4 080 FRS
Lundi 08 Septembre	Lundi 22 Septembre 80	4 080 FRS
Vendredi 26 Septembre	Jeudi 09 Octobre 80	3 480 FRS
Lundi 06 Octobre	Lundi 20 Octobre 80	3 480 FRS
Vendredi 07 Novembre	Jeudi 20 Novembre 80	3 480 FRS
Lundi 29 Décembre 80	Lundi 12 Janvier 81	3 480 FRS

INSCRIPTION 45 JOURS AVANT LA DATE DE DÉPART
renseignements et réservations

CHELELEKIAN
Jacques

VOYAGES WASTEELS
87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

Organisation : HAVAS VOYAGES Lic. 97

LA CAPPADOCE

PRESENTE

3 GALAS EXCEPTIONNELS

A V E C

ONNIK DINKDJIAN

DE NEW - YORK

LES 26 - 27 - 28 JUIN

TOUS LES SOIRS

ORCHESTRE CAPPADOCE
HARRIS LASKARIS

MARTEN YORGANTZ
MINAS (vendredi - samedi)

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՓԱՐԻՋԻ մասնաճիւղի
տարեկան երկրորդ ընդհ. ժողովը Յու-
նիս 7, Շաբաթ Կ. Ե. Ժամը 6ին Մշակու-
թի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Խիստ կա-
րեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայու-
թիւնը պարտաւորիչ է:

X

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՋԻ Վալանտի մասնաճիւղը
ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկե-
րուհիները Հինգշաբթի, Յունիս 5ին ժա-

ՆԱԽԱՋՆՈՒՆՈՒԹԵԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՈՒՆԱՌՈՐ ԵՐԳԱՅԱՌՆ
ԺԱՊԱԻԷՆ ՄԸ

«ՍԱՍՈՒՆԻ ԶԱԽԱՆԵՐԸ»

Էջ մը հայկ. դիւցազնեղբայրեան

X

Les Fils de Sassoun,

UNE PAGE DE L'EPOPEE
ARMENIENNE
CINEMA ODEON
La Canebière

Dimanche 8 Juin à 10 heures

UGAB - JEUNES

SOIREE TRIC-TRAC
ET JEUX DE SOCIETE

Le Samedi 7 Juin à 20 heures
Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Les joueurs de « tavlou » chevron-
nés, aussi bien que les novices et les
adeptes d'autres jeux de société
seront les bienvenus.

Grand Pelerinage

DE SAINT GREGOIRE D'ARMENIE
A PITHIVIERS

Organisé par l'Association Arménienne d'Aide Sociale et l'Association des
Anciens Combattants d'origine arménienne

Avec le concours de

l'Ordre Militaire et Hospitalier de Saint Lazare de Jerusalem, — l'Asso-
ciation des Scouts Arméniens, — l'Association des Rapatriés Français
d'Origine Arménienne, l'Amicale Essayan, — les Anciens du Lycée Gue-
ronagan, — l'Amicale des Compatriotes de Césarée, etc.

DIMANCHE, 8 JUIN 1980

A 8 h. 30 rassemblement devant la Mairie de Pithiviers et cortège vers le
Monument aux morts (place du Martoi)

A 9 h. dépôt de gerbes et allocution

A 9 h. 30 dépôt de gerbes à la Mairie de Bondaroy

A 10 h. Saint Martin le Seul (Saint Grégoire)

MESSE CHANTEE EN PLEIN AIR EN RITE ARMENIEN célébrée par
Mgr. SEROPE AKELIAN, HOMELIE par Mgr. PIERRE MARIE BRUN

A 11 h. 15 PROCESSION SOLENNELLE des RELIQUES de St. GREGOIRE
vers la Grotte où le Saint vécut et fit ses miracles

Scouts et Anciens Combattants Arméniens et Français avec leurs drapeaux
Chevaliers de St. Lazare de Jérusalem en grand uniforme avec Epée, Croix
et Bannières, formeront la Garde d'Honneur autour des Châsses.

A 12 h. 10 PRIERE DEVANT LA GROTTA DE SAINT GREGOIRE.

A 12 h. 30 Mail de St. Grégoire : regroupement des Pèlerins.

Allocutions des Autorités et du Grand Chancelier.

A 12 h. 50 BENEDICTION FINALE

A partir de 13 h. DEJEUNER CHAMPETRE et KERMESSE

Les Pèlerins, selon la tradition du Pèlerinage, apportent leur pique-nique et
dèjeunent sur l'herbe, sous les ombrages de la Vallée de Saint Grégoire.
Buvette et Comptoirs divers (Stands) arméniens et régionaux.

Danses et Chants arméniens.

RECOMMANDATIONS PRATIQUES Les voitures devront être rangées dans le Parc
(Parking) avant 9 h 30. Apporter PLANTS pour la messe. Eviter les chaus-
sures à talons.

POUR CEUX QUI VIENNENT DE PARIS Autoroute du Sud direction Orléans, quit-
ter l'autoroute pour la RN 20 jusqu'à Etampes, puis la RN 721 jusqu'à Pi-
thiviers, où l'on prend la direction de Puiseaux. Trajet fléché à partir de
Pithiviers jusqu'au Parc à voitures et cars.

D'ores et déjà prévus : Deux cars frétés par les A. C. en partance d'Issy-les-
Moulineaux et Clamart vers 7 h. devant l'Eglise Arménienne (Métro Mairie
d'Issy), tél. M. Kehayan 642 73 10.

Un car Mardigian, départ 8 h. Square Montholon, près de l'AAAS (Métro
Cadet), tél 208 25 63.

Deux cars Guéronagan, départ 8 h. 30 3, rue de l'Arrivée à Paris (Métro
Montparnasse), tél 985 36 53

Un car Essayan, départ 8 h. Gare du Nord, Café le Curveur, tél 372 04 20.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS SUPPLEMENTAIRES TELEPHONER

AAAS TRU (878) 02 99

Խորհրդածութիւններ՝ Վ. Օշականի

«ԸՆՏՐԱՆԻԻ ՀԱՐՑԸ»

Յօդուածի Առթիւ

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Մայիս 24 - 25-ի իր թիւին մէջ, «Յառաջ» տեղ տուած է «Ընտրանիի Հարցը» խորագրով յօդուածի մը, գրուած Վահէ Օշականի կողմէ եւ արտատպուած «Ազգական Ծառաթօրեակ» Մայիս 11-ի թիւէն: Ըստ երեւոյթին, յօդուածը կարեւոր նշանակութիւն ունի խմբագրութեան կողմէ, քանի այս վերջինը անոր արժանաւորած է իր առաջին էջը, խորհրդածութիւններ կցած է անոր եւ չարք մը հարցումներ ուղղելով իր ընթերցողներուն: Բայց, կը հրաւիրէ զանոնք մտածելու եւ գրելու արծարծուած գաղափարներուն մասին: Իրօք ալ մտածելիք նիւթ կայ եւ վնաս չունի եթէ գրուելիքներուն մէջ մտնուի «Յառաջ»-ի մէջ լոյս տեսնէ: «Ազգական Ծառաթօրեակ»-ի խմբագիրները անպատեհութիւն չեն տեսներ, անշուշտ:

X

Ի՞նչ կը գրէ Վ. Օշական: Յիշե՛ք գըլ-խաւոր միտքերը: «Կա՛մ ժողովուրդ, կա՛մ ընտրանի — ա՛յս է մեր ընտրութիւնը...»: «Ժողովուրդ» կամ «Զանգուած» կոչուածը «խաւաքաւաք գիւցազուն» է: «Զիպ մեր ազգին համար աւելի վնասակար գաղափար, քան ժողովրդավար, «գեմոկրատիկ» գաղափարը»: «Պէտք է պայքարել այս ժողովրդա-վար միատեքին դէմ, որ բոլորը մէկ յայտարարի, այսինքն միջակին, միջինին ու տափակութեան կը հաւասարեցնէ»: «Ներկայիս (...) որակի փրկութիւնն է միայն կարեւորն ու կարելին — զանգուածը, Սուրբ Ժողովուրդ կոչուած վերացական ճիւղը կրնայ իր երջանիկ — դժբախտ ճամբան երթալ, շատ ալ մեծ կորուստ մը չէ, տեղը միշտ նորը եկած է»: «Թափառաշրջիկ բազմութեանն (...) պէտք է որսանք, անշատե՛ք ընտրանին»: Օշական սա ձեւով կը սահմանէ «ընտրանի» հասկացողութիւնը: «Պզտիկ, սահմանափակ, ցեր ու ցան աշխատանք ու աշխատե՛ք տիպարներու խմբակցութիւն մը, որուն հասարակաց յայտարարը ընտրանի ըլլալու իր գիտակցութիւնն է»: Ու կ'ըզրակացնէ. «Եթէ համաձայնե՛ք այս ընտրանիի գաղափարին շուրջ ամենայն համեմատութեամբ ու ըրելութեամբ, դեռ յոյս կայ»: X

«Ազգական Ծառաթօրեակ»-ի խմբագրութիւնը, որ մտերմիկ քննով կը խօսի յօդուածագրի մասին զինք միայն «Վահէ» անունով, աւելի մտահոգ կ'երեւի «հրապարակային քննարկում» ստեղծելու հարցով «հանրային լուրջ բնոյթ կրող հարցերու» մասին, կան առաջին էջի վրայ արուած յօդուածի բովանդակութեան վերլուծումով: Խմբագրութիւնը մտա-հոգեւած է, որ «ազգային, քաղաքական, ընկերային աշխատանք հարցերու հրապարակային քննարկման պարբերական (իր) հրաւերները յաճախ անարժանաւոր կը մնան»:

Մասնաշեղծ եղա՛ք, որ արծարծուած գաղափարներուն ետին «տաղնապող հայ մարդը կայ», «տառապող հայ մտաւորականը (...) որ խօսակից կը փնտռէ, սրտակից, լծակից»... Խմբագրութիւնը խօսքը կուտայ «հայ մտաւորականութեան», «երկրասարդութեան» գիտնալու համար թէ «ըսելիք ունի» այս մասին՝ թէ՛ր կամ դէմ՝:

Ժխտիներու յատուկ առանձնաշնորհումով ինք իրեն կը վերադառնէ հաւանաբար, վերջին վճիռը տալու իրաւունքը: X

Կատարուած մէջբերումներէն կը տեսնուի, որ «Ընտրանիի Հարցը» խորագրին տակ ներկայացուած միտքերը կարելի է պարզապէս «ընտրանիի պաշտամունք» վերնագրին տակ գետնել:

Արտայայտուած գաղափարները նորութիւն չեն: Պէտք չկայ մինչեւ Պրատոն երթալու: Ոչ իսկ Նիշէ: Կը բաւէ 1930-ական թուականներու սպանական, իտալական կամ գերմանական «գրականութիւնը» թերթատել՝ ընտրանիի պաշտամունքին նուիրուած ամենայնոք էջերուն հանդիպելու համար:

Կը բաւէ, օրինակի համար, սպանացի փիլիսոփայ Օրթեկա Ի Կասէի գործերը կարդալ՝ հանդիպելու համար նոյն գաղափարներուն, նոյն բառերով արտայայտուած: Օրթեկա Ի Կասէ կը խորհի, թէ սպանական քաղաքակրթութեան անկումի պատճառը «ընտրանիներու պահանքն է» եւ «զանգուածներու տիրապետութիւնը»: Զանգուածներու ըմբոստութիւնը՝ (այս խորագրով գիրք մը ունի, հրատարակուած 1930ին) «բարբարոսներու խուժում» կ'որակէ: Կը խօսի «զանգուած — մարդ» ուն կամ «խուժում — մարդ» ուն մասին, որ կը հակադրէ ընտրանի — մարդ» ուն: Համոզուած է,

որ «Ժողովրդավարութիւնը անկումի կը տանի» ու միակ փրկութիւնը ընտրանիի տիրապետութեան վերահաստատումովը կարելի է:

Այս եւ նման միտքերու վրայ հիմնուած սպանական ֆաշիզմի գաղափարաբանութիւնը: Օրթեկա Ի Կասէի գաղափարները շահագործուեցան ֆրանքիզմի կողմէ, այնպէս ինչպէս խեղճ Նիշէի գաղափարները շահագործուեցան՝ գերմանական նացիզմի կողմէ: Յաճախ չարափոխուած ձեւով անշուշտ: Բայց եւ այնպէս, մերկ իրականութիւնը այս է. գաղափարներ կան, երկուստեք անմեղ ու գեղեցիկ, որոնց քաղաքական դործածութիւնը աւերներ կը գործէ: Ասոնցմէ է ընտրանիի պաշտամունքը: Վ. Օշականի յօդուածի բովանդակութեան շարքի մէջ աւելի, զիս մտահոգողը անոր լոյս տեսնելն է Ա. Ծառաթօրեակի մէջ: Պատճառներ ունի՛մ հաւատալու, որ Վ. Օշականի մտաշխարհին հետեւն ֆաշիզմի կամ նացիզմի հետ առնչուող որեւէ գաղափար: Միաժամանակ սակայն իրաւունք ունիմ հարց տալու, թէ կըլ՝ ուսմ՝ է ան իր արտայայտած գաղափարներու քաղաքական հետեւանքները, բոլոր հետեւանքները:

X

Վ. Օշականի յօդուածը գերազանցօրէն քաղաքական բնոյթ ունի: Ու ասոր մէջ իսկ կը կայնայ իր առաջին հակասութիւնը: Արդարեւ, եթէ Ելիքիզմի (ընտրանիի պաշտամունք) գաղափարը հասցնենք տրամաբանական իր ծայր — դոյն կէտին, քաղաքական հարցերու արծարծումը պէտք է վստահուէ՛ք միայն քաղաքական ընտրանիի մը, գրական հարցերուն՝ գրական ընտրանիի մը, եւ այլն: Այդպէս չէ պարզանք, սակայն: Պարզ օրինակ մը տալու համար, մասին վրայ կը համընկնայ այսօր Սիւրուքա — հայ գրագէտները, որոնք նուազագոյն առիթով մը քաղաքական հարցերու մասին կարծիք յայտնած չըլլան:

Այսպէս, մինչ անհիմն զլաւի ըլլալը, որ մարդիկ, որոնք բոլորի չեն կամ ֆիզիկոս չեն գրէին բժշկական կամ հիւլէական հարցերու մասին, բնական երեւոյթ է սակայն, որ բանաստեղծ մը կամ մտածմամբիկոս մը խօսի քաղաքական հարցերու մասին: Բնական եւ տարածուած, ըլլա՛յ հայկական, ըլլա՛յ օտար միջավայրերու մէջ: Ու լա՛ւ է, որ այդպէս ըլլայ: Սա կը նշանակէ, որ հարցեր կան, որոնք ընդհանուրին կը պատկանին ու կը հետաքրքրեն հասարակութեան մէջ մի անգամը: Լա՛ւ է, որ գրադէտներն ու այլոք խօսին քաղաքական հարցերու մասին ու երանի քաղաքի (ու գիւղի) բոլոր բնակիչները խօսէին ու գրէին քաղաքական հարցերու մասին:

Օշականի երկրորդ հակասութիւնը բացարձակ մակարդակին հասցնելուն մէջ կը կայնայ հասկացողութիւն մը, որ իր իսկ խոստովանութեամբ, յարաբերական է: Այսպէս՝ ընտրանին, «որ — սուած» եւ «անշատուած» զանգուածէն,

ժողովուրդէն, ծաղումարանօրէն յարաբերական բնոյթ ունի: Ուրեմն ան չի կրնար «միակ կարեւորը», «միակ լուծումը», «միակ յոյսը» ըլլալ: Ասկէ զատ, անգղուշութիւն է «յոյս» ու «լուծում» սպասել «միայն» սերունդին անտեսելով, աւելին, արհամարհելով այն՝ որմէ սերած է այդ յոյսի եւ լուծումի «միակ» աղբիւրը: Պատմութիւնը ցոյց կու տայ ամէն օր, ըլլա՛յ մօտիկ անցեալին, ըլլա՛յ այսօր իսկ, որ նման անգղուշութեան մը հետեւանքները քաղաքական դեռնի վրայ աղէտալի են Արիւնալի:

Նամանականօք, որ «ընտրանի» ըստ հասկացողութեան սահմանումը անտեսէ, դարձեալ Օշականի իսկ խոստովանութեամբ, ու դուռ հոգեբանական հիմք ունի. «ցեր ու ցան (...) խմբակցութիւն մը, որուն հասարակաց յայտարարը ընտրանի ըլլալու իր գիտակցութիւնն է» կ'ըսէ Օշական: Այդքան պատասխանատուութիւն վստահել այդքան անորոշ «խմբակցութեան» մը, միթէ կարելի է, միթէ՞ փափաքելի:

Օշական եւ իր կուսակցութիւնը ու այսօր բովանդակ Հայութիւնը դիտեն, որ «ընտրանի» յն չէր Հայաստանը փրկող 1918ին, այլ ժողովուրդը ամբողջ, բահով — բրիչով ու գէնքով Սարգստեան պատ իջած: Ընդհակառակն: «Ազգական Ծառաթօրեակ»-ի Խմբագրութիւնը պէտք ունէ՛ր կրկա՛ր մտածելու նուազագոյն ա՛յս յիշեցնելու համար իր ընկերոջ՝

Յօթը տարի առաջ, 1933ին ընթացքի «Երկուստեք Հայ» երկաշարաթիւրի մէջ գրած իր յօդուածներէն մէկուն մէջ Վ. Օշականի կարծիքներուն բանաձեւով շատ աւելի յստակ էր:

Նմանօրինակ նիւթ մը արծարծելու ան կը գրէր. «Միայն յեղափոխական մը տառապանքութիւն մը մեզ կրնայ ազատել: Ազատ (...), ըմբոստ (...), պաշտառատեան, յանդուգն, զարգացած ու յեղափոխական մտաւորականութիւն մը: Այս սահմանումը, թէպէտ անընդունելի կարգին, սակայն եւ այնպէս, շատ աւելի յստակ էր քան «ընտրանիի խմբակցութեան» մասին վերեւ տառալու կուած սահմանումը: Ու ցատով միայն կարելի է արձանագրել միտքերու ընտանացումի դեռնի վրայ նկատելի ազդեցութիւնը:

Օշական, հակասութեան մէջ է նաեւ, երբ իր այս յօդուածը կը հրատարակէ «Ազգական Ծառաթօրեակ»-ի մէջ: 9 Հոկտեմբեր 1939ին, ինք եւ երկու գրէիւրայրներ «Սիւրուքեան Նամակին» մը ստեղծեցին, ուղղուած ճիշդ այն ընտրանիին կամ մտաւորականութեան, որուն մասին կը խօսի այսօր: Տրամաբանական պիտի ըլլար, որ «Ընտրանիի Հարցը» հրատարակուէ՛ր հօն, այդ նամակներէ մէջ, եւ ո՛չ թէ «Ազգական Ծառաթօրեակ»-ին: Ինչո՞ւ Օշական պահանջը դրացնէ իր գրութիւնը ուղղելու ոչ — ընտրանի ընթերցող հասարակութեան մը, եթէ խաղաղէս, ինչպէս ինք կ'ըսէ, այդ ստապակութիւնը «կարեւոր չէ»: Մտնա՛

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆԸ...

ՇՈՌՇՈՐԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԲ ՄԻՐԶԷ

Ծառաթիւն, ամիսներ տեւող անստոյգ կացութիւնը մատակարար էր բոլորին սիրտը, հոգին, այլ մանաւանդ Տէր Նշանինը: Քաղաքէն, չըլանի գիւղերէն հասնող սահմանակցութիւն լուրերը, ականատեսներու վկայութիւնները մեկնու — թեան չէին կարօտեր: Զէնք հաւաքելու պատրուակին տակ, անմեղ մարդիկ ահաւելի տանջանքներու կ'ենթարկուէին: Իսկ քահանաներու համար ներքա՛մ չկար, ահա՛նք բոլորն ալ պէտք էր չքանային... չէ՞ որ անոնք էին ժողովուրդին դաս — տիրակալները, զանոնք ըմբոստութեան մղողները, պետութեան վաւերական թըլ — նամիները: «Սեւ Սատանաներ»ը վեր — չապէս:

Այժմ կարգը եկած էր Տէր Նշանին, անոր բնակած գիւղին. Ի՞նչ ընելու էր: Պատանին զայն գտած ձորակի մը կուշտին, խիտ մացառներու ներքեւ երկա — բաժ: Նրբ ոտքի ձայն առաւ, տեղէն

չուրկեցաւ: — Բարին ըլլայ, մանչո, յարեց կասկածելի չեղտով մը: — Տէր — պապա, գիւղը ժանտարմներով լեցուած է, բոլոր այր մարդիկը, մեծ թէ փոքր, հաւաքած են կախիլուն վրայ, զիս զրկեցին քեզ կանչելու, քեզի կը ուղարկեն ամէնքը: Պաշ — չալուշը ըստ, եթէ կէս ժամէն քեզիւ չգայ, չներկա — յանայ, բոլորը Ֆալախայի կը քաշն, գիւղը կրակի կու տամ: — Մանչո, — յարեց քահանան, խիտ մտահոգ, — մանչո, ըստս լա՛ւ մտիկ ըրէ՛, «պաղպաշներու ճամբով մեր տունը գնա, աշխատէ ոչ — ոքի հանդիպել, մեր տան ետեւի դռնէն ներս մտի՛ր, երէցիկին մայրիկին ըսէ՛, «օճախին քեզարը», փեթակին ետեւ ծրար մը կայ, թող տայ քեզի եւ դուն շուտով ինձի բեր: Կերակ — նօրեայ հագուստներս են, — աւելցուց, — պէտք է փոխուիմ, մաքուր ձեւով ներկա —

յանամ այնտեղ: Եւ այս մասին բան մը չըսեալ հանդիպողներուն:

Պատանին «հասկցայ» ըստ ու քահանային բացատրած ճամբով գիւղ մտաւ: Քառորդ ժամ ետք տէր-հօր յանձնեց սպասուած ծրարը:

— Հայտէ՛, տղա, ինձի սպասողներուն ըսէ՛, որ տառը վայրկեանէն հօն կ'ըլ — լամ: Ու ճամբու դրաւ աղեկը: Ազատ հապճեպով շողփեց հանեց իր վրայի հագուստները, հագաւ ծրարին մէջի թուրդ — զի տարազը, գլխուն փաթեց «խա — կիւ»-ը, փայտի մը ծայր անցուց իր պա — հեստի փոքրիկ ծրարը ու բռնեց ճակա — տաքի անձաւթ ճամբաները...

«Մահ մահ է» այսպէս ալ մահ է, այնպէս ալ՝ կը խորհրդածէր ինքնին: Եւ կ'ըզրակացնէր. եթէ ճամբուն վրայ գտնէր մահը եւ կամ մահը գինք գտնէր աւելի դիւրամատչելի էր քան անգուլթ ժանտարմներու ձեռքերով մահանալ...

Բայց ինք այս ճամբան ընտրեց որոշ նկատումներով, յուսալից հաւանականու — թիւներով, ապրելիք օրերու երկարածը — դուր յոյս մը կրնար ներշնչել իրեն: Ե՛, տրեւ չծագած ինչե՛ր կրնան ծագել իր — մէջ տառը... Հին խօսք էր, հին փիլի — սոփայութիւն, որուն ինք կը հաւատար: Այո՛, որքա՛ն կարելի էր երկարածել սպրիլիք օրերը. հարկաւ, ուշ կամ կա — նուրս, պիտի վերջանար այս ահաբեկու

աղէտը: Հայը, Հայութիւնը առաջին անգամ չէ, որ կը տեսնէին այսպիսի լա — ներ:

Ու հիմա, Տէր Նշանը կը քալէր, կը քալէր արագ, հեւքոտ, անպարտք քայլերով, առանց յոգնութիւն զգալու: Եթէ յաջողէր Եփրատ գետը անցնել եւ Խարբերդի գաղտը իյնալ, յոյսի նշուլ կրնար ծագել իր մէջ, իր այժմու տար — զով, լրիւ քիւրտի մը կերպարանքով, զինք, կամ կասկածէին իր ինքնութեան մասին, մանաւանդ որ լաւագոյն կը տէրէր քրտերէնին:

Կար նաեւ բարեբաւարի երեւոյթ մը այդ օրերուն, որ շատ նպաստաւոր էր իրեն համար: Հոս ու հոն, ճամբային երկայնքին կ'երթեւեկէին մեծ թիւով քաղաքակրթութիւններ: Քիւրտ — թիւրք կա — ռուսներ, հեռաւոր տեղերէ ժամանող «մուհաճներ» իրենց գրաստներով ու ընտրանիներով: Ինք կրնար խառնուիլ անոնց մէջ, հեռելի անոնց մինչեւ որ կար — նոր գտնել ապահով վայր մը:

(Շար. — 2)

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական դասը, Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը, Փոսթէքան, Հերբոյեան, Մասէ, Բեթլէհեմեան, Այվադեան, Մովսէսեան, Կիրակոսեան, Ճորժեան, Հայկաթեան, Արքայական ընտանիքները խոր կեկիծով կը ծանուցանեն իրենց հոգեւոր պաշտօնեային, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

Տէր Թորգոմ ԳՅՆՅ. ՓՈՍԹԵՔԱՆԻ վարձանումը, որ պատահեցաւ 77 տարեկանին, Յունիս 2ին:

Հանդուցեալին վերջին օժուժը Ս. պատարալի ընթացքին կը կատարուի Շաբաթ, Յունիս 7, ժամը 9ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին ձեռամբ՝ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ մարմինը կ'ամփոփուի Բիւսէի Նոր դերեզմանատունը:

ՓՈՒՍԼ ՏԱՂԵՊԱՍԿԻ

Տիկին Նուարդ Գամէր Գարամաճեան 100 ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, Օր. Հայկունի փէիլիպանեանի ցաւալի մահուան առթիւ: (Ստա-նալ «Յառաջ»):

MAISON ARMENIENNE
FONDATION MARIE - NUBAR
57, Bd. Jourdan — Paris 14
Samedi, 7 Juin, 20 h. 30
DEBAT LITTERAIRE
Avec K. BELDIAN

ՆԱԽԿԱՆՔԻ ՀԱՆԴԵՍ

Տ Է Ս Ի Ն

Կապ. ինչի Տէսինի դպրոցի տարեկան հանդէսը Յունիս 8, կէսօրէ վերջ ժամը 2:30ին, Տէսինի ջաղաքապետական սրահին մէջ: Մուտքը ազատ է:

Ի Ս Ի

Կապ. ինչի Իսի մասնաձիւղի դպրոցի եւ պարի ամսվերջի հանդէսը, Իսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 45 Ռիւ տը լա Տեֆան, Կիրակի, Յունիս 8 ժամը 14:30ին: Արտասանութիւն, երգ եւ պար երա-խաներու կողմէ:

70 երկես երախայ բմին վրայ:
Ճշգրտաւ ըլլալ: Մուտքը ազատ է:

UGAB - JEUNES

SOIREE TRIC-TRAC
ET JEUX DE SOCIETE
Le Samedi 7 Juin à 20 heures
Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Les joueurs de « tavlou » chevronnés, aussi bien que les novices et les adeptes d'autres jeux de société seront les bienvenus.

Grand Pelerinage DE SAINT GREGOIRE D'ARMENIE A PITHIVIERS

Organisé par l'Association Arménienne d'Aide Sociale et l'Association des Anciens Combattants d'origine arménienne

Avec le concours de

l'Ordre Militaire et Hospitalier de Saint Lazare de Jerusalem, — l'Association des Scouts Arméniens, — l'Association des Rapatriés Français d'Origine Arménienne, l'Amicale Essayan, — les Anciens du Lycée Guetronagan, — l'Amicale des Compatriotes de Césarée, etc.

DIMANCHE, 8 JUIN 1980

A 8 h. 30 rassemblement devant la Mairie de Pithiviers et cortège vers le Monument aux morts (place du Martoi)

A 9 h. dépôt de gerbes et allocution

A 9 h. 30 dépôt de gerbes à la Mairie de Bondaroy

A 10 h. Saint Martin le Seul (Saint Grégoire)

MESSE CHANTEE EN PLEIN AIR EN RITE ARMENIEN célébrée par Mgr. SEROPE AKELIAN, HOMELIE par Mgr. PIERRE MARIE BRUN
A 11 h. 15 PROCESSION SOLENNELLE des RELIQUES de St. GREGOIRE vers la Grotte où le Saint vécut et fit ses miracles

Scouts et Anciens Combattants Arméniens et Français avec leurs drapeaux Chevaliers de St. Lazare de Jérusalem en grand uniforme avec Epée, Croix et Bannières, formeront la Garde d'Honneur autour des Châsses.

A 12 h. 10 PRIERE DEVANT LA GROTTA DE SAINT GREGOIRE.

A 12 h. 30 Mail de St. Grégoire : regroupement des Pèlerins.

Allocutions des Autorités et du Grand Chancelier.

A 12 h. 50 BENEDICTION FINALE

A partir de 13 h. DEJEUNER CHAMPETRE et KERMESSE

Les Pèlerins, selon la tradition du Pèlerinage, apportent leur pique-nique et déjeunent sur l'herbe, sous les ombrages de la Vallée de Saint Grégoire. Buvette et Comptoirs divers (Stands) arméniens et régionaux.

Danses et Chants arméniens.

RECOMMANDATIONS PRATIQUES Les voitures devront être rangées dans le Parc (Parking) avant 9 h 30. Apporter PLANTS pour la messe. Eviter les chaussures à talons.

POUR CEUX QUI VIENNENT DE PARIS Autoroute du Sud direction Orléans, quitter l'autoroute pour la RN 20 jusqu'à Etampes, puis la RN 721 jusqu'à Pithiviers, où l'on prend la direction de Puiseaux. Trajet fléché à partir de Pithiviers jusqu'au Parc à voitures et cars.

D'ores et déjà prévus : Deux cars frétés par les A. C. en partance d'Issy-les-Moulineaux et Clamart vers 7 h. devant l'Eglise Arménienne (Métro Mairie d'Issy), tél. M. Kehyayan 642 73 10.

Un car Mardiguan, départ 8 h. Square Montholon, près de l'A A A S (Métro Cadet), tél 208 25 63.

Deux cars Guetronagan, départ 8 h. 30 3, rue de l'Arrivée à Paris (Métro Montparnasse), tél 985 36 53

Un car Essayan, départ 8 h. Gare du Nord, Café le Curveur, tél 372 04 20.
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS SUPPLEMENTAIRES TELEPHONER
A A A S TRU (878) 02 99

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

ՎԻԵՆՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը Վիեննի մէջ, Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը, ժեմանի դաշտը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Կապ. ինչի: Երգ եւ պար դպրոցի աշակերտութեան կողմէ: Նուագախումբ ժառ. Գօթաբեան:

Ս. ՅՈՒԼԻԱՆԿԱՆՍ-ՄԱՐՏԻՆՑ ՓԱՐԻՋ

Կիրակի, Յունիս 8ին, տօն է կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի: Ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՍԵՐՈՎԵԼ ԱՐԲ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Կաթ. Պատուիրակ Երոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ անասանութեան համար:

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՅ

ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ՏՈՒՆ

142 Cours Gambetta — 69007 Lyon

Լիոնի Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերը ուրախութեամբ կը ծանուցանեն բոլոր ազգայիններուն իրենց նորահաստատ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՅ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ՏՈՒՆին պաշտօնական բացումը Կիրակի, Յունիս 8, երկուշաբթի ժամը 4ին: Տնօրէնութիւնը սիրով կը հրաւիրէ մեր ազգայինները մասնակցելու սոյն հանդիսութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՓԱՐԻՋԻ մասնաձիւղի տարեկան երկրորդ ընդհ. ժողովը Յունիս 7, Շաբաթ կ. ե. ժամը 6ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

VOYAGES

EN ARMENIE 1980

1° VOYAGES DE 12 JOURS

du 03 au 14 octobre 3 290 F
du 20 juin au 1er juillet 3 890 F
du 12 au 23 septembre "

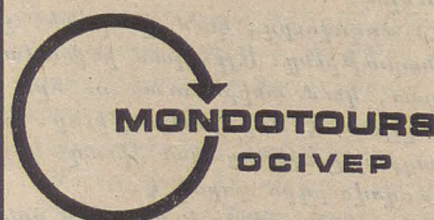
2° VOYAGE DE 14 JOURS

du 09 au 22 août 4 190 F

3° VOYAGES DE 16 JOURS

du 08 au 23 août 4 550 F
du 04 au 19 octobre 3 890 F

Renseignement - inscriptions

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans
Elia PEHLIVANIAN
2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
tél. domicile : 384 31 28
Renseignements à Décines
M. ISKENDERIAN
CAFE DE LA PAIX
tél. (16-78) 49 25 37

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible.
Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom .....
Prénom .....
Adresse .....
Tél. ....
Ville ..... Code postal .....

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du ..... au .....
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :

Rayer les mentions inutiles

sevan voyages-lyon saberatours - paris

VOUS PROPOSENT

ARMENIE - 9 JOURS

Du 17 au 25 Juin

ARMENIE - 12 JOURS

Du 01 au 12 Septembre Du 26 Décembre au 08 Janvier 1981

ARMENIE - 16 JOURS

Du 27 Juin au 12 Juillet Du 15 au 30 Août

Du 22 Septembre au 07 Octobre

Circuit Caucase (Moscou, Frévan, Tbilissi et Leningrad)

Du 15 au 30 Août Du 22 Septembre au 12 Octobre

DEPARTS PAR AVION DE LYON -- MARSEILLE -- PARIS

Renseignements et inscriptions :

A LYON

sevan voyages
SARKISSIAN Varoujar.
50, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (78) 60 13 66

A PARIS

saberatours
BAGHDASSARIAN Levon
3, rue de l'Arrivée
Imm. CIT 7e étage
75015 PARIS
Tél. 538 67 47

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԲՐՈՆԻԿ

ՄԱՆՈՒԼ ՓՈՂՈՑ, ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏ, ԼԻԲԱՆԱՆ

ԽՄԲ. — Այսօր, Յունիս 7ին, կը լրանայ Հրանտ-Սամուէլի մահուան Գ. տարեկիցը: Ինչպէս յիշեց, Սեբաստիոն Արք. Սամուէլեան, անցեալի կիրակի առաւօտ, հոգեհանգստեան պաշտօնին առթիւ, ողբացեալ Հրանտ — Սամուէլ իր արտակարգ յիշողութեամբ, լայն ծանօթութեամբ — բով, խոր հիմնութեամբ իսկական հա — մայնագիտարան մըն էր: Եւ մանաւանդ այդ մարգին մէջ է, որ աւելի զգալի է, այսօր, իր բացակայութիւնը: Սեբաստիոն Արք. ոգեկոչեց նաեւ հրապարակագիրը, Պաւլէն Փարիզ, եզրակացնելով թէ այդ փառքին մէջ, Հրանտ — Սամուէլի անունը կապուած կը մնայ, առանկարար՝ «Յա — առաջ»ին:

Մեր ողբացեալ խմբագրին « համայն — նագիտական » այդ էջերէն է, գործ կու տանք իր յիշատակին, ընտրելով նաեւ իր մը, որ Պապին այցելութիւնը Փարիզ, այժմեական կը դարձնէ թէեւ ա — նանք գրուած են, 1970 Մայիսին, ուրիշ պատմական այցելութեան մը առթիւ, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Վա — տիկան կ'ընդունուէր:

✕

Բացի Գրիգոր Լուսաւորչի եւ Տրդատի Հռոմ երթալու պարագայէն, Հայոց պատմութիւնը արձանագրած է բազմա — թիւ այլ դէպքեր Հայոց եւ Վատիկանի յարաբերութեան մասին: Կիրակոս Գանձակեցի (ԺԲ. դար) իր Հա — մանոս պատմութեան մէջ (Վեների, 1865, էջ 54-55) կ'ակնարկէ Գրիգոր Բ. Վկայասէր Կաթողիկոսի (1066 — 1105) Հռոմ այցելութեան:

« Ետ նա ի մօտ իւրում յետ ժամանա — կաց երթալ ի Հռոմ քաղաք, յերկրա — գութիւն նշխարաց սրբոց առաքելոյն Պետրոսի եւ Պօղոսի » կը գրէ, ու կ'աւել — ցնէ. « Երթալ տար Հայրապետն ի Հռոմ ... մեծապէս պատուեցին զնա ազգն Թրանգաց »:

Մտաբէտ Ուռհայեցի (ԺԲ. դար) իր — մէ առաջ գրած էր, որ Գրիգոր Վկայա — սէր Հռոմ, այսինքն Կ. Պոլիս դացած էր, ինչ որ ճիշդ է: Գանձակեցի Հռոմը չի տեսնէր Հռոմի հետ: Վկայասէր Հռոմ էլ գացած:

Կիլիկիան թագաւորութեան շրջանին, Հայերը բազմեցա յարաբերած են Վատի — կանի հետ, քաղաքական նպատակներով, կրօնականի ճշդին տակ:

Միջին դարուն Վատիկան մեծ արժէք կը ներկայացնէր եւ միջազգային քաղա — քականութեան մէջ իր հեղինակաւոր ձայնն ունէր:

Ուրբինեան հարստութեան առաջին թագաւոր Լեւոն մեծագործ թագ ստա — ցաւ Կեղեկասինոս Գ. Պապին (1191-1198): Իր նուիրակը՝ Մայիսի արքեպիսկոպոս Կարգինալ Գոնրատ Փոն Վիթէլսպալն 1198 Յունուար 6ին Մոնտեղի օրը մայ —

րաքաղաք Սիւսի Ս. Ստիւտ տաճարին մէջ թագը ներկայացուց Լեւոնի, որմէ ետք Գրիգոր Ապրիատ կաթողիկոս (1195 — 1203) կատարեց օծումը:

Լեւոն թագ ստացաւ նաեւ Գերմանիոյ եւ Բիւզանդիոնի կայսրերէն:

Հայագէտ Հ. Ֆր. Թունըպիզ, իր « Քաղաքական եւ կրօնական պատմութեան Հայոց » (Փարիզ, 1900, 872 էջ) գրքին մէջ կը յիշէ Գրիգոր Գ. Պապ — տին (1113 — 1166) կաթողիկոսին գլ — մումը Եւդէնիոս Գ. Պապին, Գրիգոր Գ. Տղայի (1173 — 1193) թղթակցութիւնը Լուկիոս Գ. Պապին հետ, Լեւոն Մեծա — գործի եւ Գրիգոր Ապրիատի համաձայ — նաւորը Կեղեկասինոս Գ. Պապին հետ, Ներսէս Լամբրոնացիի թղթակցութիւն — ները եւայլն:

Փրանսացի Լուսինեաններու Կիլիկիոյ գահին վրայ բազմելէն ետք Հայոց յա — րաբերութիւնները Հռոմի հետ աւելի սերտացած են:

Հայերը միշտ քրիստոնէայ աշխարհէն յուսացած են իրենց ազատութիւնը, ա — մէն անգամ, որ օտար աշխարհակալներ տիրած են Հայաստանի եւ Կեղեքած դի — րենք:

Պապը, իրեն քրիստոնէութեան զլսա — ւոր ներկայացուցիչը, մեծ յոյսեր ներ — ղնած է Հայոց ազատագրութեան հա — մար: Մասնաւորաբար ԺԶ. եւ ԺԷ. դա — րուն լատին վարդապետներ զրկուած են Հռոմէն ու Փրանսայէն Հայաստան՝ հոռ — մէական եկեղեցիին միացնելու համար Հայերը:

Կարգինալ Ռիչլիէօ 1632ին Փարիզի մէջ հրատարակել տուաւ՝ Միլանոյի Հ. Փրանչիսկոս Ռիչլիայի « Բառագիրք Հա — յոց »ը, հայերէնէ լատիներէն, ի պէտս կաթողիկէ միսիոնարներու, որոնք Հա — յաստան պիտի երթային քրիստոնէու — թիւնը քարոզելու Հայերուն...:

Միսիոնարները նոյնիսկ Փրանսայի մե — ծանուն թագաւոր Լուիսիկոս ԺԴ. կը ներկայացնէին իրեն պաշտպան թուր — քիոյ քրիստոնէաներուն: Կապուէինեան վարդապետ Յուստինիանոս Միշէլ Ֆէլը ծածկանուծով եւ արեւելեան լեզուներու թարգման Տրաքուս այս իմաստով գիրքեր հրատարակեցին 1675ին եւ 1682ին յուսադրելու համար Հայերը:

Ունիքսները Պարսկաստանի եւ Հա — յաստանի մէջ անդադար քարոզչութիւն — ներ ըրին համոզելու համար Հայերը, որ անկախութեան կրնան տիրանալ՝ եթէ յարին հռոմէական եկեղեցւոյ:

Այս քարոզչութեանց հետեւանով է, որ մեր երեք կաթողիկոսները փորձեր կատարեցին մօտենալու համար Վատի — կանին, քաղաքական նկատառումներով:

Առնդ էին Ստեփանոս Ե. Սալմաստե — ցի (1545 — 1567), Միքայէլ Ա. Սերաս — տացի (1567 — 1576) եւ Յակոբ Գ. Զու — զայեցի (1655 — 1680): Ասոնցմէ միայն

« Արմենիա » չենքին հաղի հասած արդէն զլացի տօնական միջոցներով մը ջերմութիւնը, որ կը զարնէր երեսիս: Ծրմադարութեան հակող երկու պատանի մօտեցան եւ թելադրեցին չեղիլ այլ ու ինքնաշարժ տեղաւորել գետափի բա — ցատին վրայ, որ շարժումն մը աշխա — տանքով ժամանակաւոր կայքի վրայ — քինելի էր վերածուած, Պուրճ Համուտի այս մասը — ամբողջ Նոր Մարաշը, մին — չեւ քաղաքապետարանի հրապարակ — վերածելով, իր կարգին, « հետիոտն » քաղաքի, ուր շարժալիքով մը համար, արդիւններ էր ինքնաշարժով շրջադաշտ (բացառելով, անշուշտ, ստիպողական պարագաները): Քաղաքներու բազմութիւն — նը, մինչեւ « շուկայի » փողոցին կէսը, Գառաւորից Մանկանց եկեղեցիի եւ զրա — տուն « Ուրֆալեան » թարգմանութիւնը, աւելի եւս տօնական կը դարձնէր միջնու — լորը: Բայց այդ կէտէն սկսեալ է որ պարզուող տեսարանը անհաւատալի բան մը ունէր: Կազմակերպիչ — համակարգիչ յանձնախումբին յաջորդական ազդերը մամուլին մէջ անշուշտ դադարաւոր մը տուեր էին նախատեսուածի մասին, ան — դամի մը համար, նախատեսուածին եւ իրագործուածին միջեւ փոս չկար: Փո — ղոցին ամբողջ վերին կէտը, նշած կէտէն մինչեւ երկաթուղային, կերպարանա — փոխուած էր ուղղակի, վերածուած վը — կայ — փողոցի, տիպար — փողոցի, որ պիտի փաստէր, համակարգիչ յանձնա — խումբի բառերով, թէ « կարելի է ամ — բող Պուրճ Համուտը իր ներկայ վիճա —

Սալմաստեցի է, որ զնաց Հռոմ:

✕

Կիլիկիոյ թագաւորութեան կործանու — մէն (1375) ետք անկախութենէ զրկուած Հայութիւնը փարեցաւ իր եկեղեցիին, պահպանելու համար իր ազգային դիմա — դիծը:

Մեր կաթողիկոսներն ու պատրիարք — ները իրենց կրօնական — եկեղեցական հոգեւոր պետի հանգամանքին վրայ ա — ւելցուցին նաեւ քաղաքական առաքելու — թիւն՝ ի ինքիք հայ ազգի օտար լուծէ ազատագրութեան:

Հայոց պատմութիւնը կ'աւանդէ, որ ԺԶ. դարէն սկսեալ ունեցած ենք կաթո — ղիկոսներ, որոնք ռազմիկներ հանդի — սացած են Հայ Դատի հետապնդման:

Աւանդութիւնը շարունակուած եւ ա — ւելի շեշտուած հանգամանք է ստացած ԺԹ. դարուն (1878) Որիմեան Հայրեկով ու Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեա — նով:

Քսաներորդ դարուն, պալքանեան պա —

կէն զուրս բերել. վերածել գայն ապրիլի քաղաքի »:

Արագ ակնարկ մը փողոցի հեռանկա — րին եւ առաջին հերթին կը տեսնուէին մայթերուն ճով տեղաւորուած հակա — տակառներէն բարձրացող դափնի ծա — ռատունկերը, որոնք օր մըն ալ պիտի տեղաւորուէին պէթոնի եւ ամփալի — րազմաթիւ խաւերու տակ ծածկուած հո — ղին մէջ, եւ, պահելով հանդերձ համա — րարձրութիւն մը եւ զանդուած մը (զր — րախտարար կարելի էր ազատ տարա — ծութիւնները կրկնապատկել Պուրճ Հա — մուտի մէջ, որ աշխարհի խտուղտն քա — ղաքներէն՝ Հոնկ — Գոնկի ասպարէզ կը կարդայ...), համեստօրէն պիտի կանա — չապատէին մեր հայաքաղաքը: Նոյն կա — նաչ դոյնը կը տիրապետէր՝ ջրհորի պա — տերու պէս փողոցին երկու կողմը բար — ձրացող ճակատներու պատշգամբներու վրայ, բազմաճաղար թաղարներէ ծր — Ոչ մէկ ինքնաշարժ կ'երեւէր ամբողջ հեռանկարին մէջ, այլ՝ միայն հազարա — ւոր հետեւակներ, որոնք կը յամենայն մայթերուն վրայ դասաւորուած դարա — ներուն առջեւ:

Եկեղեցայ պահ մը ձախ, դէպի թաղ — դպրոց — եկեղեցիին բակը, ուրիշ մեղ — րայց կշռութաւոր երաժշտութիւն մը կը ծաւալէր. մուտքին՝ սեղանէ մը կը բա — խուէր համակարգիչ յանձնախումբին թերթը, մեքենագիր « Մեր Քաղաք » երկնալ բացատրիկ մը, որ, անկախ զանա — քան երթալանձնախումբերու ազդերէն, շարժալիքով բացօթեայ գեղարուեստ —

տերազմի վաղորդային (1913) էջմիածնի գահակալ Գեորգ Ե. Սուրենեանց եւ Պո — սոյ Պատրիարքը Զաւէն Արք. Տէր — ղիսիան նախաձեռնարկ դարձան հայ — ական զառ հետապնդելու՝ յանուն հա — մայն Հայութեան, արեւելահայ եւ արեւ — մասահայ:

Նոյնիսկ մեր օրերուն, երկրորդ ալ խարհամարտէն ետք, 1947ին Գեորգ Զ. Զօրէքեան Կաթողիկոս էջմիածնէն դի — մում կատարեց ՄԱԿին՝ իրեն պահա — ջատէր Հայոց արդար իրաւունքներուն:

ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն մեր կաթո — կոսները իրենց յոյսը դրած էին Վատի — կանի վրայ՝ կաթողիկէ աշխարհի քա — նապետէն յուսալով Հայոց ազգի փր — կութիւնը:

Այս ուղղութեամբ առաջին փորձը կա — տարողն եղաւ Ստեփանոս Ե. Սալմաս — տեցի Կաթողիկոս:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

(Մնացեալը Յաջորդով)

« ԵԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾԻՆԵՐԸ —

ԶՈՒԶՈՒԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԲ ՄԻՐՁԷ

Ու իր մտածածին պէս, յաջողեցաւ խառնուել այդ բազմութեանց մէջ, քա — լեց անոնց հետ, զրոյցի բռնուեցաւ, խն — դաց, ծիծաղեցաւ, շաղկապեց, մինչեւ որ յաջողեցաւ անցնիլ Եփրատը ու ին — կաւ Խարբերդի դաշտը:

Այս շրջանին մէջ դժուար թէ զինք ճանչցողներ գտնուէին: Իրեն համար ա — մէնէն դժուարը եղաւ կեղծ ծիծաղ, կեղծ խնդուք, կեղծ շաղկապեցութիւնը, բայց... այդ բոլորը անհրաժեշտ էին իր ժամանակաւոր յաջողութեան համար:

Հիմա որ յոյսի նշույլ մը ունեցաւ դէպի իր փրկութիւնը, իր միտքը, խորհուրդ — ները սակայն, կլանուած էին այլ բա — ներով: Իր գիւղովը, իր գիւղացիներու — վը, իր հարապատենուն վիճակովը... Ինչ եղան անոնք, ինչպիսի չարչարանք — ներու ենթարկուեցան յառկայէս, իր բացակայութեան երեսէն... Զէ որ, պաշ — չափուշը սպառնացած էր բոլորը փայա —

խայի քաշել, գիւղը կրակի տալ, եթէ ինք չներկայանար:

Բայց ի՞նչ ընէր, մնար թէ մեկնէր՝ հաշիւը նոյնն էր. մարդիկը՝ Թուրքերը որոշած էին այս հեղուն Հայ — Հայու — թիւնը արմատէն հանել. այս էր իր հա — մողումը, այսպէս ենթադրել կու տային անցնող իրերայնաշուրջ դէպքերը:

Ու ինք այս բոլորը տեսնելով, ըզ — դալով էր որ առաւ այս պատասխանաւոր — քայլը:

Եթէ յանձնուէր թուրք ժամադրմանը խնամքին, ողջ կը ձգէին զինքը — կը խոր — հրդածէր ինքնիւրեւ — տարակուսելի էր: Իր յանձնուելով կը մեղմամբ գիւղա — ցիներուն սպասուած կացութիւնը: Ա — պահովարար ո՛չ: Այլ ի՞նչ իմաստ կրնար ունենալ իր գլուխը կախ, ոչխարի պէս երթալ անոնց յանձնուելը:

Ահա՛ թէ ինչու այս ճամբան ընտրեց: Բաւահովիտի հայ մեծամեծներու ընդ —

հանուր ժողովը որ տեղի ունեցած էր Հաւահովի թարգմանական վանքը, եւ ուր ծեծուած էին շատ կարեւոր հարցեր, լըր — ջօրէն քննուած էին յետադիւր դէպքերու լրջութիւնն ու ծանրութիւնը, ինք մաս կազմած էր այն փոքրամասնութեան, որ շատ յոռետեսներ էին Հայութեան ապա — դային նկատմամբ:

Իրենց համոզումով, այս հեղուն այլ անդամներ տեղի ունեցած մասնակի ջար — դիքուն պիտի չնմանէին, այլ, Թուրքիոյ ներկայ վարիչները որոշած էին արմա — տախիլ ընել Հայութիւնը, նախ ազա — տելու համար սա քաքեկարգութեամբ ըս — ուածէն, ու յետոյ ճամբայ բանալու հա — մար փանքաւրանիզմին: Ասիկա արեւի պէս փայլուն էր իրենց համոզումով:

Բայց, Եփրդի վարդապետի զլսաւորու — թեամբ « խոհեմ »ներու տեսակէտը բա — ցարձակ հեծածափնութեան տեսակէտը եղած էր ու իրենք ափ մը յոռետես — ներ, վերաբարձր էին իրենց տեղերը դժուր եւ պարտաւոր:

Ու հիմա, որ Խարբերդի Դաշտն էր, փախստական, ականատես կ'ըլլար այ — լապէս « շլացուցիչ » պատկերներու... Իր անցած ճամբաներուն վրայ ուր հայ դիւ — ղեր կային, բոլորն ալ պաշարուած էին Թուրքերով, Քիւրտերով, պատրաստ՝ կերանար Հաւահով ընդհանուր ժողովը... Կարծես իր ականջներուն դեռ կը հն —

չէր Հերոս Հաճիկին բամբ ձայնը. « Կար — մադամը, ոստիկանապետը, պաշտօնա — ները մաքրելու դործը ինծի ձեռքեք. մը ընկելը դործը այս պիտի ըլլայ »:

Եւ, անոր դէմ ահա եզնիկ վարդապետ — ւը... լուրջ, մտահոգ դէմքով... ժող — կ'ընէր, ի՞նչ կ'ընէր... կը մտածէր մը իր խօսքերուն ծանրութեան վրայ... Այլ կողմէն արձակուած դնդակ մը դուռ — բանայ ահաւոր շարժերու... կը մտածէր — ձեր մայրերուն, կլինեուն, զատակն — րուն մասին... կրնա՞ր երեսակալի ա — նոնց սպառնացող վտանգը ձեր անխնայ — մէկ քայլով... Մերը, մերինը այս պիտի ըլլայ. « տուր զկայսերն կայսրի եւ գլխաւոր ձեռնի Առաքելին »:

Ու հիմա Տէր Նշանը, որ իր աչքն — րով կը տեսնէր այս բոլորը, զայրոյթով — կը կհռար իր ակնանքը « խոհեմ » — պաշտներ » ու դէմ: Եղածը եղած էր, եւ մտածէր. կը խորհրդածէր այժմ ինքն — րեն — հիմա անհրաժեշտ էր տանել վը — ճակ մը, ապահով պատասպարան մը — տեղծել իրեն համար: Բայց ինչպէս...

(Շար. — 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Ե Ի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇ

Կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան 16րդ եւ Նոր Կեսարիոյ 11րդ տարեդարձներուն առթիւ հոգեհանգիստը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մայիս 18, ժամը 11ին Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին, ի յփառական Մեծ Շէշենի նահատակներու եւ Միութեան մահացած անդամներուն. հոգեհաշը ժամը 13ին Հ. Բ. Ը. Միութեան «Այլեւ Մանուկեան» Հանդիսասրահը, արձը հովանաւորութեամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, Հայո. Պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ:

Հայրենակից Եփրեմ Եփրեմեանի հի-
մանդութեան պատճառաւ, փոխանորդա-
բար օրուան նախագահութիւնը յանձ-
նուեցաւ Տիկին Արշալոյս Միւթէփէ-
եանի :

Ճաշը սկսաւ Սերոպէ Արք.ի հրաւե-
րով եւ յոտնկայս ընդհանուրի հետ
« Հայր Մեր »ով :

Բացման խօսքին մէջ Միութեան քարտուղար՝ Յ. Վեգիբեան կարդաց 17 հոգիինոց - հոգեհանգիստի ցանկը եւ ղեկուցում տուաւ Նոր Կեսարիոյ ներկայ Վիճակի մասին այնպէս, ինչպէս որ լինելէն տեսած էր՝ իր ճամբորդութեան րնթերցքին:

Ապա՝ Միհրան էլմայեան խմբերգով
սկսուլ գեղարուեստական բաժինը եւ վա-
րեց մինչեւ վերջ արժանաւորապէս :

Գրադէտ - բանասէր Արշակ Աւստյան-
ճանաչի ծննդեան հարիւրամեակի առի -
թով, թէեւ ուշացած, բայց բազմակողմ-
մանի մէջը բերումներով ներկայացուց,

ձեռնարկներով, համապատասխան լրջութեամբ ու ծաւալով: Այդ չէ՛ հարցը:

Կը մնայ անդրադառնալ հիմնական ճշմարտութեան մը. հաւաքականութեան մը կեցութեան առարկայական, նիւթական պայմանները նոյնքան եւ աւելի՛ դեր ունին այդ հաւաքականութեան որոշ դադարփարական սարքով մը սպառազինումին մէջ, քան դադարփարանական ամենա – նշլատականսլաց, ամենադիպուկ, ամե – նագիտուն վերլուծումը: Կրնանք մեր հա – յաքողաքի եւ համայնքի պահպանման բարդաւաճման կարեւորութիւնը նշե – տասը վերլուծումով եւ քսան խմբադը – րականով: Եթէ ամենօրեայ իրականու – թեան, գործարկումի չվերածենք մեր տեսիլը, չփոխենք մեր համայնքի կեցու – թեան առարկայական պայմանները, մեր դարձն ու խօսածը ճառ է, փրփուր – Եթէ մեր ընկուկութեան կողքը աղբանո – ցի կը վերոծենք եւ պահանջատիրու – թեան մասին կը խօսինք՝ անփառուսա

ՀԱՐՈՒՄԻՆԻՍՏԻՆԻ ՎԻՈՒՄ - ՆԱԽԱԳԿԱՆ՝ ՅԱԿՈԲ-ԳՐԻԳՈՐ:

Հայրենակից Մ. Էրմայանի հրաւերով արտասանեցին Տիկիւններ Վէգիլիան եւ Գրաճեան, Հայաստանեան Ժողովրդական Ֆեդերով լաւ մենեբդեց Տիկին Նդուարդ-Մէնէշլեան, յետոյ կիթառով երգեց ԲաՖֆի Սարգիսեան եւ օրուան վարիչը, իր տպաւորիչ ու հմայիչ ծայնով խան-գալաուտութիւնը զգալթնակէտին հաս-ցուցին, ներկաներուն գոհունակութիւնը յայտնող երկարատեւ ծափերով: Վասն թէքէեանէ երեւ զերթ Սուրաններ ար-տասանեց Տիկին Անահաւ Սրապեան:

Կեսաբարացիներու այս բազմամասը տա-
րեկան հաւաքոյթին ելոյթներով իրենց
մասնակցութիւնը բերին, բժիշկ Յա-
կոբ Գրեգեաշաբեան՝ Հայրենակցական
Միութիւններու գերը նիւթ ունենալով
Փռութեանքոյ Նուպար Արփիարեան՝ Հին
եւ Նոր Կեսաբիոյ բաղդատական պատ-
մութիւնները ընկելով, Տիկին Մառի Մար-
տիկեան Նոր Կեսաբիոյ գողքը հիւսելով,
եւ Մարտիրոս Գրաճեան՝ Հաճնոյ Հա-
րենակցական Միութեան ուղեյորդներն ու
Կեսաբիոյ եւ Թալասի հետ պատմական
կապերը յայտնաբերելով, Սուրբ Կարա-
պետի վանքին ուխտադնացութիւնները
պատմեց :

Մովսիս Լարիշ Ծաղանեանի մէկ հին կտաւը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ մօտ երեք հազար եօթը հարիւր Ֆրանք (չահեցան Տէր եւ Տիկին Գ. Պաղբերեան) :

Եւ վերջապէս բոլոր ներկաները գոհ
եւ խանդավառ մեկնելու ատեն, իրենց
չնորհակալութիւնները յայտնեցին Կեսա-
րացի տիկիններուն եւ օրորոշներուն
որոնք ճաշերը պատրաստած էին ու կազ-
մակերպիչներուն, որոնք ամէն ինչ կան-
խատեամբ էին, հաւաքոյթը փալլով
անցընելու համար:

ሆሀታሀፋቴያታ

ճախողութիւնը անխուսափելի է: Եթէ մեր փողոցները փռչիլի ու ցեխի մէջ խեղդուած, թէկուզ փայլուն ցուցափեղեղներով անհատական սեփականութիւն ցուցանող ջրհորի յատակները են՝ հաւաքական ջրհորակոթիւնները երբեք դուրս պիտի չգան իրենց թմբիւրէն: Եթէ մեր խաչմերուկները պէթոնէ եւ ճշացող մետաղակոյտերէ անդին ամէնօրեայ մշակոյթի, Ժողովրդական՝ մշակոյթի Ժամանորակայրերը չգառնան՝ զուրէ մը չափութեամբ ման ամէն հրաւեր:

Կրկնենք ու չմոռնանք, որ քաղաքական պահանջատիրություն ճամբան Պուր-Համուտէն կ'անցնի, հայաքաղաքի համեստ ու փոշոտ փողոցներէն. այսինքն չայտնիեան իրական, նւթեղէն, անփոխարինելի առօրեայէն:

3. ԳԻՒՐԳՃԵԱՆ

«Ազդակ», Մայիս 10

Ժողովները կը գիտէր :

- Մարտիկ, տղաս, կը տեսնե՞ս այժմարդը. ճիշդ ու ճիշդ վարպետ Օձանի կը նմանի: Այ, տես, էս կողմը կը նայի: Խալֆան այլեւս է՛ր ուզեր մօտենալ անոր անունը տալ: Թերեւս նորէն ծաղրէին զինքը: Անտարազոյս, ծերութիւնը յիշողութիւնը շատ էր թուլցուցեր - վարպետ Օձանն ո՞վ է, - հարցուն Մարտիկ:

– Ուստա Սարգիսէն յետոյ, տղաս վարպետ Օհանը Հայաստանեայց եկեղեցիներու մեծ ճարտարապետն էր, միաժամանակեւոր բիւզանդական ու հայկական մոզաիլիքներու: Ատենօք անոր հետ աշխատեի եմ: Տեսնելու էիր, տղաս, թինչ ճարտարութիւնով կը շարժէր այնքա՛մանը ու գունաւոր կտորները: Ատեն ու Դամասկոսն էր: Յետոյ երկար ժամանակ Հայաստան մնաց: Վաղուց է անոր մասին յաճճ չեմ:

– Իդ մարդը, վարպետ, փէհրիվան
ներու ընտանիքէն է :
– Հա, էդպէս է, ի հարկէ, վարպետ
Օհանը չէ, սակայն փէհրիվան ըլլալ
դէմք ալ չունի :

Վարպետ ու աշկերա իրենց ճաշին ը
կըսան - ձիթապտուղ, հէլվա, սիմիթ
տոմաթէս :

(87 - Twp.)

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱԿ ՈՐԸ

$$= \angle UVUUSU =$$

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

၆ ယ ၇ ယ ၈ ယ ၉ ယ

Այդո ղէմքը տօգոյն էր ու աչքերուն
խելալարի անհագստութիւն մը կար:
Եր պատարալին պահն էր Աստուածածա -
ր դերեղմանին վրայ: Ինչպէ՞ս նա -
էն, մանաւանդ ինչպէ՞ս քնանար: Այդ
պար պահն էր, որ խուցէն դուրս կ'իլլէր:
Հար Անտոն աշխարհէն ոչինչ կ'ուզէր,
կ'աւն թէ քալէր Հայր Մամբրէի հետ ու
հեղափոխարարի կանգնէր յաղաղա իրա -
նայն Հայոց:

Հայր Անտոն, իր վիշտը չսփռով մը փա-
րատելու համար, սովորականին պէս
հաղուեցաւ, դռնէն դուրս ելաւ, անցաւ
թաղի ուղտերուն մէջէն, հեռագաւ խա-

վերածնունդ էր մանուկներու լուսնա – պարտեզի՝ լուսնա – փառքի։ Այնպիսի խնոզողւմ կը տիրէր, որ Համարձակեցայ մտնել։ Արդէն քաղաքատօնի սահմանին ներքեւ անդին կը տեսնուէր ինքնաշարժ – ներուռ ուրիշ կայք մը, կը լուռէր ելու – մուտքին հակող պատանիներու սուրկէր։ Արդոյ վերադարձի մը ընթացքին, նկա – տեցի Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիններու խումբ մը, որ կը տեղափոխէր սեփական ձե – ուային աշխատանքի քանի մը մեծ տախ – տակինը, ծաղիկներու ցուցահանդէս – վիճառք մը՝ կողմասակի ցողոցի մը մուտ – քին, կարողացի քաղաքի ընկերային հար – ցերուն նուիրուած բացօթեայ կլոր–սե – ղանի մը աղբը՝ Շամլեան – Թաթիկեանի ուղղութիւնը ցոյց տուող նետով մը. հանդիպեցայ ծանօթ խաչուհիներու խմբ – րակի մը, որոնք անդամակցութեան դե – մումունքի եւ այլ թէխադրանքեր կ'ընդու – նէին զբանեցումի մը չուր՝ եւն, եւ.:

x

Սփիւռքի մեր հայաքաղաքը օր մը պիտի պարզե՞ալս պատկերը։ Հիմ գիտեր։ Պէ՞տք է, որ ան օր մը հասնի հոն, զիտա – երեւակայականի (ըսենք՝ քաղաք – երեւակայականի) մօտեցող սխառնփխսխն թուող այլ երակայանութիւն։ Կը կարծեմ, որ կենսական հրամայականի մը կը համապատասխանէ այս ցնորքը։ Մախուլ փողոցի տօնը, անցեալ Կիլաիկ, երրորդ յաջորդական տարին ըլլալով, կը կարողէր նման երեւոյթ մը։ Աւելի համետ, անշուշտ. ես փառասէր գտնուեցայ մեր Պուրճ Համուտի հայուին։ Իրա-

տունքս էր Պուրճ Համուտցիլի եւ Հայու։ Աւելի ցնորատեա՛ս, նաեւ․ այդ ալ իրաւունքս էր, երազելո՛ւ՛, իրաւունքս։ Որովհետեւ, կը հաւատամ, ԱՄԻՆ ԲՄՆ ԿԱՐՆԻԼԻ է։ Կարելի է, որ մեր մտայնութիւնները եղափոխուին, մեր հաւաքական ճաշակները թօթափեն հնարոյր ու յաճախ ապիկար իրենց տրամադրութիւնները․ կարելի է որ եր մը մերժենք արեւմտեան թիւր հասկցուած անհատական պաշտութեան սպառողական անտարրեւ

րութիւնը դադար տանք պէթոնի եւ մե-
տաղի կոյտի մը մէջ, քառակուսի պաս-
տառի մը յիմարութիւններուն դէմ կհանք
վասնելու, աղմուկի եւ ծուխի մէջ ջիզ
սպառելու մոլուցքին։ Մեր գոյութիւնը
վերածենք ամէնօրեայ մշակոյթի, ժողո-
րդական բայց ուսական մշակոյթի մը
դրսեւորումի։ Ամէն բան կարելի է։

Մարտուկ փողոցը, ինքնին, իտէալ մը
էջէ, ճիշդ հասկցունք: Պէտք է մերժե-
լով մերժել դասակարգային ապաքաղա-
քական, զուտ-բնական վարպաշտ (Էֆո -
լոփաւ) իր նկարագրին: Ան յուսադրելի
երեւոյթ է սակայն աղբանոցի ու խն -
թանոցի վերածուած երկրի մը մէջ: Իսկ
հոս երեւակայուած պուրճ - համուտ -
եան քաղաքատունը անհրաժեշտ հանգըր-
ուան մըն է հաւաքական մտաբնօրին-
ներու եւ հաւաքական ըրշույթեան, պա-
ստիսականութեան ըրշուրելու բնոյթ
ունեցող: Ան կրնայ փոխարինուիլ այլ

Ջ Ի Ա Ի Ո Ր Ը

Ս Տ Ե Ղ =

Փէհլրլաններու ընտանիքը տակաւին
կը շարունակէր կատակը Խնկոյին հետ
- է, հա, ո՞րտեղէն է էդ պատարալը
ձէնր...

Վերջալույսի պահն էր: Կարաւանի ուղ-
տերուն ստուերները կ'երկնային: Արե-
ւը յերան վրայ գերուած Անատոլուի պը-

ղընձագործներու ծեծած պղնձէ սափորով
ձեւ առած էր: Անտոն վարդապետ դոցնէ
«Յազազս Իրաւանց»ը՝ ու ինամբով դեն-
ջակի մէջ փաթեթեց: Կարաւանը կը դան-
դաղէր ու զանդակներու հետզհետէ մա-
րող ծախնով վերջալոյսին հետ ու վեր-
ջալոյսին պէս կարաւանաբաճի մը լայ-
ն գլուխն ներս կը մտնէր:

Բեռները հազիւ վար առած էին, ուղտերը հազիւ ծունկ դարկած էին ղետանին, կարւանսարահի եւ կարաւանի սափիրչները ջրհորին մօտ սկսած էին երեսներ օճառել ու գլուխներ ածիլել: Արջ խաղչնու թաթարը խոշոր դափով արլն շնորհներ ցոյց կու տար. փայտ մը առջին տուածն էր ջալեցնէր կարւանսարահի բակին մէջ ծերուկ կնոջ մը նմանութիւնով: Կարւանսարահի բակը գունազեղ պազար մը դարձաւ: Զգիտես, ո՞րտեղէն եկան, դուռնի փականք, հասաւէտ իւղ, գաթա ու աղանի ծախողները: Զրհորին մօտ ապտեստ ընողներ, ուղտերու մօտ նամազ կեցողներ: Այդ չարժումներու մէջ, վարպետ ու աշկերտ, ծածքի բը տակ, զէրան մօտ, իրենց կռնակներուն ստապակները վար առած՝ հանդիստ կ'ընէին:

Հայր Աստուծոյ սանդուխներէն վեր կ'ել-
լէր: Հնդկահաւերու մօտ, անկիւն մ
տեղաւորուած էր նաեւ լարախաղացներու
ընտանիքը: Խալֆայի «վարպետ Օհան»
չէր քէշի մը մօտ կեցած, արջին շար

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկ. Յարութիւն Շիրազեան եւ զաւակները իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պայրազտարեան եւ Գիւղիւեան ընտանիքներուն (Պէյրուս) ընկ. Յարութիւն Պայրազտարեանի եղբորակն մահուան առթիւ (սպաննուած, Նապաս 23 տարեկան) եւ իր յիշատակին 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Ընկ. Յովհաննէս Թարսեանի մահուան առթիւ Ն. Տակառեան իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ալրի Տիկին Խնկարեւր Թորոսեանի, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանի եւ զաւակներուն եւ 100 Փր. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի նորոգութեան (ստանալ «Յառաջ»ին):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԱԿԻ

Սէն Ժերմէն - ան - Լէէն Տիկին Լուիզ Պօղոսեան Յովհ. Թարսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Փր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»ին):

ՆՈՒԷՐ

Իսիէն մայրիկ մը 100 Փր. կը նուիրէ Որբերու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»ին):

×

Տիկին Զալքեան 20ական Փր. կը նուիրէ Դպրոցատէրին եւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նորոգութեան (ըստանալ «Յառաջ»ին):

×

Ոմն իր զաւակին ծանր արկածէ մը ողջ առողջ ազատելուն առթիւ 500 Փր. կը նուիրէ Մարտէլի Հայ Մշ. Տան (ստանալ «Յառաջ»ին):

Հ.Մ.Ը.Մ. — ՓԱՐԻՋԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ
ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՅԷՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընկերային յանձնա-խումբի ամառային հանգրուանային խաղին:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՅԷՔ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՆԵԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿ - ՅՈՒԹԵԱՆ աւանդական

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԵՍԻՆ

Մոնմորանսի Հանգստեան Տան
գարաստանին մէջ

6 ՅՈՒԼԻՍ

Կիրակի ամբողջ օրը

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նորոգութեան համար կը նուիրեն:

Տէր եւ Տիկ. Բիւզանդ Խոսիկեան 200, Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Տամբեան 200, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Տամբեան 200, Տէր եւ Տիկ. Վահէ Տամբեան 200 Փր. (ստանալ «Յառաջ»ին) եւ «Յառաջ»ին 100:

ՍՍՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Կիրակի, Յունիս 22 ուսումնական տարւոյն փակման օր:

Ժամը 13:30ին ճաշ վարժարանի մէջ, պատրաստուած Մոնղական Միութեան տիկիններէն: Ժամը 16:30ին մրցանակարարչութիւն թատերասրահին մէջ: Հրաւիրուած է հայ հասարակութիւնը:

ԱՄԱԿԵՐՁԻ ՀԱՆԴԵՍ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 14, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, Փարիզի Մշակ. Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ծնողներն ու համա-կիրները:

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցու-թիւնը եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Մի-ութիւնը կը կազմակերպեն ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Հայաստանի Գրողներու Միութեան քա-տուղար

ՍԱՂԱՔԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՆԵԱՆԻ

Հետ

Յունիս 11, Զորքըլարթի Ժամը 20:30ին Մշակութային Միութեան կեդրոնը

6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
Մուտք ազատ է

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վիլֆրանշ - սիւռ - Սոնի Բէս-տի-փար-նէի միջոցաւ Մայիս 28ին իր բաժնեդէնը (260 Փր.) զրկող բաժանորդէն կը խըն-դրուի իր անունն ու հասցէն հաղորդել, «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ Ս. ՌԱՅԱՅԷԼ

Մարտէլի Կապ. Խաչի չորս մասնա-հիւղերու վարչութիւնները կազմակեր-պած են այցելութիւն մը (Սէն Ռաֆայէլ) Հանգստեան Տան, Շաբաթ, Յունիս 14ին:

Արձանագրութեան համար դիմել Կա-պոյա Խաչի վարչութիւններուն:

LA CAPPADOCE

PRESENTE

3 GALAS EXCEPTIONNELS

A V E C

ONNIK DINKDJIAN

DE NEW - YORK

LES 26 - 27 - 28 JUIN

TOUS LES SOIRS

ORCHESTRE CAPPADOCE
HARRIS LASKARIS

MARTEN YORGANTZ
MINAS (vendredi - samedi)

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

leçons de guitare

CLASSIQUE
ET ACCOMPAGNEMENT

TOUS NIVEAUX

(Préparation au concours d'entrée au Conservatoire National Supérieur de Paris)

OHANNES
DEMIRDJIAN

— ELEVE DE CAREL HARMS
ET ALEXANDRE LAGOYA —

323 RUE ST MARTIN, 75003 PARIS

TEL. 271.67.86

Ս. ՅՈՂՀ. ՄԿՐՏԻԶ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՍ
ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՍՍՑՈՒԱԾ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ
Զ. ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկ. Ներսէս Օհանեան, Տէր եւ Տիկ. Արեւսնդր Օհանեան, Տիկին Մա-րի Առաքելեան, Տէր եւ Տիկ. Ժան - Խա-ուար Առաքելեան 250ական, Տէր եւ Տիկ. Լորիս Պապանեան, Տիկին Խոթէնի Շա-ղուկեան, Տէր եւ Տիկ. Վահրամ Մոս-կոֆեան, Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Ակոնա-րեան, Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Մարտիրոս-եան, Տիկ. Պարպարա Մախչեան, Տիկ. Սիրվարդ Յակոբեան 200ական, Պր. Հա-րի Եսփուճեան 150, Պր. Տրնի Թովմա-եան, Տիկ. Վեհանոյշ Պայրաճեան, Տիկ. Արիւնէ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկ. Խա-ուար Եսփուճեան, Պր. Զարեհ Պէրպրե-ան, Պր. Միսաք Երանեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Բէսէնթօղլու, Տիկ. Էլիզաւէթ Գոչեան, Պր. Ժապ Մարգիսեան, Տիկ. Հայկուհի Խաչեան, Պր. Կապրէլ Հա-րենց, Պր. Վահան Տէմիրճեան, Պր. Թորոս Արիսեան, Տէր եւ Տիկ. Մարգի-Յարութիւնեան, Տիկ. Մարի Զապր-ճեան, Տիկ. Վարդէնի Գումատեան, Պր. Եղուարդ Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկ. Կա-րապետ Զարուկեան 100ական:

(Զմբ.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

OPTIMA Tours ARMÉNIE 1980

A PARTIR DE 2850 FR. (tout compris)

prochains départs:

20 JUIN AU 3 JUILLET 80

26 JUILLET AU 9 AOUT

CET ÉTÉ... 3 VOYAGES CULTURELS

— DU 15 AU 30 AOUT — (Moscou, Erévan, Tbilissi, Leningrad)
accompagné par le Révérend Père ATHANASSE KESSEDIAN (Mekhitariste)

— DU 22 AOUT AU 5 SEPTEMBRE — avec la présentation tout au long
du voyage, historique et archéologique de M. HENRY-PAUL EYDOUX
(Conférencier — écrivain)

— DU 29 AOUT AU 14 SEPTEMBRE — « Musique en Arménie — sur
les pas de Komitas », conseiller musical ALEXANDRE SIRANOSSIAN
(chef d'orchestre)

Cette année plusieurs départs par mois et TOUTE L'ANNEE
de 12, 14 et 16 jours.

demandez notre brochure détaillée

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS:

Sonia Coumryantz

OPTIMA Tours

75003 PARIS

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

Métro: Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agréée INTOURIST)

Telex: 211 324 F.

Fonds A.R.A.M

Grand Pelerinage

DE SAINT GREGOIRE D'ARMENIE
A PITHIVIERS

Organisé par l'Association Arménienne d'Aide Sociale et l'Association des
Anciens Combattants d'origine arménienne

Avec le concours de

l'Ordre Militaire et Hospitalier de Saint Lazare de Jerusalem, — l'Asso-
ciation des Scouts Arméniens, — l'Association des Rapatriés Français
d'Origine Arménienne, l'Amicale Essayan, — les Anciens du Lycée Guet-
ronagan, — l'Amicale des Compatriotes de Césarée, etc.

DIMANCHE, 8 JUIN 1980

A 8 h. 30 rassemblement devant la Mairie de Pithiviers et cortège vers le
Monument aux morts (place du Martoi)

A 9 h. dépôt de gerbes et allocution

A 9 h. 30 dépôt de gerbes à la Mairie de Bondaroy

A 10 h. Saint Martin le Seul (Saint Grégoire)

MESSE CHANTEE EN PLEIN AIR EN RITE ARMENIEN célébrée par

Mgr. SEROPE AKELIAN, HOMELIE par Mgr. PIERRE MARIE BRUN

A 11 h. 15 PROCESSION SOLENNELLE des RELIQUES de St. GREGOIRE

A 12 h. 10 PRIERE DEVANT LA GROTTTE DE SAINT GREGOIRE.

A 12 h. 30 Mail de St. Grégoire: regroupement des Pèlerins.

Allocutions des Autorités et du Grand Chancelier.

A 12 h. 50 BENEDICTION FINALE

A partir de 13 h. DEJEUNER CHAMPETRE et KERMESE

POUR CEUX QUI VIENNENT DE PARIS Autoroute du Sud direction Orléans, quit-
ter l'autoroute pour la RN 20 jusqu'à Etampes, puis la RN 721 jusqu'à Pi-
thiviers, où l'on prend la direction de Puiseaux. Trajet fléché à partir de
Pithiviers jusqu'au Parc à voitures et cars.

POUR TOUTS RENSEIGNEMENTS SUPPLEMENTAIRES TELEPHONER

AAAS TRU (878) 02 99

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ԱՆԻ ԱՇՏՈՐՈՒ

Լիճանի վարչապետը՝ Սեյիմ Ջըն, իր հրաժարականը ներկայացուց Հանրապետության նախագահին, առաջնորդական թիվ տրամադրել է իր պաշտոնին հանդիմանող ցուցարարներին դեմ դրժելու և պաշտոնից հեռացնելու մասին որոշում կայացրեց։ Այս հրաժարումը պետք է թույլ տայ որ պաշտոնի միանակամարտության դաշինքը կազմուի։ Մինչ այդ « Կեանքը կը շարունակուի » Պէյրուսթի մէջ, հոս - հոն առեւանդում մը, սպանութիւն մը, եղեռնապետ մը, մեռեալ - վերադարձ թայց նաեւ՝ ծովափ, քաղիս, փայլ-օ-փայլ թի, ու միշտ վարդապետ վերջին նորածնու - թիւները...

ՈՐՈՒՄՆ՝ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ ձերբակալու - թեանց արշաւ մը ծայր տուած է Ողիմպիականներու նախօրեակին։ Այլախոհ Բուդապէսի կը յայտնէ թէ բանտարկու - թեանց քանակը հասած է աննախընթաց համեմատութեան մը սթալինեան չըջա - ճէն ի վեր։ Ըստ Էմմըսթի Ինթերնէշը - նալի ներկայիս տասը միլիոն բանտարկ - լու կայ Ուրժ։ Միութեան մէջ, բայց կարեւորն այն է, ինչպէս ըստ Զիթեր - ման, որ մէկ հատ շմլէտ չկայ...

ԱՆՈՒՄՆ՝ ԱՐՄԱՏԱՆԵՐԸ Փարիզի Մերի - տիէն պանդոկին մէջ գումարեցին իրենց իրաւունքները համապատասխան վերանորոգելու Միջին Քրիստոս իրեն նախագահ եւ զայն նշանա - կեցին նաեւ նախագահական թեկնածու։ Հոկտեմբերին պիտի հրապարակուի նաեւ մանիֆէստը, որ հիմ պիտի ծառայէ կու - սակցութեան քաղաքական ծրարելուն։ Այս համապատասխան հրապարակում էր նաեւ Յաւաթը։

ԱՆՈՒՄՆ՝ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, միջազգային դրակա - նութեան վերջին մեծ անուններէն մին, մեռաւ 88 տարեկանին Քալիֆօրնիոյ մէջ։ Մեծ էր 1891ին գերման հրեայ լուսն - լական ծնողէ, Նիւ Եորք։ Գրական ա - սպարէն մտած է կանոնադրական թէ պարզ վարձութիւններով, բայց հարկ էր որ « Կալիֆօրնիոյ » որպէսզի անունը տա - րածուի։ Արդարեւ Թրաքիա տիւ Բանդերն է, 1934ին որ կ'արգելուի հազիւ լոյս տե - ւած Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Ինքնակենսագրական բնոյթով հա - րած մըն է, որու սեռային յանգուստնը կարգաւորութիւնները կը « խանգարեն »։ Մեծ գրաւորները զորավար կը կենան ի - ռան ու յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն Թրա - քիա տիւ Բանդերի, Մաքս եւ Ֆալկ - օպերը, Լը Գոյա տը Մարտի, Տի - անի Կալիֆօրնիոյ, Սեֆիւս, Փլեյ - ֆալ, Նեֆիւս, Մա Գի Է մեռա եւայն, կային։ 1930ին է որ մեկնած էր Ամերի - կայն, ուր էր հանգուստնը ճնշումին եւ փարիզ եկած։ Հոն է նաեւ որ գրեց, քանի մը տարի առաջ, Փրանսերէն հատո - թիկ մը « Ժը Եր սիւի փա փիլի ֆալ Բիֆօն օրը »։ Ժամանակակից գրականութեան մեծ դէմք մը, որու գործին մէջ պէտք է փնտռել ուրիշ բան քան երեւակայութիւն գրողը էր ու տեսնել ինչ որ կայ՝ արուեստը։

ՊՈՐԿ յաղթեց թենիսի միջազգային ա - խոյնութեան մրցումներուն, որոնք վերջ գտան Կիւրաի օր, Ուոլան - Կառուս։ Յաղ - թեանով ոչ միայն անակնկալ մը էր այլ եւ « ապրում » չտուաւ գիտողներուն,

ԵՐԵՎԱՆ ↔ ՓԱՐԻՋ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՎԱՆ (Արմէնիքէս, Յունիս 4-5)
ԱՐԱՐԱՏ - ԼՈԿՈՄՈՏԻՒ ԽԱՂԸ (*)

Որհնդկային 43րդ ակոյինութեան շար - քին, Յունիս 3ին, «Արարատ» 1ի դէմ 2 կէտով յաղթեց « Լոկոմոտիւ »ի։ Ճիշդ ամիսէ մը ի վեր « Արարատ » չէր երե - ցած Երեւանի դաշտին վրայ, քանի վեր - ջին երեք խաղերը տեղի ունեցած էին մրցակիցներու դաշտերուն վրայ։ Այն - պէս որ Երեւանցիները ամսուան մը կա - րօտէն յուսախար չեն եղած։ Ողիմպի - սիկներէն իսկ « Արարատ »ի տղաքը ցու - ցարեւած են արագ խաղարկութիւն մը եւ հիւրերու բերդին վրայ գործնելու տարափ մը տեղացուցած։ Յաճախ բեր - դին առջեւ երեցած են Որհն Երեւան - նիսեան, Սամուէլ Պետրոսեան, Սամուէլ Ղասարեան, բայց չեն կրցած արդիւ - նաւորել իրենց հարուածները։ Երեւան - ցիները չեն դանդաղեցուցած իրենց գը - րօհները եւ դաշտին կեդրոնէն ստանալով գնդակը՝ Անդրանիկ Ուշատեան, ճեղ - քելով մոսկուացիներու պաշտպանու - թեան գիծը նշանակած է կոյ մը։ Երե - ւանցի պաշտպաններու սխալ մը հետե - ւանքով հիւրերը չորս վայրկեան ետք նշանակած են հաւասարութեան կողմ։ Երկրորդ կիսախաղին « Արարատ » 17րդ վայրկեանին, դարձեալ Անդրանիկ Ու - շատեանի շնորհիւ, նշանակած է երկ - րորդ կոյ մը եւ խաղը վերջ գտած է 2-1, ի շահ «Արարատ»ի։

(*) Խաղին արգիւնքը տուած էինք «Յաւաթ»ի Յունիս 7-8ի թիւով։

որոնք այլեւս կը նկատեն թէ Պորկ միայն « կատարելագործուած մեքենայ » մըն է։ Կը սպասուի որ թերի մը ունենայ, պա - կաս մը որ քիչ մը մարդկային դառնայ։

ՅԻՄՆԱՍՏԻՒ հրեայ համայնքին նոր բարեփոխուած ընտրութեան ժողովը Սիւրա, 50 տարեկան յաջորդելով Քալիֆօրնիոյ մէջ ինչ կարեւոր տեղ կը գրաւեն Փրանսայի մէջ Հիւսիսային Ամերիկէն եկած Հրեա - ները։ Սիւրա, որ դաստառու է Արեւելեան Լեզուներու վարժարանը եւ Բարբուս - կան Դպրեւանքը, եօթը տարուան հա - մար ընտրուած է Կրօնական Ժողովին կողմէ, իր մրցակիցը Սթրազբուրգի բարբին՝ Վարչապետի քաղաքացի քանի մը քուէարկութեան ետք։ Այս ընտրութիւ - նով Հիւսիսային Ամերիկէն Հրեաները « ձեռք կ'առնեն » Փրանսայի համայնքը ինչ որ անկիւնադարձ մը կը նկատուի։

« ՊՐԱԴԻՍ » արձագանք կը հանդի - սանար, Յունիս 7ի իր թիւով շնորհաւո - րական այն ուղերձին, զոր Կ. Կ. զըր - կած էր Ժորժ Մառէի, իր 60ամեակին առթիւ։ Կը շնորհի որ Մառէ իր ամ - բող ռութերը տրամադրած է որ կուսակ - ցութեան ազդեցութիւնը ամբարկուի։

ԱՅՆԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ կատաղի կռիւնք կը շարունակուին եւ կարգ մը թղթա - կիցներու համաձայն 140 մեռեալ կար վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, մինչ վերադարձուած ռուս զինուորները կը վեր - տան Քաղաքի հիւսիսային կողմէն մէջ։ Չայնասիայի ընդունած է արդէն որ « հակահաւաքական ապստամբները, յեղափոխութեան թշնամի եւ օտար լըր - տես » 140 հոգի սպաննուած են վերջին օրերը։

ԻՏԱԼԻՈՅ հեծանիւի չըջանք, ձիթի շահեցաւ՝ Փրանսայի Պերնար Հինո։

ԹԻՔԱՊԱՏՈՒՄ

Ըստ «Թեքնիկական»ի Հայ Յեղափոխականներ կը խաղաղեւ թուրք եւ իրանական սանձակային առեւտուր

Մայիս 27ի Թէքնիկական հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ թուրքե - իրանեան սանձակային առեւտուրին մա - սին։

Թէքնիկական իր առաջին շինքի վրայ կը հրատարակէ երկու գումարու լուսա - նկարներ եւ ընդարձակ լուր մը, ուր կ'ըսուի թէ թուրքերիւրան սահմանային առեւտուրը կը խափանուի ու կը խան - դարուի Հայ յեղափոխականներու կողմէ, իրանի սահմաններուն մէջ, ուր միայն թուրք փոխադրականներուն վարորդները կը կողոպտեն, բռնատարներուն հրա - նիւթի ընդունարանները կը ծակեն սուր երկրակներով կամ հրազէնի հարուածնե - րով ու սորսափ կը սփռեն այդ գծին վրայ աշխատող բոլոր թուրք վարորդ - ներուն, որոնք այլեւս չեն ուզեր շարու - նակել այս գործը ու կը պահանջեն որ իրանեան իշխանութիւնները ճար մը գըտ - նեն ասոր։

Կիւրպուլաք սահմանային կայանէն կը հաղորդուին այս տեղեկութիւնները թեր - թին, ուր կը կարգադրէ թէ իրանի Յե - ղափոխական Կոմիտէի Հայ անդամները անըացատելի նեղութիւններ կուտան մասնաւորաբար թիւի վարորդներուն եւ ցարդ հարկը կառքի կողոպտած են, նաեւ վարորդներուն անձնական իրեղէն - ները յափշտակելէ վերջ, կառքերուն ալ հրանիւթի ընդունարանները ծակած, ա - նոնց պարունակութիւնը պարզած։ Այս վարորդները կը պնդեն, թէ Հայկական ծագում ունեցող այդ յեղափոխականները միմիայն իրենց է որ կուտան այդ նե - ղութիւնները, այլապէս ոչ մէկ կերպով կարելի էր հանդիսանալ յոյս, գերմանա - ցի, պուրկար, աստուրացի եւ այլ վա - րորդներուն։ Ինչպէս ծանօթ է, միջոցէ մը ի վեր երկու երկիրներու միջեւ հա - տատում է սահմանային առեւտուր մը, որ այնքան լայն չափով օգտակար կ'ը - լայ թուրքերու եւ իրանի, մասնաւորաբար Կիւրպուլաք սահմանային կայանի վրա - յով ուտեստեղէն կը յղուի իրան, փո - խարէն ալ հրանիւթ կուգայ, որ կը դի - մագրուէ չըջանի կարիքը ու նոյնիսկ երբեմն կարելի կ'ըլլայ ուղարկել երկ - րին ներքին շրջաններն անգամ։ Սակայն միջոցէ մը ի վեր իրանահայ յեղափոխա - կանները, մասնաւորաբար Սոյի, Մա - կուի եւ Պաղրկանի շրջանին մէջ մեծ զօնաւորութիւններ կուտան թուրք վա - րորդներուն եւ միջազգային ուղիներու վրայէն ընթացող փոխադրականներուն ճամբան կը կարեն, վարորդները վար կ'իջեցնեն, կը կողոպտեն, կը խոչտան - գեն, կառքերուն վնաս կը հասցնեն։ Մասնաւորաբար վերջին շարժումն ըն - պացքին յաճախաբար դարձած են նման թիւնները ստիպուած են պաշտօնապէս դիմում կատարել իրանեան Յեղափոխու - թեան խորհուրդի վարչներուն, որպէս - զի արգելք հանդիսանան ասոր եւ այսու - հետեւ նման միջադէպեր չպատահին։

Թուրք վարորդներ այս առթիւ կը պն - դեն, թէ միայն իրենց է որ հայ յեղա - փոխականները նեղութիւնն կը պատճա -ռեն ու տեսակ - տեսակ զօնաւորութիւն - ներ կը ստեղծեն եւ կ'ըսեն թէ կապու - նը ա ն հ ա ն դ ու թ ե լ ի դարձած է այլեւս եւ այսպէս շարունակուելու պարագային պիտի չկարենան իրենց գոր - ծը շարունակել։ Նոյն շրջանակներուն համաձայն, այդ յեղափոխականներուն բուն նպատակն է խանգարել թուրքեւ - իրանեան քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները։ Մեծ թիւով թուրք վարորդներ, որոնք իրան ուտեստեղէն տարած են ու կը վերադառնան թուր - քիս, ճամբան կը հանդիպին այդ կարգի նեղութեանց եւ արգելքներու, այնքան որ չեն ուզեր անգամ մըն ալ նման ու - ղեւորութիւն մը կատարել ու կը պա - հանջեն Արարատի նախարարութեան ու շահագրգիռներէն, որպէսզի միջամտեն եւ կարգադրեն հարցը, այլապէս ոչ իրենց ինչքը ապահովութեան տակ է եւ ոչ նոյն - իսկ կենսը։

ՎԱՐՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՔԱՅԱՆ ԲՈՂՈՔԸ

Սահմանային առեւտուրի եւ փոխա - նակութեանց գծով իրան երթեւեկող թուրք վարորդները հաւաքաբար դիմում կատարեցին շահագրգիռ իշխանութիւն - ներուն ու պահանջեցին որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուին եւ ապահովու - թիւն արուի իրենց, այլապէս պիտի չկա - րենան այդ ճամբորդութիւնները կատա - րել։ Երբ եղբայրաբար եւ յանուն բարի դրացնութեան ուտեստեղէն կը փոխադ - րեն իրան, հազարումէկ զօնաւորութիւն - ներով կը կտրեն այդ վտանգաւոր ճամ - բանները բազմաթիւր մղոններու եր - կայքին, Հայ յեղափոխականները ժամա - նակալքեց մտայնութեամբ մը եւ ան - մարդկային կերպով կը կողոպտեն դի - րենք, կը յափշտակեն ինչ որ ունին ու կը խոչտանգեն, կ'անարգեն եւ այդ դէպ - քերը յաճախակի են, գրեթէ ամէնօրեայ, ինչ որ անհանդուրժելի դարձած է այլ - եւս։ Մասնաւորաբար սահմանամերձ Սոյ, Մակու եւ Բըզլէի շրջաններուն մէջ է որ տեղի կ'ունենան այդ միջադէպերը եւ զինեալ Հայ յեղափոխականներ փո - խաղաղապետներուն հրանիւթի ընդունա - րանները կը ծակծկեն, հոսող հրանիւթը մեծ հաճողով կը դիտեն եւ կը խնդան թուրք վարորդներու մասնուած այդ ան - նախանձելի վիճակներուն վրայ։ Կը յա - փըշտակեն վարորդներուն դրամը, ժամա - ցոյցը, մատանին, նոյնիսկ երբեմն անոնց անցադրերը, անբացատրելի նեղութիւն - ներ պատճառելով։ Կ'անարգեն նաեւ դի - րենք, անոնց թրքութիւնը եւ կը խոչ - տանգեն երբեմն։ Հրազէնի բռնկումով կը զարնեն անոնց գլուխներուն, կը վիրա - ւորեն զանոնք, կրակ կը բանան այն թրքական կառքերուն վրայ, որոնք չեն ուզեր կանգ առնել իրենց կատարուած ազդարարութեանց անսալով։ Յայտնի ե - ղած է թէ այդ բոլոր նեղութիւնն ու դժ - ուարութիւնն տուողները Հայկական ծա - գումով, թրքութեան թշնամի Հայ յե - ղափոխականներ են, որոնց նպատակն է խանգարել թուրքերիւրան յարաբերու - թիւնները։

Վարորդները շահագրգիռներէն կը պա - հանջեն որ թրքական իշխանութիւնները միջամտեն ազդու կերպով եւ իրանի վա - րիչներէն պահանջեն ամենախիստ կեր - պով պատժել այդ կարգի արարքներուն հեղինակները։ Այսպէս, այսուհետեւ ապրանք պիտի չտանին իրան, քանի որ կենսիկ ապահովութիւն անգամ չունին այդ պայմաններուն տակ։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

(Բ. և Վերջ)

Սալմաստեցի ծնած էր Սալմաստ, բայց փոքր տարիքին Պոլիս փոխադրուած էր Պարսկաստանի հայ գաղութին հետ։ Ծամբորդած էր Լեհաստան եւ Ռուսիա եւ ուսած զանազան եւրոպական լեզուներ, նաեւ՝ լատիներէն։ Պոլսէն էլ միաժին երթալով, 1541ին ընտրուեցաւ աթոռակից Գրեգոր ԺԱ. Բիւզանդացիին, որուն յաջորդեց 1545ին իբրեւ կաթողիկոս։ Թուրք հայրենասէր, կ'ուզէր զեր մը կատարել Հայոց ազատագրութեան գործին մէջ։ Ու որպէսզի ազատօրէն նուիրուի իր ծրագրած աշխատանքին՝ բուն, շուտով իրեն աթոռակից ընտրեց Միքայէլ Ա. Սեբաստացին։

Հայաստան ռազմադաշտ էր դարձած այդ օրերուն Պարսից Շահ Թահմասպի եւ Սուլթան Սիւլէյմանի կռիւներուն պատճառաւ։ Առաջինը աւերած էր Խնուսը, Բասենը, Էրզրումը, Դերջանը, Քիւն, Բարերդը, Երզնկան եւ Սպերը։ Սիւլէյման իր կարգին արշաւեց Նախիջեան, Երեւան եւ Արցախ։ Ողբերգական էր Հայոց վիճակը։

X

ԷՋՄԻԱՇՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՂՏՆԻ ԺՈՂՈՎՐ

Այս կացութեան ելք մը գտնելու նպատակով է, որ Ստեփանոս Սալմաստեցի 1547ին գաղտնի ժողով մը գումարեց էջմիածնի մէջ, մասնակցութեամբ բարձրաստիան կրօնաւորներու եւ պարսկահայ երեւելի աշխարհականներու։ Ժողովը որոշեց Եւրոպա դիմել կաթողիկոսը, Հռոմի Պապին եւ մեծ Պետութեանց օգնութիւնը խնդրելու Հայոց ազատագրութեան համար։

Ստեփանոս նախ զնաց Վենետիկ, ուր հայկական գաղութ մը հաստատուած էր ԺԳ. դարէն ի վեր։ 1253ին հիմնած էր իր սեփական Ֆոնտաքոն, առեւտրականներու կեդրոնատեղին։

Վենետիկի հանրապետական կառավարութեան ուղղուած աղերսարարով մը, « Հայոց Տէրեր »-ը կ'ըսէին։

« ... Եւ մեծ խեղճ Հայքս ի մասին Պարսից, ի ներքոյ խիստ տառապանաց աշխատեցին, կու սպասեմք անք գալուն, ինչպէս սուրբ նախահայրքս սպասելին Փրկչին Քրիստոսի։ Գիտեմք որ ի զգօ - նութեմէ տէրանց վեցնասց պիտի սկսի մեր փրկութիւնն եւ ազատութիւնն։ Կու դարկեմք մեր պատրիարքը Ստեփանոս, շատ պատմաւոր համար, աւ մեծապաշտաւ տէրութիւն անք, որ յարգութիւն ընծայէ անք եւ մեր կողմանէ յանձնէ զմեզ առ անք, եւ յետոյ շնորհք ընէք իրեն, որ կարեմայ երթալ եւ համարել զոտս ամենապարգաւ Պապին։ Փառք Աստուծոյ » (Հ. Ղ. Արշան, Հայ-Վենետիկ, Վենետիկ, 1898, էջ 325 - 330)։

Ստեփանոս Սալմաստեցի Վենետիկէն պիտի անցնէր Հռոմ, ուր 1550ին արտա-

կարդ չբեղութեամբ հանդէսներ տեղի պիտի ունենային « սուրբ տարւոյ » առթիւ, Պօղոս Գ. Պապի կարգադրու - թեամբ։

« Լատին եկեղեցին 1300էն սկսած էր յորեկան տարւոյ տօնախմբութիւնը մեծահանդէս կատարել՝ որ սուրբ տարի ալ կը կոչուի։ Առջի տոններ հարկւրամեակի լրման, պիտի կատարուէր, բայց շուտով յանձնեալի փոխուեցաւ եւ 1475-ին քանեւհինգամեակի վերածուեցաւ » (Մ. Օրմանեան, Ազգապատմ., Բ. հատոր, սխալ 2240)։

Ստեփանոս Հռոմ երթալով « սուրբ տարի »-ին, առիթ պիտի ունենար ծանօթանալու ամէն կողմէ յաւիտենական քաղաքը փութացող կարեւոր անձնաւորութեանց եւ կապեր հաստատելու անոնց հետ։

Հայոց կաթողիկոսը, ըստ Հ. Միքայէլ Զամբանի (Պատմութիւն Հայոց, Վենետիկ, 1784-86, Գ. հտ. էջ 518), Հռոմ գացած է 1549ին։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, Սալմաստեցին վեց ամիս մնացած է այնտեղ։ Պօղոս Գ. վախճա - նած ըլլալով նախ քան « սուրբ տարին », Մայր Աթոռի Գահակալը տեսակցած է անոր յաջորդին՝ Յուլիոս Գ. Պապին հետ։

Օրմանեան կը գրէ թէ՝ Ստեփանոսի Հռոմ երթալուն մասին ազգային յիշատակարաններ եւ ժամանակագրներ բնաւ ակնարկ մը չունին, նոյնիսկ Հռոմի վիճակներէն ալ ոչ մի պաշտօնական գրութիւն յառաջ չեն տուած է, եւ կաթողիկոսի մը անձամբ Հռոմ գալուն ամենանշա - նաւոր պատահարին պարագաները պատմող կամ եղելութիւնը յիշատակող մը չկայ » (Ազգապատմ., սխալ 2241-42)։

Սակայն նախկին պատրիարքը այս պարագան չուզէր փաստ ծառայեցնել « ուրանալու » համար Ստեփանոսի Հռոմ ուղեւորութիւնը։ Կարգ մը վաւերա - թուղթեր, որոնց շարքին Յովնայի Պետրոս Արք.ին ձեռնադրութեան վկա - յաղիրը, գրուած 1549 Սեպտ. 6ին. « Ի կայսերանիստ եւ ի մայրաքաղաքն մեծն Հռոմ », կ'ապացուցանեն, կ'ըսէ, Հայոց կաթողիկոսին Հռոմ երթալը։

Կրնայ ըլլալ, որ Սալմաստեցին Յուլիոս Գ. Պապին հետ իր տեսակցութեան ընթացքին « բերանացի եւ վարկաբար - ցի յուսադրութիւններ » խոստացած ըլլայ, պարզապէս իր ակնկալած օժանդակութիւնը ձեռք ձգելու համար, նոյնիսկ « համարձակօրէն հողեւոր հաղորդակ - ցութիւն » ալ ընել անոր հետ, վասնզի հայ եկեղեցւոյ ներողամիտ հողին իրեն չէր արգելիր այդպէս վարուիլ ամէն անոնց հետ, որ իրեն համամիտ են երեք նախնական սուրբ ժողովներու հիման վրայ։

Բայց այդպիսի չի հաստատուէր բնաւ թէ, կ'եղբակացնէ Օրմանեան, « Սալմաստեցին Հռոմ գացած ըլլայ պապական իշ -

ԷՋՄԻ ԻՆՏՈՆԵՋԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱՆՑԵԱԼԵՆ

Հայ երաժիշտախումբ եւ Թատերախումբ Միութիւնը

O

ԽՄԲ. — « Սով. Հայաստան » ամսա - քերթին մէջ, է. վարդանեան ներկայա - ցուցած է հայ երաժշտական եւ քառ - րակա միութեան մը գործունէութիւնը Խնուսէն ինչու մէջ, անցեալին։ Ստորեւ՝ սեղմ գիծերով մէջ հիմնական կէտերը, վերածուած արեւմտահայերէնի։

X

Խնուսեցեան կղզիները հայ վաճառ - կաններու տեսադաշտին մէջ գտնուած են հեռուոր անցեալին։ Այդ մասին հա - ւատարմ տեղեկութիւններ հաղորդած են հայ թէ օտար պատմական աղբիւրները։

1747 Մարտ 31ին, հոլանտական արե - ւելեան Հնդկական Ընկերութիւնը յա - տուէ հրովարտալով մը ծաղկի Հայերը դատած է ազատ քաղաքացիներու շար - քին՝ Եւրոպացիներուն կողքին։

խանութեան հպատակելու եւ հոռմէական եկեղեցւոյ համակերպելու, եւ Հայադա - ւան եկեղեցին հռոմէականացի փոխար - կելու համար » (անդ, սխալ 2243)։

Լէօ կը գրէ թէ՝ Հայոց Հայրապետը Հռոմի մէջ ներկայացաւ Պապին եւ առ - հասարակ լաւ տալարութիւն թողուց կաթողիկէ բարձր հոգեւորականութեան շրջաններուն մէջ։ Իր առաջնութիւնը դերադանցօրէն քաղաքական էր։ Հայոց « ազատագրական շարժման այս անդրա - նիկ փայլը, ինչպէս բնական է սպասել, ոչինչ յաջողութիւն չունեցաւ »։ Եկեղե - ցական միութեան հարցին մէջ Հայերն ունեցած են իրենց պայմաններն ու պա - հանջները, որոնք չեն ընդունուած Հռոմի կողմէ։ « Եւ հաւանօրէն հէնց այդ պատ - ճառով էլ չի կայացել համաձայնութիւն նաեւ քաղաքական հողի վրայ։ (Հայոց պատմութիւն, Գ. հատոր, Երեւան, 1946, էջ 190)։

Ստեփանոս կաթողիկոս Հռոմի մէջ տեսուէր է նաեւ նշանաւոր մարդոց հետ։ Սակայն ոչ մէկ խոստում ստանա - լով Յուլիոս Գ. Պապէն, սուրբ տարին վերջանալէ առաջ մեկնէր է Գերմանիա՝ տեսնելու Կարլոս Ե. հետ։ Այդ օրե - րուն լուսեւորական շարժումը բաւական տալարուէ կը պատճառէր կայսեր, որ ժամանակ չունէր զբաղելու հայկական հարցով։

Սալմաստեցի անկէց ալ յոյսը կտրե - լով կ'անցնէ Լեհաստան, որու թագաւորն էր Սիգիսմունդոս Բ. Օդոստոս։ Կայցե - լէ այդ երկրի հայկական գաղութները, գործ էր ձանձար արգէն։

Լէօ դիտել կուտայ, որ Հռոմի Պապերը ընդհանրապէս չեն զբաղած աղբիւր քա -

Համայնքին ընկերային կեանքը իր բնականօրէն հունին մէջ մտած է ԺԳ. դա - րու կէտերուն. օտարացումի վտանգին զէմ զնելու, սովորու յուսալի կարելիու - թիւնները, նիւթական բարեկեցութիւնը, հողեւորական գործօնը նպատած են գաղութին ձեւաւորումին։

Հայերը ակնառու դերքեր դրած են բժշկութեան, իրաւագիտութեան, ճար - տարագիտութեան, պետական պատա - խանառու պաշտօններու, տնտեսալի - տութեան մարզերէն ներս։ Բայց զլաւ - ւորարար անոնք զբաղած են վաճառ - կանութեամբ եւ արդեւաբերութեամբ։

Այլ եւ այլ երկիրներու հետ իրենց ու - նեցած տնտեսական յարաբերութիւնն - րուն ընթացքին Հայերը ինտոնկլա բե - րած են ոչ միայն ոտանդնակը (1895 ձոն եւ Ֆրէտ Երկարեան եղբայրները), այլ եւ արուեստներէն նորագոյնը՝ շա - րժարութեամբ։

Ի. դարասկիզբին մեծահարուստ Հա - յեր Մ. Նահապետ, Գ. Արզար, Մ. Յով - հաննէս Սուրապայի մէջ հիմնած են շա - րժանկարի ընկերութիւն մը՝ առաջին եւ միակ կազմակերպութիւնը Խնուսեցի մէջ։ Մօտ մէկ տասնամեակ ձաքարթալ շարժանկարներու սրահները կրած են « Յովհաննէս », « Վարդան » անունները։

դաքական ազատութեան հարցերով։ Ա - նոնց քաղաքականութեան մէջ ուշադրա - գեր չէր կրնար կատարել այդպիսի առա - քելութիւն, մասնաւոր. հետագայ եւ փո - րիկ աղբիւր վերաբերմամբ։ ԺԶ. դա - րուն կաթողիկէ եկեղեցին մեծ տաղանդով մէջ էր եւ Պապերը, նոյնիսկ կ'էջ ցա - կութիւն ալ ունենային, միանգամայն անկարող էին որեւէ ձեռնարկութիւն կա - տարել Ասիայի խորքերը տառապող հայ ժողովուրդին ազատելու համար։

Ըստ Արշանի, Սալմաստեցին Լեհաս - տանէն անցած է Մոսկուա։ Ոչ մէկ տեղ աշակցութեան յոյս չգտնելով մեռած է Լեհաստանի մէջ, չափանշելով իր գծալիտ երկիրը (Կալմեց, Վենետիկ, 1896, էջ 135)։

Իսկ Օրմանեան կը գրէ, որ կաթողի - կոսը իր ուղեւորութիւնը շարունակեց ցամաքի ճամբով ու Կաֆա (Միթ) եւ ուրիշ հայաբնակ քաղաքներ հանդիպելով էջմիածնի դարձաւ 1551ին։ Որոշ չէ իր մահուան թուականը։ Զամբանի համա - ձայն մեռած է 1553ին։ Առաջը Դարե - ժեցի, ինչպէս Կամենցի եւ Կաֆայի վ - շատակարանները Ստեփանոսը կեղծակա - ն եւ կաթողիկոս կը ճանչնան մինչեւ 1566։ Ուստի մահուան ճշգրիտ թուականը պէտք է ըլլայ 1567, երբ վերջապէս իրեն յա - ջորդեց Միքայէլ Ա. Սեբաստացի, որ 1545էն ի վեր աթոռակից էր, օժտուած կաթողիկոսի յատուկ բոլոր իրաւասու - թիւներով։

Գալով ուր մեռած ըլլալուն, Լէօ կ'ը - լուսնի Արշանի տեսակէտը, այն թէ՝ Սալմաստեցի հայրենիքէն հեռու, օտար երկրի տակ փակած է իր աչքերը։

ՀՐԱՆՏ-ՍՍՄՈՒԼ

« ՅԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ .-

ՇՈՌՇՈՐԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԿ ՄԻՐՁԷ

Կացութիւնը նոյնը պէտք էր ըլլար թէ՛ զիւղերու եւ թէ՛ քաղաքներու մէջ։ Եթէ թարբերդ մտնէր եւ կամ իր ճամբան եր - կարէր Տիգրանակերտ կամ Մալաթիա՝ կրնար անպատակի փորձութիւններու հանդիպել։ Ու, որոշեց, գոնէ ժամանա - կաւորապէս Մատաւ լեռան ծերպերուն ապաստանիլ, մինչեւ որ տեսնէր թէ ո՞ր կը հասնէր այս օրերու անընական կացութիւնը։

Գանի մը օրուան պաշար ունէր։ Եղա - նակը ամառ էր եւ շրջակայ դաշտերուն մէջ հասունցած հունձքը առատ, որով ապրելու միջոցներ կային, լաւ էր որ առ այժմ հեռու մնար քաղաքներէ, գիւղե - րէ ալ մասնաւոր բազմութիւններէ։ Ու այդպէս ալ ըրաւ, հեռացաւ ճամբան - րէն ու բարձրացաւ Մատաւ լեռան լան - ձերը։

Գանի՞ օրեր կամ շաբաթներ անցուց

այնտեղ Մատաւի խորոչներուն մէջ, չէր գիտեր։ Օրացոյց չունէր. եթէ չը - րար ժամացոյցն ալ՝ անտեղեակ պիտի մնար թէ օրերուն եւ թէ ժամերուն։

Այսպիսով կարծուած Մատաւ լեռն ալ այժմ անապահով էր դարձած։ Առա - ջին բնակավայրը զոր ընտրեց, փոքրիկ սենեակի մը նմանող քարայր մըն էր, Երեւոյեան միջնադրին ներս մտաւ, ներսը մուխի եւ խանձած մաղի հոտ կար կար - ծես։ Արքեօք, իրմէ առաջ ուրիշներ - տուն - տեղ եղած էին հոն։ Կայծահնդ չիւղերով հանցը դրպանէն, վառեց, բուռ մը յարգի չիւղով լուսաւորեց քարայ - րը, այժմ, քարերով շինուած օճախ մը, յանգած մուխի՝ անոր մէջ ու շուրջն ալ ցորենի ցօղուններ հոս ու հոն տար - ւորվումը։

Ըսել է, իրմէ առաջ ուրիշներ գրա -

ւած էին այս « բնակարան »-ը։ Դուրս ելաւ, խիտ մացառներու մէջ պահուրեցաւ, սպասեց, տեսնելու համար թէ, որո՞նք էին այս քարայրի բնակիչները։ Երկար սպասեց, ոչ ոք յայտնուեցաւ։ Կէս դիւն - րի մօտ, յանկարծ նշմարեց ջանի մը ստուերներ՝ օրոնք ցած ձայնով գրու - ցելէն գէպի իր կողմը կու գալին։ Ինք, մացառներու մէջ, ուղղակի փակաւ գետնին, չնշմարուելու համար։

Եկան, ճիշդ իր մօտէն անցան։ Հինգ հողի էին, որոնց խոսակցութենէն հա - ւուցուեցաւ, որ մօտակայ գիւղերը կ'եր - թային գիշերային արշաւամբի մը հա - մար։ « Եթէ այսօր ալ յաջողիք ոչ - խար մը եւ քիչ մըն ալ ալ բաներ ձեռք ձգել, մէկ շաբթուան ապրուստիս ա - պահովուած է » կ'ըսէր անոնցմէ մէկը։ Ուրեմն, Մատաւ լեռն ալ « անընակիչ » չէր եւ թէ այս մարդիկը կամ իրեն պէս փախստականներ էին եւ կամ « Ֆիւրարի » - ներ (գասալիքներ)։

Առաւօտեան միջնադրին էր, որ անոնք կ'ըլին յայտնուեցան նոյն արահետին վը - րայ, այս անգամ բնուներով եւ ուրախ - դուարթ զրոյցներով։ Երեւի, աւարը դո - հացուցիչ եղած էր։ Ինչպիսի մարդիկ էին ասոնք. Թուրքեր, Քիւրմեր... Ե - թէ Հայեր ըլլային, ապահովաբար հա -

յերէն պիտի խօսէին իրարու հետ։ Ու սկսաւ մտածել թէ ո՞ր պէտք էր ապա - տանէր, խուսափելու համար անոնց հա - ցիկից։

Բայց եւ այնպէս, որոշեց գոնէ առ - ժամապէս մնալ նոյն քարայրը։

Ամէն երեկոյ, երբ մութը ընկն - րուս կ'ըլլէր թաքստոցէն, կը մտնէ հասունցած արտերը, ջանի մը բուռ ք - րեն, վարի կամ ալ ինչ կը քաղէր, մե - տակայ առուակներէն իր ծարաւը կը շա - րեցնէր, բուռ մը ջուր ալ երեւի կը գրնէր ու կը վերադառնար իր տեղը։ Ու, ցերեկները քարայրի մուտքին կամ քովի թուփերուն մէջ երկարած կը դե - տէր շրջակայի անցուղարձը։

Հոն՝ ճամբաներու վրայ, առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ արտակարգ ետուր - կար, շարժում կար։ Մարդիկ ու դե - րաստներ անդադար կ'երթեւեկէին դա - նազան ուղղութեամբ։ Ինչէր կը կա - տարուէին հոն, իրեն յայտնի չէր, բայց երեւոյթներէն դատելով ալան - թաղանթի տպաւորութիւնը կը ձգէին իր վրայ։

(Շարուն.)

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Օ

Լիոն.— Շաբաթ, Մայիս 31-ին կէսօրէ լիոնի տեղի ունեցաւ Տիկնանց Միութեան նախաձեռնութեամբ Մայրերու օրը նուազանց հաւաքովի ժամը 3-ին եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած ժամերգութեան երգ, Ազգային Տան սրահին մէջ հիւրասիրուեցան անխափր բոլոր տարեց հայկեանակցները որոնք ներկայ էին:

Տիկ. Միքայէլեան բացումը կատարեց հաւաքովի, մաղթելով ներկաներուն, լաւագոյն օրեր:

Տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Նորման Վրդ. Զաքարեանի սեղաններու օրհնութեան լիոնի, ներկաները հիւրասիրուեցան այլ լիոնի տեանակի կարկանդակներով՝ պատ- լաստաւ Միութեան անդամուհիներուն կողմէ: Շուտով ստեղծուեցաւ տաքուկ թմրորտ մը: Գործադրուեցաւ դեղար-

ուեստական կոկիկ բաժին մը.— Պր. Թո- ռոս Սպիտանեան ապրումով արտասա - նեց Յովհ. Երեմի « Հայ լեզուն » եւ Պարոյր Սեւակի « Մօր ձեռքերը » եւ « Մի- այն թէ մայրս չիմանայ » երգը: Հայկազ- եան վարժարանի բարձրագոյն աշակերտ- ներու կողմէ, նոր կազմուած նուագա - խումբը նուագեց հայկ. զանազան եղա - նակներ երիտասարդական խանդով: Պահ մը ներկաները փոխադրելով դէպի մօտիկ անցեալը: Պօյաճեան իր գեղեցիկ սրին - գով, որ Հայաստանէն բերած էր, նուա- դեց գեղեցիկօրէն « Տըլէ համան » ըլ յու - գելով շատերը:

Ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մին - չեւ ուշ առնել: Վերջապահութեան բոլոր ներկաներն ալ ունեցան վարդեր եւ այլա- զան տեսակի ծաղիկներ: Ընդհանուր ա- ումով քաջալերել ձեռնարկ մըն մը, սակայն հոս թոյլ տրուի ընել շատ տեղիի դիտողութիւն մը.— Մայրերու օրուան առթիւ կը կարծենք որ քանի մը խօսք ըսուէր՝ հայ մօր առաւելութիւններուն մասին, մեր պատմութեան ընդմէջէն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Հայաստ, համերաշխ փոքրածիւր կա- ռութիւն ունեցած է իր պարբերականը: Ինչեք ազգակիցներուն ձեռք երկարելու լաւատեսութեամբ, ինչպէս նաեւ այլ երկրներու հետ ունեցած ջօշա - լի յարաբերութեանց բերումով, ին - տանդիոյ Հայերը լաւատեսեալ հայ դա- ռութիւններուն մէջ տեղի ունեցող իրադար- ձութիւններուն, առաւել շարժով կրտած են հայրենիքին ճակատագիրը:

Այսպէս, 1927-ին սկսեալ, ի շարս այլ ձեռնարկներու, գործել սկսած է Սու - բրայի « Հայ Երաժշտասիրաց եւ Թա- տարասիրաց Միութիւնը », որուն հիմ - նադրներն են եղած Միկրայի եւ Հայրա- պետ Յակոբեան կողմէն երգերը եւ Գրանիկ Յարապեանի:

Միկրայի Յակոբեան՝ այն որ դարասկիզ- թի կալիաթայի Մարգարեանի ձե - ճարանի Տրամաթիք Միութեան հիմնա - դրը եղած է, ձալայի մէջ մեծ հեղինա- կութիւն վայելած է թէ՛ զապուի, թէ՛ տար չըմանակներուն մէջ՝ նկարագրի բարձր յատկանիշներուն, լեզուններու գե- ռութեամբ, լայն գիտելիքներուն շնոր- հիւ: « Կունքերնք » հոլանտական ար- ուեստներու միութեան Սուրբայի մաս- նաճիլին միակ հայ անդամը՝ Մ. Յա- կոբեան, միաժամանակ եղած է անդամ Արախան Արաքսական Միութեան, որ- րուն յանձնարարութեամբ հին հոլանտե- լիէն ժամանակակից անդերէնի թարգ- մանած է « Մարալայի գրաւումը 1561-ին » զատական գործը:

Արուեստին ծանօթ եւ սիրահար Միկր- աի է Հայրապետ Յակոբեան կողմէ - ներուն գործակիցն եղած է « Արդար - ճարան եւ Ընկ. » գործատան տնօրէնը՝ Գրանիկ Յարապեանի, որ աւելի հա- լիցող միտքի տէր մարդ եղած է, քան

գործի: Արուեստի մոլի երկրպագու, թատերասէր եւ մեծահարուստ՝ ան հիմ- նելէ հաք միութիւնը, դարձած է անոր յառաջադէպ դերասանը:

Թատերասարհ չունենալով՝ ներկայ - ցումներուն համար վարձած են քաղաքին ծանօթ թատրոնները, մասնաւորաբար Տեկարար թաղամասին Գոնքորտ հան - դիսարհը: Ներկայացումները այնքան յաջողութիւն ունեցած են, որ մտածած են սեփական սրահ ունենալու մասին: Կողքինակ Հայերուն կատարած հանդա - նակութեամբ, Կ. Էսկաբաթեանի տրա - մադրած գումարով, ինչպէս նաեւ « Մա - նուկ եւ Յարութիւնեան » վարժարանին ֆոնտին գրամով 1928 Յունուար 7-ին տեղի ունեցած է Ս. Գէորգ վեհաշուք եկեղեցիին բակին մէջ կառուցուած էտ - կարեան սրահին բացումը:

Ամէն տարի բեմադրուած են երեք հայ- կական թատերգութիւններ: Ներկայ - ցումներուն միջնադարաբերը տեւած են 45 վայրկեան, որուն ընթացքին հրապա- րակ եղած են երգչախումբն ու սենակա- յին նուագախումբը:

Մինչեւ 1936 զապուի գիտած է 30է աւելի ներկայացումներ:

Յօդուածագրուիին, այնուհետեւ, յի - շատակած է քեմադրուած քատերգու - քիւնները: Ստորեւ՝ գլխաւոր ներկայա- ցումները.—

Երեմիանգալէի « Չար ուղի » եւ « Պատ- ուի համար » ծիւղումէթթի « Ոճրա- գործին ընտանիք », Գ. Սունդուկեանի « Պեպո » յն, Յ. Պարոնեանի « Մեծապա- տիւ մուրացիաններ » եւայլն:

Միութեան գործունէութիւնը դադրած է համաշխարհային Բ. պատերազմին սկիզբը:

րիտանի արեւը»...

Տէրվիլ պապան կարանսարահի ժողո- վուրդն իր շուրջը հաւաքեց ու պատմեց Հարուն — էլ — Ռաշիտի ու Գարաման Հասանի էջին պատմութիւնը. թէ ինչ - պէ՛ս Հարուն — էլ — Ռաշիտ հրամա - յած էր որ դատարանին առջև երկար ձող մը տնկեն ու այդ ձողէն կախեն զան - դակը: «Ո՛վ ցաւ ունի, թող տարտ ու - նի, ո՛վ դատ ունի, թող երթայ ձողը շարժէ ու զանգակը հնչեցնէ՛. Հարուն — էլ Ռաշիտը պիտի լսէ զանգակին ձայնը ու ներս պիտի կանչէ՛»:

«Ժողովուրդը ուրախ էր ու կը շար - ժէր ձողի զանգակը, որովհետեւ Հարուն — էլ — Ռաշիտ բարի էր ու իմաստուն, ինչ - պէս արեւը Արաքսիտանի»:

«Տէր խալիֆա, ուղտս հիւանդացաւ, մորթեցի ու միտը դրացիներու ծախս -

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԻՆ

Հայաստանի Նախարարներու Խոր - հուրը, 1979 Ապրիլ 18-ին որոշումներու շարքով առաջադրութիւններ հրապարակ դրած էր մանուկներու միջնադպրոցի տա - րիին առթիւ (1979):

Նախարարներու Խորհուրդը, Մայիսի քննութեան առած է հարցը՝ օրակարգի նիւթ ունենալով « Հայկական ՍՍՀ-ում մանկան միջնադպրոցի տարաւայ անցկաց - ման արդիւնքների մասին »:

Հետեւեալ հաստատումները կատար - ուած են.

— Ձեռք առնուած միջոցները նպաս - տած են կիներու աշխատանքին եւ քա - ղաքական գործօն մասնակցութեան ա - ռաւել բարձրացումին, անոնց աշխա - տանքի եւ կենցաղի պայմաններուն բա - րելաւումին, երախաներու եւ դեռատի - ներու ընտանեկան ու դպրոցական դաս - տիարակութեան կատարելագործումին, անոնց առողջութեան պահպանումին:

— Անբաւարար է նախադպրոցական հիմնարկութիւններուն (մանկապարտէզ, եւայլն) թիւը: Երախաներուն միայն 30 տոկոսը կը յաճախէ վերոյիշեալ հաս - տատութիւնները: Վերջին չորս տարինե - րուն ընթացքին 13-400 դրասեղանի տե - ղով նուազ դպրոց հաստատուած է, իսկ մանկապարտէզներու եւ մանկամստրնե - րու պարագային՝ 1-200 տեղ:

Գոհացուցիչ է նաեւ առողջապահու - թեան կեդրոններու շինութեան պատկե - րը՝ դերահասներուն համար:

Կառավարութիւնը թերիները սրբա - գրելու համար նոր որոշումներ տուած է, ինչպէս, օրինակ, աւելցնել երախա - ներուն սահմանուած ապրանքներուն ար - տաբերութիւնը, բարելաւել կենցաղի եւ աշխատանքի պայմանները, առանց ձեղ - ձգումներու իրականացնել նոր դպրոց - ներու շինութեան ծրագիրները եւն.:

X

ՀԱՅ ԵԱՐԺԱՐՈՒԵՍԱԳԻՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դուշանբէ (Տաջիկստան) տեղի ունե - ցած Համամիութենական 13-րդ շարժա - նկարի փառատօնին « լաւագոյն ռեժի - սորական աշխատանքի համար » մրցա - նակը տրուած է բեմադրի Ֆրունզէ Դով - լաթեանի, ի գնահատութիւն « Ապրեցէք երկար » ժապաւնի, որ նկարահանուած է « Հայֆիլմ » արուեստանոցին մէջ: Լաւագոյն դերակատարութեան մրցանա - կը շնորհուած է Խորէն Արահամեանի, իսկ նկարահանող ամբողջ խումբը արժա - նացած է Տաջիկստանի շարժարուեստա - գէտներու Միութեան յատուկ մրցանա - կին: Փառատօնին ներկայացուած են 120 շարժանկարներ: Յաջողութիւն արձանա -

ՆԿԱՐԻՉ

ԺԱՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Օ

Երկրորդ անգամ ըլլալով, Պերլինի Ակօ Կալըրիի մէջ առիթը ունեցանք ներկայ գտնուելու Ժան Գազանճեանի նկարնե - րուն ցուցահանդէսին: Բացումը կատար - ուեցաւ Մայիս ամսուն 23-ին ժամը 20-ին: Ներկաները, մեծամասնութեամբ Գեր - մանացիներ, մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին: Նախկին ցուցահանդէսին հետե - ւանքով, Պերլինի մամուլը եւ հեռատե - սիլը ազդեցութիւն ունեցած էին որոշ միջապայի մը վրայ:

Ցուցադրուած էին 15 կրաֆիկներ, 8 իւզաներկեր եւ 18 կուաշներ: Այս նոր արտադրութեան գոյնը, արտայայտու - թեան կազմուածքը, դժաւբութեան ոճը անկախ է ազդեցութենէ եւ իւրայայտուկ ուժ մը կը ցուցաբերէ: Իրապաշտութիւն կայ գործերուն մէջ բայց ծածուկ քօղ մը կը սողայ պատկերներուն վրայ գրգը - ուելով երեւակայութիւնը եւ հետաքրքը - րութիւնը: Մանիէրիզմը՝ նուազ է քան անցեալին, ինչպէս նաեւ Տալիի եւ Վիէն - նայի նոր դպրոցի ազդեցութիւնը:

Պարզինի՝ դերմանացի ծանօթ դժա - դրէնը, շատ տպաւորուած էր հայ գե - դարուեստագէտին խորունկ, ուժեղ եւ թափանցիկ միտքերէն, ոճի ճոխութենէն եւ խոստմանից ապագայ ունենալէն: Ցուցահանդէսը կը շարունակուի մինչեւ Յունիս 30:

ՄԻՔԻԻՉ

գրած են նաեւ Հայաստանի փաստանկար - ները: Բեմադրի Սուրէն Առաքելեանի « Լեռնային խոպան » ժապաւնը արժա - նացած է Տաջիկստանի Դիւզադադա - կան նախարարութեան յատուկ մրցանա - կին:

X

X Հայաստանի պատմական յուշար - ձաններուն վերանորոգութեան ծրագիրը պէտք է պատրաստուի 1981 - 1990 թուա - կաններուն համար:

X

ՀԱՅԿ. ՅԱՐԴԱՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԵՍ ԹՈՒՆՈՒՁԻ ՄԷՋ

Թունուղի մէջ բացուած է « Հայ - կական յարգարական արուեստը » ցու - ցահանդէսը, ուր կը ներկայացուին ան - ցեալի ու ներկայի արհեստավարժ եւ ժո - դովրդական վարպետներու գործերը: Այ - ցեւունքը կը ծանօթանան հայ վարպետ - ներու նկարագրաւ գորգերուն, կարպետ - ներուն, դրուագումներուն, փայտափո - րագրութիւններուն, ձեռագործներուն եւ հին սպասքներուն: Ցուցահանդէսը կադ - մակերպած են արտասահմանի երկրներ - րու հետ բարեկամութեան եւ մշակութա - յին կապի Հայկական Ընկերութիւնը եւ Խորհրդային Ընկերութիւններու Միութե - թիւնը:

ցի: Բաւարար դրամ չունիմ ուրիշ ուղտ մը առնելու: Արտա առանց վարի պիտի մնայ »:

«Տէր խալիֆա, աղջիկս տասնեւմէկ տարու հազիւ կայ, դիւքէնճի Մահմուտ իր տունն է տարեր, կ'ուզէ կին ընել»:

«Տէր խալիֆա, կ'ընեմք էն գեղեցիկ - կը, գեղեցիկ դրամներս գողցեր ու փա - խեր է նուպիացի ծառային հետ...»:

«Ալահի ստուերը վրան, Հարուն — էլ - Ռաշիտ արդար դատաստան կ'ընէր թէ՛ մուրացիկին եւ թէ՛ հարուստին»:

«Օր մը Հարուն—էլ—Ռաշիտ նորէն զանգակին ձայնը կը լսէ: Կը զրկէ իր ծառաները, որ տարտ ու դատ ունեցող Պաղտասցին իր մօտ բերեն: Ծառաները կ'երթան եւ ի՛նչ կ'ուզէ որ տեսնեն. Պաղտասի փողոցներուն մէջ ձգուած ծե - րացած էշ մը իր վիզը ձողին կը քսէ, ձողը կը շարժի ու զանգակն իր ձէնը կը հանէ»:

«Աշխարհի վրայ ստեղծուած բոլոր արարածները իրենց վիշտն ու ուրախու - թիւնն ունին: Անտարակոյս, էջն ալ իր վիշտն ունի: Գացէք ու էջն էստեղ բե - րէք»:

«Ծառաները դտան էշը, որ այս անգամ վիզը բաղնիքի մը պատին կը քսէր:

«Սալիֆան, ծիրանին ուսին ձգած, ոտ - քի կանգնեցաւ ու տեսաւ ծեր էշ մը, ակունքներ խոշորացած, կռնակին վրայ

վէրք, ականջները կախ ու կարմիր մօր - թով:

«Սալիֆայի հրամանին վրայ ծառանե - րը փնտռեցին Պաղտասի մէջ ու դտան էջին տէրը՝ Գարաման Հասանը, որ ու - նէր երեսուն ուղտ ու քառասուն արմա - ւենիներու ծառ»:

— «Այո՛, տէր իմ, էշը իմն է, հիմա արդէն ծեր է ու վէրքեր կան վրան»:

— «Հասան, դուն աշխատողները այս կենդանին երբ ուժ ունէր իր կռնակին վրայ: Էն ատեն շահեցար ու արմաւե - նիներու ծառերը աւելցուցիր: Հիմա, երբ այլեւս ծեր է, փողոց ձգած ես, որ օր մը մեռնի պատի մը տակ կամ փոսի մը մէջ: Ըրածդ արդարութիւնն էջ, Հա - սան: Հիմա, կը տանիս այս էշը, ախո - ուիդ մէջ լաւ տեղ կը պատրաստես ու ա - նոր բրինձի չափ մաքուր գարի կը կե - ցընես»:

«Սալիֆայի հրամանն էր:

«Էշը հետզհետէ դիւրացաւ, ականջները շտկուեցան կարծես, նոյնիսկ գոցուե - ցան խոշորացած ակունքները:

«Ձէ, էջ, էշը մեռնելիք չունէր: Գարա - ման Հասանի ստեղծութիւնը կը մեծնար: Ստիպուած եղաւ արմաւենիի ծառ մը ծախել:

(ՏՏ — Շաբ.)

Fonds A.R.A.M

ՄՊԻՏԱԿ ՁԻԱԽՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Կ Ա Ր Ա Ւ Ա Ն Ը

Թաթարի դալին ձայնը դադարած էր, կը լուեցաւ Մարտիկի հետ խօսող տէր - վիշին ձայնը, որ կու դար մղկիթի ան - կիւններուն մէջ արձագանգ տուող ձայնի մը պէս...

«Մտիկ ըրէք, ո՛վ մուսուլմաններ. Ալ - լաք մէկ է ու Մուհամմէտ Անոր մար - գարէ նախ աշխարհը ճէննէթը տանող համբաւ է միայն, ուրիշ կ'անցնին Շա - հերն ու Սուլթանները, տէրվիշներն ու մուրացիկները, ուրիշ անցաւ Պաղտա - տի նպատար խալիֆան՝ Հարուն — էլ - Ռաշիտ: Հարուն — էլ - Ռաշիտ իման - տուն էր ու արդարադատ, ինչպէս Արա -

ՄԻՐԻՊԵԼ - ԿՐԸՆՈՊԼԸ - ՓՈՆ ԹԻՎԷՔ - ՅՐԷՋՆՈ - ՈՒՈՐՁԵՍԹԸՐ - ՄՍՅԱՄԻ -
Պ. Կարապետ Տեփոյան, զաւակներն ու թոռները, ազգականները, խնամիկները եւ բարեկամները սրտի խոր կակիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծմօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻԱ ՏԵՓՈՅԵԱՆԻ
(ծնեալ Գեորգեան)
մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 6ին 76 տարեկանին:

Յուդարկաւորութիւնը, հայկ. ծէսով կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Յունիս 9, ժամը 10-30ին Միլիթիէի գերեզմանատան մատարան մէջ:

Մահագոյ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրար այդ նկատել:

ԱՅՆԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ Ս. ՌԱՅԱՅԷԼ
Մարտէլի Կապ. Խաչի չորս մասնա - ճիւղերու վարչութիւնները կազմակերպած են այցելութիւն մը (Մէն Ռաֆայէլ) Հանդստեան Տան, Շաբաթ, Յունիս 14ին: Արձանադրութեան համար դիմել կապուտ Խաչի վարչութիւններուն:

ԱՄՍՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԵՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
Կիրակի, Յունիս 15, քաղաքայեալ - բանի սրահին մէջ, Ռիւ Վոլթէն, ժամը 15ին:

Մուտք ազատ է
X
Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 14, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, Փարիզի Մշակ. Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէս:
Կը հրաւիրուին ծնողներն ու համա - կիրները:

CONCERT
Jeudi 12 Juin à 20 h. 30 à la Porte de la Suisse, 11 bis, Rue Scribe — Paris 9e
Métro : Opéra
D U O
HASMIG SURMELIAN, piano
JAMES LYON, violoncelle
Programme : ZOLTAN KODALY — GEORGES DELERUE — BERNARD REICHEL — JOHANNES BRAHMS.

MARSEILLE
JEUDI 19 JUIN A 21 H. 30
4, Rue du Théâtre Français
au Nouveau théâtre National du Gymnase
Soirée de Musique et Danse Classique Arménienne
KATCHADRIAN — KOMITAS)
avec
ALEXANDRE SIRANOSSIAN
et l'Ensemble Instrumental de Romans
EDOUARD BOLIKIAN
et les Ballets Arméniens de Marseille
Déclamation :
Mme ASTRID SARAFIAN
Location : 71-88-38

Առնուելի վարագոյ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հիմնական նորոգութեան համար
ՆՈՒԵՐՆԵՐ Զ. ՅԱՆԿ
Ոմն (Փարիզէն Բ. անգամ) 2500, Տէր եւ Տիկ. Գեորգ Պաղբճեան (Բ. անգամ), Պր. Նուրհան Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկ. Կարպիս Նիկողոսեան, Պր. Վահէ Սուճեան 1000ական, Պր. Ժորժ Շէքէթեան, Տոբ. Բրիտիան Արթիւրեան 500-ական, Օր. Ս. Նազարեան եւ Պր. Ս. Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկ. Հայկազուն Հալաճեան, Պր. Մանուկ եւ Կարօ Ոսկերիշեան, Տիկ. Սրբուհի Մըլըրը, Տէր եւ Տիկ. Մելքոն Տուրաճը, Տիկ. Արշալոյս Միւթէլիշեան, Տէր եւ Տիկ. Նարայանեան, Տէր եւ Տիկ. Արթիւր Քէլպազեան, Տէր եւ Տիկ. Անտէ Ոսկերիշեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկ. Սեդանեան 200ական, Մե- լիքեան ընտ. (Մարտի), Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Փափազեան 150ական:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԸ
ՋՍՐԵՇ ՄՈՒԹԱՅԵԱՆԻ
Ջաւակներն ու ընտանիքը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով թէ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց կրած ծանր կորուստին առթիւ:
Մասնաւոր շնորհակալութիւններ կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Սերովբէ Աղբէրեանի եւ «Յառաջ» խմբագրութեան:

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ
Յովհ. Թորոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Պ. Սարգիս Եալընդեան 200 ֆ. եւ Ա. Քէշիշեան 100 ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ» խմբագրութեան:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
CONFERENCE
Vendredi 13 Juin à 20 h. 45
Conférencier : J. PIERRE MAHE

UGAB JEUNES - MARSEILLE
Organise
Sur l'invitation de SA SAINTETE VASKEN 1er
Catholico de tous les Arméniens
un voyage touristique et culturel en arménie
du 11 Août au 1-er Septembre
avec
Moscou (2 j.) - Léninegrad (2 j.) - Kiev (2 j.)
Erévan (14 j.) — Tiflis (2 j.)
Participation : environ 4000 F.
Renseignements et inscriptions :
U.G.A.B. Jeunes, 33 Cours Pierre Puget — 13006 Marseille — Tél. (91) 37-75-97
ORG. : Lic. 97

Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՍՏԱՑՈՒԱԾ
ՆՈՒԵՐՆԵՐ Զ. ՅԱՆԿ
Օր. Տիգրանուհի Երամեան, Տէր եւ Տիկ. Կրէկուար Թուրուեան, Տիկ. Սաթենիկ Ետիպարտաշեան, Տէր եւ Տիկ. Յրեանիք Ֆէյոյի, Տիկ. Լիւսի Տալիշեան, Պր. Կարապետ Մոմճեան, Օր. Սիւրբիկ Աճմեան, Տիկ. Արշալոյս Մարգիսեան, Պր. Կիրակոս Բարաթեան, Պր. Ժան Թորոսեան, Պր. Միհրան Սարաճեան, Տիկ. Լեւոն Արթուրեան, Տիկ. Եղբրուհի Նազարէթեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Խուրաճ Տընկոյեան, Տէր եւ Տիկ. Նուպար Դաւիթեան, Տիկ. Մարիա Շահնաճեան, Պր. Գրիգոր Սամուէլեան 500-ական, Պր. Փէլիքեան 25 ֆր.
Գումար 37-425, Նախորդ հինգ ցանկերու գումար 228-865 Զ. ցանկի գումար 37-425, Ընդհ. գումար 266-290

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

« Ե Ա Ռ Ա Ջ »
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ
Մահագոյ 200 (235,20)
Հոգեհանգիստ 100 (117,6)
Շնորհակալիք 100
Հարսնիք, նշանաւոր 100
Ծնունդ 100
Կը փնտռուի 40 (47,04)
Կուզուի 60 (70,56)
Այս դիմումները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազգերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:
Առեւտրական եւ այլ ազգերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:
Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ թէ. Վէ. Ա.Ն. 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագրի մէջ գումարները):

ԻՍԻ
Ս. ՄԱՐԿԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ՕԾՄԱՆ ՏՐԻ ՏԱՐԵԿԱՐԸ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
Յունիս 15ին, Կիրակի, Իսի Ս. Մարիամ Եկեղեցին օծման համակի տօնակատարութիւնը, հովանաւորութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐԿ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Յաւարտ պատարագի ժողովրդական ճաշ քաղաքայեալներին սրահին մէջ: Նախօրօք ապահովել տոմսերը եկեղեցիի քարտուղարութեան կամ Հոգաբարձու թեան անդամներէն:

OFFRE
Très grandes possibilités pour V.R.P. bien introduit pour diffuser, en actualisation, des robes jeunes, du sportswear, et des robes grandes tailles
Prix compétitifs
Téléphoner :
REGINE NOBLER
- 236. 55. 76 -

CERCLE "ARMENIA - AMITIE"
3, Chemin du Cap
1006 — LAUSANNE (SUISSE)
Une correspondance agréable dans la langue de votre choix, des relations amicales, culturelles, avec vos compatriotes de tous pays.
de 12 à 92 ans
— SERVICE RAPIDE
— DISCRET ET SERIEUX
Ecrivez sans engagement de votre part

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL MOORAT
Les inscriptions pour l'année scolaire 1980 - 1981 sont ouvertes.
Le Collège admet les élèves internes et externes dès les classes élémentaires jusqu'à celles des sections B. C. D. du Baccalauréat.
Les jeunes filles uniquement externes sont également admises.
S'adresser à la Direction pour tous détails concernant les inscriptions.
DIRECTION COLLEGE ARMENIEN
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 534-68-28

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
Պողոս Մաշատուրեանի յիշատակին Մշակոյթի Տան Տիկն. Միւթիւն 200 ֆ., Տէր եւ Տիկ. Գեորգ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկ. Պողոս Յովսէփեան 100ական, Շալճեան ընտ. 50, Տէր եւ Տիկ. Ջալէն Միլտոնեան 100, Տիկ. Մանուշ Շամիրեան 100: Արեւհամ Մօրուքեանի յիշատակին Տիկ. Շնորհիկ Մօրուքեան եւ Շալճեան ընտ. 100ական: Մուշեղ Էլմասեանի յիշատակին՝ Թէճիրեան ընտ. 200:

ԲՍԱՆ
ԿԱՆԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՊԱՇՏՈՆ ԵՒ ՀՈԳԵԾԱՇ
Ս. Գ. Հնչակեան կուսակցութեան Ժրանայի շրջանի վարիչ մարմինը հոգեւորական պաշտօն կատարել կուսակիրակի, Յունիս 15, Փարիզի Հայկ. Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Պայագիտի հրապարակին վրայ կախանով նահատակուած Բասն Հնչակեան անմահ հերոսներու յիշատակին:
Նոյն օրը, ժամը 13-30ին, հոգեւոր Օրիւրա - Լաֆայէթ ճաշարանին մէջ 80 Ռիւ Լաֆայէթ:
Պատշաճ յայտագիր. — Յարգանքի ու զերանքի, երգ եւ արտասանութիւն:
Ճաշագին 50 ֆրանկ

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԵՍ
Փարիզի Հայ նկարչներու, Յունիս 6ին 21, Հայկական Մշակոյթի եւ Ար. ուստարի կեդրոն՝
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
Յուշահանդէսը բաց է ամէն օր:
Ժամը 15ին 20-30 բացի Կիրակի օրէն:
X
Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութիւնը կը կազմակերպեն ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար
ՍԱԶԱԹԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
Հետ
Յունիս 11, Զորքշաբթի ժամը 20-30ին Մշակութային Միութեան կեդրոնը:
Մուտք ազատ է

L'OPTIQUE
RAYMOND STEPANIAN
Opticien diplômé d'Etat
30, Rue Paradis — 13001 Marseille
Tél. : 33-82-51
REMISE DE 20 % aux mutualistes et aux lecteurs de « Haratch » (10 % sur lunettes de soleil)
— Dépositaire des plus grandes marques en optique et en lunetterie
— Equipements spéciaux pour myopes aphaques
— Jumelles.
ՄԱՐՍԷՅԻԼԻ ՄԷՋ
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԱԿՆՈՑԱՎԱԾԱՌԸ
որ բացած է իր գուռները քաղաքին կեդրոնը:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԸ
Ա.Փորթիլի Ս. Պողոս - Պարոն եկեղեցւոյ յիշատակին առթիւ, Ս. Մեհրոպ կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նշանները:
Անդրէասեան Լորիս 5000 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Յովհաննէսեան (Փարիզ) 2000, Տէր եւ Տիկ. Գործունեան (Փարիզ) 2000, Տէր եւ Տիկ. Արթուր Գասպարեան, Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկ. Սիւրբեան (Իսի թ Մուլիս), Տէր եւ Տիկ. Մանուկ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկ. Բարսեղ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկ. Համազասպ Մուսաճեան, Տէր եւ Տիկ. Միւթէլիշեան, Տէր եւ Տիկ. Ար. Նուարեան 1000ական, Տէր եւ Տիկ. Միւթէլիշեան (Թէր թուրեան, Տէր եւ Տիկ. Ալթունեան (Թէր սոն), Տիւրամայր Փապուհեան 500ական, Տիկ. Չիքերեան, Տէր եւ Տիկ. Նան Մի- նասեան, Պր. **Fonds A.R.A.M.**

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ԲԱՆՈՒՄՈՒՄ

ՊԱՐԹԸՐ Կ'ուզէ արտաքին քուսպի
այն զաղթականները զորս անդադրելի կը
կատէ : Ասոնց թիւը շուրջ 700 կը նկատ-
ուի, ցարդ զաղթած 110 հազարին մէջ եւ
այսին արարքներով դատաւարտուած
թաւաղակներն են :

ՔԱՊՈՒԼԻ շուրջ կացութիւնը շատ ծանր
է եւ մայրաքաղաքին շուրջ համարմ-
ուած են 20-000 ապստամբներ, մինչ
Աճապար խորհրդային նոր զինուորներ
հասած են Աֆղանիստան : Քաղաքի
պաշտպանութեան համար, թէեւ արդէն
հինգ խորհրդային զօրաբաժին եւ 3000
հրաշար կայ : Կարգ մը աղբիւրներու հա-
մաձայն 400 ուսանողներ ձերբակալուած
են Սուրհ : Միութեան տարուած են : Մաք-
րադրժուներն ալ կը շարունակուին եւ
Քարալ (Մոսկուայի մարդը) արդէն
պայտարարած է թէ նախկին վարչակարգի
տարբեր պատասխանատու գնդակահարել
ուած է :

ԹՈՒՐԻԲ մը ուրիշ Թուրք մը սպաններ է
Սուր : Մեհմէտ Եալուզ (Սէ. Ժէ. Թէ. Ի
նախկին շարքային) որ կ'աշխատի ֆէ-
օթի զործատունը դաշունահարուած է
Եւսուֆ Թեփէլի անուն Թուրքի մը կող-
մէ (Ճալալեդ-ալ) : Մարդասպանը ձեր-
բակալուած է եւ ուրիշ Թուրք մը, որ
իւստիւիւմ է անունը տալէ, ըսած է թէ
կըրել չէ թաղել այս խնդիրը եւ թոյլ
տալ որ Ֆաշիստները շարունակեն ան-
պատիժ սպանել : Սուրի մէջ շուրջ 4000
Թուրք կայ իրենց ընտանիքներով եւ 1300
աշխատաւորները ֆէօօթի մօտ են :

ԽԱՆՍԱԼ կրկին պիտի սղէ քանի մը
դէն Ֆրանսայի մէջ, մինչ Ալթէ հա-
ւաքուած քարիւղ արտադրող 13 երկիրնե-
րու պատուիրակութիւնները դեռ որոշում
չեն տուած Երեւանի մասին :

ՓԱՐԻԶԻ մէջ նոր տողանցք մը եւս տե-
ղի ունեցաւ առջի օր ի նպաստ գաղթած
աշխատաւորներու : 3000 հոգի բողոքե-
ին « Պետութեան ցեղապաշտութեան
դէմ » : Գլխաւոր նշանախօսքն էր՝ բան-
տարական դաւը սահմանազուրի չունի :
Ցողանցողներուն մէջ մասնաւորաբար
Թուրք « Ժածուկ » աշխատաւորներն եւ
Մարդեղներն կային :

ՃԵՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ նա-
եւ մը զրկած է Պառի կառավարական
եղադիր մը ներկայացնելով, որու գոր-
ծաւորութիւնը հարկաւոր է 1980 Յունիս-
նկաւորներ ժամանակաշրջանին :

ԳՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԸ պիտի սղէ տարւոյս
ընթացքին, մինչ Յունիս մէկին արդէն
Թեթերու առաքման թղթատարական
ակերը 25 առ հարիւր յաւելում կրեցին :
Խախտն ալ 15 առ հարիւր յաւելում
է կրէ Յունիս 15էն սկսեալ :

ԻՐԱՆԻ նախագահը Պանի Սատր յայ-
տարարեց թէ շաբաթէ մը իսլամական
կարգն ու կանոնը հաստատուած կ'ըլլայ
Քարալիստան : Նախագահը սակայն, խոս-
տովանաւ Ա. Էֆ. Փէ. Ի տուած իր տե-
սակցութեան ընթացքին՝ « ձախողու-
թիւնը ընտրուած մեթոտներուն այն 15
ամիսներու ընթացքին, որոնք յաջորդե-
ցին Իրանի յեղափոխութեան » : Միւս
կողմէ երկու քիւրդ գնդակահարուած են
Կանադա Ինստիտուտ կուսակցութեան) եւ
21 թմբկաբաշի առուծախ ընող ձերբա-
կալուած :

ԵՐԵՒԱՆ «ՓԱՐԻԶ» ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնիքէս, Յունիս 4-5)

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹԻ 1500ԱՄԵԱԿԸ

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԵՋ

Դաւիթ Անյաղթի ծննդեան 1500ամեա-
կին նուիրուած հանդիսութեանց պսա-
կումը եղած է Երեւանի Գ. Սոնդուկեան
թատրոնին մէջ տեղի ունեցած երեկոյթը :
Բեմին վրայ տեղ գրաւած են կուսակցու-
թեան Ա. քարտուղարը Կարէն Դեմիր-
ճեան, նախագահ Բարկէն Սարկիսով,
վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, կուսակ-
ցական եւ կառավարական ղեկավար դէմ-
քեր : Բացումը կատարած է Ֆադէյ Սար-
գսեան : Խօսք առած են Ակադ. Գէորգ
Բրուտեան, Խորհ. Միութեան Ակադե-
միայի փոխ-նախագահ Պ. Ֆեդոտէյեւ,
Փրիւստիայական Ընկերութիւններու Հա-
մաշխարհային Դաշնակցութեան նախ-
ագահ Փրոֆ. Դիմէտ, Վրաստանի Ակա-
դեմիայի նախագահ Ե. Սարաճէ, Միջնա-
դարեան Փրիւստիայութեան Ուսումնա-
սիրութեան Միջազգային Ընկերութեան
փոխ-նախագահ Փրոֆ. Կուքուիչ, Պուլ-
կարիոյ Ակադեմիայի Փրիւստիայութեան
եւ Ընկերաբանութեան Կեդրոնի տնօրէն
Փրոֆ. Անդրէյով եւ անդադարած Դա-
ւիթ Անյաղթի բերած նպաստին հայ եւ
համաշխարհային փրիւստիայական մտքի
զարգացման :

×

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹԻ ՆՈՒԻՐՈՒՄ

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Խորհ. Միութեան Թղթատարի նախա-
նախնայութեան հրապարակ հանած է Դա-
ւիթ Անյաղթի նուիրուած դրոշմաթուղթ,
զոր ձեւաւորած է նկարիչ Ա. Շմիդտէյն :
Դրոշմաթուղթին վրայ ներկայացուած է
Անյաղթի ձեռագրի կողքը : Կայ նաեւ
գրութիւն մը՝ «1500 տարի : Դաւիթ Ան-
յաղթ՝ վաղ միջնադարու հայ փրիւստ-
իայ » :

×

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹ ՓՈՂՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Հայաստանի վարչապետի տեղակալ
Ռեմա Սվետլովա բացումը կատարած է
Երեւանի Դաւիթ Անյաղթ փողոցի : Ներ-
կայ եղած են կուսակցական եւ կառավա-
րական դէմքեր, յորհրդական հանդիսու-
թեանց համար Երեւան ժամանած պատ-
ուիրակներն եւ հոծ բազմութիւն մը :

×

ԵՐԳԻՉ ԳԻՐԳԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

ՆՈՒԻՐՈՒՄ ՇՍՐԺԱՆԿԱՐ-

« Երգի մէջ ես ըր կերպարն եմ փնտը-
նում » երաժշտական ժապաւէնը, որ
նկարահանուած է Հայաստանի հեռատե-
սիլի արուեստանոցը, առնուած է Մոս-
կուայի ողիմպիականներու մշակութային
յայտագրին մէջ : Ժապաւէնին մէջ ճապի
երգիչ Գէորգի Մինասեան կը մեկնաբանէ
իր երգացանկի լաւագոյն կտորները : Գ.
Մինասեան ծնած է Սոչի, երաժշտական
կրթութիւնը ստացած Մոսկուայի եւ հան-
դէս եկած է Կրասնոդարի օֆերայի բե-
մին վրայ : 38ամեայ երգիչը կը մեկնա-
բանէ գուսանական եւ ժողովրդական եր-
գեր :

TRADITION

UN RAPPORT DE "Amnesty International", TURQUIE AVEC UN "T" COMME TORTURE

Titre "LIBERATION",

Յատկանշական եւ խօսուն խորագիր
մը, Երեւանի (Յունիս 10) օրուան
Լիպերասիոնի մէջ (էջ 10) :

Սորագրին տակ թերթը արձագանգ կը
հանդիսանայ Էմբրաքի Ինքնաշարժի
մէջ նոր տեղեկագրին, արդիւնք Մայիս
19էն 30 կատարած իր քննութեան թուր-
քիա : Տեղեկագրին եղբակցութիւնն է.-
« Չարչարանքը թուրքիոյ մէջ ընդհա-
նուր եւ կանոնաւոր դարձած է : Ոստի-
կանութեան կամ պաշարման վիճակը
գործադրող իշխանութիւններու կողմէ
ձերբակալուած անձերու մեծ մասը շար-
չարանքի ենթակայ են եւ որոշ պարա-
զաներու մէջ մահուամբ վերջ կը գտնէ » :
Երեք պարագայ երեւան կը հանուին այս
առնչութեամբ : Սենտիքալիսթ մը՝ Եա-
շար Կիւստուկիւ, մեռած Անգարա ու-
ղեղի խոցերու հետեւանքով, Օսման
Մէհմէթ օր քանի մը օրուան հոգեվարձէ
ետը չէ արթնցած, Բորքմաղ մեռած
գտնուած բանալը, Կարսի մէջ Յունուար
9ին : Տեղեկագրերը կ'ըսէ. « Բազմաթիւ
պարագաներու մէջ, շարչարուած անձերը
ոչ մէկ կապ ունենին քաղաքական բրաւու-
թեան հետ, որ 3000 մեռելաւի պատճառ
եղած է երկու տարուան մէջ » : Երկու
ուսանողուհի ձերբակալուած են Էլեկ-
տրական ցնցումներու կամ ֆալանկայի են-
թարկուած են ազատ արձակուելէ առաջ :
Լիպերասիոն կը ճշդէ.- Փալանկան որ
թրքական մասնաշարժութիւն մը չէ, կը
կայանայ լախտի հարուածներ տալու մէջ
ուղեւորուն վրայ : Ըստ տեղեկագրին,
շարչարանքի այլ մեթոտներու կարգին
այրերու թէ կ'ընեն « բռնաբարումներ »
կան « լախտերու կամ այլ առարկաներու
միջոցաւ » : Էմբրաքի կ'ըսէ նաեւ թէ ըստ
ձիւմիլիքիթի Դեմիտիւրեան Ապրիլ 50
հազար հոգի հարցապնդուած են : Այս
տեղեկագրին աւելի հակիրճ ձեւով ար-
ձագանգ հանդիսացած էին նաեւ նոյն
օրուան (Երեւանի) միւս օրաթերթերը :

×

Պարզ է որ ոչ մէկ մեկնաբանութեան
կը կարօտին « աւանդութեան » (ինչպէս
կը խորագրէ Լիպերասիոն) մաս կազմող
այս մեթոտները, որոնք ի դէպ, թրքա-
կան մեկնաշարժ ալ չեն... :

ՄԱՐՍԵՅԸ

ՆՈՐ ՑՈՑՑԵՐ

Ի ՆԵԱՍՏ Հ. ԳԻԼԻՆՃԵԱՆԻ

Երկուշաբթի իրիկուն, նոր ցոյց մը
կատարուած է Մարտէյի Արգարութեան
Պալատին առջեւ, պահանջու համար
Հ. Մաքս Գիլինճեանի ազատ արձակումը :
Ցուցատարակներուն վրայ կարելի էր
կարդալ « Ազատ արձակեցէ Գիլինճեա-
նը », « Թուրք մարդասպան », « Հալա-
ծանքը կը շարունակուի » :
Երեքշաբթի, Յունիս 10ին, Մարտէյի
միայն համայնապար օրաթերթին էր
Մարտէյեզը, որ իր երկրորդ էջին վրայ
արձագանգ կը հանդիսանար այս ցոյցին,
որուն, ըստ թերթին, 150 հոգի մասնակ-
ցած են :

PRESSE

Depuis le début du mois de mai, la
presse écrite a pâti d'arrets de travail ou
de retards de sa fabrication ou de sa dif-
fusion. Sans parler des grands ponts de
l'Ascension et de la Pentecôte, sans par-
ler des perturbations trop fréquentes dans
les transports et les postes qui frappent
plus spécialement les abonnés.

Pendant ce temps, l'audiovisuel con-
tinue de faire entendre sa voix, béné-
ficiant ainsi d'un véritable monopole de
l'information qui ne peut d'ailleurs que
satisfaire le pouvoir. C'est à chaque fois
le champ de la liberté qui se trouve ainsi
un peu plus réduit. Un certain ministre
des finances n'a-t-il pas dit, en 1973, que
«la presse est un anti-pouvoir nécessaire
au bon fonctionnement de la democra-
tie»? C'était M. Giscard d'Estaing.

Les traditions, l'organisation, la dis-
cipline du Syndicat du Livre lui ont per-
mis de conquérir et de conserver des con-
ditions de rémunération et de travail as-
sez exceptionnelles dans le monde ouvrier.
Depuis longtemps, il a été dit que, en
raison tant de son statut social que
de son savoir-faire, cette profession était
«l'aristocratie du monde du travail»; même
si le mot déplaît, il implique des droits
mais aussi des devoirs.

De toutes les denrées périssables, la
presse quotidienne est la plus périssable.
L'événement n'attend pas, le lecteur-au-
diteur non plus. De toutes les produc-
tions, celle d'un journal ne peut, lors-
qu'elle est arrêtée, être rattrapée un peu
plus tard.

Lire un quotidien est un besoin, c'est
aussi une habitude; à trop l'interrompre
on la décourage en livrant le lecteur au
monopole de fait ou de droit de l'infor-
mation audiovisuelle, monopole fâcheu-
sement illustré par la répression accrue
contre ces espaces de liberté que sont
les radiospirates.

«Le Monde»

7 Juin

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՈՒ

ԵՆՐԻՔՕ ՄԱՍԻԱՍ ԵՒ... ՀԱՅԱՍՏԱՆ

○

Ձայնափուրի Ֆրանս - Էնթէն կայա-
նը, կէսօրէ վերջերը, շարքայի շարու-
նակաբար կը տրամադրէ արուեստաբէտի
մը, որ կը պատմէ իր կեանքը : Այս շար-
քին վերջինն էր՝ Էնթէն Մասիաս, որ
Ուրբաթ կէսօրէ ետք, անդրադարձաւ
նաեւ Հայաստան կատարած իր այցելու-
թեան եւ այդ առթիւ, պատմեց որ մեծ
հիացում եւ յարգանք ունի հանդէպ հայ
ժողովուրդին, որ ունի մեծ մշակույթ մը
եւ մեծ պատմութիւն մը : Դացած է Երե-
ւան, ուր երբ իրիկուն մը երգահանդէս
մը կուտար, բազմութիւնը այնքան շատ
էր, որ ապահովութեան պայմանները
չէին յարգուած եւ երգահանդէսը ընդ-
հատուած էր ու « երկաթէ վարագոյր »
վար իջած (հ'ս, չէտեց թէ բառախաղ
չընէր...) : Հարցուցին է Հայերուն թէ
Հրեայ կա՞յ Հայաստան, ու սա պա-
տասխանը առեր է « Ո՛չ, որովհետեւ
Հայը եւ Հրեան միասնաբար չեն կրնար
ապրիլ » : Հրեայ երգիչը աւելցուց սա-
կայն թէ այս յայտարարութիւնը « ցեղա-
պաշտութեան » արտայայտութիւն մը
չէր... :

Fonds A.R.A.M

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Սփիւռքի մէջ նոր թափ սկսած է առնել արուեստի եւ գրականութեան առնչուող մասնագիտացումները եւ փնտրումները։ Անցեալին ալ անկասկած տեղի ունեցած են նման փորձեր սակայն ոչ ներկայի հասկացողութեամբ ու տարր-դրութեամբ, անոր համար որ նոյնը չեն ներկայի պայմանները ինչ որ էին ան-ցեալին։

Այս մասնագիտացման ամենացայտուն երեւոյթներէն մէկը ինքնիւ կողմէ կազմակերպուած միջազգայնական սեմինարները կարելի է նկատել, ինչպէս վերջերս հայ մամուլի մէջ պարբերաբար լոյս տեսնող շարք մը ծանօթ հանդէսներ, որոնց մէջ զգալի է փնտրողութիւնը միջոցառումը՝ սփիւռքեան նոր, այլ խօսքով ինքնուրոյն արուեստ եւ գրականութիւն մը ստեղծելու միտումը։

Այս ձեւի մասնագիտացումները արդէն կ'արտացոլան մեր կղզիացի միջակեր եւ նոր հորիզոններ բանալու առաջին նըշանները եւ այս՝ որպէս առաջին քայլ գրական երեւոյթ մըն է։

Արուեստի եւ գրականութեան վերաբերեալ հարցերու քննարկում մը իր բոլոր կողմերով առհասարակ բարդ հարց մը եղած է, անոր համար որ տեսական կեցողութիւնները եւ տեսլական իրականութիւնը յաճախ եղած են զիրար հակասող գիշերներու մէջ, մասնաւորաբար արուեստագետի ազատութեան եւ ընդհանրապէս արտայայտութեան ազատութեան շուրջ, որին ալ ստեղծագործական աշխատանքին մէջ։ Մանօթ իրողութիւն է որ պատմութեան ընթացքին բոլոր իշխանութիւնները առանց բացառութեան ազատութիւն հասկացողութիւնը մեկնաբանած են իւրաքանչիւրը իր ուղած ձեւով, հետեւաբար տարբեր միջոցներով միշտ ալ ճշդութիւն տեղի ունեցած են ինչ մը ամէն տեղ։

Արուեստի եւ գրականութեան մէջ դատումները կարող եւ վերջնական չեն ինչպէս մասնագիտացումները եւ ընդհանրապէս գիտութիւններու մէջ։ Ստեղծագործական աշխատանքին մէջ մեծ դեր ունի արուեստագետին ենթակայական բաժինը, այսինքն ոչ միայն փիլիսոփայութիւն, տեսական մաս, այլ նաեւ սպորտներ, զգացողութիւններ, երեւակայութիւններ եւայլն... հոգեբանական կառոյցը եւ խառնուածքը։

Ասոնց սահմանները ընդարձակ են, եւ ուռնացումի, զարգացումի պայմաններէն մին է՝ արտայայտելու, ստեղծագործելու ազատութիւնը։ Կարելի է արուեստագետ մը պայմանաւորել գաղափարախօսութեան մը խորը ունեցող թեմայի մը ստեղծագործութիւնը պարտադրելով անոր։ Սակայն բնաւ ասոր չի հակադրեր այլ եւ չի ինչպէս ըլլար եթէ տեղի ունենային թելադրանքներ, երկխօսութիւն-

ներ, վիճարանութիւններ, ժողովուրդային թէ մտաւորական մակարդակներու վերայ, ուղեւորելու եւ աւելի արդիւնաբեր գործելու համար ազգի մը, ժողովուրդի մը արուեստն ու գրականութիւնը։

Հետեւաբար ազատութեան որեւէ ձեւ ընտրութեամբ, արդէն որպէս առաջին քայլ ձայնողութեան մասնաւոր է, խո-չընդոս մը, ազատութիւնը զգալու, երեւակայելու, մասնաւոր կարելիութեան, վերջին հաշուով ո՞րն է արուեստագետի մը ստեղծագործութեան միջոց ու ձեւ, ասոր հոյսը եթէ ոչ անոր զգացումները, իր իմացականութիւնը եւ զանոնք արտայայտելու ազատութիւնը։ Եթէ այս պատճառաւ խիստ պատասխանատու են այն իշխանութիւնները, որոնք կը պայմանաւորեն արուեստագետին ու մտաւորականին կարելիութիւնները կասեցնելով ոչ միայն անոնց՝ այլեւ ժողովուրդին մը ամբողջ մշակոյթին յառաջնադարը, բարգաւաճումն ու զարգացումը։

Ժողովուրդին մը մասնաւորաբար ազգի մը գոյատեւման կենսական պայմաններէն մէկն է արուեստի եւ գրականութեան մը հարստութիւնը։ Այս կարեւոր դերը խաղալ ժողովուրդին մը ընդհանուր մարդկերու յառաջնադարեան։ Զուր տեղը չէ որ անոնց խիստ կարեւորութիւն կը տրուի ինքնուր զգացողութիւնը կողմէ։ Ան խորապէս կը գիտակցի արուեստի եւ գրականութեան ժողովուրդին վրայ ունենալիք անդրադարձին, թափանցումին, զայն ուղղելու կարողութեանը։ Եթէ միայն վերատեսութեան ենթարկելու ըր-լանք պատմութիւնը եւ տեղի ունեցած յեղափոխութիւնները, պիտի տեսնեք թէ անոնք որքան կարեւոր դեր խաղացած են ժողովուրդները։ Այսքանի միջոցով անոնց հաւատքին, զգացումներուն ու համոզումներուն, ինչպէս նաեւ տարբեր պայմաններու մէջ այլ հոսանքներու կողմէ խաղաղութիւն ու երջանկութիւն սերմանած ժողովուրդին մօտ։

Արուեստի եւ գրականութեան զարգացումի կարեւոր պայմաններէն մէկն է հողին գոյութիւնը, երկրի խաղաղ դո-յալիճակը, պետականութիւնը կամ գէթ որոշ ինքնուրոյն կենցաղավարութեան կարելիութիւնը։ Ամենապարզ օրինակը կարելի է առնել մեր անցեալի պատմութեան՝ Ոսկեդարը (*), Արծրունեաց եւ Բագրատունեաց շրջանները եւ կամ Կի-լիկիոյ արծաթէ դարը։ Նման պայման-ներու մէջ է որ ժողովուրդը մը կրնայ յառաջնալ առհասարակ կեանքի ամէն մարդկէն ներս։ Նոյնն էր պարսկա-Արեւմտադէր, մասնաւորաբար վերջին դարերուն, մեծ կարելիութիւններ տրա-մադրեց իր երկիրներուն հասնելու ներ-կայ վիճակին։ մինչ ասոր գինը վճարողը եղաւ երրորդ աշխարհը, գլխաւորաբար

գաղութարարութեան ենթակայ տիրիկ - եան երկիրները որոնք զարեւու ընթացքին ոչ միայն չկրցան զարգանալ իրենց արուեստն ու գրականութիւնը, այլ եւ նոյնիսկ կորստեան փնտրումի ենթար-կուեցան իշխողներու կողմէ։

Առարկայական պայմանները, ընկերա-յին տիրող դրութիւնը, ժողովուրդի մը իրավիճակը, իր շրջապատը, անոր ամբողջ պատմութիւնը, աստիճանական զար-գացումը, ասոնք է որ պիտի ըլլան ար-ուեստի եւ գրականութեան միջոց ու ձեւ։ Այս վերջինները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ արտացոլացումը առարկայականին, հո-կարեւոր է ճշդել որ մեքենական չէ այս գործողութիւնը, եւ ոչ ալ նեղմիտ սահ-մանումով, այլ որոշ յարաբերական ինք-նուրոյնութիւն մը։ Սակայն եւ այնպէս, սխալ պիտի ըլլար ըսել որ բացարձակ կապ գոյութիւն չունի երկուքն միջեւ կապ մը եւ արուեստ ու գրականութիւն եւ իրենց կարգին փոխադարձ ազդեցու-թիւնը կ'ունենան առարկայականին վրայ։ Այսպէս՝ երկուքն միջեւ կայ տրամախո-հական կապ մը։ Եթեթէ Ֆիլիքը հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտուի այս մասին. « Արուեստի գործի մը վերլուծումին ա-ռնելիքը պէտք է սերտել տուեալ ընկե-րային կացութիւն մը եւ այդ շրջանին տիրող տաղանայնէն ու հակասութիւն-ները։ Միաժամանակ պէտք է սակայն մե-քենաբար արուեստի գործի մը մէջ փնտ-րել միայն ընկերային վիճակներ եւ դաս-կարգային հարցեր ինչպէս նաեւ պէտք է արուեստի գործ մը դասել միայն հա-մաձայն « յառաջընթացական » կամ « յե-տադեմական » պատկերներու, որոնք եր-կուքն ալ կրնան միախառնուած ըլլալ, ինչպէս Լենին ցոյց կուտայ թուրքի մասին իր վերլուծումին մէջ »։ Եւ ահա թէ ինչու համար շատեր անտեսելով այս նուրը եւ սակայն կենսական հարցը, կ'ը-նան սխալներու ուղիին մէջ, մինչեւ իսկ վտանգաւոր որոշումներու հասնելով։

Արուեստի եւ գրականութեան գործի մը մէջ հիմնական տեղ ունի անշուշտ խորը։ Երկայիս սակայն ձեւապաշ-տութեան տիրապետումը ակներեւ է, մասնաւորաբար Արեւմտեքի մէջ։ Իրա-կանութեան մէջ այս արդէն կը ներկա-յացնէ ներկայ դրամատիքական ընկերու-թեան ընդթիւժ՝ արուեստը պարպելու խոր-քէն եւ զայն վերածելու միայն ձեւի։ Այսպէսով է որ կարելի պիտի ըլլայ ար-ուեստի եւ գրականութեան քննարկում մը ինչպէս վերեւ կը նշէ Է. Ֆիլիքը։

Մեկնելով այն սկզբունքին, որ միշտ-վայրը իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ ար-ուեստագետին ստեղծագործութեան վը-րայ՝ ազգի մը ընկերային դրութիւնը, անոր ընծայած կարելիութիւնները եւ յատկապէս անոր պատմական եղելովը, իր մշակոյթին կապը անխուսափելի է արուեստագետի հարապատ ստեղծագոր-ծութեանը մէջ։ Հակառակ նոր մեկնա-բանութեան կամ խորքի տարբերութիւն-ներուն, որոնք նշմարելի են օրինակ՝ երբ Պարսկաստանի կամ Արշիլ Կորդի, Մար-տիրոս Սարգսի գործերը առնենք, կը

ՆՈՐ ՎԱՐԱԳԱՅ ՎԱՆՔԸ (ՇԱՄՇԱԳԻՆ)

Պատմական Հայաստանի Տաւուշ դա-ւառի ճարտարապետական ծանօթ յու-շարձաններէն է Նոր Վարապայ վանքը, որ կը գտնուի Շամշադին շրջանի վա-րապատ գիւղէն 2,5 քիլոմէթր արեւ-մուտք՝ բարձրահայեաց դեղեցիկ տար-ծութեան մէջ։

Այս վանքին կառուցումը հետեւեալ ժ-ժի. դարու երկրորդ կէսին, Հայկոս գետի աւազանը Նոր Բերդի կիւրիկեան փոքր իշխանութեան ստեղծման, վա-սակ Ա. իշխանի կողմէ։ Այս իշխանու-թեան մասին կցիտուր տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Կիրակոս Գանձակեցի եւ Վարդան Արեւելցի, ինչպէս նաեւ Նոր Վարապայ վանքի պատկերուն վրայ պատ-կանուած արձանագրութիւնները։

Վասակ Ա. կը յաջորդէ որդին՝ Գա-ւիթ իշխան, որ Նոր Բերդին մօտ կը հի-նէ Նոր Վարապայ վանական համա-դրոյթը, 1193 - 1198 թուականներու կառուցանելով Անապատ եկեղեցին, անոր ժամատունը եւ տապանատունը։ Այս կա-ռուցանածքներէն առաջինը պիտի հան-դիսանար Նոր Բերդի կիւրիկեան իշխա-նութեան հոգեւոր կեդրոնը, իսկ եր-րորդը՝ Նոր Բերդի կիւրիկեաններու տո-մական տապանատունը։ Անապատ եկե-ղեցին Գաւիթ իշխանը կառուցանել տու-է Միլիթար վարդապետի, հայր Կրիսթի եւ անոր եղբայրներուն՝ Յովհաննէսի ու Ագաբայի ձեռքով։ Դաւիթ Անապատ եկեղեցին հայկական միջնադարեան ճար-տարապետութեան եզակի յուշարձանն է-րէն է։ Յատկապէս ուշադրութեան ար-ժանի է անոր քանդակազարդ մուտքը, որուն երկու կողմերը ներդաշնակորէն ազդեցուած են մեկական քանդակազարդ

տեսնեք թէ որքան զգալի է անոնց մէջ հայկականութեան նկարագիրը։ Նոյնն է պարսկական այլ ազդերու մօտ՝ Փապոյ Նե-րուստայի, Նազիմ Հիւսէյնի եւ կամ Փի-քետայի եւայլն։ Այսպէս, որեւէ տաղանդաւոր եւ հարազատ գործի մը մէջ անպայման պիտի հանդիպինք ինք-գրոյ առարկայ արուեստագետին ազդե-ցին պատկանելիութեան, դրոյթին, կապը գործին եւ ժողովուրդին, անցեալի եւ ներկայի ապրումներուն միջեւ։ Հետեւա-բար ընդհանուր մարդկային արժանիք-ներ ունեցող ստեղծագործութիւն մը ու-նի նաեւ ազգային գոյն։

ԱՐՄԵՆ Խ.

(*) Հակառակ իր կարն միջոցին, տի-րաղ յարաբերական խաղաղ պայմաննե-րը, մեծ կրցանք մեծ աստուծոյ մը ընել, անկիւնադարձ մը մեր պատմու-թեան մէջ։ Այստեղ պիտի չէ անտես-նալ այդ ժամանակին տիրող քաղաք-կան պայմանները, որ հրամայական է խիստ կարեւոր դեր ունեցան։

«ԵԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ -

ԶՈՐԶՈՐԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԲ ՄԻՐՁԷ

Բաւական անսպասելի տաղանայնե-ր ապրեցաւ, անցուց այդ քաղաքին մէջ։ Յաճախ, իր գիշերուան սովորական «ար-շաւանք»ին անակնկալօրէն կը հանդի-պէր մարդոց, իրեն պէս, բայց այլ վի-ճակի ենթակայ անհատներու։ «Ինչէնի՞» եւ, հէմա՞յն, ի՞նչ գործ ունիս այս տե-ղերը, այս պահուն» երբ հարցնէին ի-րեն, «ես ալ ձեր վիճակին մէջ կը գտ-նուիմ բարեկամս...» կը պատասխանէր համարձակ ու կանցնէր։ Այդ օրերուն, Մաստառ դարձած էր ապաստանարան՝ զինուորական խուսափողներուն եւ «Ֆիլարի»ներու (դասալիք) համար։

Յաճախ, ժամաւորներու կողմէ մաս-նակի խուզարկութիւններ կ'ըլլային այդ շրջանները, բայց անոնք առեւտրային բա-ներ էին, որովհետեւ ոչ ոք կը փոր - ձէր լեռ բարձրանալ, ինչպէս որեւէ «մահուան հետ հաշտուած» արկածախն-դի մարդոց հետ։

Օրուան իշխանաւորներուն յայտնի էր այս պարագան, բայց չէին կրնար ա-ւելին պահանջել։

Ճարտարապետ... Մասնաւոր հայկական գիւղերու մէջ շարժում չկար։ Դաշտերու մէջ աշխատող մշակներ չէին երեւեր։ Դեղնած, հասունացած արտերը երեսի վը-րայ ձգուած էին, նոյնիսկ տուններու բու-խերիկներէն ծուխ չէր բարձրանար։ Բա-ցայայտ էր, բոլոր այդ շրջանները պար-պուած պէտք էր ըլլային իրենց բնա-կիչներէն։ Չարք, աքորներ, թալանը ի-րողութիւն ըլլալու էին այստեղ ալ։

Օրուան իր վիճակն ալ կը վատթա-րանար։ Մազ - մօրուք, հագուստ - կա-պուստ՝ ողորմելի ըլլալէ աւելի բան մը։ Ողբերկը սկսած էին բանակ կազմել զը-նկալէն մինչեւ սրունքները։ Օճառ չու-նէր, փոխնորդ չունէր, լուսացուելու, մաքրուելու հնարաւորութիւն չկար։ Գի-ւերները մէկ - երկու կուց պաշտ շուր ե-

րեններուն, մազ - մօրուքին, մեծ բան մը չէր փոխեր մաքրութեան տեսակէ - տէն։

Ո՛չ։ Այս վիճակը երկարաճելը իմաստ չունէր, դեռ որքա՞ն ժամանակ այս լե-րան ծերպերուն մէջ՝ այս կացութեամբ։ Ո՛չ։ Որքան մը պէտք էր տալ, քայլ մը պէտք էր առնել։

Ու, օր մըն ալ որոշեց բռնել քաղաքի՝ Նարբեղի ճամբան։ Առաւօտուն կա-նուի, վար իջաւ իր թաքստոցին, դադ - տադողի մասւ մեծ ճամբան, միացաւ դէպի քաղաք մեկնող կարաւաններուն ու քաղեց անոնց հետ, առանց չար ակնկալե-լու հասաւ քաղաքին դռները։

X

Նարբեղ... Հինգ տարիներու յիշա-տակով կապուած էր անոր։ Նարբեղ, նոր քաղաք՝ Մեղրէ։ Մուտքը՝ միայնա-կանի, ցածիկ, հողաշէն տուններ, նեղ ու քիչ - զակ փողոցներով։ Հեռուն, ա-ջին, փարթաւ թաղամասը, մաքուր, բազմաբնակիչ շէնքերով։

Այն, զարմանալի՝ չէր երեւեր Հայոց եկեղեցիին վեհաշուք գմբէթը, չէին ե-րեւեր կեդրոնական վարժարանը, անոր շուրջ փռուած հայկական թաղամասին բազմաբնակիչ շէնքերուն շատերը։ Հոս ու հոն, աւերակներու ցցուն պատեր,

տեղ - տեղ կ'իսաքանդ տուններ կուտը - տուած պատուհաններով եւ փշուրած ա-պակիներով, ածխացած դերաններ աւ-րակներու լայնքին ու երկայնքին...

Միթէ՞... միթէ՞՞ այսքան կարճ ժա-մանակի մը ընթացքին թուրքը կըցրէ է այսքան անդամանելի աւերներ գործել... Միթէ՞՞ որեւէ խելահաս, իսկամիտ մարդ, Հայ թէ թուրք, կրնայ հաշտու-այս վայրագութեան, այս աւերումներու հետ... Անկարելի է երեւակայել...

Բայց, հիմա իր աչքերուն առջեւ պար-զուած, աւա՞ղ, իրողութիւն էր, տեսա-նելի ճշմարտութիւն էր։ Հիմա Հայկոս հայկական թաղամասը, չկային Հայկոս - պատկանած մեծղի, փարթաւ բնակա-բանները, չկար անոնց կուշտին կան-նած համարաւոր կեցողութիւնը... Այժմ այդ բոլորը քանդուած, աւերակաւ լու-վերածուած էին։ Ահա հայկական թաղամասը իր աչքերուն առջեւ փռուած։ Նարբեղը իր աչքերուն առջեւ փռուած։ Որ, Նարբեղը վիճակը այս էր, ինչ որ, Նարբեղը վիճակը այս էր, ինչ որ, վիճակ կրնային ունենալ այն միջին - րը։ Տիրապետողութեամբ, Բալու, Մարտիկ, Արարիկ, զոյգ Մշտն - ները եւ ուրիշ այլ քաղաքներ Նարբեղի շուրջ փռուած...

(Շար. - 3)

Օր. Հայկունի Դաւիթեան, Տէր եւ Տիւ-
կին Արտաշէս Պօյաճեան (Պոլիս), Տէր եւ
Տիւկին Աւետիս Մարգարեան եւ զաւակ -
ները, Տէր եւ Տիւկին Յակոբ Տէրաջու -
եան, Տէր եւ Տիւկին Կարապետ Եսայան
սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն
իրենց եղբոր եւ աղջակներին
ՍԱՀԱԿ ԴԱՎԻԹԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 5ին:
Յուդարկաւորութիւնը կը կատարուի
Հինգշաբթի, Յունիս 12, ժամը 11ին Փա-
րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ
մարմինը կը փոխադրուի Իլլի - Փարի-
զիէն դերեզմանատունը, ամփոփուելու
համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազոյ չատացողներէն կը խնդրուի
ներկայ իրեն այլ նկատել:
Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չզրկել եւ փա-
խան ծաղիկի նուէրներ ընել նախընտրա-
բար Ալֆորվիլի Ս. Մեարայ կրթարանին:

Պ. Էմմոն Գրիգորեան, Տէր եւ Տիւկին
Ռենէ Փաժ եւ զաւակները եւ ընտանեկան
պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն ի-
րենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ
(ծննդ. Տարուսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Շարաթ, Յունիս
7ին, 76 տարեկանին:

Յուդարկաւորութիւնը կը կատարուի
Հինգշաբթի, Յունիս 12, ժամը 16ին Փա-
րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ
մարմինը կը փոխադրուի Ժանթիլիէի դե-
րեզմանատունը, ամփոփուելու համար
ընտանեկան դամբարանը:

Մահազոյ չստացողներէն կը խնդրուի
ներկայ իրեն այլ նկատել:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

Տէր եւ Տիւկին Մկրտիչ Գաղանճեան 500
Փր. կը նուիրեն (ստանալ «Յառաջ»էն):

Առնուկիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեց-
այ հիմնական նորոգութեան համար

ՆՈՒԷԼՆԵՐ
Ե. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիւկին Ռիշար Սալեհեան, Տէր
եւ Տիւկ. Միհրան Փափազեան, Տիւկ. Ան-
նիկ Գեորգեան, Տէր եւ Տիւկ. Դանիէլ, Տէր
եւ Տիւկ. Փոլաճեան, Տէր եւ Տիւկ. Մանուկեան,
Տէր եւ Տիւկ. Զափուհեան, Տիւկ. Ոսկերիչեան,
ոմն, Տիւկ. Ազատ Գարապոյտեան, Տիւկ. Արմաւ
Հապէշ - եան, Պր. Եմմոն Գոնիսեան, Տէր եւ
Տիւկ. Վահան Նաւասարդեան, Տէր եւ
Տիւկ. Յարութեան Տէմիր, Տիւկ. Սալիկ-
եան, Տիւկ. Ա. Տէր-Պարսամեան, Տէր եւ
Տիւկ. Պօյաճեան 100ական, Տէր եւ Տիւկ.
Ղ. Մարկոսեան, ոմն, ոմն (Սիւրանէն),
Տիւկ. Յամբիկ Ճըրկայեան 50ական, Տիւկ.
Կիրակոսեան 30, Տիւկ. Բազըճեան 20:

Նախկին գումար 50.970
Ընդհ. գումար 62.920

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԻ

Կապոյտ Սալի Սէն Մօրիսի վարչու-
թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է
հետեւեալ նուէրները ի նպաստ դպրոցի
Գաթաճեան Վահէ 100 Փր., Տիւկին
Միլիթեան Անտէլ 50 Փր. իր թոռան ծնըն-
դեան առիթով, Տիւկ. Յովհաննէսեան Ա-
րաբի 100 Փր. փոխան ծաղիկի իր հօ-
րաբոյժ մահուն առթիւ: Նաեւ շնոր -
հակալութիւն կը յայտնէ Լիոնի Կոմիտաս
Երզնայի միջնակարգ դպրոցի, Սէն
Մօրիս կատարուած պատարագ - հոգե-
հանգիստին իրենց սիրալոյս մասնակ-
ցութեան համար:

UGAB - JEUNES

Soirée de Gala

de la Tour Maine - Montparnasse
A 233 mètres d'altitude au 56e étage
pour une nouvelle perspective
Le Samedi 21 Juin
à partir de 21 h. 30
Bal Animé par l'Orchestre
«GAIDZAGS»
Buffet de Spécialités Arméniennes
Participation Aux Frais: 120 F.

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱԿԻ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի
Տեսչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա -
ցած է շէնքին նորոգութեան համար 1000
Փր. Պ. Գր. Ազաճեանէ եւ զաւակներէն
Զարեհ Մուրաֆեանի յիշատակին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

CONFERENCE

Vendredi 13 Juin à 20 h. 45

Conférencier: J. PIERRE MAHE

«Les Légendes et Traditions
Populaires Arméniennes»

JACQUES CHELELEKIAN HAVAS VOYAGES

vous propose

VOYAGES ARMÉNIE 80

calendrier des départs
de Marseille

DEPART	RETOUR	PRIX
Lundi 11 Août	Lundi 25 Août 80	4 080 FR\$
Lundi 25 Août	Lundi 08 Septembre 80	4 080 FR\$
Lundi 1 ^{er} Septmbre	Lundi 15 Septembre 80	4 080 FR\$
Lundi 08 Septembre	Lundi 22 Septembre 80	4 080 FR\$
Vendredi 26 Septembre	Jeudi 09 Octobre 80	3 480 FR\$
Lundi 06 Octobre	Lundi 20 Octobre 80	3 480 FR\$
Vendredi 07 Novembre	Jeudi 20 Novembre 80	3 480 FR\$
Lundi 29 Décembre 80	Lundi 12 Janvier 81	3 480 FR\$

INSCRIPTION 45 JOURS AVANT LA DATE DE DÉPART
renseignements et réservations

CHELELEKIAN

Jacques

VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

Organisation: HAVAS VOYAGES Lic. 97

"FETE CHAMPETRE 1980," ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԵՍ

De l'Amicale Culturelle Arménienne
de Nîmes

Le Dimanche 15 Juin, dans la propriété
de Mr. Hayrabédian près de Lezan.
Repas arménien autour d'une grande table
familiale.

Jeux - Concours de pétanque
Réservation: Téléphoner:
Kalpakian 52-33-72
Hayrabédian 61-82-21

ՆԱՍՏԻ ՈՒՆԵՆԱ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան
Իսիկ (0 - աը - Սէնի շրջանը) տարեկան
նաշը Հոկտ. 4ին:

ՆԻՍԻՒ Ս. ԱՍՏՈՒԱՍՏԱՍԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԵՒ ՍՐԱՀԻՆ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ե. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիւկ. Յ. Հաթիմեան 2000 Փր.,
Տէր եւ Տիւկ. Գր. Սերոբեան 1500 Փր.,
Տէր եւ Տիւկ. Կ. Տիւրան 1000, Տէր եւ Տիւկ.
Ե. Մարտիան, Տէր եւ Տիւկ. Յ. Օսլաճ -
եան, Տէր եւ Տիւկ. Ռ. Պալապանեան, Տէր
եւ Տիւկ. Թուհասեան, Տէր եւ Տիւկ. Վ.
Դանիկեան, Տիւկ. Ա. Կիւմիւշեան, Տէր
եւ Տիւկ. Մ. Միլիթեան 500ական, Տէր եւ
Տիւկ. Պ. Միլիթի 250, Տէր եւ Տիւկ.
Կիւլպէնկեան 250, Տէր եւ Տիւկ. Ն. Թադ-
ւորեան, Տէր եւ Տիւկ. Թաւուքեան, Տէր
եւ Տիւկ. Վարդանեան, Պ. Ժ. Միրաբեան,
Տէր եւ Տիւկ. Շալեան, Տէր եւ Տիւկ. Լ.
Մնացականեան, Տէր եւ Տիւկ. Ժ. Մի -
րիճեան 200ական, Պ. Տ. Հալէպեան 150,
Տիւկ. Ե. Կարապետեան, Տէր եւ Տիւկ.
Սալապետեան, Տէր եւ Տիւկ. Ճէզլէճեան,
Պ. Գ. Եազըճեան 100ական:

Տրդ ցանկի գումար 10.450, նախորդ
ցանկեր 53.525, ընդհ. գումար 63.975:

ԽՍԻ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱՍՏԱՍԻՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՕՏՄԱՆ 5ԴԴ ՏԱՐԵԿԱՐԸ

Յունիս 15ին, Կիրակի, Իսիկ Ս. Մա-
րիամ եկեղեցին օծման համակի տօնա-
կատրութիւնը, հովանաւորութեամբ
Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԵԼԻ ԱՐԳ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յաւարտ պատարագի ժողովրդական
ճաշ քաղաքապետարանի սրահին մէջ:
Նախօրօք ապահովել տոմսերը եկեղեցիի
քարտուղարութենէն կամ Հոգաբարձու -
թեան անդամներէն:

ԳՍԱՆ

ԿԱՆԱՀԱՆՆԵՐՈՒ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՅԱՐԳԱՆԻՔԻ ՊԱՇՏՈՆ ԵՒ ՀՈԳԵԾԱՅ

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Թը-
րանսայի շրջանի վարիչ մարմինը հոգե-
հանդատեան պաշտօն կատարել կուսակ-
ցիական, Յունիս 15, Փարիզի Հալպ
Մայր եկեղեցւոյ մէջ, 1915 Յունիս 15ին
Պոլսոյ Պայազիտի հրապարակին վրայ
կախանով նահատակուած Գոնի հնչակ-
եան անմահ հերոսներու յիշատակին:
Նոյն օրը, ժամը 13.30ին, հոգեճաշ
Օրիւրա - Լաֆայէթ ճաշարանին մէջ,
80 Ռիւ Լաֆայէթ:
Պատշաճ յայտարար. - Յարգանքի ու-
ղերձներ, երգ եւ արտասանութիւն:
Ճաշագին 50 ֆրանկ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, Յունիս 22 ուսումնական
տարւոյն փակման օր:

Ժամը 13.30ին ճաշ վարժարանի
մէջ, պատրաստուած Մնողական
Միութեան տիկիներէն: Ժամը
16.30ին մրցանակաբաշխութիւն թա-
տերասրահին մէջ: Հրաւիրուած է
հայ հասարակութիւնը:

ԱՄԱՎԵՐԳԻ ՀԱՆԴԵՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
Կիրակի, Յունիս 15, քաղաքապետա-
րանի սրահին մէջ, Ռիւ Վոլթէ, ժամը
15ին:

Մուտք ազատ է

X

Կապ. Սալի Փարիզի մասնաճիւղի
դպրոցին հանդէսը Շարաթ, Յունիս 15,
կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, Փարիզի Մշակ-
Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէս:

Կը հրաւիրուին ծնողներն ու համա-
կիրները:

ՅՈՒՅՆ ՀԱՆԴԵՍ

Փարիզի հայ նկարիչներու, Յունիս
6ին 21, Հայկական Մշակոյթի եւ Ար-
ուեստի կեդրոն

6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
Յուզահանդէսը բաց է ամէն օր:
Ժամը 15ին 20.30 բացի Կիրակի օրի-
րէն:

LA CAPPADOCE

PRESENTE

3 GALAS EXCEPTIONNELS

A V E C

ONNIK DINKDJIAN

DE NEW - YORK

LES 26 - 27 - 28 JUIN

TOUS LES SOIRS

ORCHESTRE CAPPADOCE

MARTEN YORGANTZ

HARRIS LASKARIS

MINAS (vendredi - samedi)

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30 - Fonds A.R.A.M

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Գաղթատիրութեան ենթակայ՝ դարեւ -
րու ընթացքին ճնշուած ժողովուրդ մը
երբ ազատագրուի, անոր մօտ արուեստը
անմիջապէս չի կրնար իր անհատականու-
թիւնը ունենալ. նոյնիսկ ազգային գեա-
նի վրայ ան փնտռութիւն չըլլանք մը ետք ան
կարող է գտնել ինքնուրոյնութիւնը իր
ժողովուրդին եւ հարազատ արտայայ -
տութիւնը անոր իրականութեան: Մեր
մօտ ալ նոյնն էր պարագան, երբ վերջ
գտաւ Կիլիկիոյ թագաւորութիւնը, մին-
չեւ 19րդ դար, մենք ապրեցանք բաց
մը՝ կարողած չըլլանք մը, եւ հազիւ ծը-
նունդ առած վրայ հասնող ջարդը կասե-
ցուց անոր վերելքը. մասնաւոր իր սե-
փական հոգէն կարելով ժողովուրդը որ
հիմնական պայմանն է անոր զարգացման
ու բարգաւաճման, դէթ անոր շարունա-
կականութեան:

Արուեստագէտներու եւ մտաւորական -
ներու յառաջացումը առնչուած է ժո -
ղովուրդի յառաջացման հետ, այս եր-
կուքը քայլ կը պահեն իրարու հետ: Ժո-
ղովուրդ մը չի կրնար նախնական ար-
ուեստ եւ մշակոյթ ունենալ եւ միւս կող-
մէ զարգացած եւ պատրաստուած ար -
ուեստագէտ մտաւորական կազմ: Արեւ-
մուտքը եթէ այժմ կարեւոր տեղ կը դրա-
ւէ այս մարդերուն մէջ, պէտք է նկատի
ունենալ նաեւ անկողն ժողովուրդին զար-
գացման ընդհանուր մակարդակը. ան
եւս յառաջացած վիճակի մը մէջ կը
գտնուի յարաբերաբար այլ շրջանի ժո-
ղովուրդներուն: Կարելի է խօսիլ մէկը
միւսին՝ անտեսել անոնց ունեցած փոխ-
յարաբերութիւնն ու փոխ-ազդեցութիւնը:

Իսպառնակապէս սխալ պիտի ըլլար
երկուքէն մէկու մը նախընտրութիւն տա-
լը, ինչպէս հարցը կը դնէր Վահէ Օշա-
կան Մայիս 11-ի «Ազգակ Շարաթթերակ»-ի
(« Յառաջ »՝ Մայիս 24-25): « Ընտրանի
հարցը » խորագրով իր յօդուածին մէջ:
« Կա՞մ ժողովուրդ, կա՞մ ընտրանի -
այս է մեր ընտրութիւնը... »: Այս
անցնելով այս հարցումին պատասխանին,
ան կ'եզրակացնէ. « Հայաբնիկ փրկել -
կը նշանակէ նախ դառնալ մշակութային
ուժի կեդրոն մը, ապրիլ որպէս արդի,
մշակուած մարդիկ, որոնք խելով ու
սրտով իրենց ազգային, մարդկային ժա-
ռանգութիւնը կ'արժեքնեն: Սահման -
փակ են մեր ուժերը եւ ուրեմն անոնց
տնտեսումին սկզբունքը չի կրնար ան -
տեսիլ կարեւորութիւնը սա տոկոսին, որ
թիւնդի պէս նախ նպատակ է ու վեր-
ջը միայն՝ միջոց: Ներկայիս այդ որակի
փրկութիւնն է միայն կարեւորն ու կա -
րելին - գանգաւածը, սուրբ ժողովուրդ
կոչուած վերացական ճիւղը կրնայ իր
երջանիկ - դժբախտ նամբան երթալ,
շատ ալ մեծ կարուստ մը չէ, տեղը միշտ
նաքը եկած է »: Նման հաստատումներ ու
առաջադրանքներ շատ վտանգաւոր են եւ

մեզ կրնան անկումի առաջնորդել: Ար-
դեօք մինչեւ այսօր առհասարակ տիրող
այս չէ՞ր Սփիւռքահայուն մօտ: Ասիկա
պէտք է վերադարձնել իր մեր դժուարին -
կացութեան, նոյնքան պատասխանա -
տուութիւն ունին այդ մեր նախնի « ըն-
տրանիները », (ինչպէս կ'որակէ Վ. Օ -
շական), որոնք այս դաստիարակու -
թեամբ յառաջացուցին իրամատ մը եր-
կուքին՝ ժողովուրդի եւ ընտրանիի մի -
ջեւ: Չկայ հաւաքական որեւէ յառաջըլ-
մութիւն առանց այս երկուքի միջեւ տրա-
մախտական կապի գոյութեան: Յառա -
ջացումի իւրաքանչիւր փորձ, որ դանց
կ'առնէ ժողովուրդը, ի սկզբանէ արդէն
մատնուած է ձախողութեան. դժբախտա-
բար, այս եղած է առհասարակ երբորդ
աշխարհի մտաւորականներու, արուեստ -
ագէտներու, գլխաւոր սխալներէն մէ -
կը. մոռնալով իր ժողովուրդը, անտեսել
անոր էությունը, պատմութիւնը, անցեա -
լը եւ ներկան, օրինակել Արեւմուտքը,
նմանիլ անոր, ի վերջոյ ստեղծագործու-
թիւն մը բանէ մը պիտի բխի՝ իրական -
ութենէ մը, եթէ իր ժողովուրդը իր
չընկալած չէ, դոնէ ուրիշ տուեալ մը
պէտք է ըլլայ, այլապէս ժողովուրդն չու-
նենար ստեղծագործութիւն:

Օգտուելի Արեւմուտքի ձեռք բերած նը-
ւաճումներէն չի նշանակել կապիկը զա-
նոնք, ընդհակառակն. այս անհրաժեշտ
կրնայ ըլլալ անոր յառաջացման: Եթէ
կ'ընդունինք որ արուեստն ու գրականու-
թիւնը կը ծառայեն մարդկայինի դա -
զափարին, ուրեմն գրական եւ չինիչ է
անոնց փոխանակումը, սակայն առանց
կորսնցնելու իր ժողովուրդին նկարա -
գիրը՝ պահել ինքնուրոյնութիւնը:

Երբ ժողովուրդը չի հասկնար, չի
բաժնէր, եւ չարժեքներ իրեն հրաժեշտ
ծը, պարզապէս անոր համար, որ իրեն
հարազատ չէ այդ, ան չարտայայտէր ժո-
ղովուրդին ապրումները, հետեւաբար
գոյութիւնը ներմուծուած է եւ բնաւ կապ
չունի իր իրականութեան հետ: Տեղի
կ'ունենայ երկուքի միջեւ խզումը ու եր-
կուքին ալ աստիճանաւոր լծացումը, օ -
տարումը. եթէ այս խզումը շատ երկար
տեւէ մասնաւորաբար մեր պարագային,
կրնայ առաջնորդել անկումի:

Անուրանալի իրողութիւն է, որ ար -
ուեստի եւ գրականութեան գործ մը կա-
րենալ արժեքներու համար, պայման է
զանոնք լաւ ըմբռնել: Այս կը նշանակէ
ընդհանուր զարգացումի որոշ մակար -
դակ մը ունենալ այդ մարդին մէջ, առ-
կալին կան արուեստի ճիւղեր որոնք ա -
ւելի մատչելի են ժողովուրդին, օրինակ
շարժանկար, վիպագրութիւն, երգ, պար,
թատրոն, եւայլ... մինչ յարաբերա -
բար աւելի դժուար, նկարչութիւն երա-
ժշտութիւն, բանաստեղծութիւն են...
Այս վերջինները կը պահանջեն յաւելեալ
գիտելիքներու պաշար մը:

Կայ նաեւ ուրիշ իրողութիւն մը՝ ընդ -
հանուր առմամբ արուեստի եւ գրակա -
նութեան որակի գլխաւոր երկու մասն -
բու բաժանում մը. այսինքն ժողովուրդ -
դին համար եւ այդ ճիւղի մէջ աշխատող -
ներուն: Սխալ պիտի ըլլար ըսել որ ա -
մէն ինչ բացարձակ ձեւով պէտք է ժո-
ղովուրդին կողմէ արժեւորուի. նման
ուղիի որդեգրում մը եւս կրնայ վտան -
գաւոր հետեւանքներ ունենալ: Անհրա -
ժեշտ է, որ աշխատանքները տարուի -
երկու մակարդակներու վրայ: Եթէ կ'ըն-
դունինք, որ ժողովուրդը մը չի կրնար
յառաջանալ առանց իր մտքի աշխատող -
ներուն՝ մտաւորականներու եւ արուեստ -
ագէտներու, հետեւաբար պայման է
նաեւ որ անոնց յառաջացումի նպատու
տարուելիք աշխատանքները եւս ի դրո՞
ղուն են եւ նմանապէս ասոր հակառակը -
այս երկուքի միջոցաւ է որ պիտի ար -
դենաւորուի եւ ուժ մը յառաջանայ,
ինչպէս օրինակ՝ դէնքն ու փամփուշտը:

Առհասարակ բոլոր ժողովուրդներու
համար նման յարաբերութեան մը գոյու-
թիւնը մեծապէս պիտի նպաստէր անոնց
բոլոր մարդերու յառաջացումին: Տակա -
ւին չմոռնանք, որ մեր պարագան բաւա -
կանին կը տարբերի ուրիշ շատ մը ժո-
ղովուրդներու կացութիւններէն, մասնա -
ւորաբար ամենակարեւոր եւ հիմնական
կէտի մը շուրջ, որ է՝ հողի, պետակա -
նութեան բացակայութիւնը (Սփիւռքա -
հայութեան համար): Ասիկա պատճառ
կը գտնայ մեր մօտ զանազան հակասու-
թիւններու յառաջացման, ժողովուրդի մը
ամբողջ պատմութեան կտրատումին, իր
այլազան մարդերու մէջ բնական ընթաց -
քի կասեցման՝ քաղաքական, մշակութա -
յին, ընկերային. ու այսպէսով բարդ
գոյութեան մը ստեղծումին. նոր հակա -
ստեղծումներ, նոր կացութիւն, անգամ մը
եւս դէրոյժն սկսելու պարտաւորութիւն,
բայց այս անգամ ոչ անցեալին նման, որ
ժամանակ մը ետք իր հողին մէջ գտնուող
արմատներէն ուժ ստանալով, դարձեալ
վերականգնի ու արձակէ իր ճիւղերը:
Այժմ աւելի քան երբեք Սփիւռքահայու-
թիւնը կարիքը ունի ազդու « գեր » ու -
ժերու որոնք նախապէս կարենան կեն -
դանի պահել անոր գոյակիւնակը, մասնա -
ւորաբար որ շատ աւելի բազմազան են զինք
չէզոքացնելու կարելիութիւնները. ուս -
տի ինչպէս կը տեսնենք ահաւոր վտանգ -
ներու ծնունդ մը, որ օր ըստ օրէ կը
զգանք անոր ազդեցութիւնն ու տարողու-
թիւնը:

Ոչ ամբողջովին փոխարինող՝ դէթ կա -
րեւոր դեր մը կրնայ ունենալ նոր ար -
ուեստի եւ գրականութեան մը ծնունդը:
Ստեղծուած նոր պայմանները կը կարօ -
տին անոր համապատասխան արտայայ -
տութեան, նախ եւ առաջ արուեստա -
գէտներու եւ մտաւորականներու կողմէ
մօտէ վերծանել տուեալ իրականութիւ -
նը՝ անոր իսկական վիճակը, գոյութիւն
ունեցող ազգային եւ ընկերային հակա -
ստեղծումները, անոր զիտակցութեան չա -
փանիւնն ու ցուցաբերած հետաքրքրու -
թիւնը: Դժբախտաբար մինչեւ օրս ասի-

կա լըջօրէն տեղի չէ ունեցած ո՛չ քաղա -
քական ուժերու կողմէ եւ ոչ ալ արուես -
տագէտ եւ մտաւորական շրջանակներու
կողմէ. ներկայի արդիւնները բաւարար
են այս եզրակացութեան յանդերձ հա -
մար: Սակաւաթիւ են ստեղծագործու -
թիւնները, որոնք ունենան փիւռքեան
իսկական նկարագիր՝ առարկայական մօ -
տեցում մը մեր իրականութեան, նորու-
թիւն մը բերող առաջնորդի գրականա -
րութեամբ, ինչպիսին է օրինակ Շահ -
նուրի « Նահանջ » կամ ուրիշ մի քանի
ներ, որոնք իսկապէս ապրած են եղած են
յաջող եւ հարազատ ցոյցացում մը իրա -
կանութեան որ մեծամասնութեան մը ի -
րավիճակն է:

Վերջապէս ճանաչել ետք Սփիւռքը,
անոնք պիտի կարենան տալ ու անել
սորվել ու սորվեցնել, ու այսպէս իրեա -
թափանց գործողութեամբ մը յառաջա -
նալ:

Պէտք է անտեսել նաեւ այն իրողու -
թիւնը, որ հողի մը կամ իշխանութեան
մը գոյութիւնը ընդհանուր յառաջացման
համար անհրաժեշտ հիմնական է անյեղ
պայման է, ան է որ պիտի թոյլատրէ
ժողովուրդի մը իսկական զարգացումն ու
բարգաւաճումը:

Ընդունինք որ այս, բաւականին զըն -
ուար եւ բարդ հարց մըն է: Նոյնն է պա -
րագան նոր քաղաքական հոսանքին, որ
մէկ տարբեր երեւոյթն է ներկայ իրակա -
նութեան, ու կը շնորհի իր կարգին ժո-
ղովուրդը գիտակից դարձնելու ու մղե -
լու գալիս:

Երկու մակարդակներու վրայ աշխա -
տանքներ, որոնք սակայն կը ծառայեն
մէկ նպատակի՝ Սփիւռքը փրկել իր այս
կացութենէն. երկուքը զիրար բնաւ չեն
հակասեր այլ, զիրար կը լրացնեն: Ի -
ժիշտին մօտ բաւական յստակ եւ արմա -
տական է արուեստի դերի վերելումը.
« Դէպի անկում եւ փճացում գացող ըն -
կերութեան մէջ եթէ արուեստը իրապէս
ճշմարտ է, պէտք է պատկերացնէ այդ
փոփոխութիւնը եւ եթէ չուզէր մերժել իր
ընկերային դերը արուեստը, պէտք է
ցոյց տայ թէ աշխարհը կարելի է փոխել
եւ օրէնք անոր փոխելու »:

Արդեօք այս երկու մակարդակներու
վրայ տարուած աշխատանքներէն մը
մէկը պիտի կանխէ միւսը եւ խաղայ նեղ -
դորձական դեր: Այսպէս, օրինակ, եթէ
քաղաքական հոսանքը զօրացնող ու պար -
զարի վիճակ մը ստեղծէ Սփիւռքի մէջ
զօրաշարժի ենթարկելով ժողովուրդը ին -
դափոխութիւն մը յառաջացնէ, անկող -
նափելի է, որ արուեստն ու գրականու -
թիւնն ալ գործօն դեր պիտի խաղան եւ
դառնան տուեալ իրականութեան մը ցո -
լացումը, ու այսպէսով նոր հորիզոններ
բացուին անոնց առջեւ: Սակայն երկուք
դի կանխումը առաջինին անկարելի չէ
ինչպէս կ'ըսէ Ա. Կրամշի. « Գերազան -
նայցի գեանք վրայ տարուած պայքար
կրնայ կանխել քաղաքական եւ գիտա -
րական պայքար »: Եւ ինչո՞ւ ոչ մի
մօտ:

ԱՐՄԵՆ

« ԵԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ -

ՇՈՒՇՈՒԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԳ ՄԻՐՁԷ

Մանէ՞ր հայկական թաղամասը աւելի
մօտէն տեսնելու համար թէ ի՞նչ մնացած
էր հոն տակաւին ոտքի վրայ: Ո՛հ: Ո՞ո -
հեմութիւն չէր: Հետաքրքրութիւնը յա -
ճախ մեծ չարիքներու դուռ կը բանայ,
լաւ էր որ այժմ քիչով դահանար:

Անորոշ վիճակով, կանգնած կիսաբանդ
պատի մը տակ, իր երեւակայութեամբը
կը դեպքերէ « հին աշխարհ »-ին մէջ, այն
որ երէկ կար, բայց որ այսօր չկայ...
Ո՛հ, ինչ երանելի օրեր էին այդ անցած
դարի օրերը... Յատկապէս Կիրակի -
ները, երբ ուսուցիչներով արշաւներ կը
կազմակերպէին հոս ու հոն, ուր խո՞ւ -
րովին կ'այցելէին պատմական վայրեր:
Վանքեր, եկեղեցիներ, բազմազան սրբա -
վայրեր: Յաճախ կը բարձրանային հը -
նամաշ, պատմական բերդը, ժամերով կը
չըլէին անոր բազմազան կառոյցներուն
շուրջ ու տեղի կ'ունենային սուր վի -
ճարանութիւններ, թէ, ուրիշ՝ կու դար,

ծագում առած էր թարգմանի անունը:
Խառն Բերդը... ո՞ր իշխանը, ո՞ր թա -
գաւորը կատուցած էր զայն: Ու տեսա -
կէտներ, տեսակէտներ, մէկը միւսին
հակառակ դրոնք տուն կու տային
բուն վեճերու:

Մայիսի արեւոտ օրերուն, իրենց հա -
ւաքական պտուղները կ'երկարէին աւելի
հեռուները. շրջանի հայկական զիւղերը:
Հիւսէյնիկ, Մարտիկի, Քեդրիկ, Խալա -
վանք, Սարգսյանք, մինչեւ Հոգի կամ
Գումֆ: Այդպիսի օրերուն, իրենց պը -
տոյները իրական զիւղատնտեսական
համայնարանի մը երեւոյթը կը ստանար:
Կենտրոնացումն ու քիմիաբանութիւնը
առանցքը կը կազմէին օրուան ընթացիկ
զրոյցներուն:

Օ՛հ, ինչպէ՞ս չի չէլ Շոուշուի ափերը...
Յատկապէս, Կիրակի օրերը, քաղաքա -
ցի եւ զիւղացի, կը լեցուէին անոր շուր -
ջը: Այնպէս, ցատկան ջուրերու խա -

ցուցիչ աղմուկը, երկնամերձ ծառերու
վեհեմութիւնը, քաղաքի եւ հաղարդոյն
ծաղիկներու բուրմունքէն զինուցած օ -
րը իրիկուն կ'ըլլար, կարծես ակնթարթի
մը մէջ:

Նուազ, երգ, պար, այլազան խաղեր
ու մրցումներ զիրար կը հրմշտէին մին -
չեւ ուշ իրիկուն: Ու, վերադարձի ճամ -
բուն վրայ, փոշիի ամպերու մէջ խումբ -
խումբ երիտասարդներ, երգերով, զը -
ւարթ բացադանութիւններով ու հաղար
ու մէկ խաղերով տուն կը վերադառնա -
ին...

Բայց հիմա, առա՞ջ, ինչի՞ վերածուած
էին այդ բոլորը... Բայց աչքերով կը
զիտէր իր շուրջի համատարած աւերու -
մը, ու չէր տեսնէ ինչո՞ւ, դեռ էր ուզեր
հաւատալ կատարուած այս անհասանելի
ողբերգութեան...

Ու, իր մտքի պատտառին վրայ կ'ուր -
ուազէր այն հիմնատնէ կամ յոռետնէ
մարդոց կարծիքը, թէ, այս՝ հեղուկ,
թուրքերը որոշած են մեզ՝ Հայը, Հայե -
րը, արմատէն հանել, անոր հոգեմշակու -
թային գանձերը ի սպառ փճացնել, Հայ
անունը սրբել, անհետացնել իր պապե -
նական հոգեւորական վրայէն... Այսօրուան
իր տեսանքները այդպէս ենթադրել կու
տային իրեն:

Մանէ՞ր հայկական թաղամասը, աւելի
մօտէն տեսնելու համար կատարուած ա -

ւերը: Ո՛հ, խոհեմութիւն չէր: Գիւղով
իր տարածքը բաւական չէր զինք զիր
ցուցանելու համար անսպասելի փորձու -
թիւններէ: Ու, որոշեց հեռանալ այդ
վայրէ: Մեկնեցաւ: Արագացող իր քաղ
ւերը ու մտաւ մարդաշատ շուկան: Հոն
ցածրիկ պատի մը տակ քով - քով շար -
ուած էին բացօթեայ սափրիչներ: Մօ -
տեցաւ անոնցմէ մէկուն « հիմա՞նք »
մազ մօրուքս քիչ մը կարգի դրե՞ր:
- Գիտե՞մ մէկ զրուէ է, բայց ձեռքիս
կու պիտի առնեմ, որովհետեւ մազ - մօ
րուք շատ անխնամ կը տեսնեմ:

Չառարկեց: Նստաւ ցածրիկ աթոռի մը
վրայ ու սափրիչը իր գործը տեսաւ: Ի -
նչ որ ոտքի ելաւ վճարելու՝ « Երեք դրո՞ւ
պէտք է տաք » ըսաւ մարդը:

- Ինչո՞ւ:

- Ինչու, որ ո՛չ միայն մազերը շատ
անխնամ էին, այլեւ դուրեւր ոչկտաւ էր:

- Առանց ոչկտի մարդ կա՞յ այս քաղա -
քին մէջ:

- Չեմ գիտեր. ես իմ պահանջս կը
ճանաչեմ:

(Շարունակ)

ԻՍԻ
Ս. ՄԱՐԿԱՍՅԱՆԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՕԾՄԱՆ ԵՐԴ ՏԱՐԵԿԱՐԸ

Յունիս 15ին, Կիրակի, Իսի Ս. Մարկամ եկեղեցին օծման համարական տոնակատությունը, հովանավորությամբ Արևմտեան Երուսաղեմի Կաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԷԼ ԱՐԲ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Յաւարտ պատարագի ժողովրդական ճաշ քաղաքապետարանի սրահին մէջ: Նախօրօք ապահովել տոմսերը եկեղեցիի քարտուղարութեան կամ Հոգաբարձու - թեան անդամներէն:

ԱՄՐԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԳԻԵՍ

Ա.Լ.ՅԱՐՎԷԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
Կիրակի, Յունիս 15, քաղաքապետարանի սրահին մէջ, Ռիւ Վոլթէո, ժամը 15ին:

Մուտքը ազատ է

X

Կապ. իրաւի փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 14, կէսօրէ վերջ ժամը 16ին, Փարիզի Մշակ. Ծան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ:

Կը հրաւիրուին ծնողներն ու համա - կիրները:

ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ Ս. ՌԱՖԱՅԷԼ

Մարտի 11 Կապ. իրաւի չորս մասնա - ճիւղերու վարչութիւնները կազմակեր - պած են այցելութիւն մը (Սէն Ռաֆայէլ) Հանգստեան Ծան, Շաբաթ, Յունիս 14ին: Արձանագրութեան համար դիմել Կա - պոյտ իրաւի վարչութիւններուն:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԲ

Վալանտի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե - ղեցոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակա - լութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկի, ողբ. Աւետիս Թորոսեանի թաղման առ - թիւ Պր. Լեւոն ձերանեանէ 100 Փր., եւ Գրիգորեան ընտանիքէն դպրոցին 300:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Վ. Ա. Ր. Ժ. Ա. Ր. Ա. Ն. Ի

ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Բ. ՅԱՆԿ

Պաշտօնական Գէորդ 5000, Թովաքեան ընտանիք 3000, Ոմն 2500, Ժամկոչեան Պ., Սալբին ընտանիք, Թրեք Վալի, Մա - թէոսեան Լ. Իշխանեան ընտանիք, Տամ - լամեան Ս., Սողոմոնեան Ա., Թէճիր - եան Ա., Գէորգեան, Մարկոսեան Ռ., 1000ական: Ազարեան Ռ., Կազարեան Գ., Կիւրեղեան Ս., Պետրոսեան Թ., Ալեքսան - եան Գ., Գարիկեան Ա., Յակոբեան Մ., Իֆրանեան Ս., Իշխանեան Թ., Շաբաթեան, Ժ., Յակոբեան Ե., Պաճճեան Ժ., Չա - քարեան Մ., Լէյոզեան Գ., Փանոսեան Ժ., Մատթեան Ժ. Որբերեան Յ., Ե - սայեան Վ., Պաղտիքեան Ա., Հիսայեան Յ., Մուրատեան Հ., Տէր-Յակոբեան Մ., Կոչկապարեան Յ., Չիլիմեան Փ., Տէ - տէեան Քրիստեան, Ուշագեան Գ. 500 - ական: Գապրիէան Ժ., Գուրգուսեան Ա. 400ական: Չիլիմեան Ի., Ալեքսան - Հ., Սէրէնկիւլեան, Քիւրեղեան Ն., Գա - թիւն ընտ., Համբարձումեան, Չարիք - եան Գ., Պարտիզպանեան Յ., Միլայիչ - եան, Յակոբեան Գ., Սիւնեան Յ., Պրիքու Պ., Փափազեան, Պողոսեան Յ., Մուրիքեան Վ. 300ական:

Ոմն, Եանցի ճառարակի խումբ, Պոր - ծակեան Ա., Օհաննէսեան Ժ.-Ժ., Ինիէ - ճիողլու Ս., Չորաքեան Տ., Տէր - Յով - հաննէսեան, Թէրզեան Վ., Ոմն 250ա - կան: Հրաչեան Հ., Հրաչեան Գ., Աղե - եան Ա., Գարապաշեան Յ., Պէճմէզեան Ժ., Թրֆէնքեան, Կիւրիւլեան, Ոսկե - բիշեան Ե., Մառանջեան Մ., Հէքիմ - եան Յ., Սարեան Կ., Չիլիմեան Պ., Սէֆէրեան Հ. Սերբոշեան Հ., Սեդրակ - եան Ե., Գէորգեան Ժ., Իսպէնեան Փ., Գէորգեան Գ., Ամիրջանեան Մ., Պողո - սեան Լ., Օմարլարճեան, Տէրաշեան Փ., Սորմաշեան Մ., Աւետիսեան Մ., Պէ - յիքիւն Փ., Գուրգուսեան Ք., Գրիգոր - եան Յ., Թորոսեան Յ., Միքեղեան Վ., Մանուկեան Մ., Հաջմանեան Մ., Սա - նոսեան Ա., Անդրէասեան Ժ., Գէորգ - եան Մ. 200ական:

Տաքէս Ա., ձերմակեան Ե., Պէրպէր - եան Լ., Մեծատուրեան Մ. 150ական: Հալաճեան Ս. 120 Փր.:

(Շաբ.)

TRANSTOURS

organise plusieurs voyages à Erévan avec divers programmes
14 jours à Erévan - 2 jours à Moscou

TOUS LES VOYAGES PAR AVION — HOTEL 1re CLASSE — PENSION COMPLETE

départ :	retour :
2 ^e voyage — 11 JUIN	26 JUIN 4250 F.
4 ^e voyage — 6 AOUT	21 AOUT 4150 F.
5 ^e voyage — 13 SEPTEMBRE	28 SEPTEMBRE 4150 F.
6 ^e voyage — 1 ^{er} OCTOBRE	16 OCTOBRE 3800 F.

DIRECT DE MARSEILLE

1 ^{er} voyage, du 11 au 25 AOUT	4300 F.
2 ^e voyage, du 8 au 22 SEPT.	4300 F.
3 ^e voyage, du 6 au 20 OCTOBRE	3750 F.

TRANSTOURS, 25 Rue d'Argenteuil, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայացնել ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարտի 11՝ դիմել Զ. Ա.Լ.ԲԱՆԵԱՆԻ

11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. : 93-04-90 et (42) 83-31-55

Վալանտի Ս. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — Ալֆոնսի Վ. ՊՅԱՆԵԱՆԻ

- Կ Ո Ջ -

ՅԱՆՆԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ԿԱՊ. ԽԱՅԻ ՊԵՆԵՆԻՅԻ
ՕՐԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ

Սիրելի հայրենակից,

Մեր բարեբարներու եւ բարեկամներու առատաձեռնութեան շնորհիւ, Կայանը մեծցաւ, զեղեցկացաւ, բարգաւաճեցաւ:

Ձեր ուղեր գոհանալ ձեռք ձգուած ար - դիւնքներով: Կուգե՛ք մեր երախաներուն օրինակելի կայանի մը մէջ հիւրընկալել:

Կապ. իրաւի եւ Կայանի տնօրէններն ու հակիչները կը ջանան ստեղծել ներդաշ - նակ, ջերմ ու մանաւանդ՝ հայկական մթնոլորտ:

Ականատես էք կատարուած դործին. կը գնահատէք զայն, կը գլխակցիք Կա - յանի անհրաժեշտ դերին մեր դաշտին մէջ: Նախանձախնդիր անոր յառաջիկ - մութեան՝ պիտի պատասխանէք մեր կո - չին:

« Կայանը հայ մանուկին բոյնն է », բոյն մը որուն զարգացումին համար խոտ կը պակսի: Ձեր լուսաներուն շնորհիւ չիւղեր պիտի աւելցունին, ու Եռագոյնը, աւելի հաւաքաւ, աւելի փայլուն պիտի ծա - ծանի Պէնթոնթէնի վրայ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՅ
(Կնիք)

Նուէրները դրել՝

Croix Bleue des Arméniens de France
17, Rue Bleue — 75009 Paris
C. C. P. Paris 5985 07

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ՄԱՐՏԻՅԻ Հ. Մ. Բ. Մ. — Արծիւ հա - մաճայութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրա - լիւրէ իր անդամները այս Ուրբաթ, Յու - նիս 13, ժամը 21ին Մշակութի Տունը: Ներկայ ընդունիլ իրեն հրաւեր:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԲ

Կապ. իրաւի Վիեննի մասնաճիւղի վար - չութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Փր. Տիկ. Մարիամ Չոպոյեանէ, իր թոռան՝ Ռազմիկի մկրտութեան առթիւ:

leçons de guitare

CLASSIQUE
ET ACCOMPAGNEMENT
TOUS NIVEAUX

(Préparation au concours d'entrée
au Conservatoire National Supérieur
de Paris)

OHANNES DEMIRDJIAN

— ELEVE DE CAREL HARMS
ET ALEXANDRE LAGOYA —

323 RUE ST MARTIN, 75003 PARIS
TEL. 271.67.86

ՓՈԽԱՆ ԾԱՆԿԵՊԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 100 Փրանք կը նուիրեն «Յառաջ»-ին փոխան ծաղկեպսակի ընկեր Յովհ. Թորոսեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնեն Տիկին Թորոսեանի, ընկեր Տիգրանին, Անահիտին եւ զաւակներուն:

EREVAN restaurant
ՀԱՅԱՏՈՒՆ Ե Ր Ե Ի Ա Ն
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՔՈՒՐ ԽՈՂԱՆՈՅ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԵՐՄ ՄԹՆՈՒՈՐՏ
ՄԱՏՁԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ԶԻԹԱՊՈՒՐ, ՄԱՆԹԸ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ԼԱՀՄԱՃՈՒՆ ՈՒ ԶԻ - ԲԵՐԵՐԷ
(Պատուէրի վրայ)
ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՍՈՒ - ՊԵՐԵԿ
ԵՒ ԱՄԷՆ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌՏՈՒ՝ ՊԱՏՈՒԹԻՎ ԿՐԱՅ՝ Խ Ա Շ

ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ
Duo Hartar
ՅԱՐՈՒԹ ԵՒ ՎԻԳԷՆ

FERME LE MARDI ՓԱԿ Ե ԵՐԵՐՇԱԲԹԻ
ՃԱՇ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒԹԻ ՆԱԵԻ ՏՈՒՆԵՐԸ, ԱՊՊՈՐԱՆՔԻ ՎՐԱՅ:

"FETE CHAMPETRE 1980,,

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԵՍ

De l'Amicale Culturelle Arménienne
de Nîmes
Le Dimanche 15 Juin, dans la propriété
de Mr. Hayrabédian près de Lezan.
Repas arménien autour d'une grande table
familiale.
Jeux — Concours de pétanque
Réservation : Téléphoner :
Kalpakian 52-33-72
Hayrabédian 61-82-21

ՄԱՐՏԻՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
Ի ՆՊԱՍՏ
ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Լիւսի Ղազարեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Թորոսեան (Փարիզ) 100 Փր.: Ալիս Ասլանեանի մահուան առ - թիւ՝ Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Կէօնճեան, Յակոբ Մարգարեան 100ական: Մանիկ Հալաճեանի մահուան առթիւ՝ Թիւրէք - եան եւ Համբարձումեան ընտ. 200, Փոլ Համբարձումեան 100, Գրիգոր Փիլիկ - եան, Միհրան Նազարեան, Կարօ Յով - սէփեան 50ական, Կարօ Կոնոյեան 20: Մարի Ալեքեան - Նազարեանի յիշատա - կին՝ Նան Նազարեան 40 Փր.:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ք Ս Ա Ն

ԿԱՆԱՀԱՆՆԵՐՈՒ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՊԱՇՏՈՆ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

O

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան ձը - րանայի շրջանի վարիչ մարմինը հոգե - հանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 15, Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, 1915 Յունիս 15ին Պոլսոյ Պայազիտի հրապարակին վրայ կախանով նահատակուած Բան հնչակ - եան անմահ հերոսներու յիշատակին:

Նոյն օրը, ժամը 13-30ին, հոգեճաշ Օփերա - Լաֆայէթ ճաշարանին մէջ 80 Ռիւ Լաֆայէթ:

Պատշաճ յայտադիր — Յարգանքի ու - ղերձներ, երգ եւ արտասանութիւն:

Ճաշագին 50 ֆրանկ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

CONFERENCE

Vendredi 13 Juin à 20 h. 45

Conférencier : J. PIERRE MAHE

«Les Légendes et Traditions

Populaires Arméniennes»

MARSEILLE

JEUDI 19 JUIN A 21 H. 30
4, Rue du Théâtre Français
au Nouveau théâtre National du
Gymnase

**Soirée de Musique
et Danse Classique**
Arménienne
KATCHADRIAN — KOMITAS)
avec
ALEXANDRE SIRANOSSIAN
et l'Ensemble Instrumental de
Romans
EDOUARD BOLIKIAN
et les Ballets Arméniens de
de Marseille

Déclamation :
Mme ASTRID SARAFIAN
Location : 71-88-38

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
13
VENDREDI
13 JUIN
1980

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPİK MISSAKIAN
Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO 2 F. 551re SUP^{re} — Թիի 14.665
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 55e ANNÉE — No 14.665

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ԱՆՆԱՆ ԱՆՆԱՆ

Հին ԳԵՄԱՆԻԱ, ՅՈՒՆԻՍ 12-ին ելակարգա-
կան թվականը համապատասխանում է 1980 թվա-
կանին, առաջին անգամ — նույն-
իսկ, նախորդ թվականին, որով առաջին
անգամ հայտնի է դառնում Գ. Կալանյանի վե-
րջին ծառայությունների նախարարը,
որ կը ղանար բացատրել թե՛ ձեռք առ-
նալով նոր միջոցները ելակարգական հի-
շակայան կեդրոններում մեջ, գործադրու-
թյանը իրեն դրդապատճառ տրուած է
կառավարական նոր կարգադրութիւնը
հիշակայան կեդրոններում մեջ աշխատան-
քը զարդացնելու մասին եթէ ապահովու-
թիւնը չէ երաշխաւորուած :

ՁԱՓՈՒՆ նախարարապետը յանկար -
ծանք եղած է առջին գիշերը, զոր երթա-
լով սրտի տաղանայի մը: Յուզումը մեծ
է երկրին մէջ, ուր, 70ամեայ նախարար -
ապետին կորուստը պարագայ մը կը թո-
ղու եւ քաղաքական տաղանայի մըն ալ
ըստ կրնայ բանալ:

ՁԱՓՈՒՆԻ ժՈՂՈՎԻՆ մէջ բացուեցաւ
վիճարկութիւնը «ՓԵՋԵՐՔԻԹ ԾՐԱՎԵՐ»-ին
յուրը, Ֆ. Միթերանի « անընդունելիու-
թեան առաջարկը մերժուած ըլլալով:
Հակառակ բուն ընդգիծութիւններուն եւ
ՀՀԿ դրական չեզոքութեան », կաս -
կած չկայ որ ծրագիրը պիտի վաւերաց-
ուի քանի մը հարիւր բարեփոխումներ
կրնայ ետք:

ՁԱՓՈՒՆԻ ՍՏԱՆԻ կացութիւնը միշտ ծա-
նոթ է: Բազմազան, մայրաքաղաքը արդէն
բոլորովին կղզիացած է եւ խորհրդային
ըզբը չի թողուր որ ոեւէ մէկը մեկնի
միջ վարչակարգը պառակտուած պատ-
կիւր մը կը պարզէ, ըստ Արեւմտեան աղ-
բիւրներու: Ներքին դիմադրութեան մէկ
պատը յայտարարած է թէ « ազգային ա-
զգայնացումը թիւն մը սկսած է զոր խոր-
հրդայինները պիտի չկարենան կասե -
նել »: Ֆրանս-իւնիստներն սակայն ժողով
Մալէ պատասխանեց լրագրողներու
հարցումներուն, չեղանք թէ « ինքնորոշ-
ման համաձայն եւ ԱՖղանիստանի հա-
մար եւ թէ հարկ է քաղաքական լու-
ծում մը փնտռել »: Միւս կողմէ, Ֆիզպէն,
որ կէս-ալիստիստներն են կուսակցութեան
մէջ լայն վիճարկանութիւն մը կ'ուզէ
նախադասական ընտրութեանց համար,
կուսակցութեան ծոցին մէջ:

ՆՈՐ - ՀԵՂՐԻՏԵՆԵՐՈՒ մէջ արեւմտի
բախումներ տեղի ունեցած են Ֆը-
րանսիայի անդամներու եւ անգլիաբաններ -
ու միջեւ, իրեն հաշուեկշիռ ու -
նենալով մէկ մեռելու եւ վերադարձը:
Երբ ատեն է որ Ֆրանսիական զորքերը
հաշտարկութիւնը որոշ հաւատարակը -
ու թիւն մը պահպանած էր:

ՎԵՆԵՏԻԱԿԻ մէջ, Հինգաբլի օր բաց-
ուցաւ եւրոպական վեհաժողովը, որով
նախկին մեծ ակնկալութիւններ չկան:
Երբ ատեն է միացեալ յայտարարու-
թիւն մը մէջտեղ բերել Մերձավոր Արե-
ւելքի մասին: Ֆրանսա կը մտադրէ որ այդ
յայտարարութիւնը միայն հոգեւոր խօս-
քերով չզոհանայ, այլեւ զօրավիճ ըլլայ
եւրոպական նախաձեռնութեան մը:

ՄԱՐՈՒՆ, ՈՍՏԻՆԻԱՆԻ առաջին անգամ
ըլլալով յայտարարեց թէ իսլամական
Հանրապետութիւնը վտանգի մէջ է: «Եր-
բեք, այսքան չեմ վախցած տեսնել որ
Իսլամական Հանրապետութիւնը ձախտ
-
ու թիւն մը յանգի: Կ'ըսէ ինք, ի -
նչով պատճառական կ'առաջարկէնորին:
Միջ, կը չեղէ ալաթիւն, ճամբան

ԵՐԵՒԱՆ ԳԵՂՐՈՒՄ ՀԵՌԱՆՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնիքէս, Մայիս 30 - Յունիս 5)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՅԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արեւմտեան գերմանական արդիւնա -
բերական - առեւտրական պալատի նա -
խագահ Օթթօ Փոն Ամերոնկենի դիւա -
ւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ալ -
ցելած է Հայաստան եւ հանդիպում ու -
նեցած խորհրդային պատասխանատուե-
րու հետ եւ քննարկած գերմանա-խորհրդ -
դային առեւտրական կապերը եւ անոնց
զարգացման հեռանկարները: Այս առ -
թիւ, Հայաստանի կառավարութիւնը ըն -
դունելութիւն մը տուած է ի պատիւ
հիւրերուն: Փոն - վարչապետը՝ Ալեք -
սան Կիրակոսեան, ողջունի իր խօսքին
մէջ ըսած է, թէ այդ հանդիպումը տրն -
տեսութեան եւ արդիւնաբերութեան ճիւ -
ղերուն մէջ խորհ. Միութեան եւ Արեւ -
մտեան Գերմանիոյ համագործակցու -
թեան զարգացման եւ խորացման, ինչ -
պէս նաեւ կապերու ամրապնդման նոր
վիճարկութիւն մըն է: Հիւրերը ընդունուած
են նաեւ Հայաստանի վարչապետ Ֆադէյ
Սարգսեանի կողմէ:

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒՐՈՒՄ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԵՋ

Թիֆլիսի մէջ, ըստ տարիներու աւան -
դութեան, տեղի ունեցած է « Սայաթ
Նովայական վարդապետ »-ը, Մայիսի վեր -
ջին կիրակին: Ս. Գեորգի եկեղեցւոյ դա -
ւիթը հաւաքուած է հոն բազմութիւն մը,
որուն մէջ հիւրեր՝ Ախալքալաքէն, Ախալ -
ցխայէն, Բուքարէստիկայէն, Ծալիկայէն,
Բուխարէստ, Երեւանէն, Կիրովականէն,
Թուսանէն, Արդիւնէն եւ այլ վայ -
րերէ: Զանազան պատուիրակութիւններ -
ու կողմէ Սայաթ Նովայի շիրմին վար -
դեր դրուելէ ետք խօսք առած են Վրաս -
տանի Ակադեմիայի թղթակից - անդամ

յատակ կերպով դժուած էր Շահին դէմ
պայքարին առեւ, Հանրապետութեան
հաստատումէն ի վեր, վտանգը ներսն է,
աւելի դժուար յաղթահարելի քան ար -
տաքին թշնամին »:

ԹՈՒՐԻՏԻՆԻՍ մետաղադրածական աշխա -
տաւորներու սենտիքային քարտուղարը
Մեհմետ Բարաքա շրջապատող մը կ'ընէ
Հորանա, Գերմանիա, Պեւրիա, Ֆրանս -
սա բացատրելու համար երկրին յառաջ -
դիմականներուն վիճակը: Փարիզի մէջ,
տուած մամուլի իր ասուլիսին մէջ, Գա -
րաքա ըսած է թէ « Փաշիստ սարսափի »-ն
հետեւանքով օրը տասը զոհ կայ:

ԳԱԼԱՊՐԻ (Բաւարիա) մէջ Համայնա -
վար կուսակցութեան տեղական կոմիտէին
քարտուղարը սպաննուած է, ինչ որ
Պերլինկուէրի համար « մաֆիայի յառ -
կանչական մէկ սպանութիւնն է »:

ՕՐԼԻ - ՀԱՐԱԽԻ պալատականներու պա -
հետի տեղը պայթիւն մը պատճառ է
Հինգաբլի վաղ առաւօտեան: Եօթը
մարդու պաշտօնները վերաւորուած են:
Արարքը ոճրային է եւ քիչ ետք տէր ե -
ղած է « Աքսին » շարժում մը:

ՅՐԱՆՍՍԵԻ հրեայ համայնքները յու -
շաղիւր մը յանձնած են Արտաքին նախա -
րարութիւնը, անգամ մը եւս յիշեցնելով
թարուէթիւնը, անգամ մը եւս որեւէ ճա -
թէ բացարձակապէս դէմ են որեւէ ճա -
նաչման ՊԱԿԻ եւ Պաղեստինցիներու որեւէ
մասնակցութեան բանակցութիւններու:

ԱՆՏԵԱԼ ՀԵՂՐԱՄԵԱԿԻՆ 15 ՄԻԼԻՈՆ
ԶԲՈՍԱԾՐՋԻԿՆԵՐ
ԱՅՅԵԼԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1976 - 1980 հնգամեակին Հայաստան
այցելած են խորհ. Միութեան զանազան
շրջաններէն եւ արտասահմանէն մօտ 15
միլիոն զբօսաշրջիկներ: Գիտական ար -
շուներու եւ զբօսաշրջիկութեան խոր -
հորդի պանդոկները եւ զբօսաշրջիկու -

թեան կեդրոնները այս տարի կը սպա -
սարկեն 700 հազարէ աւելի զբօսաշրջիկ -
ներու եւ երկու միլիոն հարիւր հազար
զիտական արշաւներով ժամանելիք հիւ -
րերու:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՂԱՅԵԱՆԻ
ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԵՐ

Հայաստանի Լրագրողներու տան մէջ
բացուած է նկարիչ Արշալոյս Աղայեանի
անհատական առաջին ցուցահանդէսը,
ուր ներկայացուած են 60է աւելի գոր -
ծեր՝ նախընթաց, դիմանկար, եւայլն:
Նկարիչը ծնած է 1946ին՝ Պարսկաստան
եւ 1973ին ներգաղթած Հայաստան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ
ՆՈՒՐՈՒՄԻՆ ԳԻՐԲ ՄԸ

« Սովետական գրող » հրատարակչա -
կանը լոյս ընծայած է Ալեքսանդր Կամե -
նակիի « Խալիւններ նկարիչների մասին »
գիրքը, որուն մէջ ուսու հեղինակը կը խօ -
սի Հայաստանի նկարիչներու մասին:
Հատորը կը բովանդակէ 16 յօդուածներ՝
Մարտիրոս Սարգսի, Երուանդ Քալի -
անի, Յովհաննէս Զարգարեանի, Մի -
նաս Աւետիսեանի, Յակոբ Յակոբեանի
մասին:

ԱՐՇՈՒՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆ -
ԴԵՐ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՄԵՋ

Լենինգրադի ծարտարապետներու տան
մէջ բացուած է Արծուին Գրիգորեանի
չրաներկ գործերու ցուցահանդէսը, ուր
խօսք առնելով խորհ. Միութեան ծար -
տարապետներու Միութեան Լենինգրադի
բաժանմունքի նախագահ Ս. Սպերանսկի
դրուատած է նկարներու ինքնատու -
թիւնը եւ բանաստեղծական շունչը, ինչ -
պէս նաեւ նկարիչին վարպետութիւնը:

ԼԻԹՈՒԱՆԱՅԻ ԲԱՆԱՍՏԵՆԻՆ ԅՅՈՒՄՈՒՐ
ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ԳԻՐԲԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Դրուժա Նա -
րոդով» ամսաթիւթը տպագրած է լիթ -
ուանացի բանաստեղծ Էդուարդաս Մե -
ժելայիսի մէկ ընդհանուր յօդուածը,
որուն մէջ հեղինակը անդրադարձած է
Սիլվա Կապուտիկեանի « Խճանկար հո -
գու եւ քարտէզի դոյներից » գիրքին, որ
ուսուերէնի թարգմանուած եւ լոյս տե -
սած էր Մոսկուա:

ԱՐԵՇԱՍ ԱՂԱԳԵԱՆԻ
«ԱՍՏՂԻ ԾՆՈՒՆԴԸ» ԳԻՐԲԸ

« Սովետական գրող » հրատարակչա -
կանը լոյս ընծայած է Արեւշատ Աւագ -
եանի « Աստղի ծնունդը » գիրքը, ուր
տեղ գտած են բանաստեղծութիւններ եւ
զանոնք պատկերացնող նկարներ, որոնք
նոյնպէս գործն են բանաստեղծին:

«ԱՇԽԱՐ ՀԻ ԽՐԱԳՐԻ ԱՆԵՏԻՍ ԱԼԵԿ -
ՍԱՆԵԱՆ ՊԱՐԿԵԻԱՏՐՈՒՄԻ ԺՈՂՈ -
ՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՍՈՒԹԵԱՆ
ԾԲԱՆՇԱՆՈՎ

Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուր -
դի նախագահութեան Յունիս 2ի հրամա -
նագրով «Սովտ. Միութեան ու Ֆրանս -
սիայի ժողովուրդներին բարեկամական
կապերի ամրապնդման ասպարէզում եր -
կարամեայ ակտիւ գործունէութեան հա -
մար եւ ծննդեան 70ամեակի առթիւ
« Աշխարհ » հայկական առաջադիմական
թերթի խմբագիր Աւետիս Ալեքանեան »
պարգևատրուած է ժողովուրդներու բա -
րեկամութեան շքանշանով:

Fonds A.R.A.M

ԵՐԲ ՈՐ ԲԱՅՈՒԻՆ ԴՈՆԵՐՆ ՅՈՒՍՈՅ...

(« ԿԻՒԼԻԿԱ » ԵՐԳԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԵՐԸ)

ԽՄԲ. — Աւելի քան դար մըն է, որ Կերպուի ու սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի « ԿԻՒԼԻԿԱ » երգը, որ Նախապետ Ռուսինեանի գրականութեան մէջ յատուկ տեղ մը ունի: Թէ ինչպէս ծնած է այդ երգը, որ քերականութեան « Իմ Նորմանտին » երգի փոխադրութիւնն է, Անտիպո Ռաշտեան « Գարուն » ամսագրի Ապրիլի քիւն մէջ կ'անդրադառնայ ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը, որուն հիմնական մասերը կուտանք՝ արեւմտահայերէն:

×

« ԿԻՒԼԻԿԱ »-ն ո՛չ թարգմանութիւն է ոչ ալ ինքնուրոյն երկ, այլ այդ երկուքի ստեղծագործական համագործակցութիւն՝ փոխադրութիւն: Ինչպէս եւ ինչո՞ւ Նորմանտին խաղաղ դարանային դեպքերէն թիւններն ու հայրենիքի մեղմ կարօտը երգող բանաստեղծութիւնը Ռուսինեանի գրչին տակ դարձաւ պանդուխտ Հայութեան տունդարձի երգ, մահուան սեմին ազատ հայրենիքի մէջ հանդուրժան դուռնի տառապանքով պոթելով: « Պրանս-սական երգի ոսկէ գիրք »-ի առաջին հատորին մէջ (1971) տպուած է « Իմ Նորմանտին » երգի ամբողջական բնագիրը եւ հեղինակին անունը՝ Ֆրանսերիք Պետա, իսկ երգի ստեղծման թուականը՝ 1836:

Երգին գրութեան թուականը կը համապատասխանէ փոթորկալից դարաշրջանի յարաբերաբար խաղաղ մէկ շրջանին: Իր բնոյթով վրայապաշտական այս բանաստեղծութիւնը անհասական ստեղծագործութիւն է եւ ժողովրդական արուեստի տարրերու լաւագոյն գոյգործութիւն մը: Այս է պատճառը, որ անկախ դարձած է համաֆրանսական երգ:

Այսօր Պետայի անունը գրեթէ անծանօթ է Ֆրանսացիին եւ բաղմամբիւ հանրապետականներ կամ չեն յիշատակեր իրեն մասին, կամ չափ սեղմ տողերով:

Ֆրանսերիք Պետա ծնած է Ռուան 1800ին կամ 1801ին. ուսումը առած է իր ծննդավայրի մէջ, ապա փոխադրուած Փարիզ, որ առաջին իսկ ուսմանն ուղարկուեց հոգաւոր դարձած է: Իրեն իսկական հոգաւոր ապահոված է « Իմ Նորմանտին »-ն, որ հայրենակարօտ երգ մըն է, իր բովանդակութեամբ ու ձեւով ներդաշնակ եւ համամարդկային զգացումներուն արձագանգող:

Այդ արձագանգները մուտք գործած էին նաեւ հայ իրականութեան մէջ եւ, հաւանաբար, « Իմ Նորմանտին » կ'երգուէր նաեւ հայ ուսանողութեան շրջանակին մէջ, այն ուսանողութեան՝ որ դարձաւ կէսին, իր ուսումը առաւ Փարիզ, ինչպէս նաեւ Պրոստ, Վենետիկ եւ հայ-

կական այլ կրթական կեդրոններու մէջ:

Միւրոյն Պէշկիթաշեան Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանին մէջ ուսանելու տարիներուն անդրադարձաւ այս բանաստեղծութեան եւ 1850ին « Բաղմամբ »-ի մէջ հրատարակեց « Երգ հայրենի » խորագրով կրող վերնդիշխալ երգի փոխադրութիւնը (զոր ան նմանութիւն կը կոչէ): Ռուսինեանէն տասը տարի առաջ, 22 - ամեայ բանաստեղծը Փրանսական երգի հիման վրայ արծարծեց ազատ Հայաստանը վերադառնելու, երկար դեպքերու - ներքեւ եղ ի վերջոյ անոր ծոցին մէջ « Ըզնինը առնելու » զաղափարը: Պէշկիթաշեան ատիկա ըրաւ առանց չեղտուի Հայաստանի որեւէ գաւառ կամ շրջան:

ՅՈւական թուականներուն բանաստեղծական իղծը յատուկ պատմական ենթաբնագիր էր պարունակէր: Պէշկիթաշեանի այս փոխադրութիւնը առաջիններէն է այն փոխադրութիւններու շարքին մէջ, որոնք յատկապէս դրական երեւոյթ պիտի դառնային 60ական թուականներուն եւ բնորոշէին այդ սերունդի գրական նախասիրութիւնները:

Պէշկիթաշեան, պահելով երգին կառուցուածքը, բանաստեղծութեան տուաւ տոնամայիլ նկարագիր մը՝ վերջին երկու տողը վերիմաստաւորելով (ըզնինը ի ծոցդ առնում այնժամ) եւ մտցնելով « ցանկալի Հայաստան » խորհրդանշանը, որ հոս կ'ընդգծէ կարօտի, հայրենադարձութեան դարձերով կուտակուած արտադրութիւնները:

Նահապետ Ռուսինեան իր գրական միտքութիւնը ստացաւ Ֆրանսա, մօտ տասը տարի ապրեցաւ Փարիզ, իւրաքանչիւր գեղարուեստի, իմաստասիրութեան ու քաղաքականութեան բաղմամբով վերադառնալու եւ վերադարձաւ իր պիտանքն ու ապրումները ի սպաս դնելու իր ազգին: Այդ մը, որ « վարչութեան պէս բան մը ունէր, լեզուի բան մը եւ զարդի պէս բան մը » իր մտաւորական ամբողջ ճիւղը, հոգիի սնունդը եղան Հայն ու հայրենիքը:

1860ին Ռուսինեան գործի բերումով ձգեց իր հրապարակային գործունէութիւնը Սեզային Սահմանագրութեան ասպարէզին մէջ, դնաց Լիբանան: Այս ճամբորդութեան ընթացքին գտնուեցաւ Կեսարիա, Կիլիկիա, Կիպրոս: Այդ փամանակ ծնաւ « Կիլիկիա » բանաստեղծութիւնը, որուն մէջ պատրանքի ուժով սրբադրոշմեցան Ռուսինեանի եւ Արեւմտահայութեան յոյսերը:

« Կիլիկիա »-ի մէջ խոսեցաւ Հայուն յոյսն ու անյուսութիւնը, անոր ոգիի տոնամայիլ գալարումը: « Կիլիկիա »-ն ծնաւ այն միտքին, զոր Ռուսինեան յայտնած էր Միսոս Զերազի հետ ունեցած իր

ՕՐՈՒՄԵ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի Ր Ա Ք Ի ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԸ

—

Սահմանային միջադէպերը՝ Իրանի եւ Իրաքի միջեւ, յաճախեցաւ դարձած են ժամանակէ մը ի վեր: Յայտարարեցին նախկին տարրութեամբ՝ վաղը կրնան լուրջ բախումի մը դուռ բանալ: Այս հաւանականութիւնը նկատի առնելով, քաղաքական շրջանակներու ուշադրութիւնը կեդրոնացած է նոյնպէս երկու երկրներուն պարզած զինուորական ուժերուն վրայ:

Համաձայն ամերիկեան տեղեկատու մարմիններուն, որոնց աղբիւրը չափ

մէկ զորոյցի ատեն. « Ես ալ կը հաւատամ, թէ մեր ազգը իր անկախութիւնը պիտի վերստանայ ուշ կամ կանուխ, եւ աւելի Կիլիկիայ, քան Հայաստանի մէջ: Մեր սերունդը պիտի չտեսնէ այդ երկրանիլի օրը, այլ ձեռք կրնայ տեսնել: Այն ատեն պիտի ունենանք հայ բանակ մը, որոյ զինուորները հայ լեզուով պիտի կատարեն իրենց մարզանքը... Հայրենասէրի ոսկորներս ալ գերեզմանիս մէջ պիտի շարժին Եգիպտոսի տեսլիկն պէս »:

« Կիլիկիա »-ն գրուեցաւ Զէյթունի հեղուածքներէ երկու տարի առաջ (ոչ թէ այդ օրերուն, ինչպէս յաճախ կը նշուի) եւ չունէր այն ապստամբ ու մարտական ոգին, որ արթնցաւ լեռնային Կիլիկիայ, Տարսուս լեռներու լմբոստ ու իրիշխի հերոսամարտի երգիչի՝ Պէշկիթաշեանի գրչին տակ:

Ինչպէս գեղարուեստորէն փոխակերպուեցաւ « Իմ Նորմանտին »-ն: Պատմական իր ճամբորդութիւնը եւ պանդուխտ Հայուն պատմական ճակատագիրը խորհրդանշուեցան բանաստեղծութեան տեղանքներու փոփոխութեան միջոցով: Զուրկերեան դարձաւ Լիբանան ու Կիպրոս, Կիլիկիան փոխարինեց Հայաստան (ինչպէս Պէշկիթաշեանի բանաստեղծութեան մէջ էր) ընդհանուր խորհրդաւորները: Պետայի գրածին մէջ գոյութիւն ունեցող երեք ժամանակները՝ ներկան, անցեալն ու ապագան եւ հաստատական եղանակը հաւասարապէս կ'ընծայեն հայրենիքը տեսնելու հնարաւորութիւնը, Ռուսինեանի բանաստեղծութեան մէջ կայ միայն պայմանականութիւն եւ իղծ: Պետա կը ստեղծէ հայրենիքի եւ անհատի կարօտի խոսքով, Ռուսինեան՝ ցանկութեան եւ հնարաւորութեան հեռուոր մէկ կէտին մէջ խաչաձեւուելու անկախութիւնը... Այնքան հեռուոր, որ վերջին երկու տող ձեւով մը նոյնիսկ յաւերժութեան մէջ ազատ հայրենիքէն ներս հանդուրժանելու տոնամայիլ իմաստը ու-

յաճախ իւրայեղեան է: Պաշտատ վերջին օրը տարիներուն կրկնապատկւած է երգին աւելի ուժեղ դառնալով ամէնէն դարձուր Պետայի Պարսից ծոցին շրջագոտին մէջ: Զէյթունի հայթաթման մին մէջ Խորհ. Միութիւնը միշտ կը մնայ առաջին գերբի վրայ, սակայն Ֆրանսա եւ Պարսիկ եւս արդիական օդանավներ եւ զրահապատ կառքեր կը ծախն Պաշտատի:

Իրաքեան բանակը խիստ կարգապահ է, մինչ անգին իրանեան բանակին կը պակաս իր երբեմնի կազմակերպ - ղեկավար գերմաղծը: Եւ գերեթէ կէսի աւելին անոր արդիական սարքերուն անգործածելի կը մնայ նորագոյնեաց անկարելիութեան, պահեստամասերու պակասին հետեւանքով:

Միւս կողմէ, լուրջ բախումի մը պարագային հաւանական կը նկատուի Ռուսինեանի արար տարրին օժանդակութիւնը:

Իր: Ռուսին, կարելի է համաձայնել: Զերազի հետ, թէ Ռուսինեանի « Երգ որ բացուի դուներն յուսոյ » երգը հետաւորութիւն մըն է Ֆրանսերէն երկի մը, որուն Նորմանտին բառը Կիլիկիայի փոխած է, կամ՝ Արքիաբեանի, որ կը ձայնակցի անոր: « Կիլիկիան... Փրանսերէն երգի մը հայացումն է: Նորմանտին Կիլիկիա եղած է »:

« Կիլիկիա »-ն « Իմ Նորմանտին »-ի մէկ-երկու բառի փոփոխութենէն շատեղծուեցաւ: Առնելով Փրանսական երգին առաջը՝ հայրենիքի կարօտն ու սէրը, Ռուսինեան բանաստեղծական նորը հնարանքներու միջոցով, ստեղծագործական վարպետ գրչով վերիմաստաւորեց եւ ազգային զգացական լուծ տուաւ առաջին տողէն մինչեւ վերջին: այսպէս հայացաւ « Կիլիկիա »-ն եւ դարձաւ հայ ոգիի երգ:

Զարմանալի ընդհանրութիւն մը կայ « Իմ Նորմանտին »-ի եւ « Կիլիկիա »-ի միջեւ: Երկուքն ալ կարծրով երգեցին հայրենիքը. մէկը երազեց Նորմանտինի մեղմ դարունը, միւսը՝ իր Արքիաբեանի փայլուն օրերը տեսնաց: Ազգն ու հայրենիքը եղան երկուքին կեանքի մղիւ ուժը: Մէկուն ապրումը աւելի շատ էր ու դառն, միւսինը՝ կենսախիղճ ու թեթեւ, անոնց ազգային խոսքով ծնունդն ու հաւատաւորին պէս: Երկուքն ալ մէկական երգ մնաց:

Ժամանակը այդպէս դաժանեց անց մուսայի գեղարուեստական վաստակը: Երբ այդ մուսաները լուցին՝ Ֆրանսա որդեգրեց Նորմանտացիի հայրենակարօտ երգը եւ երգելով տարաւ իր սրտին մէջ իսկ Հայուն օճախին մէջ մինչեւ այսօր կը թեւածէ բերնէ բերան:

Երբամ տեսնել զիմ Կիլիկիա, Աշխարհ, որ ինձ հաւուր արեւ:

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՇՏԵՆՅԱՆ

« ԵԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԵՐԸ

ՇՈՒՇՈՒԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԲ ՄԻՐՁԵ

Առարկութիւն էր վերջերս: Վճարեց յետոյ մտաւ հագուստ վաճառողի մը կրպակը քանի մը իրեն յարմար գլխաւորներ դնեց, քիչ մըն ալ հաց - պանիր, օճառ ու բոնեց զէպի Շոռշոռ երկարող ճամբան: Իր մտածումով միակ վայրն էր որ այդ ժամերուն ամայի կ'ըլլար, ու ինք միայն տեղ կրնար պաղ շուրջով լողանք մը առնել:

Հասաւ Շոռշոռի ամբ: Շրջակայի տարածութիւններէն դեռ չափ բան էր փոխուած: Յատկան շուրերու գլխիւն համանրապէս նոյնն էր: Թռչուններու ճուր - լուրը՝ առատ ու կախարդիչ, ծառ ու ծաղիկ իրենց շուքն ու բուրմունքը նոյն առատութեամբ կը տարածէին, կը բաշխէին ամէն գիւ... Կը պակասէր միայն շրջապատին առօրեայ եռուցումը, դաշտն ու մէջ աշխատող մշակներու հնչուն ձայները, անոնց երգած հորովներն ու, մօտակայ գիւղի բուրբերկներէն

տեսապէս բարձրացող մուլը ու անոնց մօտ փոքրիկ մատուռի գմբէթը եւ անոր կատարին բարձրացող ծառը:

Իր ենթագործութիւնը ճիշդ եղած էր: Այդ ժամուն շրջի-շրջի շուրջը ամայի էր: Մերկացաւ, մտաւ շուրը, ամիսներու կեդր թափեց անոր մէջ, ապա գնաց հագաւ հազուադէպ, պատառ մը բան ծածկն ու ծառի մը տակ երկարեցաւ արդէն խանձած խոտերու վրայ: Գունը եղաւ վայրկեանական:

Որքան ատեն քնացած էր, էէր գիտէր: Արթնցաւ խօսակցութեան ձայներէն: Երկու սեւ հագուած լաշակաւոր կիներ իրենց կուժերով եկած էին շուր առնելու: Մէկը՝ բաւականին տարեց, միւսը՝ աւելի երիտասարդ: Անոնց գլխաւորներէն յայտնի էր, որ հայ բեկորներ էին:

— Պաճիներ, Աստուծոյ սիրոյն, փորձեց խօսքի բռնուիլ անոնց հետ:

— Մի պատասխանիր այդ ազատ Գիւր-

տին, սաստեց տարեցը աւելի երիտա - տարիքի ու քաշեց անոր թեւէն:

Ենթագործութիւնը ճիշդ էր. հայ բեկորներ էին եւ իրենց խօսակցութիւնն ալ հայերէն էր: Դժուար, շատ դժուար էր այս ամայի վայրին մէջ, այս անբնական վիճակով իր ցեղակիցներուն հանդիպել ու չկարենալ բացուիլ անոնց, գրուեց անոնց հետ, ըսել թէ՛ ինքն ալ բախտակից մըն էր իրենց... Ու դարձաւ ինկաւ խոր մտածանքներու մէջ:

Իր ներքը, իր էութիւնը ցնցող փոթորիկ մը կար, ալեկոծ ծովու մը կը նմանէր: Ինչ կատարուեցաւ եւ ինչ կը կատարուէր իր շուրջը՝ անհասկնալի կը թուէր իրեն... Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ հեռա - ցաւ գիւղէն... Ինչո՞ւ լքեց իր հարազատները, իր գիւղացիները, իր հօտը... Իր չոր, անպէտք գոլճիւր ազատելու համար... Աւելի ճիշդ է՞ր, եթէ մնար հոն, անոնց հետ. բաժնէր անոնց պարտաւորութեան ճակատագիրը... Միթէ՞ իր կեանքը աւելի թանկագին էր քան միտնեւորը:

Բայց ի՞նչ ընէր, հիմա եղածը եղած էր. ալ ետ նայելու կամ դառնալու հընար չկար իրեն համար, պարտաւոր էր հայտնուիլ եղածին հետ եւ նոր ուղիներ փնտռել: Ու յանկարծ իր մաքին աւշեւ կը ցցուէր քիչ մը լուսաւոր, քիչ մը մը - խիթարիչ միտք մը - թերեւս այս բոլորը

« Ի վերուստ » կարգադրուած բաներ էին, Նախախնամութեան մէկ անխնամի, անհասկնալի խաղը...

Ինք, երբեք, որ մը օրանց իր փախուստի մասին չէր մտածած, այլ իր շուրջինները վրէժ հրած էին, աւելի պարտադրած էին այս արկածախնդրութեան « Գնա, հեռացիր, հեռեց կորսնցուր այդ վայրերէն » ըսած, թելադրած ու ազատ չած էին բոլորը, անցեցիներէն, դարձելները եւ մինչեւ գիւղին հօտալը:

Ո՛չ, ինք անձնասէր, ետապաշտ մէկ չէր, ու եթէ այսպէս եղաւ, մինչեւ հիմա ալ չէր գիտեր թէ ինչո՞ւ այսպէս եղաւ, այսպէս դառաւ պարտաւոր: Ինչ մտածեց մարդու մը, որ գործի մը կը ձեռնարկէ, առանց անդադարանալու, անոր հետեւանքներուն մասին:

Այս մտքերու եւ խորհուրդներու զուգընթաց, իր միտքը, հոգին վառու էր, պարագայ մը կար: Արդէն աշուն էր, մօտալուստ ձմեռ, հարկ էր ծար մը գլխով տեսնել, գէշ - աղէկ, պատառ մը հացի ու անոր հետեւանքներուն համար: Ինչ որ ապաստարան մը գտնուէր համար: Ինչ որ ունէր իրեն հարստութիւն, վրայի լուսնի գեղանկները եւ քանի մը հատ ալ ոսկի, ինչ որ մեծ բան մը չէր, այդ սուղ եւ զիջուած ժամանակներու մէջ:

0

Fonds A.R.A.M

անչափաՀասներուն 5 Քր.

ՀԱՐԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
30 ԻՆՅՈՒՆ
14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 JUIN
1980

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO 2 F.

55° 8ԱՄԻ — ԹԻԻ 14.666

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

55° ANNÉE — No 14.666

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՔՍԱՆ
ԿԱՆԱՂԱՆՆԵՐԸ

1915 Յունիս 15, — Քսան կախաղան-
ներ մէկ օրուան մէջ, Պոլիս, Պայազկիտի
հարաւուր հրապարակին վրայ: Քսանն ալ
պաշտօնները միեւնոյն կազմակերպու-
եցան, Հնչակեան:

Վաճ, եթէ ազատագրութեան զոհերուն
կատակն ալ պիտի թառամի: Մանա —
նախ օտարութեան մէջ, ուր ամէն բան
մաշի: Հետզհետէ աւելի արագ:
Մի կըրցած է նկարագրել կախաղան մը,
այնքան սարդ բառերով, բայց եւ այնպէս
այնքան վառ եւ քստմնելի:

Երեսօրացին նա բարձրացաւ կախաղան
(պիւնտագ, օ՛, արշալոյս արիւմտ)
կանգնած էին զինուորներն ու քահանան
համետ ու լուռ կանգնած էին նրա մօտ:

Նրա քահանան ոչ մի աղօթք չէր յիշում,
(Սիրտը նրան շնչում էր՝ անիծի՛ր),
կանաչագին ծիրանավառ մշուշում
նայում էին ցամաքները ցամաքները:

X

Վասն Տէրեան չտեսաւ թրքական
կախաղանները: Ոչ ալ միւս էջերը Հա-
յաստանի Սարգսիներուն: Եթէ միայն այս
էջը տեսնէր ու մէկը քանոյով բազմա —
պատկէր, ո՞վ պիտի կրնար չափել խո-
րհիւրդը իր բանաստեղծական խոռովքին
և ստեղծագործութեան:

Քսան կախաղան եւ քահանայ մը «գու-
նա», ահագոյն տակ մոռցած՝ աղօթ-
քի բառերն անգամ: Իսկ զինուորները —
կամ ոտիկանները — բանտապահներն ու
նախկին ոչ թէ գունատ, այլ բոցավառ,
պարանոցների անասնական կիրքէն եւ
պրիւրի ծարաւէն:

Եւ այնուհետեւ ո՞րքան կախաղաններ
այդ միեւնոյն հրապարակին վրայ: Մին-
իւս ամենավերջինը, Հր. Աղաճանեան:

Պարզելի սողուն մըն էր որ այս քսան
Հայկականներուն արիւնը մտաւ, Հնչակ-
եան ինքն ալ, — Արշալույս Եսսեան: Եւ
այդչափ զանաւոր մը, Հմայեակ Արամեանց
ի (Շուտ), նոյնպէս Հնչակեան, որ լրա-
նայ պակասը:

Բարեբախտաբար չուշացաւ երկուքին
ալ պատիժը: Առաջինը խեղդամահ՝ Կի-
րիկոյ մէջ, երկրորդը զնդակահար՝ Պո-
լիս, կէտիկ Փաշայի ժամուն առջեւ:
Երկու վրէժխնդիր ձեռքերն ալ՝ Դաշնակ-
եան:

Քսան զոհերէն անձամբ ճանչցած ենք
Վասն Վանիկը: Անգամ մը ձերբակալ —
ուած, լիտոյ արձակուած էր: « Զգուշա-
րէ՛ր, Գեղամ, խաղ մը սարքած չըլլան »:
Եւ շատ չանցած նորէն ծուղակը կ'իյ-
նար, կառափնաւ բարձրանալու համար
կ'անցնէր հետ:

1915 Ապրիլ 11-24ի հանգոյցն էր որ կը
անկուէր այս քսան կախաղաններով:
Սարքը մոլեղութեան աստիճանին հա-
տա մասնաւորապէս Կեսարիոյ մէջ: Ի-
նչու ետեւ կ'աւելցան աւելի քան քա-
նասուն կախաղաններ, առանց դաւա-
նանքի, դատակարար կամ տարիքի խտ-
րութեան: Վաճառականը՝ յեղափոխա-
կանին, զեղաքցին արհեստաւորին հետ:

Մնացաւ բոլորը ալ գիտէք, աւելի
առաջ պատահած ըլլան թէ վերջը: Դեռ
նոր վերջացան 1915ի սարսափներուն
պահանջները:

Կախաղան թէ քաղաքացի, քանոյր եւ
չորր, ամբողջ ժողովուրդի մը անճիտու-
մը դիպին քրքիւններով, — այս բոլորը

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՀԱՆՈՐԶ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ

ԴԵՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՍԸ ՏՈՒՈՎ

ԹՈՒՐԳԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝
Հայրէթթին էրքմէն, « միջազգային աւե-
լի սերտ գործակցութիւն մը կ'ուզէ, որ-
պէսզի ամէն ինչ բացայայտ դառնայ, ար-
տասնամանի թուրք դիւանագէտներու եւ
անոնց ընտանիքներուն դէմ գործուած
յարձակումներուն մասին »: Էրքմէն այս
կոչն ըրած է Եւրոպայի խորհուրդին
խորհրդարանական ժողովին քաղաքական
յանձնախումբին առջեւ, որ նիստ գումա-
րած է Անթաթիա, Միջերկրականի թրքա-
կան ասիին:

ԵՆԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ գործադուրը
Հինգշաբթի օր, ամէնէն ծանրն էր տասը
տարիէ ի վեր եւ կարգ մը հետեւանքներ
ալ ողբերգական բնոյթ առած են: Նա-
խապատուութիւն ունեցող չորս հիւան-
դանոցներ՝ Քոչէն, Թընոն, Սէնթ-Ան-
թուան, Հերոլտ (մանկանց) զրկուած են
եւեկտրական հոսանքէ, բազմաթիւ ան —
ձեր փակուած միացած են վերելակներու
մէջ, մինչ քաղաքին լոյսերուն չընկը
խնդուներ ստեղծած էր Փարիզի կեդ-
րոնը, սովորականէն քիչ մը աւելի, Ին-
քերմէշընը Էրբըլտ Թրիպիւնը չէ կըրցած
լոյս տեսնել: Այս « կարծր » շարժումին
առթիւ, սենտիքաները պատասխանա-
տու կը նկատեն Եւեկտրականութեան տը-
նօրէնութիւնը, որ կ'արած էր հոսանքին
հայթայթումը հիւանդանոցներու, որով —
հետեւ իր քեֆնիսիւնները փոխարինած
էր քաղաքով, որոնք սխալներ գործած
են: Եւեկտրականութիւնը այն յատուկ
ճիւղն է ուր շատ փոքր բանիւթներու թիւ
մը բաւարար է մեծ խանգարումներ ստեղ-
ծելու համար: Յիշենք թէ այս շարժու-
մին զորպապատճառն էր կառավարական
որոշում մը (նոյն օրը քուէարկուած Ազ-
գային ժողովին կողմէ) որ կը նախատեսէ
պաշտօնագրիկումը հիւլէական կեդրոննե-
րէ, անոնց որոնք յարգած չեն ապահո-
վութեան կանոնները, ինչ որ սենտիքա-
ներու կողմէ կը նկատուի արդեւ մը
գործադուրի իրաւունքին:

ՎԵՆԵՏԻԱ պաշարման վիճակի մէջ
դանուող քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը
թողու Եւրոպայի վեհաժողովին առթիւ,
ապահովութեան աննախընթաց միջոցներ
ձեռք առնուած ըլլալով: Քառալի —
նիւթներն ամէն կողմէ ջուրներուն վրայ
եւ երկինքին մէջ, թռաններով կը հսկեն
ամէն կողմ: Դեռ գալ շաբթու աւելի կը
ծանրանայ կացութիւնը երբ կը ժամանէ

պիտի ծառային աւելի պրկելու մեր ջի-
ղերը, ի խնդիր վերջնական յաղթանակին:
Անոնք որ յաճախ անձամբ իրենց վզին
կ'անցնէին խեղդակալը, և անոնք որ զե-
տակցօրէն կը քալէին մահուան ճամբա —
ներէն, ոչ իրենց գաղափարներն ուրա-
ցան, ոչ ալ իրենց հաւատքէն հրաժարե-
ցան:

Մե՞նք ենք որ պիտի տատանինք այսօր,
երբ ափ մը հող ունինք արդէն, զէրդա-
ղին, արիւնաղանգ փուլումէն վերջը:
Եւ երբ հաւաքաբար կը պահանջենք հայ-
րենիքին ամբողջացումը, հակառակ բոլոր
յուսախաբութեանց:

Եթէ կախաղաններէն եւ ջարդերէն ա-
զատ ենք այսօր, այդ չի նշանակեր թէ
կէս ճամբան պիտի մնանք:

Ը.

14 Յունիս 1947

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻՋ <=> ԵՆԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնիքէս Յունիս 5 10)

ՍՊԱՐՏԱԿ — ԱՐԱՐԱՏ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 43րդ ախոյեանութեան շար-
քին, Յունիս 10ին « Արարատ » 1ի դէմ
0 կէտով պարտուեցաւ խորհ. Միութեան
ախոյեան Մոսկուայի « Սպարտակ »-էն:

Այս տարի Երեւանցիները երկրորդ ան-
գամ է որ կը հիւրընկալէին « Սպարտակ »-ի
խաղացողները: Առաջին հանդիպումը
խորհրդային բաժակի համար տեղի ու-
նեցած էր նոյն դաշտին վրայ եւ Երեւան-
ցիք յաղթած էին 0ի դէմ 1 կէտով:

Մրցումը սկսաւ « Արարատ »-ի շարունա-
կական գրոհներովը, սակայն « Սպար-
տակ » յաջողեցաւ զանոնք ետ մղել ու
իր կարգին անցնիլ վտանգաւոր յարձա-
կողականներու: Արդիւնքը կրնար բոլո-
րովին տարբեր ըլլալ եթէ « Արարատ »-ի
ֆուլբայլիստները կարենային աւելի պա-
ղարկութիւն, հետեւաբար ճարպիկու-
թիւն ցուցաբերել հակառակորդ բերդի
առջեւ:

« Սպարտակ »-ի մարզիկները աւելի յա-
ջող էին եւ կըրցան կոլ մը նշանակել 68րդ
վայրկեանին: Շավլոյի ոտքով հեռուէն
զօրաւոր հարուածով մը չմեղեցող բեր-
դապահ Վասիլիէվը որու ոտտուած քիչ
մը ուշացած էր: Այսպէսով խաղն ալ
վերջ գտաւ « Սպարտակ »-ի 1-0 յաղթ —
նակովը:

(*) Խաղին արգիւնքը տուած էինք
« Յաւաք »-ի Յունիս 12ի թիւով:

X

ՖԻՆԱՆՍԱՅԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրով Հայաստան դացած է
Ֆրանսայի Մոսկուայի դեսպանը՝ Անրի
Ֆրոման — Մէօրիս իր կնոջ հետ: Հիւ-
րերը այցելած են Երեւանի տեսարժան
վայրերը, դիտած են հին հայ մշակոյթի
յուշարձանները եւ դացած նաեւ Սեւանայ
լիւծ: Հայաստանի Արտաքին նախարարու-
թիւնը ընդունելութիւն մը տուած է ի
պատիւ դեսպանին: Մայիս 26ին, վարչա-
պետ Ֆադէյ Սարգսեան ընդունելով Ֆր-
մանսայի դեսպանը անոր հետ խօսած է

նաեւ նախագահ Գարթր: Ամէն անցորդ
պէտք է քանիցս թուղթերը ներկայացնէ
Մարքո — Փոյօ օգնականէն սկսեալ, եւ
այն պանդոկներուն մէջ (ինչպէս Տա-
նիէլի, ուր է դերման պատուիրակու-
թիւնը): Կոնսուլները արգիւրուած են:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ բուռն բախումներ տե-
ղի ունեցած են, առջի օր, իսլամ յա-
ռաջդիմականներու (Մուճահեդներ) եւ
կրօնական ծաղրալիներու (Հեզպոլա-
հիս) միջեւ, ամբերիկեան դեսպանատու-
նէն ոչ շատ հեռու, ուր առաջինները հան-
րեմունքով մը կազմակերպած էին: Մէկ
մեռելով կայ եւ 300 վիրաւոր:

ՊՈՒԱ ՏԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ մէջ ահաւոր ոճիւր
մը գործուած է առջի օր երբ 27 տարե-
կան անհաւատարակչիւն մը սպաննած է
15ամեայ աշակերտուհի մը, որ պոլոյսի
դացած էր: Ոճրագործը յանձնուած է եւ
խոստովանած թէ կրնէր չի սիրեր եւ
« սեռային ուժեղ նոպայի մը ազդեցու-
թեան տակ » գործած է: Հետեւանք՝
անմեղ աղջկան կ'ընդունէր: Մնաց

Հայաստանի տնտեսական եւ մշակութա-
յին զարգացման մասին: Ընդունելու-
թեան ներկայ եղած են Հայաստանի Ար-
տաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեան, Գե-
րադոյն խորհուրդի Արտաքին յանձնա-
ժողովի նախագահի տեղակալ Լեոն Մա-
նասէրեան եւ Նախարարաց Խորհուրդի
գործերու կառավարիչ Հ. Վարդանեան:
Նոյն օրը Ֆրանսայի դեսպանը վերա-
դարձած է Մոսկուա:

X

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ
ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Լենինականի հին ճարտարապետու-
թեան աշխատչէնքերէն մին, որ կը
գտնուի Յաղթանակ պողոտային վրայ,
կը վերակառուցուի դառնալու համար Ազ-
գապական Թանգարան: Երեսօրացիները
կարգի կը բերեն յարկաբաժինները, կը
վերականգնեն նախկին տեսքը: Աշխա-
տանքները աւարտելէն ետք առանձին տա-
ղաւարներու մէջ պիտի ամփոփուին Եր-
րակի, Լենինականի անցեալի մշակոյթի,
կենցաղի, արհեստներու ուշադրաւ նը-
մոյշները, ինչպէս եւ դիւրեցի քարա-
գործ վարպետներուն ստեղծած շինու-
թիւններու լուսանկարներն ու ուրիշ գոր-
ծեր:

X

ԻՏԱԼԱՅԻ ՀԻՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրով Հայաստան այցելած են
« Իտալտուրիստ » տնտեսութեան խումբ
մը պատասխանատու պաշտօնեաներ եւ
իտալացի լրագրողներ եւ ծանօթացած
Հայաստանի կեանքին, զբօսաշրջիկու-
թեան զարգացման, հանդիպում ունեցած
են զբօսաշրջիկութեան վարչութեան պետ
Արտաւազը Սալիկեանի հետ: Նախքան
Երեւանէն մեկնելը, տնտեսութեան առեւ-
տրական տնօրէնը ըսած է, թէ Հայաստան
գտնուած օրերուն կարելիութիւն ունե-
ցած են ականատես ըլլալու այն մեծ
նուաճումներուն զորս հայ ժողովուրդը
ձեռք ձգած է խաղաղ, ստեղծագործ աշ-
խատանքով:

որ Պուա տը Պուլոնը ամբերիկեան Սէն-
թրըլ Փարքը դարձած է, այնքան վտան-
գաւոր է եւ ոճիրները այնքան բազմա-
ցած:

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին յատուկ
բանազնացը՝ Քուէլար տեսակցութիւններ
ունենալէ ետք Անգարայի մէջ Արտաքին
նախարարին հետ, Աթէնք հանդիպած է,
նախքան Նիւ Եորք վերադառնալը, տես-
նուելու համար նաեւ յոյն նախարարին
հետ, բայց կը թուի թէ նիւթը՝ Կիւլ-
րոս, միշտ անելի մէջ կը մնայ: Յոյն
կողմը միշտ իրական Դաշնակցութեան
մը ձեւին ջատագովն է, մինչ Տէնքթաշ
երկու դօտիներուն կատարեալ ինքնավա-
րութիւնը կ'ուզէ, կեդրոնական կառա-
վարութիւնով մը, որ սահմանափակ իրա-
ւասութիւններ ունենայ: Կիւրտիսի նա-
խագահին Կիւրիանուի կացութիւնն ալ
խախտու է, քանի համայնավար եւ ըն-
կերվարական ու նաեւ Քիւրիանուի չա-
փաւոր կուսակցութիւնը այլեւս զօրավիգ
չեն իրեն եւ հրաժարումը կը պահանջեն:

Fonds A.R.A.M

Հին Էջմեր

Հ Ե Ր Ո Ս Ա Կ Ա Ն ՇԱՊԻՆ — ԳԱՐԱՅԻՍԱՐԸ

Այս հատորը նուիրուած է այն անհա-
ւասար, չքեղ ու ողբերգական դեպքա-
ղիքներին, որոնք Շապին Գարայիսարի
փողերով, այլ արի Հայութիւնը մղեց
1915ին, Յունիս 25ին մինչեւ Յունիս 26-28:

Այդ արեւնոտ թուականին կազմակեր-
պուած հերոսական դիմադրութիւնները,
վասպուրականի, Շ. Գարայիսարի,
Սուէտիոյ, Ուրֆայի, Սասունի և Տարսի
և յետագային՝ Հաճընի և Այնթապի
Հայութեան կողմէ՝ պիտի մնան ամէնէն
պանծալի էջերէն՝ Հայոց պատմութեան:

Ի՞նչ տխուր, մութ ու նկուն պիտի
մնա Շապին թուականի ճակատագիրը, եթէ
ընդհանուր աւերելին, ջարդին, աքսորին
ու հրդեհներուն մէջ մեր ժողովուրդը
միայն ու միայն համակերպութիւն ցոյց
տուած ըլլար: Եթէ թշնամին մերկ
սուրին առջեւ միայն իր պարանոցը եր-
կարած ըլլար, եւ հրամաններուն առջեւ
ծունկի եկած: Ձեռք համբուրած ահա -
բեկ, անարգ ու անպատիւ մահէն առաջ:

Ի՞նչպէս պիտի ներկայացնէին պատ -
մարանները համատարած այս դժբախ -
տութիւնը, մեր ժողովուրդին նկարագի-
րը մանաւանդ, եթէ մէկ միլիոնը ոչխարի
հօտի նման անկամ ու անզօր, սպանդա-
նոց առաջնորդուէր, առանց արժանա -
պատուութեան զգացումին պոռթկումին
եւ առանց սպիւր ուղիւն կամքին, կամ
պատուով մեռնելու վճռականութեան:

Ի՞նչպէս, տարիներ ետք, պիտի բա-
ցատրէինք սարուկ համակերպութեան ա-
նարգ իրողութիւնը մեր նորահաս սե-
ունդներուն, որոնք ներկայի միութեան
մէջէն անցեալին մէջ լոյս կը փնտռեն,
անով ողորակելու համար: Մեր օրերու
մուսլ ու նոսմ կեանքի մէջէն անցեալը
կը պրպտեն, հերոսական արարքներ գտ-
նելու, անոնց կառչելու եւ անոնցմով հը-
պարտանալու համար:

Գարահիսարի հերոսամարտը մասնա -
ւոր տեղ մը կը գրաւէ Հայութեան նման-
օրինակ մարտնչութեան մէջ, պատմ -
ծառի էջ մը՝ Հայոց պատմութեան ըն-
թացքէն, իր ծագումով ու վախճանովը
հրեղէն վկայութիւն մը բերելով մեր ժո-
ղովուրդին հերոսական խառնուածքին եւ
ազատաստեղծ ու ըմբոստ ոգիին համար:

Գարահիսարը, միլիոն ու ամէնի լեռնե-
րու մէջ ինկած հինաւուրց փոքրիկ քա-
ղաք մը, կտրուած աշխարհէն, դուրի՛
արտաքին օդանոթեան մը յոյսէն, միմի-
այն իր ուժերուն ապաւինած, ըմբոստա-
ցած էր առաջին իսկ օրերուն, երբ հա -
մակերպութեան, ասարակութեան ու գի-
նախափութեան հրահանգները արուած
են:

Կարելի ու պարկեշտ դիմումներէ ետք,
երբ համոզուած է նեղամիտ թշնամին

խաբէութեան մասին եւ զգացած անոր
հրէշային դիտումները, երբ իր հոգիին
վրայ իսկ զգացած է թուրքին ոճրային
ճնշումը, անարգ առաջարկները՝ անձ -
նատուութեան ու գինախափութեան, Գա-
րահիսարը, իրեւ հին յեղափոխական
եւ խառնուածքով արի ու ըմբոստ, գիտ-
ցած է « ո՛չ » ըսել ու փարիլ գէնքի:

Դիւցազնամարտի շքեղութիւնը աւելի
փայլ կ'առնէ անով, որ հերոսամարտը
միայն հերոսներու փառանքի մը դրօշ
չէր, այլ հերոսացած ամբողջ ժողով -
ւորդի մը: Բոլոր տարրերը եւ տարիք-
ները, մեծ ու փոքր, կիւն ու այր, ծեր
ու երիտասարդ, կրօնաւոր թէ աշխար -
հական, արհեստաւոր թէ վաճառական,
բոլորը անցան դրօշի, նետուցան օր -
հասական կոտորուած կրակին մէջ, ապա-
տանելով պատմական բերդը, ուր կազ -
մակերպուեցաւ դիմադրութիւնը:

Անկարելի է առանց յուզումի, առանց
ուրախութեան ու արտառութեան արցուն-
քի լսել ականատեսներու պատմութիւնը,
որ պատմութիւն մը չէ միայն, այլ հա-
մաժողովուրդական գիւցազնագութիւն
մը: Դիւցազնամարտ մը՝ վառօդի ծուխին
ու մուխին, զնդակներու սողիւն, քաջա-
ւերանքի ազադակներուն, մահացողներու
հոնգիւնին ու սրբազան հայհայտնքին -
բուն մէջ կազմակերպուած: հերոսներու
հրամաններուն, մանուկներու, պատանի-
ներու եւ կիւներու գիտակցական վազելին,
տենդապիւն ու անկախ պայքարին մէջ՝
ի խելիքի փամփուշտի, հացի ու ջուրի,
ջուրի՝ մանաւանդ: ստույգ մահուան շու-
քին տակ մղուած դիւցազնամարտ մը,
որ չունի իր նմանը:

Եւ այսպէս, աւելի քան երեք շաբաթ,
թուրք կատաղի ամբոխին յաջորդական
գրոհներուն, զօրքերու յարձակումին -
բուն, հանդիպակաց լերան գազաթէն
արձակուած թնդանօթներու կրակին տակ,
մինչեւ որ կը խորտակուի դիմադրութիւ-
նը հացի ու ջուրի պակասին եւ կոտոր-
ներու մեծ կորուստին հետեւանքով:

Կոտորէ մէջ կ'իյնան շատերը հերոսա-
տիպ մարտիկներուն, մինչ ուրիշներ,
կիւներ ու աղջիկներ, կը նախընտրեն
մահը թոյնով, քան անպատիւ համա -
կերպումը:

Կ'իջնէ արեւնոտ վարադոյրը. Գարա -
հիսարը կը դառնայ աւերակ ու հրոյ ճա-
րակ՝ Հայերու իսկ կողմէն: Վերապրող-
ներէն քանի մը հոգի կրակի դիմը կը
ճեղքեն ու կ'անցնին, մինչ ուրիշներ, կը
քշուին գէպի տարադրութիւն:

Հերոսական ժողովուրդի մը արեւնոտ
յիշատակը միայն կը մնայ այնուհետեւ,
իր բերդին նման վեհաշուք, յաւիտենա-
կան ու չքեղ:

ԹԱՏՐՈՆ

'Overture Sur Mer, DE REINE BARTEVE

« ... Հաւատք մըն է, միամիտ եւ յու-
սահատ փորձ մը ջնջելու ժամանակը եւ
մարտահրաւէր կարգաւոր մահուան » կը
գրէ հեղինակը յայտագրին սկիզբը:

Չորս տիպարներ ժամանակին մէջ եւ
ժամանակէն դուրս: Հուրի վէրքեր ժա-
մադրուած է « վախճանած » մօրը հետ
տօնելու իր տարեգարձը: Մայրը կը հա-
նի նուէրներով եւ մայրական գութնու -
րանքով: Հուրի կը մերժէ մօր նուէր -
ները. ան արուեստագէտ կ'ուզէ ըլլալ
եւ Գեղարքունիքի 23ին իր առաջին ցուցա-
հանգէնը պիտի տայ: « Դուն իմ յիշ-
դութիւնս ես », մայրական սէր որ այլեւս
իր տեղը չունի թաւալող նիւթական աշ-
խարհին մէջ: Աղջկան հետ իր ժամադրու-
թիւնը չի նմանի նախկիններուն: Հա -
կառակ ատուր ինք կը շարունակէ մնալ
նոյն մայրը « միայն սէրը կրնայ անա-
նելի դարձնել այն ինչ որ անտեսանելի
է »: Հպարտ է իր աղջկան ցուցահան -
դէսով եւ ատով միլիթարուած՝ զինք
աշխարհ բերած ըլլալուն:

Ատրիշն « ազատ մարդոց բանտը չի-
նած... » անդորձ մարտադրական մը
ձանձրացած կեանքի եւ գործի առօրեայ
միօրինակութեան: Բարութիւնը նախ կը
բանեցնէ ինքն իր վրայ, անձնասպանու-
թիւն կը փորձէ դատաւարի երակները հա-
նելով: Վայրագութիւնը կը շարունակուի
յաճախ Հուրի սպաննելու ձգտումներով:
Հալածախտէ կը տառապի, կը փնտռուի
(կամ կը կարծէ փնտռուած ըլլալ) ոս-
տիկանութեան կողմէ՝ հարուստ կիւն մը
սպաննած եւ կողոպտած ըլլալուն հա -
մար...: Փօլ Լաֆամ նուրբ ճերմակե -
ղէններու անդորձ ներկայացուցիչ մը:
Կիւն մը՝ էմիլին, յաճախ ինքզինքը իրեն

Չգրուած պատմութիւն մըն էր Գարա-
հիսարի պատմութիւնը, որ արեւելի, գի-
մադրութեան ու պատուախնդրութեան
պատմութիւն մըն է, հրեղէն ու իրակա-
նացած հէքեաթ մը, հին օրերէն ի վեր:

Պատահականութիւն մը չէր 1915ի այս
դիւցազնամարտը որ իր նախնիքացքը
ունեցած է 95ի ջարդերուն, երբ շնորհիւ
երկաթեայ պաշտպանութեան, թշնամի
գրոհները ետ քշուած են ու քաղաքի բը-
նակցութիւնը մնացած է անընկճելի եւ
անապարտ:

Դիպուածի հետեւանքով չեն որ յայտ-
նուած են վահան Հիւսիսեանները, Պուր-
նապեանները, Համպիսի ու Լեւոն Գարա-
կեօղեանները, Մարկոսեանները, Ծապուհ
եւ Նիկողոս Օղանեանները, եւ այս բո-
լորին զեկալարը՝ ժողովրդական հերոս
Ղուկաս Աղբարը...: Դէմքեր որոնք Դա-
նիէլ Չապուշեան, Վառձապուհ քահա-
նաներու, Անդրանիկներու, Վահուհիներ -
րու, Քաջունիներու, Յարէթներու, Աւագ

յիւնեցեալ կուտայ: Ան զիջեր օրերանք
կը յօրինէ: Ծովեզերք կուգայ, կը հան-
գիպի Ատրիշին:

Թատերախալին առանցքը « ուղե-
թիւր »ն է: Ատրիշ « բացուած » մըն է
« ճեղք » մը, յաճախներ թերեւ, մտա-
մը միմիւրեւր հոգեկանին, միշտ ժա-
մանակի ընդմէջէն: Դէպքը որ անը
կ'ունենայ ծովեզերքին վրայ, որ անհո-
րացուածք մըն է: Ատրիշին համար չե-
րենալ կեանքին յարմարելու: Կիւն որ
ձգած էր զինք պատուհանին վրայ, զոր
էր թէ ժամանակը կը կենայ իրենց
սահմանին վրայ մանկութեան աշխարհ
մէջ ատրիշ իր պատկերն էր հոն: Հու-
րիին եւ մօրը համար յիշատակներու աշ-
խարհին մէջ յաւիտենապէս միմիւրեւր
եւս չկարենալ ըլլալու յաճախներ: Փօլ
Լաֆամ երաժշտութեան մէջ ինքզինքը
կ'որոնցնէ եւ կը վերադառնէ: Ժամանակ
միւս երեսը իրականութեան յաճախներ
է: Աշխատանքը եւ ընկերային ապա-
վագութիւնը: Առանց կտուրի թոյնոյ
քարիւղի ալիքներուն մէջ: « Արուեստ-
դէս ըլլալ, հարց կուտայ Ատրիշին, աւելի
զէն է քան անդորձ մը կամ պոռնիկ մը,
նախընտրելի է աւելի լուրջ գործ մը զը-
նեկ « ընկճուած շուններու հոգեբան »
ընտել: Հուրի Պարիս ստիպի մը կը
նուագէ մօրը բերած ջութակներու վրայ
« Մենք մեր անօթութիւնը պիտի ու-
տենք » վաղը: Բազմազգի (միլիթար -
սիւնալ) վաճառականական ձեռնարկներու
տակի իշխանութիւնը:

Ուղեւորիւք « բացուած » մըն է գէ-
պի բնութիւն: Ծովեզերքը, ծովը եւ ժա-
մանակին անհունութիւնը որ յաճախ
կ'ընդմիջուի տիպարներու « ճեղքումով »
եւ ոստիկանական ինքնաշարժներու ահա-
զանքով...: Եոյն եզրին մէջ կ'իյնան
մօրը եւ աղջկան ջինս սէրը որ անհաս-
կան բնոյթ ունի բազմապատկեր Ատրիշի
քարիւղ հոտոյ ձեռքերուն, ուղեբերուն եւ
քարիւղի մէջ ինքզինքն զգալու թու-
շուններուն: « Բացուած » մըն իր ըրածին

« Էֆէնտի » ներու եւ ուրիշ բազմաթիւ
հերոսներու եւ յեղափոխականներու հո-
գեկան ժառանգութիւնը կը կրէին եւ ա-
նոնց յուշերով կը թրծուէին:

Յեղափոխական գործի ու ոգիի հիմա-
ւորը վառարան մըն է Գարահիսարը,
որուն զաւակները ոչ միայն քաղաքի մը
պատմութիւնը պանծալի դարձուցած են,
այլեւ ամբողջ ժողովուրդի մը:

Ապրիլ ազատ ու հպարտ եւ մեռելի
եթէ հարկ ըլլայ, սուղ զինով, գէջը
ձեռքը, — Ազատութիւն կամ մահ բա-
ցադանշութեամբ:

Ի՞նչպէս չխոնարհինք պաշտել իշխա-
տակին առջեւ այս հերոսներուն, որոնք
ճակատ ճակատի կոտորի դիտցան անողբ
թշնամիին դէմ եւ բարձր պահեցին միլ
ճակատները:

Յաւիտենական փա՛ռք ու յարգա՛նք ի-
րենց անունին ու գործին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԻՆԻՍԻՍԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՇՈՒՇՈՒԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԲ ՄԻՐՁԷ

Աշուն էր, բայց գեռ դաշտային աշ -
խատանքներ շատ կային, ինք Գիւրտ մըն
էր. ո՛վ ծովի անուն հանած Գիւրտին կը
վստահէր, գործ կու տար: Ահա՛ դըժ -
ուարագոյնը...

Երբ, այս մտածութիւններով կ'անուած
էր, դարձեալ ոտնաձայներ լսեց. այս ան-
գամ քանի մը հօտադներ էին, որ իրենց
տաւարները կէսօրուան « մազալ »-ի (հան-
գիտ) կը բերէին: Քիչ անց, անոնք կեն-
դանիները տեղափոխեցին մեծղի ծառերու
ստուերներուն տակ ու իրենք ջուրը մը-
տան լողալու: Մեր փախտապանը՝ Տէր
Նշանը, խօսքի բռնուեցաւ անոնցմէ մէ -
կուն հետ:

— Լաօ, ի՞նչ է այս գիւղին անունը, -
թէ եւ լաօ գիտէր այդ գիւղին անունը:

— Եղեգի, - պատասխանեց պատանին,
համարձակօրէն:

— Բոլոր չոպաններդ ալ այժմ գիւղէն
էք:

— Ո՛չ, մօտակայ գիւղերէն ալ կան,
Շոուշուր ամէնուն կը պատկանի:

— Իսկ հոն, գաշտերու մէջ աշխատող
ները...

— Անոնք գրեթէ բոլորն ալ « կեալուր »
պաճիկներ եւ լաճեր են. մեծ աղալի մը -
չակներն են:

— Ո՛վ է այդ մեծ աղան:

— Մեծ աղան, էս գիւղի էն հարուստն
է: Քաղաքն ալ տուն ունի, հոս ալ. շատ,
շատ տաւարներ ունէր, բայց հիւքիւ -
մէջը ձեռքէն առաւ, զինուորներուն
պէտքու է ըսաւ: Բայց, նորէն բաւական
տաւարներ ունի:

— Ուրիշ աղաներ ալ կա՞ն այս գիւղին
մէջ:

— Կան, բայց անոնք բոլորն ալ « զաւ-
ղեղած » բաներ են, անոնց մէկը « թուր
աղալ » կ'ըսենք, այսինքն՝ կէս անօթի,
կէս կուշտ: Մեծ աղան վարող - ցանող
« մարապա » ներ ունի, չոպաններ ունի:

էնտեղ, դաշտի մէջ աշխատողներն ալ
իր մշկանքն են: Հէ՛մ տէ, ինք քաղաք
հիւքիւմէթին մէջ « մեծ-վէղեր » է:

« Ե՛մ », սա ծառերու մէջէն երեւցող
սպիտակ տունը իր « խոնաղ »ն է:

— Այս գիւղին մէջ ինծի պէս մէկու մը
դրօժ տուող կը գտնու՞ի:

Տղեկը ուսերը թօփեց, չգիտես ին-
չո՞ւ ալ - ձախ նայեցաւ, հուսկ յետոյ
կասկածամտութեամբ յարեց.

— Ի՞նչ գիտնամ, գիւղին մէջ քանի մը
աղաներ կան, անոնք բոլորն ալ հօտադ-
ներ, մշակներ ունին, կրնա՞նք մեծ աղա-
լին դիմել, պէ՛տք անիկա բան մը ընէ
ձեզի համար:

— Անոր չոպաններէն կա՞ն հոս ձեր
մէջը:

— Ո՛չ: Անոր տաւարները դէ՛ էն կող-
մերը արածելու կը տանին - տղեկը ձեռք
մեկնեց հեռունը, - հը՛մ ալ անոր ախոս
- մարապի գիւղէն դուրս կը գտնուին,
իր « մարապա » ներու տուններուն մօտ:

— Իսկ այդ գաշտերու մէջ աշխատող -
ները:

— Անոնք պոստանով, ալիքով, պարտէ-
զով միայն կը գրաղին:

Տէր Նշանը որոշ տեղեկութիւններ քա-
ղեց այս պատանիէն. եթէ կ'ուզէր այս
շրջաններ մնալ, անհրժեշտ էր փորձ մը
կատարել: Դեռ դաշտային աշխատանք -
ներու ետուն շրջանն էր, աշխատող բա -

ղուկներու գգալի կարիք կար, այն աղա-
ները որոնք յաջողած էին քանի մը ժա-
բեկորներ պահել - ազատել, անոնց դու-
շը քիչ - շատ « եօլա » կ'երթար, այն
միւսները պէտք էր մտածէին իրենք ի-
րենց մասին:

Տրամաբանութենէ՛ դուրի մարդիկ կը
կարծէին, որ Հայերէ յաջողութեամբ ին-
քը անապառ, անհասուն էր, ու ասով
համար շատեր ապրեցան զին, շուտ
կեանք մը, առանց մտածելու վաղու
մասին: Բայց հիմա կ'անդադառնային,
որ հովի պէս եկածը անոր պէս ալ մեկ-
նած էր: Այս երեսօթը գգալի էր ամէն
տեղ, ամէն կողմ:

Երթամ - ներկայանա՞մ մեծ աղալին
եւ կամ ուրիշի մը, - կը մտածէր: Հապա
եթէ... բայց ուրիշ ճար ալ չկար:

Ու կրկին ինկաւ դառն մտածութիւն
ովկիւրստներ մէջ: Իր փախտաւոր դարձ-
նալ սկսաւ խոցանել իր սիրտը, իր հո-
գին, իր ողջ էութիւնը: Ի՞նչ ճամբայ էր
որ ընտրեցի Աստուած իմ, - կը խորհը
դաժէր ինքնիրեն: Ծանր արարք մը չէ՞ր
իր ըրածը մարդոց եւ Աստուծոյ առջեւ...
« Էյի, էյի լա՛մա սարաքթանի... » աղա-
ղակած էր Նազովիքին, բայց, խոյս չէր
տուած խաչափայտէն... Իսկ ի՞նչ, ի՞նչ
ըրաւ... անոր հակառակը...

(Շար. - 8)

Լիւի Անիսէ Մարտիկի խօսքը եւ Սայապալեան Ուսմանց Կեդրոնի Մրցակալը

ՄԱՐՏԵՆԻ (Յատաշ)։— « Խօսք երիտասարդութեան », այս էր նիւթը այն դասախօսութեան որ տուաւ Լ.՝Ա. Մարտիկը, Մարտիկի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբի հրաւերով, Մայիս 23ին։ Կարօ Փօլատեան, որ կը նախագահէր, տուաւ Լ.՝Ա. Մարտիկի կարգ մը մտածումները Հայ բանաստեղծութեան մասին, աւելցնելով թէ մեր Հայկական խնդիրները լաւ է որ երբեմն ալ դիտուին զուրահով։

Դասախօսը քիչ մը շատ բարձրէն նայած էր իր նիւթին։ Չափազանց խճողուած մտածումներ իրար կը խաչաձեւէին։ Հիմնական միտքը, ինչ որ կը ցանցէր հասկնալ, կը ըլլար Հայ երկրաստորութեան « վերադարձ դէպքի մեր նախկին ինքնութիւնը, մեր ակերը »։ Բացառիկ նաեւ թէ բոլոր ազգերու մէջ նոյն երեւոյթները տեղի ունեցած են դարերու ընթացքին եւ մարդը կաշկանդուած է դանաղան ուժերու կողմէ՝ իշխանապետութիւն, կղերականութիւն, եւ այլն...։ Յայտնի էր շատ բան ունէր ըսելիք նիւթին մասին, բայց որոշ նկատումներով ամբողջովին չարտայայտեց իր խորհրդը։ Դաժուութիւնները։ Ինչ որ դրական էր, նիւթը ընդհանուր գիծերուն մէջ խորապէս ուսումնասիրած էր։ Սակայն պիտի ուզէինք որ այս բոլոր ըսածները, որ արձանագրուած են ժապաւնի վրայ եւ յանձնուած իրեն որ վերամշակէ, ընդլայնէ, յստակացնէ եւ մեղի վարժեցու-

նոյններ, ոստիկանութիւն եւն.)։ Եւ՝ մայրը կը վերադառնայ աննիւթական աշխարհ, Հուրի, Ասորի, Փոլ Լաֆամ կ'ողջունին ինքնաշարժ (դէպքի նիւթ)։ Բանֆիլին տիպարներու հակադրութեան միջոցաւ չի հասնիր բախումի աստիճանին, ինչ որ թատերախաղը չի հասցնիր իր ամբողջականութեան։ Կէտի մը չուրջ որ ամենակենսական տարրն է թատերական կառուցոյթին։

Մեր ներկայացումը կը վերջացնէր փոքր բայց նշանակալից դէպքով մը որ տեղի ունեցաւ ներկայացման առաջին վարկեաններուն։ Ժիւլիան Նեկիւլեաքօ (Ասորիէնի դերով եւ բեմագիր) դուրս ելլելով թատերական երկխօսութենէն, խօսքը առաջին շարքին վրայ նստած հանդիսատեսներուն ուղղելով շատ տեղին ակնարկութիւն մը կ'ընէ « Հաճեցէ՛ք ձեր ստեղծելի վար ինքեցե՛ն... »։

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

(*) Théâtre de Poche — Montparnasse.

ցած հրաշալի արձակով յանձնէ « Յառաջ »-ին։ Լ.՝Ա. Մարտիկ խոստացաւ։

X

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՅԱՆԱԿ

Այս պատեհ առիթը օգտագործելով, Սայապալեան Ուսմանց Կեդրոնը 1980ի իր մրցանակը՝ 10 հազար Փրանք, շնորհեց միասնաբար Լ.՝Ա. Մարտիկին եւ Կարօ Փօլատեանին, Հայ բանաստեղծութեան բերած իրենց աշխատանքներուն համար։ Մտերիմ ընդունելութեան մը ընթացքին, Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ, Տնօրէն Սորոսեանի նախագահով, Գրիգոր Դաւիթեան յանձնեց մրցանակը ներկայանելուն, ներկայներու ջերմ ծափահարութիւններուն մէջ։

Սայապալեան Ուսմանց Կեդրոնը (տե՛ս « Յատաշ ») 1979 Փետր. 6ի թիւ) ունի որպէս գլխաւոր նպատակ՝ ըլլալ հայկ. մշակոյթի համար հետազոտութեան, ուսման, տեղեկատուութեան եւ փաստաթղթերու կեդրոն մը, նպատակ հայկ. մշակոյթը ուսումնասիրող կամ տարածող գործերու հրատարակութեան, հաստատել եւ բազմապատկել փոխանակութիւնները հայ եւ օտար գրական շրջանակներու միջեւ, օգնել հայ հեղինակներուն, շնորհել 10.000 Փրանքի տարեկան մերցանակ մը իրեն ներկայացուած գործերու համար որոնք իրենց բովանդակութեամբ կ'ընդգծեն հայկ. քաղաքակրթութեան նըպաստը տիեզերական քաղաքակրթութեան։

Լ.՝Ա. Մարտիկ եւ Կարօ Փօլատեանի գործակցութիւնը սկսած է 1950ական թրականներուն ժան Պալաուի խմբագրած « Քայլի տիւ Սիւս » գրական հանդէսով։

Երկու մրցանակաւորները լոյս ընծաւ յաճախ թարգմանական երեք հատորներ նուիրուած Հայ բանաստեղծութեան, Վարուժանի, Չարենցի, Գրիգոր Նարեկացիի գործերէն, ինչպէս նաեւ միջնադարեան Հայ բանաստեղծներու տաղերէն։ Վերջին հատորը « Հատորներ հայ բանաստեղծութեան » լոյս տեսաւ 1979ին։

Կը շնորհաւորենք ջերմօրէն Լ.՝Ա. Մարտիկը եւ Կարօ Փօլատեանը ու եր մաղթենք որ զեւ երկար տարիներ շարունակեն իրենց տաղանդը, գրելը զենլ ի սպաս հայ գրականութեան եւ իրականացնեն իրենց ծրագրերը, Հայ բանաստեղծութեան հաւաքածոյ մը, սկիզբներէն մեր օրերը։

ԿԱՐՕ ՅԱՎԱՅԻՍԻԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ Միւլիթարեան Սանուց Միւս - թեան սրահին մէջ, Մայիս 24ին, տեղի ունեցած է « Մարմարա » թերթի կողմէ կազմակերպուած բառագիրութեան եւ

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

O

ՄԱՐՏԵՆԻ. — « Տիւրքիա - տը - Փրանք » Փութալի տարեկան ընդհանուր համագումարի բաշխած վարձատրու - թիւներէն, 1979 - 80 եղանակին հա - մար, յիշենք հայ մարգրիկներու եւ ա - կումբներու զեկավարներուն անունները։ Ակումբի զեկավարներու ոսկէ մետալին արժանացած է Աշոտ Վարդանեան՝ Մարտիկի Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ մարզական համաձայնութեան նախագահը, որ ամ - բողջ կեանք մը անցուցած է մարզադա - տերուն վրայ, որպէս մարգրիկ եւ ապա որպէս մարզիչ եւ զեկավար Հ. Մ. Ը. Մ. ի, Արծիւ մարզական միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Արծիւ մարզական համա - ձայնութեան շարքերէն ներս։

Նոյն պատուին արժանացած են՝ Լուի Իսրայէլեան (Մերլան ակումբէն), Ռա - պէլ Կէպրեան (Մէն Լու ակումբէն)։

Իրաւարարի պատուոյ վկայականը ըս - տացած է՝ Լորան Մարտեան։ Իսկ խա - դացողներու եւ նախկին խաղացողներու պատուոյ մետալ շնորհուած է՝ Մաքս Համբարձումեանի (Կարտանի ակումբէն), Ժաֆ Սարափեանի (Լէ Մէ ակումբէն) եւ Ֆրանսուա Զաֆեանի (Ժ.Ի.Ե.Ա. (Մէնթ Անթուանէն)։

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

O

Լիւնի համալսարանին մէջ, Յունիս 5ին, Մարգ Պեճիտեան պաշտպանած է հիւլէական բնագիտութեան պետական դոկտորայի աւարտաճառը, հինգ փո - Փետրեանի բազմապատկեց զատական կաղ - մի մը առջեւ, որուն նախագահած է Փրոֆ. Կրեանցով։ Մարգ Պեճիտեան ար - ժանացած է շատ պատուաւոր յիշատակու - մի եւ դատական կազմի շնորհաւորան - քին։

Գծագրութեան մրցումներու պարգեւա - տրման հանդէսը, հոծ բազմութեան ներ - կայութեամբ։ Բացումը կատարած է Ա - րա Կիւրտէն։ « Մարմարա »-ի խմբագրա - պետը՝ Ռոբերտ Հատիճեան իր ուրա - խութիւնը յայտնած է մրցումին արձա - նագրած յաջողութեան համար։ Մրցա - նակակիրներու յանձնուած են զանազան նուէրներ, գործադրուած է զեղարուես - տական յայտագիր մը եւ զնահատանքի խօսք արտասանած է Վիլենայի Միւս - թարեան Միւրախութեան Արքայալի Հ. Գրիգորի վրդ. Մանեան։

ԳՈՒԲԵՐՈՅ (Աթէնք) « Զաւարեան » վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 3ին, դասախօսութիւն մը տուած է Տոքթ. Բարգէն Փափազեան (Պէյրութէն) Սփիւռ - քի Հայութեան հոգեբանական հոլովոյթը եւ Հայկ Դատը նիւթին շուրջ։ Ներկայ ե - դած է հոծ բազմութիւն մը։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱԽՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

Կ Ա Ր Ա Ի Ա Ն Ը

— Անուշտ, անուշտ։ Ես գիշեր, եթէ
կըրնայ ալ ձիւն վար ձգեն, էն աշխարհը
ըստեան զիւր։ Իմ կողմէն ալ բարեւ
ըսելի էն աշխարհի մէջ ալ Պէքերի թե -
պիտի տակ մտնես։ Ըսէ, կապը ո՞վ կա -
պէս էն վարդապետի վրին, ո՞վ ձեռքեց
անոր գլուխը։
— Ես չեմ տես, Պէքերի հրամանն էր։
— Ի հարկէ, դեռեմ որ մէկէնքի պէս
անկողնու, Մահմուտ, վարդապետը չը -
կարողանար, Փախաթ, զանքի քարերուն
վրայ զանգեքը քու ձեռքովդ սպաննե -

ցիր։
— Ալլահը վկայ, ես լուր չունիմ, Կի -
րոս։ Պէքերը շատ կը վախնայ ձեր մար -
դերէն։ Եթէ զիս կարանստարան ձգես՝
որ լաւանամ, Պէքերի գլուխը ինձմէ ու -
ղեցէք։
— Պէքերը մերիններուն ձեռքով պէտք
է սպաննուի։ Եթէ Քիւրտի ձեռքով ըս -
պանուի, խկապէս որ կը զրկուի ձեռ -
նէթէն։
— Երկու շարաթ առաջ, հայ վաճա -
ռականը էս ճամբաներու վրայ սպաս -
նողներու մէջ դուն ալ կայիր, չէ՞։
— Քիւրտը զգաց, որ վարդապետին դիտ -
կին պէս մուտ մը կը մեծնար իր աշ -
քերուն առջեւ, միայն թէ կը խնայէին ի -
րեն։
— Ի հարկէ, Մահմուտ, ճանչուորներ
եղած ենք։ Մարդ, է՛ս ատեն որ մարդու

օգտակար կ'ըլլայ...
— Կիրոս, որ լաւանամ՝ կ'ընեմ ինչ որ
կ'ուզես, քու ծառան կ'ըլլամ, — ըսաւ
Քիւրտը, այն յոյսով, որ Կիրոսը պիտի
փրկէր զինքը։
— Անուշտ, ինձի ծառայ մը պէտք է,
որ անուշտ պաշտպանէ — ըսաւ չէրէն՝
ծոցի գրպանէն խոշոր թաշկինակը հանե -
լով։ — Հա, գիտե՛ս, իմ սիրելի Մահ -
մուտ, եթէ քեզ չխեղդենք, հայ վար -
դապետը պատարաւի տեղ անէ՞ք պիտի
կարգայ մեր գլխին։ Ու թաշկինակը
Քիւրտի վզէն անցուց ու քաշեց այնքան
ժեր։ — Այսպէս, այսպէս իմ սիրելի Մահ -
մուտ...
Կիրոս, կ'ուզէր վստահ ըլլալ որ Քիւր -
տը խեղդուած է։
Չէրէնի ու Քիւրտի իրար ճանչնալը,
անոնց խօսքերը չափով մը պարզեցին
Մարտիկին՝ չէրէնի խորհրդաւոր երե -
ւոյթը։ Մարտիկ, զգաց որ ինք շատ էր
մեծցած, ու հէքեաթներու մէջէն էր որ
կ'անցնէր։ Զուլհակ Պետոյի հէքեաթ -
ները հեռուէն կ'անցնէր մէջէն որ կը
տեսնէր։ Անտարակոյ, չէրէնի, այն
մարդոցմէ էր, որ պաշարուած բանակ -
ներու մէջ կը մտնէ խնկով, աշուղի կամ
մուրացիի ծաղումներով։ Զուլհակ Պե -
տոյի ու իր հօրըցիին հէքեաթներուն
մէջ, թաքաւորէն, ասպետէն ու պէղիւ -
կէնէն աւելի այդ տեսակ մարդիկ կը

դառնային հէքեաթի գլխաւոր հերոսնե -
րը։ Անոնք, յաճախ կը մտնէին աղբատիւն
ու հարուստին դռներէն ներս, կ'օղնէին
ժողովուրդին ու կը հասնէին անոնց վը -
տին ու արցունքին։
Անտարակոյ, չէրէնի այդ հերոսնե -
րէն էր, որ կը յայտնուէր ու կը կորսուէր
յանկարծ։
— Բռնէ թեւէն, տղաս, էս սատակը իր
փորած փոսին մէջ ձգենք, — ըսաւ Կիրոս։
Լուսնկան ամպի կտորի մը տակ մը -
տած էր։ Ծառերու մէջ սկսած էր թե -
թեւ հով, նոյնիսկ կը շարժէր վարդա -
պետին ծանր դիակը կախուած, երբ
Մարտիկ ու Կիրոս Քիւրտին դիակը փո -
սին մէջ ձգեցին ու ծածկեցին հողով։
— Հեռանա՛ք, տղաս. եթէ այս գիշեր
ալ Պէքերը ձիւն վար առնէ չոյնողե -
ցան, կրնայ ըլլալ որ նորէն էս կողմէ -
րէն անցնի։
— Վարդապետը, Կիրոս աղբեր...
— Զէ, տղաս, վարդապետը պէտք է
մնայ էդպէս։ Կը տեսնե՛ս, որ Պէքերը
կ'ուզէ ծածկել իր ոճիրը։ Ես էս կող -
մերն եմ, վարդապետին դիակը անթաղ
չի մնար։

ՇԱԿԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՆՈՐԻԶ

Ս. Գրիգոր Լուսանորի տունն առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՍ, Յունիս 22, Կիրակի օր:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստ — եան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի, եկեղեցւոյ հանգուցեալ հիմնադիրներուն եւ բարերարներուն, ի մասնաւորի Արմենակ Համբարձումեանի եւ Սարգիս Պալապանեանի հազուայ հանգստեան համար: Սկիզբ պատարագի ժամը 10-30, հոգեհանգիստ ժամը 12ին:

ՆՈՒԵՐՆԵՐ

Տիկին Լուսին Սալմաթեան, իր թոռան Ալեքսանտրաի ծննդեան եւ իր հիւանդանոցէն ողջ եւ առողջ տուն վերադարձին առթիւ, կը նուիրէ 300 ֆր. Դարոցասէր վարժարանին, 300 ֆր. Ալեքսանտրաի, 100 ֆր. Սեւրի Միլիթարեան վարժարանին, 100 ֆր. Կապ. Պաշի Փարիզի մասնաճիւղին, 100 ֆր. Սեւրանի Կապ. Պաշի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»-էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»-ի:

MARSEILLE

JEUDI 19 JUIN A 21 H. 30

4, Rue du Théâtre Français
au Nouveau théâtre National du
Gymnase

Soirée de Musique et Danse Classique Arménienne

KATCHADRIAN — KOMITAS)
avec

ALEXANDRE SIRANOSSIAN
et l'Ensemble Instrumental de
Romans

EDOUARD BOLIKIAN

et les Ballets Arméniens de
de Marseille

Déclamation :

Mme ASTRID SARAFIAN

Location : 71-88-38

ՆՈՐԶԱԿԱԼԻԶ

Առնուկի վարդապետ Ս. Պաշ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, հիմնական նորոգութեան եւ ներքին ներկերու առթիւ Հայրապետեան Հաստատութենէն 6000 ֆր. նուէր մը որպէս զեղչ ընդհանուր դուրս մարէն եւ այս առթիւ նաեւ Առնուկիէն Ոմէ 2000 ֆր.:

ENTREPRISE GENERALE DU BATIMENT
Peinture — Décoration — Papier peint — Vitrerie — Ravalement —
Plastiques et Moquettes.
HAYRABEDIAN

DECOMURSOL

23, Rue Louis Daim
93400 ST OUEEN — Tél. 254-17-89

ԳՈՐԳԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՐՄԻՆ

our պիտի գտնուի արեւելեան շաւաղոյն գորգերը,
մասշտապի գիւնրով

ARMINE

les plus beaux Tapis d'Orient
importation directe, prix, choix, qualité

acheter un tapis chez Armine.
est un placement sur et agréable

ARMINE

ANTIQUITÉS - TAPIS

73, RUE LA FAYETTE, 75009 PARIS
tél. 878 80 13 métro Cadet

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶԱԶ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԵՍԸ

ԴԵԿԱՏԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

COLLEGE ARMENIEN

SAMUEL MOORAT

Les inscriptions pour l'année scolaire
1980 - 1981 sont ouvertes.

Le Collège admet les élèves internes et
externes dès les classes élémentaires jus-
qu'à celles des sections B. C. D. du Bac-
calauréat.

Les jeunes filles uniquement externes
sont également admises.

S'adresser à la Direction pour tous dé-
tails concernant les inscriptions.

DIRECTION COLLEGE ARMENIEN

26, Rue Troyon — 92310 Sèvres

Tél. : 534-68-28

ՍԱՄՈՒԵԼ-ՄՈՒՐԱՆԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, Յունիս 22 ուսումնական
տարւոյն փակման օր:

Ժամը 13-30ին ճաշ վարժարանի
մէջ, պատրաստուած Ծնողական
Միութեան տիկիներէն: Ժամը
16-30ին մրցանակաբաշխութիւն թա-
տերասրահին մէջ: Հրաւիրուած է
հայ հասարակութիւնը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Պաշ Անէիւ —
Պուա — Քոլոմպի Մասնաճիւղին տարե-
կան Պարահանդէսը Հոկտեմբեր 11ին:

Imprimé sur les presses du Journal «Ha ratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

OPTIMA Tours ARMÉNIE 1980

A PARTIR DE 2850 FR. (tout compris)

prochains départs :

20 JUIN AU 3 JUILLET 80

26 JUILLET AU 9 AOUT

CET ÉTÉ... 3 VOYAGES CULTURELS

— DU 15 AU 30 AOUT — (Moscou, Erévan, Tbilissi, Leningrad)
accompagné par le Révérend Père ATHANASSE KESSEDIAN (Mekhitariste)

— DU 22 AOUT AU 5 SEPTEMBRE — avec la présentation tout au long
du voyage, historique et archéologique de M. HENRY-PAUL EYDOUX
(Conférencier — écrivain)

— DU 29 AOUT AU 14 SEPTEMBRE — « Musique en Arménie — sur
les pas de Komitas », conseiller musical ALEXANDRE SIRANOSSIAN
(chef d'orchestre)

Cette année plusieurs départs par mois et TOUTE L'ANNEE
de 12, 14 et 16 jours.

demandez notre brochure détaillée

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

Sonia Coumryantz

OPTIMA Tours

75003 PARIS

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agréée INTOURIST)

Telex : 211 324 F.

Fonds A.R.A.M

sevan voyages-lyon

saberatours - paris

VOUS PROPOSENT

ARMENIE - 12 JOURS

Du 01 au 12 Septembre

Du 26 Décembre au 08 Janvier 1981

ARMENIE - 16 JOURS

Du 27 Juin au 12 Juillet

Du 15 au 30 Août

Du 22 Septembre au 07 Octobre

Circuit Caucase (Moscou, Erévan, Tbilissi et Leningrad)

Du 15 au 30 Août

Du 22 Septembre au 12 Octobre

DEPARTS PAR AVION DE LYON -- MARSEILLE -- PARIS

Renseignements et inscriptions :

ALYON

sevan voyages

SARKISSIAN Varoujar.

50, cours de la Liberté

69003 LYON

Tél. (78) 60 13 66

A PARIS

saberatours

BAGHDASSARIAN Levon

3, rue de l'Arrivée

Imm. CIT 7° étage

75015 PARIS

Tél. 538 67 47

ՊԱՔԱԼՈՐԷԱ - 1980

ՕՐՈՒՆ

ԴԵՊՔԵՐԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՎԵՇԱԺՈՂՈՎԷՆ ԵՏՔ՝
ՊԱԿ-Ը ՇԱՏ ԳՈՂ ԶԷ,
ԻՍՐԱՅԷԼ ՇԱՏ ԴԺԳՈՂ Է

Սկզբից այն տպաւորութիւնը կար թէ միացեալ յայտարարութեան մը յաջողութիւնն իսկ ցոյց կուտայ թէ երբ Եւրոպայում, կրնայ մէկ ճակատ ներկայացնել ու փաստել իր անկախութիւնը: Բայց եւ այնպէս այդ յայտարարութիւնը այնքան անկախութեան փաստ մը չի ցուցարեբեր ըստ ուրիշներու, մասնաւորաբար համայնապար ճակատին, որ իւր մանրիթէի մէջ կը շեշտէ արդէն թէ Վենետիկի վեհաժողովը ամերիկեան ազդեցութեան տակ էր: Եւրաթ օր, Քաթիտիւն տը Փարիս ամէնէն յոռետեան էր փարիզեան մամուլին, քանի կը խորադրէր « Վենետիկի մեծ կորսնցողութիւնը »: Ժիւլէն է որ Ֆրանսայի Նախագահը ինք ալ կը խոստովանէր « ամերիկեան ճնշումները »:

Ի՞նչ է, ի վերջոյ այս ժողովին արդիւնքը: Եւրոպայի ինքնիշխանութիւնը կը շեշտէ, ինչ կը վերաբերի Մերձաւոր Արեւելքի շրջանին: « Ժամը եկած է քաջալերելու ճանաչումը եւ գործադրութիւնը ընդհանրական ձեւով ընդունուած միջազգային հաւաքականութեան կողմէ, երկու սկզբունքներու՝ դոյութեան իրաւունքը եւ շրջանի բոլոր Պետութեանց, մէջն ըլլալով Իսրայէլ, ապահովութիւնը եւ արդարութիւնը բոլոր ժողովուրդներուն համար, ինչ որ կը նշանակէ Պաղեստինցի ժողովուրդի արդար իրաւունքներու ճանաչումը »:

Եւրոպայի ինքնիշխանութիւնը կը շեշտէ մասնակցի բոլոր բանակցութեանց, տրամադրի են նաեւ դրական ձեւով եւրոպայական տեղւոյն վրայ հաւանական լուծում մը, ինչ որ ներթափանցելու կուտայ թէ ի հարկին դօրը կը զրկեն: Այս երկու կէտերը, ամէն պարագայի մէջ, առաջին անգամն է որ կը յիշուին Եւրոպացիներու կողմէ: Խորքին մէջ Եւրոպայի ուզածն այն է որ թէ՛ ճանչցուի Իսրայէլը Պաղեստինցիներու կողմէ եւ թէ Իսրայէլը ընդունի Պաղեստինցիներու ինքնորոշման իրաւունքը:

Ամէն պարագայի մէջ եթէ ՊԱԿ « քաջալերական բայց ոչ դժգոյցեցիչ » կը նկատէ յայտարարութիւնը, Պեկին ուղղակի « Միւնիխ » մը կ'որակէ զայն եւ բուն դժգոհութիւնը կը յայտնէ: Իսրայէլի նախարարապետին համար՝ անձնատուութիւն է շանքաժին եւ բռնատիրութեան առջեւ: Մէկ կէտի շուրջ թէ եւ Իսրայէլ եւ ՊԱԿ համաձայն են, այն է որ երկուքն ալ մեծ կարեւորութիւն չունեն Եւրոպական յայտարարութեան:

Եւրոպացիք այս անգամ նախընտրեցին ուրիշներուն գործերով զբաղիլ եւ մէկ ըլլալ:

Հակառակ այս բոլոր նախազգուշութիւններուն, պատահած են ու կը պատահին սխալներ նիւթերու պարունակութեան մէջ: Նոյնպէս բովանդակութեան տարածման համար. երբեմն ճիշդ, բայց նաեւ երբեմն ալ երեւակայական շուրջներ:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻՉ <=> ՀԵՐՆԵՐ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնիքէս Յունիս 5 10)

« ՍԵՒԱԿԱՒԱՆ »

Հայաստանի արեւելեան նախապէս մեռեալ տախտակը վերածուած է արդաւանդ հակայ հովիտի մը: Երկու հար հեկտար ոչ պիտանի հող ստացած են կեանք ու կանաչութիւն: Հոն ստեղծուած է մասնագիտական պտուղի եւ բանջարեղէնի պեղտական տնտեսութիւնը: « Սեւակաւան »: Ընթացիկ հնգամեակի տարիներուն Հայաստանի քարտէսին վերայ յայտնուած է աւելի քան 42 հարար հեկտար տարածութեամբ ուղտախ մը: Հոն, ուր դեռ վերջերս միայն ուղտափուշը կ'աճէր, ներկայիս հացահատիկի, միրգի, բանջարեղէնի առատ բերքեր կը ստացուին: Հայաստանի կառավարու թիւնը այդ նպատակին յատկացուցած է 390 միլիոն ռուբլի: Լայն չափանիշով կը կատարուի հողերու ոռոգումը:

Հողերու ջրամատակարարումը բարելաւելու համար ստեղծուած են Ապարանի, Կառնուտի, Մանթաշի, Ագատի, Տաւուշի ջրամբարները, ինչպէս եւ աւելի քան 30 փոքր ջրամբարներ՝ տարածուած բոլոր շրջաններուն մէջ: Դէպի կիսանապատներ եւ սարահարթեր հասած ջուրը կերպարանափոխած է Հանրապետութեան դէմքը: Ներկայիս սկսած է 16 նոր ջրամբարներու կառուցումը, ուր պիտի կուտակուի ընդհանուր առումով, մօտաւորապէս մէկ միլիարդ խորանարդ մեթր ջուր: Ասոնց մաս կը կազմեն Հախումի, Հոկտեմբերեանի, Արշալոյսի, Միասնիկեանի ջրամբարները: Այս ծրագրի իրագործումը հնարաւորութիւն պիտի տայ կուտակելու եւ օգտագործելու երկուքու:

կողմ դնել, առ այժմ իրենց գործերը, որոնց շուրջ համաձայն չեն: Ծանօթ է որ ամէն ոք աւելի լաւ գիտէ թէ միւսը ինչ պէտք է ընէ քան ինք, ինչ որ արդէն նկատել կուտայ Միշէլ Քասթ, Եւրաթ իրիկուան Մոմտի տոմսին մէջ՝ « Եթէ բոլոր երկիրները յանկարծ որոշէին իրենց բուն գործերով չզբաղիլ այլ դրացիներ գործերը մատակարարել, ամէն ինչ շատ աւելի պարզ կ'ըլլար »:

Արդարեւ, ներքին ճակատին վրայ տարակարծութիւնները կը մնան եւ կը թուի թէ նոյնիսկ Եւրոպայի համաձայն չէ ժիւղար տիւսթէնի հետ, ոչ՝ դիւղատընտեսական հարցերու շուրջ, ոչ ալ Եւրոպայի ընդլայնման դէմ:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ հինգ երիտասարդներ մեռած են եւ 15 ուրիշներ վիրաւորուած բախումներու ընթացքին, որոնք տեղի ունեցած են Իդմիր երբ ուսանողները կը բողոքէին կրթական նոր գործիւն դէմ: Անգարայի մէջ ալ 180 երիտասարդ ձերբակալուած է: Ասոնք ալ կը բողոքէին բարձրագոյն կրթական սխալներին անհաւասարութեանց դէմ:

ՄԱՆԻ 24 ԺԱՄԵՐՈՒՆ անակնկալ յաղթական մը մէջտեղ ելաւ, երբ փոքր արհեստաւորի մը Ռոնտոյի կողքը պարտութեան մատնել Փոքրը...

ՅՈՒՆԻՍ ՄԵԿԻՆ, մեթրօ եւ հանրապետական պիտի սղեն, տոմսը՝ 17 առ հարիւր, նարնջագոյն քառքը՝ 20 առ հարիւր: Էսանք արդէն սղեց լիթրը՝ երեք ոսկերիմ:

կէս անգամ աւելի ջուր, քան ամէն Սեւանայ լիճէն պակասածը:

X

ՀԱՅ ՇԱՐՔՈՒՄԻՆԵՍԱԳԷՏԵՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՅԻՆ ՏԱՇՔԵՆԴԻ ՇԱՐՔԱՆԿԱՐԻ ՓԱՌԱՏՈՒՆ

Տաշքենդի (Ուզբեկիստան) մէջ սկսած է Ասիոյ, Աֆրիկէի, Լատին Ամերիկայի երկիրներու միջազգային շարժականարի փառատօնը, որուն կը մասնակցին նաեւ Հայ շարժարուեստագէտները, « Հայ - Ֆիլմ » արուեստանոցի նկարահանած « Ապրեցէք երկար » ժապաւէնով, որուն բեմադրին է Ֆրունզէ Դովլաթեան: Հայ բեմադրիչ Տաշքենդի դաջած է շարժանկարին գլխաւոր դերակատարներու՝ Արմէն Զիգարիսեանի եւ Խորէն Աբրահամեանի հետ: Փառատօնին կը մասնակցին 73 երկիրներու շարժարուեստագէտները, ինչպէս նաեւ ՄԱԿը, Իւնեսքօն, Պաղեստինի Ազատագրական կազմակերպութիւնը:

ՏԵՐՈՒՆԻ.

ՊԱՐԳԵՆՈՒԶԻ

ՕՐՁԱ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Զորեքաթի, Յունիս 11ին, Իվրիի հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր, իր մահկանացուն կընթած է Պարգեւուհի Օրֆա, բազմաշնորհ մտաւորական կին մը, որ ամբողջ կեանքը խորապէս տպաւորուած մնացած է 1915ի արհաւիրքի սարսափի տեսարաններէն, զորս տեսած էին իր մանկական աչքերը:

Արգարեւ, ողբացեալ ծնած էր Ուրֆա, 1908ին, ականատես եղած էր հերոսամարտին բայց աքսորի, տեղահանութեան ու ջարդերու վայրագութիւնները ազդած էին իր մանկական հոգիին վրայ: Ողբեգրուած միւլտասարաֆին կողմէ, ջանք թափուած է զինքը բուն իսլամական բայց կրքած է որանոց մտնելով ազատիլ: Անցած է Պոլիս, հոս անգամ մը եւս իսլամացումէ փրկուած է շնորհիւ ողբացեալ Առաքել Չաքրեանի: Յետագային անցած է Ֆրանսա: 1942ին ամուսնացած է գրող Արամ Պետրոսեանի հետ:

Պարգեւուհի Օրֆա բազմաթիւ շնորհներով օժտուած կին մըն էր, արուեստադիրտուհի մը աւելի ճիշդ, որ գրելը, վրձնը, ասեղը հաւասարապէս գործածած է իր կեանքի ընթացքին, նաեւ շնորհալի պարուհի էր: Ունի հայերէն թէ ֆրանսերէն հաստարակութիւններ Ռեֆիլ, Տէր կեցո՛ղ՝ զու գէպս, Յոյս Խոյս, Արմենուշ: Աշխատակցած է Հայ մամուլին: Արամ Պետրոսեան, 1976ին գրի առած է տարաբախտ Պարգեւուհիին կեանքը՝ Լը ռուման տ'իւն ֆալէն պլէս խորագրով, կցելով նաեւ քերթուածներ ողբացեալին, որու փափաքին համաձայն, մարմնիւր կը փոխադրուի Հայաստան, Արտաշատի մէկ գիւղական գերեզմանատունը դառնելու համար իր վերջին հանգիստը:

Մեր ցաւակցութիւնները Արամ Պետրոսեանի:

Ի՞նչ Պէ՛տք է Սպասուղ Ա. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ Ու Անկէ Ետք

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ ԻՆԾԻ ՀԱՄԱՐ — 17 ՅՈՒՆԻՍ 1940 — O

Այս օրերու շատ կը խօսուի ու կը գրուի Բ. Համաշխարհային Պատերազմին մասին, իսկ պատկերասրահներով Ա. կա — յանէն Ա. Ամուռու կը նկարագրէ ու կը պատմէ այդ « օղբերգական դարուն »ը, կարելի մանրամասնութեամբ։ Եւ ալ ու — զեցի գրի առնել այս տողերը, որպէս վերապրող մը այդ եղերական կեանքին եւ իրատես այդ բոլորին, օգտուելով օրը օրին դրամած յուշերէս։ Եւս գիտեմ սա — կայն, թէ ո՞րքան պիտի հետաքրքրէ « Յառաջ » ընթերցողները։

Հազարաւոր հայորդիներու պէս, եւ — թարկուեցաւ զօրակոչի, հայրենազուրկ օտարականներու յատուկ 1928ի օրէնքի տրամադրութեան համաձայն եւ 1939 Օ — դրոստո 27ին մաս կազմեցի 131րդ հե — տեսակ բանակին, որուն կեդրոնը Օրէշան — կը գտնուի, ու քանի մը ամիս վարժու — լէ յետոյ զինուորական կեանքին ու զի — նավարժութեան, Գեղեմեքեանի ի վեր — զիւր ընտան հնգ, Պիլիկէն եւ Տրու — զընէն զինուորական մաս, Հոնոսի ամ — րոցներուն մէջ, որպէս շարունակութիւնը Մաթինո պաշտպանողական գիծին։

Մեր այս « տարօրինակ պատերազմ »ը կը շարունակուէր անձկալի սպասումով եւ երբեմնակի փոքրիկ բախումներով՝ մեր զինուորական ուժերուն հետ, մինչեւ այն օրը երբ Գերմանացիները յարձակեցան Նոլանտայի վրայ, գրաւե — ցին Պիլիկէն եւ կոնքները սկսան ֆրան — սական հողին վրայ։ Գիտէիք թէ ոչ — նպատակաւոր պայմաններու մէջ կը դրո — նուէինք, քանի որ մեծ քանի շտապեց — մեր զինուորական ամենազօրեղ ամրոցը եւ մենք ալ պարզ գէնքերով, պիտի չկա — րենային զինազրկ վերմանական թան — քերուն եւ զանազան օդանավներուն։ Զօ — րավար Կամիլն պաշտօնադրուած է եւ զօրավար Վեկան որպէս ընդհ. Սպարա — պետ կը հրամայէ մեզի « զինանալ տաս — նըհինգ օր եւս, ու վերջուած ենք »։

Յունիս 13 — իրապէս շարագուշակ թուական մը. շուտով մեր զինուորը լքե — լու եւ անմիջապէս մեկնելու հրաման կը տրուի, ու մենք իրիկուան ժամը 7ին համաձայն կ'ըլլենք զեպի անմանթը. կէս — զիններն կ'անցնին Պիլիկէն եւ առա — ւօտուն կը հասնին Վիլիշէմ. մեր այս տեղափոխութիւնը, պարզ ռազմադիրտ — կան նահանջ մըն է եղեր...։

Յունիս 15 — Գիշերը համաձայն կ'ըլլենք այս նահանջը երկար ու յոգնեցուցիչ է, կը խնդրեմ տեղակալէս որպէսզի եւս ալ զոմարտակի կառքերուն հետեւեմ, որ — պէս դերձակ եւ մաս կազմող « Սէքսիոն տը Գոմանտըման »ին, ու գոնէ գէնքս

ցով զբաղել ուղող մարդոցմէ կ'անկալ — ուի նուազագոյնը, որ յարգանք ցուցա — բերեն Հայ Լեզուին հանդէպ (*)։

(Շար. 1)

(*) Թուեմք այդ սխալներէն մ'անմ' օ — րինակի համար...։

Բանաձեւի 11րդ պարբերութեան մէջ կ'ըսուի. « Նախ միջոցները։ Որ կը նը — շանակէ նիւթական — տնտեսական ուժ, կազմակերպուած եւ կեդրոնացեալ աշ — խատանք եւ կեդրոնացեալ ուժ, որ կը ներկայացնէ ամբողջ Հայութիւնը »։ Այս նախադասութեան մէջ մէկ « կը » աւելորդ է, այդ ալ երկրորդն է անշուշտ։ Ասկէ զատ, պարբերութեան գաղափարը աւել — լի գեղեցիկ անով արտայայտուած պի — տի ըլլար, եթէ մէկ « որ » պակաս գոր — ծածուած ըլլար։ Նոյն մտահոգութեամբ կարելի էր խառնափն « կեդրոնացեալ » եւ « ուժ » բառերու կրկնութենէն, պահելով համապատասխան շեշտը, որ, ըստ երեւոյ — թիս, Համագումարը ուզած է դնել « կեդ — րոնացում »ի եւ « ուժ »ի գաղափարներուն վրայ, ինչ որ իր բացարձակ իրաւունքն է, անշուշտ։

Մէկ պարբերութիւն անդին (12րդ), կը խօսուի Համագումարի մեկնակէտին մա — սին, որ, ինչպէս կը տեսնուի, մէկ « ե »ով մէկ ալ « ե »ով կը գրուի, եւ ոչ թէ երկու « ե »ով, ինչպէս գծալիստաբար սպրդած է հոն։ Նոյն պարբերութեան մէջ կ'ըսուի, թէ Համագումարը առած է որոշումներ, « որոնք մէկ մասը կը կազմեն (անոր) ան —

վրան կարենամ դնել ու թեթեւալ ա — տօնեց, ու եւս կը շարունակեմ ձառքս, կառքին անհետնորուն հետ, հեւ ի հեւ քա — լելով, քրտինքը ճակտիս։

Յունիս 16 — Կը հասնին Գուգուհայի ու կը հանդէպեմ բարի եւ անքիւ Աղաւ — ցի ընտանիքի մը յարգանքներն մէջ, որոնք մեզի կուտան թարմ կաթ եւ սուրճ. կու — տենք ախորժակով ու շնորհակալու — թեամբ։ Տխուր եւս խեղճեցը, մասնա — լիկնեց զաւակին մասին, որ զինուոր է, եւ չեն գիտեր թէ ո՞րք է եւ ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուի հիմա։

Յունիս 17 — Գիշերը կը շարունակուի մեր անհատնում ճամբան ու կը հասնին « Սպըրթալաք »՝ արշալոյսին. կը հանդ — չինք ու կը քնանանք յարգանքներու մէջ ոտքերս ուռած են եւ վերադարձաւ։ Հրաման կը ստանանք ձգել ամէն բան ու պահել միայն մեր զինքերն ու մա — քերը, կը ստանանք նաեւ ըջիկ մը պար — նաւորում։ Սովորականին պէս կառքով կը պատրաստուին ճամբայ Ելլելու, ժա — մը իրիկուան 5 է, եւ ես քանի մը ընկեր — ներով կը հետեւեմ « մոտիկ »ին եւ « ուղանի »ին, զինուորական մեր շրջան խոհանոցին։

Հազիւ գիւղէն դուրս ելած ենք, կէ — մանամ աւաղ ենթաստայ Պառանձ — ձայնը, որով զիս կը կանչէ։ « Եւ եկող տեղակալին հրամանն է » ըսելով։ Գիշ — հանքով կը վերադառնամ ու կը խնդրեմ տեղակալէս, որ թոյլատրէ ու կրկին կառքերուն հետեւեմ, բայց ան, անպա — մը եւս մերժեց ըսելով՝ « Երկու ժամ վա — ջը զինուորական քամիներով կարելի պիտի ըլլայ նահանջել, այդ իսկ պա — ճառաւ է որ քեզ կանչեցի, միայնաւ հա — մար դոմարտակին »։

Եւ իրաւամբ ժամը 7ին, երբ կը պա — րաստուէինք ճամբայ Ելլել, հեռուէն լսե — լի եղաւ ահաւոր ռազմական ձայն մը, տարակոյս չկար որ լրեստուած էինք Խուճապահար վար կը ցատկենք կառք — քէն ու ծառերուն տակ կը պահուէինք, խորհելով որ այդ զօրակոչները կըս — ըլլայ մեր կառքերն ու մեր տղանք, քա — նի կը տեսնենք 9-10 օդանավներու վար — ձէքն ու կեդրոնացումը։

Անձկութեան ու սարսափի մէջ, կէ — ժամ վերջ, օդանավներ իրենց անքիւ ու ռազմական ձայնով լրացուցած, զանա — կոտուեցան ու մենք ժամը 9ին, լեցու — ցանք իրիկն կառքերուն մէջ, ու կամաք — կամաք, զգուշութեամբ, շարժեցանք։

Ո՛հ, տառ, տասնհինգ քիլոմէթր հե — ոու Օպըրթալաքէն սկսած, ինչ որ ան սայ, անկարագրելի է ու զարհուրելի կայարանը կործանած, ճամբաները քա — րուքանք եղած, մարդկային անմեղ որ — հեր փոսերուն մէջ, ճամբուն վրայ ձիւր — շարք — շարք զնդակահարուած, զեպի — փոռած անկեղծան, շրջած կառքեր ու կոտորած ամենուրեք։ Գամիտիկը ի — յառաջանայ դժուարութեամբ եւ զրո — շութեամբ, ու այս ընդհանուր կոտոր —

միջական յառաջդրանքներուն։ Ասանկ — բառ չկայ հայերէնի մէջ։ Կան՝ յառա — ջադէմ, յառաջամարտիկ, յառաջապա — ալ ինքնօրինակ բառեր, որոնք գործ — ծախքով անտեղի պիտի ըլլար անշուշտ, եւս։ Բայց « յառաջադրանք » չկայ։ Մի — կարծիքով, « առաջադրանք » ըլլալ — եմ Համագումարին առածները։

13րդ պարբերութիւնը, որ Համագո — րին առաջադրանքները կը բանաձեւէ, կ'սկսի սա տողերով. « Կայացնել յարգ — նաւար մը, որ կը յաւանք որ իրականա — րէն Սփիւրհայութեան միաձայնութեամբ — թիւնը այս նուիրական գործին շուրջ — Հո՛ս ալ մէկ « որ » աւելորդ է, այն — քիւրորդն է անշուշտ։ « Սփիւրհայու — րեանք » Սփիւրհայութեան տեղ գոր — ծածուած է անտարակոյս։

Վերջին օրինակ մը եւս ու այդքան։ Համագումարի 5րդ առաջադրանքն է « կազմել մասնագէտներու յանձնարար — մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ մա — կի եւ պատրաստել սահմանադրութիւն — մը... »։ « Սահմանադրութիւն » բառը տե — ղին չէ։ Սահմանադրութիւնը, ինչպէս զիս — կանգնեցիք պատրաստել մէկ կարելի է տեսնել որեւէ բառարանի մէջ, պետութեան մը հիմնական օրէնքն է, որ պետութեան մը կառավարական ու կ'սահմանէ անոր հասարակական ու քաղաքական կանոնները, ընդհանուր — տեմը, եւայլն, եւայլն։ Մասնագէտներ — րուն պատրաստելիք կանոնները, ընդ — կամ, առաւելագոյն պարագային, ծրար — գիր — կանոնագիր մը ըլլալու է, ինչ որ — որիւէ լուրջ կազմակերպութեան անդա — ժեշտ է անտարադ։

Յառաջիկայ Սեպտեմբերին, Նիւ Եորքի « Փէյ Պոյ Բլադ » կոչուած վարկին մէջ տեղի պիտի ունենայ « Ա. Հայկական Հա — մագումար »ի երկրորդ հաւաքոյթը, որ, ըստ առաջինին տուած որոշումներուն, հանդիսանալու է « Հիմնադիր ժողովը » քաղաքական նոր շարժումի մը։

« Յառաջ »ի ընթերցողները կը յիշեն թերեւս, որ անցեալ Սեպտեմբերի սկիզ — բը Փարիզի « Նիքթո » պանդոկին մէջ գումարուեցաւ « Ա. Հայկական Համա — դումար »ը։ Այս համագումարէն մօտ հինգ ամիս ետք մամուլին բաժնուեցաւ « Հազարաւոր հայորդիներ թիւ 2 — Ա. Հայ — կական Համագումարի Բանաձեւ » խո — րագրով ձեռագրի մը լուսատիպ պատ — ձէնը։

Ա. Համագումարի աշխատանքներուն մասին շատ գրուեցաւ սփռուած հա — մուլին մէջ։ Զանազան պատճառներով, կուսակցական կապեր ունեցող թերթեր չկարեւորին անդրադառնալ երեւոյթի մը, որ կրնայ ապագային նոր շարժումի մը ստեղծման առաջնորդել։ Արդարեւ, նոր մրցակիցի մը ծնունդը շատ հաճելի բան մը ըլլալու չէ գոյութիւն ունեցող կա — մակերպութիւններուն համար, մանաւանդ երբ այս « նոր »ը կը յաւանքի միւսներէն ուր շարժում մը ըլլալ ու յաջողիկ հոն՝ ուր անոնք ձախողած են։ Ասկէ զատ, Նիքթո պանդոկի հաւաքին անունն իսկ զբոլորէ հով մը ունենալու է գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններուն հա — մար։ « Ա. Հայկական Համագումար »... Ի՞նչ կը նշանակէ սա, ասկէ առաջ հայ — կական համագումարներ չ'են գումար — ուած, թէ այդ համագումարներուն հայ — կականութիւնն է, որ խնդրոյ առար — կայ է։

Որո՛հ. Հայաստանն ալ ժխտական — սպասողական գիւրք մը որդեգրած ըլլալ կը թուի։ Հասկնալի է. հազիւ լեզու գտած էր ան սփռուած հայ բոլոր կուսակցու — թիւներուն հետ, հա՛նա նոր մը բուսնելու յաւակնութիւններ ցոյց կուտայ։

Հետաքրքրական է նաեւ գիտել զերբը՝ վերջին հինգ — վեց տարիներուն ծնած եւ իրատեսութեան շարժումներուն։ Այս շարժումները, որոնց հասարակ յայտա — բարը իրենց ընդգրկութիւնն է գոյու — թիւն ունեցող կուսակցութիւններուն, եւ — րեք խմբաւորումներու պէտք է բաժնել։ Առաջին խումբին մօտ — ձախակողմեան շարժումներ — միայն կասկած (նուազա — գոյնը ըսելու համար) կրնար յարուցա — նել համագումար մը, որ Փարիզի ամե — նաջեղ պանդոկներէն մէկուն սրահն — րուն մէջ տեղի կ'ունենայ, քոֆէյի կը կազմակերպէ, ալ ու ձայն օգնականին տոմսեր կը բաժնէ մասնակից ուսանող — ներուն եւ մանաւանդ, որուն ամենապա — րար հոգը Ամերիկան կը թուի ըլլալ։ Նոյն այս պատճառները, հակառակ աղ — զեցութիւն ունեցած են, ըստ երեւոյթին, երկրորդ խումբի մը շարժումներուն մօտ, նամանաւանդ որ համագումարը « միաս — նականութեան » լուրջը ընտրած էր իրեն կարգախօս։ Երրորդ խմբաւորու — մին պատկանող շարժումները, որոնցմէ ոմանք անիշխանական կարելի է որակել, « թշնամի թշնամի բարեկամ » է տրամաբանութեամբ մօտենալով պատա — հածին, դրական — վերապահութեամբ զի — մաւորեցին զայն։

Այս ամէնը շատ բարի։ Հիմա սակայն լրագրական պարզ հարց մը կայ. համագումար մը տեղի ունե — ցաւ, որուն « Յառաջ » անդրադարձաւ օրին։ Այս համագումարը բանաձեւ մը հրատարակած է ու « Հիմնադիր ժողովը » մը կ'ուզէ գոյացնել քանի մը ամիսէն Ատլանտիկային միւս կողմը։ Այդ ժողո — վէն կրնայ շարժում մը ծնիլ։ Լրագրողին պարտականութիւնն է ընթերցողը տեղ — եակ պահել։ Ասկէ զատ, ընթերցողը ի — բաւումը ունի հարց տալու, թէ ի՞նչ է սա մարդոց (իմա՝ համագումարը կազ — մակերպողներուն) ուզածը, ի՞նչ կ'ընեն հիմա, ինչո՞ւ նոր շարժում մը կ'ուզեն ստեղծել, ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ շարժու — մին գաղափարախօսութիւնը, որո՞նք եւ ն

անոր յաջողելու կամ ձախողելու հնարա — ւորութիւնները, եւայլն, եւայլն։ Ներկայ յօդուածին նպատակը, այս հարցումնե — րուն « լրագրական » պատասխան մը տալու փորձ մըն է։

Սկսինք տեղեկատուական բաժինէն։
« Փէյ Պոյ Բլադ »ի Համագումարի պատրաստութեան լծումը է այսօր Գոր — ծադիր Մարմին մը։ Ըստ Ա. Համագո — մարի որոշումներուն, այս Գործադիր Մարմինը բաղկանալու էր 15 հոգիներէ։ Տարբեր եղած է սակայն կազմակերպիչ անդամներու որոշումը։ Անոնք 7 հոգի — նոց Գործադիր Մարմին մը կազմած են։ Այդ 7 անդամներէն երեքը՝ Պատուելի Գառնուզեան, Գեորգ Աճէմեան եւ Մը — կըրտի Պուլտուքեան, մաս կը կազմէին արդէն նախորդ Գործադիր Մարմինն։ Ա — սոնց վրայ աւելցուած են Կարապետ Է — նիզեան (Զուրաբեկայէն), Արթուր Հեյ — վաճեան եւ Ռէշտոն Գասպարեան (եր — կուքն ալ Նիւ Եորքէն)։ Եօթներորդ ան — գամը՝ Պրիւսէյն, մերժած է իրեն կա — տարուած առաջարկը։

Կ'ըսուի թէ Գ. Մարմինը որոշած է, որ յաջորդ հանդիպումին 100 հոգի քը — լէի իրաւունք պիտի ունենայ։ 50 քուէ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկա — ներէն եկող պատուիրակներուն, 23 քուէի իրաւունք՝ Եւրոպայի ներկայացուցիչնե — րուն ու 25 քուէ ալ՝ Միջին Արեւելքէն եկողներուն։ Մեզի ծանօթ չէ, թէ ի՞նչ ձեւով պիտի որոշուի « պատուիրակներ » — ու ցանկը։ Ընտրութիւններու հիման վրայ թէ նշանակուի։

Ամենայն դէպս, կ'արժէ դիտել, որ քուէներու այս բաժանումը կը համապա — տասխանէ Գործադիր Մարմնի վեց ան — գամներուն (Եօթներորդին աթոռը ցարդ պարապ է) աշխարհագրական բաժանու — մին. երկու հոգի Պէյրուսէն (Աճէմեան եւ Պուլտուքեան), երկու հոգի Զուր — ցեկայէն (Գառնուզեան եւ Էնիզեան), երկու հոգի ալ Նիւ Եորքէն (Հեյվաճեան եւ Գասպարեան)։ Այս գումարեան մէջ, նկատի առնելով մանաւանդ, որ յստակ չէ պատուիրակներու ցանկի պատրաս — տութեան եղանակը, կարելի է մտածել, որ վերջին երկուքը անուրանալի առա — լելութիւն մը ունին բաղդատմամբ միւս չորսին։

Եթէ անշուշտ, վերեւ նշուած սխեման անփոփոխ ձեւով կ'իրարկուի, ինչ որ ան — հաւանական կը թուի, քանի, ըստ մեր տեղեկութիւններուն, որոշ ընդգրկութիւն մը տակաւ կը զարգանայ, մանաւանդ անցեալ Սեպտեմբերի Համագումարին մասնակցող այն տարրերուն մօտ, որոնք նախանձախնդիր են Ժողովրդավարական սկզբունքները պահպանելու. նուազագոյն ձեւ մը, ըստ իրենց, գոյութիւն ունե — ցող կազմակերպութիւններէ զանազան — ունելու...։

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄ Ա. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՆԱԶ ԵՒԻՆ

Գործադիր Մարմնի աշխատանքը, ինչ — պէս նաեւ յառաջիկայ Համագումարը, սկզբունքով կը հիմնուին այն բանաձեւին վրայ, որ Ա. Համագումարը որդեգրեց անցեալ Սեպտեմբերին, Նիքթո պանդո — կին մէջ։ Ասկէ զատ, բանաձեւը միակ տեղի է ցարդ, ուր անցուած ձեւով կա — րելի է գտնել այն գաղափարները, որոնք, առ այժմ գոնէ, գերակաուցային հիմ — քը կը կազմեն ձեւաւորող նոր շարժու — մին։ Ահա թէ ինչո՞ւ կարեւոր կը թուի վերլուծել այդ բանաձեւի բովանդա — կութիւնը։

Այս գործին ձեւաւորելէ առաջ, ան — հրաժեշտ է սակայն ընդդէմ, որ վերո — յիշեալ բանաձեւը մէկէ աւելի սխալներ կը պարունակէ, ըլլալ լեզուական, ըլ — լալ ուղղագրական գետնի վրայ։ Ահա — րաժեշտ՝ նախ ի խնդիր Արեւմտահայե — րէնի պաշտպանութեան, որուն վարած է (տակաւի՞ն) Սփիւրհայ Մամուլի կա — րեւոր մէկ մասը։ Երկրորդ՝ որովհետեւ Սփիւրհայութեան գոյատեւման հար —

ՇՆՈՐՀԱՎԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Խ. Թորոսյան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսյան եւ զաւակները՝ Շաւարշ եւ Վահէ ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ՛ զբար ջաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգակա-նին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՐՈՍՅԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՆՈՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Տիկ. Արփինէ Տէրաշէրեան եւ զաւակը՝ Արամ, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Տէրաշէրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Կարօ Տէրաշէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Միշէլ Թէրզեան եւ զաւակները եւ համայն ազգականական պարագաները, հոգեհանգիստ կատարել կուտան՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՏԵՐՏԵՐԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարեկիցին առթիւ, Կիրակի, Յունիս 22ին, Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին:

Ի զիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

UGAB - JEUNES

Soirée de Gala

de la Tour Maine - Montparnasse
A 233 mètres d'altitude au 56e étage
pour une nouvelle perspective

Le Samedi 21 Juin

à partir de 21 h. 30

Bal Animé par l'Orchestre
«GAIDZAGS»

Buffet de Spécialités Arméniennes
Participation Aux Frais: 120 F.

—X—

Soirée de
Chants Arméniens

par

KEVORK YANBEKIAN
ET SA CHORALE

Vendredi 20 Juin, à 20 h. 45

Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

avec la participation de

de ASTRIC DEDEYAN (soprano)
au piano: FRANÇOISE COUDRAY

Billets en vente.—

chez Chirag et à la Librairie Pa-
louyan (Rue de Trévise).

ՇՆՈՐՀԱՎԱԼԻՔ

Վալանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկիկ եկեղեցւոյ պայծառութեան, ողբ. Տիկին Զարուհի Գորեսեանի թաղման առթիւ. — Տէր եւ Տիկ. Արշաւիր Ալաշուհեան 50 Փ., Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Գորեսեան 200 Փր.:

×

Կապ. Խաչի Վալանի մասնաճիւղը, Համբարձման տօնին առթիւ ստացած է հետեւեալ նուէրները, որոնց համար շնորհակալութիւն կը յայտնէ. —

Տիկ. Գասեան Մարինէ 200 Փր., ընկ. Արթուրեան Աննա, ընկերուհի Կոզիկ — Կարեան Փերուզ 100ական, Ինկիրիզեան Նեկոստ, Օհանեան Ժողէֆին, Խաչիկեան Անոյշ, Առաքելեան Սիւլա, Տիկին Էմար, Տիկ. Յակոբեան, Տիկ. Էմիլիան, Օր. Արթուրեան Ազանի 50ական, Տիկին Արուսեան, Տիկ. Զաֆարեան, ընկ. Նազարեան Զարուհի, Սարգիսեան Լուսին, Էմիլիան Մարի, Պալմիրեան Լուսին, Գրիգորեան Նուէր, Ինկերուհի մը, Մարի Քէօզիկեան, Գոհարիկ Յովսէփեան 30ական, Քէպապեան Մայրէնի, Թու-մայեան Արփի, Ալաշեան Էլիզապէթ 25-ական:

Ընկերուհի Մարգարեան Պայծառ, Մարի Թէֆիկեան, ոմն, Սահակեան քոյրեր, ընկ. Նաթանիլ Առաքելեան, ընկ. Ազնիւ Տօնիկեան, ոմն Ընկ. Սուր Պայրմեան: Մարի Յովսէփեան, ոմն, ընկ. Էլիւին Տօնիկեան 20ական, ընկ. Հայկանոյշ Առաքելեան, ոմն 10ական Փր.:

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Քիւրճեան իրենց մօրեղբոր որդւոյն մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 Փր., իսկ Պր. Նշան Թէպոյեան 50 Փր.:

« 3 Ա Ռ Ա Ջ »

ԲԱՐԴԱՆԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ժանթիւն Տիկին Ժաքլին Փաթ-Գրիգորեան իր մօր Տիկին Մարի Գրիգորեանի յիշատակին 500 Փր. կը նուիրէ « Յառաջ »-ին, որպէսզի ան դեռ երկար շա-րունակէ ու տեւէ «Հիներու» մեկնումէն ետք:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սարգիս Գոչեանի մահուան առթիւ, Մոմորանի Հանգստեան տան կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Ատրինէ Բարունակեան 100 Փր., Պ. Եղիկ Բարունակեան 150 Փր., Տիկ. Մարի Լատո 10 Փր. (ստանալ «Յառաջ»-ին):

LA CAPPADOCE

PRESENTE

3 GALAS EXCEPTIONNELS

A V E C

ONNIK DINKDJIAN

DE NEW - YORK

LES 26 - 27 - 28 JUIN

TOUS LES SOIRS

ORCHESTRE CAPPADOCE

MARTEN YORGANTZ

HARRIS LASKARIS

MINAS (vendredi - samedi)

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱՎԱԼԻՔ

Մարտիկ Ս. Սահակ — Մերուպ Մայր եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փ. ծ. ի. —

Հայկանոյշ Բարսեղեան (ծն. Մուրադեան) թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գուրգէն Արապեան ե. պ. 200, Հ. Բ. Բ. Մ. ի Տիկինաց Բաժնի դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկ. Տէր — Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկ. Ժ. Տառուրեան, այրի Տիկ. Մ. Տառուրեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Թորոսեան 50ա-կան ե. պ.: Յակոբ Նէվէճէրեանի քա-ռասունքի հոգեհանգիստին, իր ընտանիքը 100, Մ. Խաչեան 50: Հրանդ Խա-չեանի թաղման առթիւ Հ. Բ. Բ. Մ. ի Կանանց բաժնի դպրոցին 200, Մայր Եկեղ. Տիկինաց Միութիւնը դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկ. Թ. Պապանեան 100, Տիկ. Պալոյեան եւ Քէնաթեան ընտանիքները 50ական: Մարի Նազաչեանի (ծն. Աշըգեան) թաղման առթիւ Ա. Թումայեան 100, Գրիգոր Կոպանեան 50, Տիկ. Ս. Աճէմեան, Տիկ. Զ. Զաւուշեան, Պր. Յ. Տերոյեան 20ական, Տիկ. Մեղրոնեան 15: Դշխուհի Տէր-Գէորգեանի թաղման առ-թիւ Տէր եւ Տիկ. Թ. Պապանեան 200, Սահակ — Մերուպ երգչին 200, Բարա-դամեան ընտանիք 100, Դպրոցատէր Տիկ-նանց վարժարանի նախկին Սանուհիներ — րու Միութիւն Մ. Ե. Տ. Միութեան 100, Տէր եւ Տիկ. Մ. Ափրիկեան ե. պ. 80: Էրիք Էփրեանի քառասունքի հոգեհան-գիստին Տէր եւ Տիկ. Հ. Էփրեան 300: Հոփիսիմէ Փափազեանի հոգեհանգիստին Ա. Մարկոսեան 100: Էպրոն Պաղտատ — րեանի հոգեհանգիստին Տիկ. Քիւլպաթեան դպրոցին 50: Տիկ. Զ. Բարադամեան ե. պ. 100: Խաչատուր Խաճարեանի թաղ-ման առթիւ Համախարբերեցիներու Հայ-րենակց. Միութիւն 100, Տէր եւ Տիկ. Գամպարեան 50 դպրոցին, 50 Սահակ — Մերուպ երգչին, Տիկ. Գէորգեան ե. պ. 100, Պր. Ն. Օտապաչեան 100, Տէր եւ Տիկ. Տալոյեան 50, եւ 50 Սահակ — Մե-րուպ երգչին: Տէր եւ Տիկ. Տէրաշէրեան, Պր. Թիւօ, Պր. Ռ. Հերթիկեան, Պր. Արզումանեան 50ական:

OFFRE

Très grandes possibilités pour V.R.P. bien introduit pour diffuser, en actuali- sation, des robes jeunes, du sportswear, et des robes grandes tailles

Prix compétitifs

Téléphoner :

REGINE NOBLER

- 236. 55. 76 -

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՋ

ՕՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիսի արձանագրութիւնները փակ — ուած են:

ՇԱՎԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐԻՉ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Գիւր Եղիպ, Յունիս 22, Կիրակի օր:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի, եկեղեցւոյ հանգուցեալ հիմաղիրներուն եւ բարերարներու, ի մասնաւորի Արմե-նակ Համբարձումեանի եւ Սարգիս Պա-լապանեանի հազուց հանգստեան համար: Սկիզբ պատարագի ժամը 10.30, հոգե-հանգիստ ժամը 12ին:

Հ. Բ. Բ. Մ. - Ի

Փաթիկի մասնաժողովի
կազմակերպութեամբ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԻՍ

Կիւրաճայ երգիչ

ՍԵՊՈՒՅ - ԼԵՆՈՆ ԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

(Ténor lyrique)

Ղաջակի ընկերակցութեամբ
ԺԱՆԻԹ ՄԱՅԵԱՆ - ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

Երեքշաբթի, 24 Յունիս 20.30ին

Ալեք Մանուկեան Մշակ կեդրոնը
118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ

Յայտարարը կը բաղկանայ Ա. Խա-չատրեանի, Ա. Մերանդուլեանի, Ա. Մետուհեանի, Ա. Տիգրանեանի, Ա. Յովհաննէսեանի, Սարգիսի, Մոյսիսի, Շումեանի, Փօրէի եւ ու-րիշ ծանօթ երաժիշտներու զորեղին
Երաժիշտ մասնակցութիւն 20 Փր.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Յրանաճայ Կապոյտ Խաչի Անէլ - Պուա - Քօլոմպի Մասնաճիւղին տարե-կան Պարահանդէսը Հոկտեմբեր 11ին:

×

Սեւրանի Կապ. Խաչի տարեկան պա-րահանդէսը Շաբաթ, Նոյեմբեր 22ին:

×

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան
Իսիի (0 - աը - Սէնի շրջանը) տարեկան
մաշը Հոկտ. 4ին:

×

Ալֆրեդիլի Ս. Մերուպ կրթարանի տա-րեկան ճաշ - պարահանդէսը, Հոկտեմ-բեր 18ին:

Հ.Մ.Բ.Մ. — ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՎ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԻՔ

Հ. Մ. Բ. Մ. ի ընկերային յանձնա-խումբի ամառնային հանգրուանային խա-ղին:

JACQUES CHELELEKIAN

HAVAS VOYAGES

vous propose

VOYAGES ARMÉNIE 80

calendrier des départs
de Marseille

DEPART	RETOUR	PRIX
Lundi 11 Août	Lundi 25 Août 80	4 080 FR\$
Lundi 25 Août	Lundi 08 Septembre 80	4 080 FR\$
Lundi 1 ^{er} Septmbre	Lundi 15 Septembre 80	4 080 FR\$
Lundi 08 Septembre	Lundi 22 Septembre 80	4 080 FR\$
Vendredi 26 Septembre	Jeudi 09 Octobre 80	3 480 FR\$
Lundi 06 Octobre	Lundi 20 Octobre 80	3 480 FR\$
Vendredi 07 Novembre	Jeudi 20 Novembre 80	3 480 FR\$
Lundi 29 Décembre 80	Lundi 12 Janvier 81	3 480 FR\$

INSCRIPTION 45 JOURS AVANT LA DATE DE DÉPART
renseignements et réservations

CHELELEKIAN

Jacques

VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

Organisation : HAVAS VOYAGES Lic. 97

Fonds A.R.A.M

Ի՞նչ Պէտք է Սպասել Ա. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ Ու Անկէ ետք

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Բ.

Անցնինք հիմա բանաձեւի բովանդակութեան:

Ինչպէս որեւէ քաղաքական յայտարարութեան մը պարագային, այդպէս ալ հոս՝ ըստաւոր նոյնքան կարեւոր է որքան չըստաւոր: Աւելին, քանի չըստաւոր հոս երկու մասերէ կը բաղկանայ.

— Նախ՝ ինչ որ Ա. Համագումարի մասնակիցները (կամ նուազագոյնը բանաձեւի յանձնարարութեան անդամները) չեն ուզած ըսել:

— Երկրորդ այն՝ որ ըստաւոր էր բանաձեւի սկզբնական բնագրին մէջ, երբ այդ բնագիրը կարգադրուեցաւ Համագումարի աւարտին, եւ որ սակայն ջնջուած է Գործադիր Մարմինն կողմէ մամուլին բաժնուած հաղորդագրութեան մէջ:

Արդ, Գործադիր Մարմինն նախաձեռնութեամբ ջնջուած մասերը գրեթէ մէկ չորրորդը կը կազմէին բանաձեւի սկզբնական բնագրին, որուն ձայնագրուած պատճենը ունինք մեր տրամադրութեան տակ: Հետաքրքրական է այդ մասերէն ոմանք յիշել հոս: Այսպէս.

Չորրորդ պարբերութենէն (ուր կ'ըսուի թէ « Սփիւռքահայութիւնը... վտանգուած է ») ջնջուած է հետեւեալ մասը. « Հայութեան առաջնահերթ հարցը հողայինն է՝ այլ գոյութեան հետ: Ուստի խորհրդային Հայաստանին մասին չէ անշուշտ, որ խորհրդային կը կազմէ ամբողջ Հայութեան եւ այդ իմաստով իրենք հարց չունին, որովհետեւ թէ՛ ունին հող, թէ՛ ապահովուած է իրենց գոյութիւնը »:

Տասներորդ պարբերութեան մէջ « Համահայկական աշխատանք »-ը փոխարինուած է « Կեդրոնացեալ աշխատանք »-ով:

Ասոր յաջորդող նախադասութիւնը՝ « Ա. Հայկական Համագումարի փառք-փարմը մէկ Հայութիւն, մէկ Հայաստան է », ջնջուած է: Այդ պատճառաւ ալ, երբ տասներկերորդ պարբերութիւնը կը սկսի « այս հիմնական մեկնակէտով... » բառերով, բանաձեւի սկզբնական բնագրին անձանթ ընթերցողներուն համար զգուշար կ'ըլլայ հասկնալ թէ ո՞րն է այդ « հիմնական մեկնակէտը »: Այնպէս կը թուի, սակայն, որ այդ մեկնակէտը (« մէկ Հայութիւն, մէկ Հայաստան ») այդքան ալ « հիմնական » նկատուած չէ Գործադիր Մարմինն կողմէ, որ զայն պարզապէս ջնջած է:

Ընդհակառակն: Այլ տեղ մը եւս նմանօրինակ գաղափար մը աւելորդ համարուած ու անհետացուած է բանաձեւի բնագրէն:

Նորոգէն: Արդարեւ, մինչ Համագումարի չորրորդ որոշումին մէջ կը յանձնարարուի Գործադիր Մարմինն, որ կապեր հաստատէ բոլոր կուսակցութիւններուն հետ հիմնադիր հաւաքէն առաջ... « որովհետեւ մէկ եւ անբաժանելի է հայ ժողովուրդը, եւ ներկայ (այսինքն Նիքոսի պահուով) — Պ. Թ.) հաւաքը տեղի ունեցաւ մէկ հայրենիք, մէկ ժողովուրդ կարգախօսին տակ », Գործադիր Մարմինը ամբողջութեամբ ջնջած է բանաձեւէն չափերով մէկ առնուած այս մասը:

Նոյնպէս, Գործադիր Մարմինը ամբողջութեամբ ջնջած է պարբերութիւն մը, որ բանաձեւի սկզբնական բնագրին մէջ որպէս « չորրորդ կէտ » ներկայացուած էր: Հոն կ'ըսուէր. « Հոգեկէտ այն հիմնական սկզբունքը, թէ համահայկական մեր նուիրական նպատակը չենք կրնար հետապնդել, առանց մեր ներկայ հայրենիքին՝ Սովետական Միութեան ղեկի տակ: Դա իրենց համագործակցութեամբ որեւէ շարժում կարելի չէ պատկերացնել, առանց սփիւռքահայ քաղաքական հոսանքներու միացեալ գործակցութեան »:

Այս ջնջումները կատարելով, Գործադիր Մարմինը իր իրաւունքներուն սահմաններուն մէջ կը մնայ, քանի Ա. Համագումարի աւարտին յստակ կերպով ըստաւոր է, թէ բանաձեւը կը դրուի անոր տրամադրութեան տակ, որպէսզի զայն հրատարակէ, պատշաճ նկատած փոփոխութիւնները ներմուծելէ ետք: Մասնաշեղծ ջնջուած մասերէն ոմանք, մենք Գործադիր Մարմինը զեղծարարութեամբ ամբաստանելու նպատակ չունինք ուրեմն, այլ կ'ուզենք պարզապէս բանաձեւին մէջ ըստաւոր քով չըստաւոր ալ (այս պարագային պէտք է ըսել՝ չըսուած ու ջնջուած) մասնաշեղծով, լուսաբանուել այս շարժումի նախաձեռնողներուն ուզածին ԵՒ չուզածին մասին: Ու չուզածներն կարելորդ է, ըստ երեւոյթի, քանի աւելի քան չորս ամիս հարկ եղած է Գործադիր Մարմինն այս ջնջումները կատարելու ու բանաձեւը վերջապէս մամուլին բաժնելու համար:

Ու կարելորդ է, արդարեւ. կարելորդ որովհետեւ ցոյց կուտայ, թէ ո՞ր կրնայ երթալ այս շարժումը, եթէ երբեք ստեղծուի օր մը ան:

Ցոյց կուտայ նախ որ Գործադիր Մարմինն անդամները հրաժարած են սփիւռքահայ քաղաքական բոլոր հոսանքներու

միասնականութեան վրայ հիմնուած շարժում մը ստեղծելէ: Կարելի է անշուշտ մտածել, որ նման ելք մը անխուսափելի էր, քանի սփիւռքահայ քաղաքական հոսանքները ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին այս « առաջարկին » նկատմամբ: Բայց միթէ ուրիշ բան ակնկալելի էր սկզբէն:

Մեղի համար հարցը աւելի պարզ է. եթէ Ա. Հայկական Համագումարը նախաձեռնութիւնը առնող անձերը իսկապէս անկեղծ էին երբ միասնականութեան կոչ կ'ուղչէին գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւններուն, եկեղեցական պետներուն, մշակութային մարմիններուն եւն., եւն., ապա ուրեմն միայն միամտութիւն կարելի է որակել նման քայլ մը: Միասնականութիւնը մոզայիկայէն բան մը չէ որ մէկ քառքէյով ու երկու համագումարով կարելի ըլլար գոյացնել: Ու յետոյ, եթէ կուսակցութիւնները եւ միացեալ մարմինները ուղչէին նման միասնականութիւն մը զօրացնել, միթէ պէտք ունէին սպասելու Նիքոսի պահուովի ժողովին:

Իսկ եթէ միասնականութեան դադար փարը որպէս հրապարակ լոյսուց միայն առաջ ընտան էր Համագումարի մասնակցողներուն թիւը բարձրացնելու համար, ապա ուրեմն այս լոյսուցէն հրապարակողներուն կը մնայ հարկ եղած եղբայրացութիւնները քաղել հիմա՛ ի տես արդիւնքին:

Այս ամէնը սակայն, ի վերջոյ, չափ տրամաբանական է. գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններու միասնականութեան վրայ հիմնուելով չէ, որ նոր շարժում մը կրնայ ծնիլ, այլ հակադրուելով անոնց, ՆՈՐ բան առաջարկելով, եթէ ունի:

Ու նոր բան ունի՛ Ա. Հայկական Համագումարը: Մէկ հատ ունի, բայց ունի: Ատրիկա տրուած է բանաձեւի վեցերորդ պարբերութեան մէջ (որ չէ ջնջուած) ուր կ'ըսուի. « Սփիւռքէն Հայութիւնը, որ կը ներկայացնէ Արեւմտահայութիւնը, իրաւական տէրն է Արեւմտեան Հայաստանին »:

Արդ, նման բան որեւէ հայկական կազմակերպութիւն չըսեր այսօր, եթէ նոյնիսկ ժամանակին յանդիման է ըսել: Նախ՝ որովհետեւ սխալ է ըստաւոր, երկրորդ՝ որովհետեւ վտանգաւոր է:

Սխալ է՝ իրաւականօրէն: Այո՛ իրաւականօրէն սխալ է, որ ժողովուրդի մը մէկ մասը « իրաւական տէր » ըլլայ հայրենիքի մը մէկ մասին: Ատրիկա պատմական նորարարութիւն է պարզապէս, ուր պէտք այդ կարելի է նկատի առնել միայն: Բոլոր երկիրներու բոլոր սահմանադրութիւններուն մէջ չենտուած է, որ « մէկ եւ անբաժանելի է հայրենիքը »: Ու այս սահմանադրական տրամադրութիւն մը չէ լոկ, այլ օրինական հաստատումը ազգերու պատմութեան ընթացքը իրողութեան մը, պահանջի մը: Տրամաբանական է, որ ամէն ազգ ցանկալ ապրիլ իր հողին վրայ, իր հողին մարդկութեանը վրայ՝ անբաժանելի ու ազատ կերպով: Եւ այդպէս տրամաբանական է, որ ազգ մը պայքարի

ՊՕՄՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՎԵՐՆԱՏԱՆ ԲԱՅՈՒՄԸ

Կիրակի, Յունիս 1ը հանդիսացաւ պատմական օր մը մեր շրջանի բարեպաշտ ժողովուրդին համար: Որովհետեւ եկեղեցւոյ շինութեան վերջ կարելի չէր եղած վերնատան շինել, 25-30 տարիներու երազը իրականացաւ շնորհիւ անձնուէր Հայոս մը, յանձնի վարժան Պողոսեանի:

Առաւօտեան ժամերգութիւնը սկսաւ ժամը 9ին. պատարայ 10ին: Օրումս պատարագիւր՝ Յակոբ Եպիսկոպոս, Կարգան, քարոզէն առաջ « ուրախ լը » շարականի քաղցր հնչիւնն տակ, վերջ

այս ցանկութիւնը իրագործելու համար, երբ կորանցուցած է իր ազատութիւնը, կամ իր հողը, կամ իր հողին մէկ մասը:

Հայկական Հարց ըսելով, ուրիշ բան չենք հասկնար մենք և մեղի հետ ալ չատեր, կ'ենթադրենք: Հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ մէջ, Սփիւռքահայութեամբ ԵՒ Որսհրդային Հայաստանով իրաւական տէրն է անբաժանելի իր հողին: Բանաձեւի այդ նախադասութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ Հայկական Հարցը այս հասկացողութիւնը: Ահա թէ ինչու ան վտանգաւոր է:

Հետաքրքրական է հոս յիշել դրուած մը:

Նիքոսի պահուովի վերջին նիստին, երբ ներկայներուն կարգադրուեցաւ բանաձեւի բնագիրը ու խօսք տրուեցաւ սրահին, առաջին հարցումը որ ուղղուեցաւ մասնակիցներէն մէկուն կողմէ ճիշդ այս պարբերութեան կը վերաբերէր: Ուստի անոնք անձը վրդովութիւն յայտնեց Հարց առաջով, թէ « ուրեմն Որսհրդային Հայաստանը իՐԱՒՈՒՆԷ՞ չունի՞ հողերը պահանջելու... »: Նիստին նախադա՛ր Ա. Եկեղեցւոյ, պատասխանեց ըսելով, թէ բանաձեւին մէջ մատնանշուած է, որ Որսհրդային Հայաստանը հարց չունի, քանի հող ունի ոտքին տակ...:

Եւ ահա ճիշդ այս մասն է (Սով. Հայաստանը հող ունի եւ ապահոված է իր գոյութիւնը), որ ջնջուած է Գործադիր Մարմինն կողմէ, համագումարէն ետք:

Նոյնպէս ջնջուած է այն պարբերութիւնը, ուր Համագումարը կը յայտարարէր, որ « համահայկական (իր) նուիրական նպատակը (չէ) կրնար հետապնդել առանց (...) Սովետական Հայաստանին »...:

Աւելի լաւ պիտի ըլլար, չա՛տ աւելի լաւ, որ Գործադիր Մարմինը « մէկ հայրենիք, մէկ ժողովուրդ » ընթացքը պահէր բանաձեւին մէջ, ու անկէ ջնջուէր այս ահաւոր նորութիւնը:

(Շար. - 2)

« ՅԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒՄԻՔՆԵՐԸ...

ՇՈՒՇՈՒԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԳ ՄԻՐՋԷ

Բայց, բարձր, որքան ալ արիասիրտ ըլլայ մարդ էակը, դարձեալ կը փորձէ խուսափել անհարկ չարաշարժներէ, մահուան գերանդին բերանէն: Ու իր բնականօրէն կառած, կը փորձէ երկարաձգել իր ապրելիք օրերուն շարքը: Օր մը, ժամ մը աւելի ապրելու յոյսին կառած, կը սպասէ ու կը հաւատայ անսպասելի հրաշքի մը:

Քիչ յետոյ, իր մտքի պատասխան վերայ կուռ ու ամուր էր այն միւս մեծ հարցականը: Ի՞նչ եղան, ո՞րքա՞նք, ինչպիսի՞նք ճակատագրի արժանացան այն միւսները... Այն բազմահազար իր լծա-կիցները... Անոնք ոչխարներու հեզու-թեամբ յանձնուեցան դահլճներուն: Ո՞րքա՞նք, ո՞րքա՞նք միացին Բալախովիի քանի մը տասնեակ հայ գիւղերու հովիւները: Անտարակոյս, անոնք բոլորն ալ նահատակուած պէտք է ըլլան անհասանելի տան-ջանքներով... բան մը պիտի աւելնա՞ր

կամ պակաս, եթէ ինքն ալ հետեւէր անոնց օրինակին: Ո՞չ, հազար անգամ ո՛չ:

Ահա՛ միւս խնդրական կէտը իրեն համար եւ արդարացումը միանգամայն:

Իրեն այնպէս կը թուէր, թէ ճակատագրական բան մը կար այս բոլորին տակ պահուած, այսպէս իր փախուստը անպայման ազատիլ ըսել չէր: Իր քրդու տարա՞քը, իր գլխուն փաթկած խակե՞րը գինը գերծ պիտի կացուցանէին բոլոր տեսակի վտանգներէ: Ո՞չ անշուշտ: Ինք, Նախախնամութեան մատը կը տեսնէր այս բոլորին մէջ, հիմա աւելի հաստատ կը հաւատար անոր: Այս քանի մը ամիսներու ընթացքին, իւրաքան-չիւր քայլափոխին տեսած - անցուցած փորձութիւնները այդ համոզման բերած էին զինք:

Մաստառ լերան բարձունքէն դէպի դաշտ իջած պահուն, ճամբաներու վրայ կարաւաններու մէջ մտած առնել, նոյնիսկ

քաղաքամուտքին քանի - քանի խոր, կասկածելի ակնարկներ փոխանակած էին իրեն նկատմամբ: Քանիներ, նոյնիսկ դիտել տուած էին իրեն, թէ շատ քրդու դէմք - դիմաքիծ չունէր, բայց ինք հընարամտութիւններով յաջողած էր համոզել զպատասխաններ տալ անոնց: Այո՛, Նախախնամութեան անտեսանելի մատը կար այս բոլորին մէջ:

Արեւը կը մօտենար մայրամուտին: Հօտաւները իրենց նախիրներով, մշակները իրենց գործիքները շարժած առն վերա-դարձի ճամբան բռնած էին, անոնց անցքին վրայ սպիտակ փոշիի ամպեր կը բարձրանային: Քիչ անց, գիւղի մուտքին սկսաւ արձագանգել հորեկրու բառաշը, ուղերու, զանուկներու մայրունը, նոյն-նիսկ քուսակներու զոռը ամէնուրեք:

Երեւոյ էր. մարդ ու կենդանի, նոյնիսկ թեւառններ իրենց բնակարանները կը վերադառնային: Այս բոլորին մէջ, ինքն էր միւսակ, որ տուն, բնակարան չունէր, իրեն սպասողներ չկային... Ո՞չ, այս դրութիւնը աւելի երկար պէտք է չէր տեսեր, բան մը պէտք էր ընել, հաս-տատ որոշում մը պէտք էր տալ, գիշեր-ը ջրվէժին եղբրը անցնելու վտանգաւոր էր ամէն տեսակէտով:

Ոտքի ելաւ, տարաւ քայլերով գիւղի ճամբան բռնեց, մտաւ անոր նեղուկ փողոցները: Գիւղի մուտքին, քանդուած

տուններու չոր կմախքներ, փլատակներէ քիչ անդին իրարու փակած ողորմելի խճիթներ: Հոն՝ աւելի անդին գիւղի եկեղեցին. միայն մայր խորանը կանգուն մնացած, մերկ, որբացած վիճակով: Փողոցին մէջ բռնկուած, կիսամերկ երախտներ, իրենց խաղերով, ու պատերու տակ քով - քովի ծալապատիկ նստած տա-րէցներ իրենց առօրեայ զրոյցներով: Եւ... այս ամէնուն քով ցածիկ խճիթներէ գլուխ բուրդ տաք կերակուրներով գլխի շրջապատ... Օ՛, քանի ամիս կար, որ դպալ մը տաք բան չէր դպած իր շրթներուն...:

Անձայն, բայց հաստատուն քայլերով անցաւ անոնց մօտէն, գլխու շարժումով բարեկեց իրեն նայողներուն ու կանգ առաւ տղեկին մատնանշած մեծ աղալի « խոնաղի » դրան առջեւ:

Մէկը, որ կանգնած էր մեծ դրան մուտքին, հարցուց, թէ ի՞նչ կ'ուզէ:

— Աղան կ'ուզէմ տեսնել, - ըսաւ:

— Աղային ըսելիքը ինձի ալ կրնաս ըսել:

— Ո՛չ, ըսելիքս անձնական է:

— Լա՛ւ, սպասեցէ՛ք. ու մարդը ներս մտաւ:

(Շար. 9)

- ՀԱՂՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ -

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՐ

նախնային բարեբաղն Գր. Վա-
րդանի Պողոսեան եւ իր աղջիկը, ա-
ռաւորութեամբ Յակոբ Եպիսկոպոս, քա-
նայն հայրերուն ու սարկաւազներուն
համար հայրերութեամբ, ուղղուեցաւ դէպի
առաջնորդութեամբ, զանազան տակ,
ձախակողմը եւ վեր-
ջին փուլը քաղաք, յուշաբարին վրայէն,
յուզումի մասնակցով հաստատեցաւ ժո-
ղովրդը:

Հետեւեալ տողերը կարդացինք:—

« Այս վերնատունը շինուեցաւ բարե-
բաղնութեամբ Գր. Վարդանի Պողոսեան-
ի, ի յիշատակ իր մօր՝ Աղանի Պո-
ղոսեանի, ծնեալ Քիւրտեան, (1980) »:
Այս պատարագիչ Յակոբ Եպիսկո-
պոսի մատուցեց իր արարած նուիրական
պարտականութիւնը ազգային եկեղեցա-
յան ու ընկերային կեանքէն ներս: Ող-
բացեալ Աղանի Պողոսեան իր ողջու-
թեան միշտ կ'երազէր որ Մարտիկի դա-
մարի շահաւորէր ու վերջ գտնէին այ-
լմարի պայքարները, որոնք մեր դա-
մարի ազգային զարգացման տեսանկիւ-
նէն զխուսած քառասուն տարի ետ պա-
շտէին ու առաջնորդեցին դէպի խորհու-
րոյ: Իր երազները գրեթէ իրականանա-
լիքին: Իր թող լուսոյ արարիչը Աստու-
ծան չուզէր, իր երկնային երանութեան
մէջ: Պատարագէն վերջ կատարուեցաւ
հոգեհոգեւորական պաշտօն Աղանի իւր
խաչն համայն ննջեցելոց հոգիներուն
համար:

Օրուան քառասուն պատարագը ներ-
գրեցաւ ու տպաւորիչ կերպով երգուե-
ցաւ Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբ-
ին կողմէ, ղեկավարութեամբ Տէր եւ
Տիկի Սահակ երգչախումբ: Գր. Վարդա-
նի Պողոսեանի գիտցաւ իր յարգանքը
ընտանի տառապած իր մօրը, վերնա-
տունը շինել տալով յաւերժացուց իր
օր պայծառ յիշատակը այս աշխարհի
մէջ: Երանի՛ ղեկեղեցի շինողաց: Թա-
րակներով պատուի ճաշ մը տուաւ
խաթմա Քիւրտեան ճաշարանին մէջ ի պա-
տի բարերարին: Ներկայ եղան ըստ
կեղեցիներու ներկայացուցիչները: Սե-
րան օրհնեց Յակոբ Եպիսկոպոս: Բացման
խաղը արտասանեց ատենապետ Գրիգոր
Պողոսեան: Օրուան տամատա ընտրուե-
ցաւ Գր. Արեւանի Պապայեան, որ ձեռն-
նապէս վարեց սիրոյ սեղանը: Հերթով
խաղը արուեցաւ Նուպար Տէր - Միւնաս-
տեանի, Գարեգին Վ. ի, Եղիշէ Բահայ. Գա-
տեանի, Ասլանեանի, Հրաչ Տէր-Բար-
եանի, Սահակ երգչախումբ: Բոլորն ալ
խորհուրդեցին բարերարը, իրեն մաղթե-
լով երկար կեանք:

Լաւագոյն յիշատակներով բաժնուե-
ցանք:

ՄԱԿԱՐ ԲԶՆՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻԶՄԻԱԾԻՆ ՔԱՂԱՔԻ
ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի զբոսաշրջիկութեան գլխա-
ւոր վարչերէն մէկը՝ Էջմիածին քաղաքը,
որ գրեթէ ամէն օր հարիւրաւոր հիւրեր
կ'ընդունի, կը դառնայ թանգարանային
քաղաք: Կառուցապատումն ու բարե-
կարգումը կը կատարուին այնպէս՝ որ
մնան Էջմիածնի ինքնատուութեան բնո-
րոշ տարրերը, անոր պատմական հոյա-
կապ յուշարձանները, վանքերն ու խաչ-
քարերը, ճարտարապետական մեծ ար-
ժէք ներկայացնող կառոյցները: Այս առ-
թիւ Էջմիածնի քաղաքապետը՝ Ա. Ա.
Ղազարեան, ըսած է, թէ քաղաքաշինու-
թեան համադրոյթի բոլոր հարցերու լու-
ծումը պէտք է ըլլի հիմնական մէկ մտա-
հոգեւորութեան՝ այն է՝ քաղաքի, իրեն պատ-
մութեան եւ մշակոյթի կարեւորագոյն
օճախի նկարագրի պահպանումը: Յառա-
ջիկայ տարիներուն կ'իրագործուին Էջ-
միածնի ու Զուարթնոցի պատմա-ճար-
տարապետական յուշարձաններու վերա-
կառուցումն ու բարեկարգումը: Վեր-
ջերս վերանորոգուեցան Գայեանէի եւ
Հռիփսիմէի տաճարները: Բարե-
կարգում, սակայն տակուած է նաեւ
յուշարձաններու շրջակայքը. նորոգու-
թեան մէջ են 200ամեայ Մայր Աստուա-
ծածին եկեղեցւոյ դմբէին ու զանգակա-
տունը: Եկեղեցւոյ դմբէի նախատեսուած
է ղեկեղեցի Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Սահակ
Պարթեւի յուշարձանները: Մօտ ապա -
դային Էջմիածինը կը դառնայ թանգա-
րաններու քաղաք: Նոր երեւոյթ մը կ'առ-
նէ ԺԹ. դարուն կառուցուած Գաւառա-
գիտական թանգարանը, հայ Ժողովուր-
դի իմացական դանձրը կը ներկայաց-
ուին Զուարթնոցի մէջ եւ Մայր տաճարի
վեհարանին կից հիմնուելիք թանգարան-
ներու մէջ:

Արդէն իսկ սկսած են քաղաքի կեդ-
րոնի եւ առանձին թաղամասերու բարե-
կարգումն ու կառուցապատումը: Յառա-
ջիկային շինարարները ձեռնամուխ կ'ըլ-
լան հանրակառքի կայանի շէնքի, քաղա-
քային գրադարանի, դոց շուկայի, հան-
րային գրադարանի, զոց շուկայի, հան-
րային կառուցման, գլխաւորաբար
գործածուելով Անիի կարմիր տուֆը: Յա-
ռաջիկայ հնգամեակին քաղաքի կեդրո-
նական փողոցները մուտք պիտի չգործեն
բեռնատար կառքերը: Զուրի մատակա-
րման հարցը լուծելու նպատակով,
գալ տարի կը սկսի Արտաշաւան - Էջմիա-
ծին նոր ջրատարի կառուցումը: Զրա-
տարը 1 վարկեանի մէջ 450 լիթր խմե-
լու ջուր կուտայ քաղաքին եւ մերձակայ
գիւղերուն: Քաղաքաշինութեան եւ ճար-
տարապետութեան սկզբունքները սերտօ-
րէն կը շարունակուին բնութեան պահպա-
նութեան հարցերուն: Էջմիածինը հա-
րուստ չէ ոչ ջրային մակերեսովներով,

**ԴԱՂԱԲԻ
ԳՐԱԳՐ**

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԻ մէջ, Մայիս 24ին, տեղի
ունեցած է հանդիսութիւն մը, նուիրուած
թեմի առաջնորդ Տիւրայր Արք. Մարտիկ-
եանի, իր ծննդեան 50ամեակին եւ պաշ-
տօնավարութեան 20ամեակին առթիւ:
Ներկայ եղած են Պուլիպարիոյ Արտաքին
նախարարի տեղակալ եւ Եկեղեցական
Գործերու կոմիտէի նախագահ Լիւպոմիր
Փոփով, Պուլիպարիոյ պատրիարք Մաք-
սիմ, Երուսալէմի Հայոց պատրիարք Ե-
ղիշէ Արք. Տէրտէրեան, պուլիպարահայ
«Երեւան» կազմակերպութեան Կեդր.՝
Վարչութեան նախագահ Տիւրան Բարե-
եան եւ պաշտօնական այլ անձնաւորու-
թիւններ: Պուլիպարահայ Թեմական Պոր-
հուրդի նախագահ Օնիկ Ասլանեանի
բացման խօսքէն ետք Լ. Փոփով կարդա-
ցած է պետական Պորհուրդի հրամանա-
գիրը, որով Տիւրայր Արք. Մարտիկեանը
կը պարգևատրուէր « Քիւրի ու Մեթուս » ի
Ա. կարգի շքանշանով: Կարգացում է
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վաղգէն Ա. ի
շնորհաւորական հեռագիրը: Պօսք առած
է Եղիշէ Պատրիարք, որմէ ետք Տիւրայր
Արք. ի շնորհակալութեան խօսքով վերջ
դրած է հանդիսութիւնը:

ոչ ալ անտաններով: Միակ անտանը եւ
արուեստական լիճը, որ կը դառնուի քա-
ղաքի հարաւ - արեւմտեան մասը, այժմ
կը վերակառուցուին մեծ ծրագրով:
Էջմիածնի բուսարանական քարտէզի
մշակումէն ետք զգալի կերպով կ'ըն-
դարձակուին նաեւ թաղամասերու կանաչ
տարածութիւնները, ծառապատումն ու
կանաչապատումը կ'իրագործուին կանո-
նաւոր ձեւով: 70 մեթր լայնքով կանաչ
գոտի մը կ'երկարի քաղաքի կեդրոնական
մասը: Ծրվապատին ջատուկ հմայք կու-
տայ մշակոյթի պալատին դիմաց կա-
ռուցուած արուեստական լիճը, որ Վա-
նայ լիճին մանրապատկերն է:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԳԱՆՈՒՄԻՆ
ՅԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ**

Լեհաստանի մէջ տեղի ունեցած են
խորհրդային մշակոյթի օրեր, որոնց
մասնակցած են Լինինքադի տաւաթիք
Թատերախումբը, պետական Հիւսիսային
ռուսական երգչախումբը, Վիլնիւսի Փիւ-
հարմոնիայի սենֆոնիք նուագախումբը
եւ Հայաստանի պետական ակադեմիական
երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Յով-
հաննէս Զէքիշեանի: Վարչաւայի, Վրոց-
լաւի եւ այլ քաղաքներու մէջ Հայաս-
տանի երգչախումբը մեկնաբանած է Կո-
միտայի, Պալի, Հենտուի, Կոնոյի, Ռո-
սիւնի եւ արդէ հայ եւ լեհ երաժիշտնե-
րու գործերը, արժանանալով դիմաւ -
տանքի:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱԽՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ
Կ Ա Ր Ա Ի Ա Ն Ը

Մարտիկ, զբոս, որ մութին մէջ աշ-
տարհ իր խորքն ունի: Զարդուած հող-
աղայի թեւերուն նման, մութի շար-
եանները իրենց առանձին իմաստն ու -
նին: «Այսպէս, այսպէս, սիրելի Մահ-
ուս» ու իրենց մօտ կը շարժէր վար-
դապետին ծանր դիակը: Մարտիկ, իր
նախաձեռնութեամբ մասին շատ չէր մը-
տածեր, կարծես գայլի մը նետած ըլ-
լաւ: Իրմէ գուրս, ուրիշ խորհրդաւոր -
բութիւն մըն էր, որ իրեն մտածել կու-
տար:

Ի իմաստուն ծանրութիւնով մը նստած
էր, ձող ոսկիէ շինուած կուռքերու ծան-
րութիւնով: Թերեւս անոր մէկ ժպիտը,
անտարակոյտ, անոր մէկ համբոյրը թե-
թեւցնէին իր մէջէն այն ծանր դիւ-
րը՝ վարդապետին ու քիւրտին դիակնե-
րով: Այդ բոլորը, ծանր էր սրկեցով ու
հովուերգութիւնով մեծցող ճանիւ սրտի
մը համար:

Մարտիկ, շատ բան չէր չէր: Երէկի այդ
ծանր դիւրերին մէջ Զէյնապը կարծես իր
հետ չէր. ան իր աղջնակի կատակն ըրած
ու պահուած էր անկիւն մը: Մարտիկ կը
զգար գիշերուան այդ պարապ միջոցը:
Կարծես սպասեց, որ արեւին հետ
դուրս դար Զէյնապը, նուազ կտոր մը
ձեռքին լռեց: Եթէ օր մը, արեւը վար-
դար ու ձեռքուէր հազար ու մի կտոր -
ներով, թերեւս Զէյնապին ժպիտը բա -

ւէր կեանք տալու խոտին ու թրթուրին:
Արեւը կը բարձրանար միջոցի գովու-
թեան մէջ: Զանգակները աւելի ուժեղ կը
հնչէին ոսկիէ ծնծղաներու ձայնով, ալի-
քաւոր ու տարածուն:
Կարաւանին նկարը լրիւ չէր կարծես,
առանց վարդապետին: Մարտիկ, առտուն
շատ կանուխ նկատեց, որ ջրեպանը իր
ջրիով կեցած էր առանձինն ու կը ըս-
պատէր որ վարդապետը սանդուխներէն
վար իջնէր...
Սալֆան ու փէշիւաններու ընտա-
նէրը այս անգամ բարեկամներ էին դար-
ձեր: Անոնք, իրենց վերած խառնած էին
մէկ ընտանիքի նման, կ'ըսես, իրենց տան
առաջնորդը ձեռքուած ըլլաւ:
Սալֆան ետեւ նայեցաւ, սպասեց
Մարտիկին, որ առանձինն կը քալէր:
Փէշիւաններու ընտանիքը առաջացաւ:
Սալֆան երբ ետեւ նայեցաւ, տեսաւ որ
առանձինն կը քալէր նաեւ վարդապետ Օհա-
նին հետ շփոթած մարդը:
Սալֆան կ'ուզէր խօսիլ հետը, յիշել
վարդապետին պատահած ողբերգու-
թիւնը ու ըսել նաեւ, որ շփոթած էր
վարդապետ Օհանին հետ: Ի հարկէ, մարդս
մարդու շատ կը նմանի:
Սալֆան, այդ տրամադրութեան մէջն
էր, երբ վարդապետ Օհան մօտեցաւ խալ -
ֆային, ձեռքը ետեւ կապած:
- Բարեւ, խալֆա Մալկար:

- Աստու բարին, Աստու բարին, - ձայն
տուաւ խալֆան, երախայի մը հրճուանք
իր դէմքին վրայ, աչքերուն մէջ: - Երէկ
ճիշդ էի, վարդապետ Օհան ես, չէ՞: Ա -
նոնք ի գուր իմ կլոր կոնակը ծաղրեցին:
- Առաջին անգամ որ տեսայ, ճանչ -
ցայ ճիշդ, խալֆա: Ծանօթութիւն տալ
չէի ուզեր. փէշիւաններու ընտանիքը
զիս Բարթոլոմէոս անունով կը ճանչանայ: Լը-
սեցի՞ր զաւալի վարդապետին մասին...
Վարդապետ Օհան չմայց, խալֆա. հիմա
փէշիւանի պարանին տակ հազար ու մէկ
ձեւեր ընող եալանճի դարտաշն եմ: Ոչ
ոքի կ'ըսես, խալֆա. փէշիւանները չը-
պէտք է գիտնան: Զէլալի վարդապետ -
աւ, իմացայ, որ Երուսաղէմի վանքէն
էր... Հա, ուզեցի, որ խումբը Վար -
դաճոր իջնէ, այդ առիթով վանքի ա -
ւերակներուն այցելութիւն տուած ըլլա-
լու համար: Իս հինգերորդ անգամն է:
Ի՞նչ լաւ էր, որ մոռնայինք, բոլորը մոռ-
նայինք. աւերակ եկեղեցի, Աստուած
Հայեանիք, բոլորը, բոլորը: Ի՞նչ ըսենք,
որ չենք կրնար մոռնալ: Փարուանան
կանթեղի քովէն չի կրնար հեռանալ,
կ'այրին թեւերը ու կ'իյնայ ձէթին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԻՐԻՊԷԼ - ԿՐԸՆՈՊԼԸ - ՓՈՆ ԹԻՎԷՐ -
ՊԻՎԷՐ - ՎԻԼՖՐԱՆՇ - ՖՐԷՋԵՆՈ -
ՈՒՈՐԶԵՍԹԸՐ - ՄԱՅՍՄԻ -

Պ. Կարապետ Տեփրյան, զաւակներն ու թոռները, ազգականները, խնամները խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԱ ՏԵՓՈՅԵԱՆԻ
(ծննալ Գեորգեան)

մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՂԱՆԳԻՍ

Այլի Տիկին Կարապետ Հաջիմեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Հաջիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարգար Հաջիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Հաջիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գաբրիէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տարոն Պողոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 22, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՔԻՄԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարեկիցին առթիւ: Ինչպէս նաեւ իրենց մօր, մեծ-մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԵՓՈՅԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՍՏԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՅԻ ԱՆԻԷՆ - ՊՈՒՐ ԲՈՂՈՊԻ
մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Յունիս 24ին ժամը 20-30ին, Սանթր Բիւթիւրէլ, Ռիւ Ռոպէր Լապերնէր, Անիէն:

Ի ՅԻՇԱՍՏԱԿ

Արամ Պետրոսեան իր պաշտօնի կնոջ՝ ՊԱՐԳԵՆԻՈՒՀԻԻ յիշատակին 100ական ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ խաչին, Սեռի Մուրատեան վարժարանի վերանորոգութեան եւ «Յառաջ» թերթի խնամքին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Կրճնուլի Կապ. Խաչը եւ Նոր Սերունդը Յունիս 29, Կիրակի, Ֆոնթէնի Սէ. Է. Թէ. դաշտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28ը, մասնակցութեամբ Անի նուազաթուովի: Գեղարուեստական բաժին - ճոխ պիւֆէ

TRANSTOURS

organise plusieurs voyages à Erévan avec divers programmes
14 jours à Erévan - 2 jours à Moscou

TOUS LES VOYAGES PAR AVION — HOTEL 1re CLASSE — PENSION COMPLETE

départ :	retour :
4 ^e voyage — 6 AOUT	21 AOUT 4300 F.
5 ^e voyage — 13 SEPTEMBRE	28 SEPTEMBRE 4300 F.
6 ^e voyage — 1 ^{er} OCTOBRE	16 OCTOBRE 3800 F.

DIRECT DE MARSEILLE

1er voyage, du 11 au 25 AOUT 4150 F.
2e voyage, du 8 au 22 SEPT. 4150 F.
3e voyage, du 6 au 20 OCTOBRE 3750 F.

TRANSTOURS, 25 Rue d'Argenteuil, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարտէլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻԲԱՍԵԱՆԻ
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. : 93-04-90 et (42) 83-31-55
Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — Ալֆոնսի՝ դիմել Յ. ՊՅՈՅԱՆԻ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՍԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱԻ
խօսեան - Բարեկամական Միութիւնը
1000 ֆր. կը նուիրէ:

EREVAN restaurant

ՀԱՅԱՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՔՈՒՐ ԽՈՂԱՆՈՅ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԵՐՄ ՄԹՆՈՂՈՐՏ
ՄԱՏՁԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ԶԻԹԱՊՈՒՐ, ՄԱՆԹԸ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ԼԱՀՄԱՃՈՒՆ ՈՒ ԶԻ - ՔԷՕՅԹԻ
(Պատուէրի վրայ)

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՍՈՒ - ՊԷՕՐԷԿ

ԵՒ ԱՄԷՆ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌՏՈՒ՝ ՊԱՏՈՒԷՐԻ ՎՐԱՅ՝ ԽԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ՝

Duo Hartar

ՅԱՐՈՒԹ ԵՒ ՎԵՐԷՆ

FERME LE MARDI ՓԱԿ ԵՒ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՃԱՇ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒԻ ՆԱԵԻ ՏՈՒՆԵՐԸ, ԱՊՍՊՐԱՆՔԻ ՎՐԱՅ:

U. G. A. B - JEUNES

- PREMIERE UNIVERSITE ARMENIENNE -
D'ETE 1980 - A VENISE

Avec le concours des PERES MEKHITARISTES

Trois sessions de 15 jours chacune pour adultes
(1-15 Juillet — 16-31 Juillet — 1-15 Septembre)

Les participants seront logées en pension complète dans le Collège MOORAD RAPHAELIAN, à Venise. Ils suivront des cours intensifs de langue et de civilisation arméniennes, mais de nombreuses activités de loisirs seront également à leur disposition.

Programme d'enseignement :

— Langue arménienne : Historique et évolution, grammaire, lecture, traduction, conversation.

— Histoire du peuple arménien des origines à nos jours.

— Art arménien : Conférences et travaux pratiques.

Frais de participation : 2100 F. (voyage aller-retour non compris).

Renseignements et inscription :

UGAB : 11, Square Alboni, Paris 16e — Tél. : 520-03-18

UGAB - JEUNES

Soirée de Gala

de la Tour Maine - Montparnasse
A 233 mètres d'altitude au 56e étage
pour une nouvelle perspective

Le Samedi 21 Juin

à partir de 21 h. 30

Bal Animé par l'Orchestre

«GAIDZAGS»

Buffet de Spécialités Arméniennes

Participation Aux Frais: 120 F.

—X—

Soirée de
Chants Arméniens

par
KEVORK YANBEKIAN
ET SA CHORALE

Vendredi 20 Juin, à 20 h. 45

Centre Culturel Alex Manoogian

118, Rue de Courcelles, Paris 17e

avec la participation de

de ASTRIC DEDEYAN (soprano)
au piano : FRANÇOISE COUDRAY

Billets en vente.—

chez Chirag et à la Librairie Pa-
louyan (Rue de Trévise).

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՍԵԱՆ
ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Կիրակի, Յունիս 22 ռաւոմնական
տարւոյն փակման օր:
Ժամը 13-30ին ճաշ վարժարանի
մէջ, պատրաստուած Միողական
Միութեան տիկիներէն: Ժամը
16-30ին մրցանակաբաշխութիւն թա-
տերաւորահին մէջ: Հրաւիրուած է
հայ հասարակութիւնը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ի գիտութիւն՝ Վիկտորյանէն « Յա -
նաջ »ի այն բաժանորդին, որ քերթերը
կարգալէն ետք ծրարով կը գրէի Յունաս-
տան Պ. Մուսայեանին մը: Վերջին ծրա-
րը՝ գրկուած Մայիս 9ին « անձնօր »
մակագրութեամբ վերադարձուած է
«Յառաջ» ի վարչութեան, ի զոյգէ դըր-
կողին հասցէին:

- ԱՌՈՐ ԱՆԿ Է -

«Յառաջ» ի խմբագրատունը բաց է ա-
մէն օր (բացի՝ Շաբաթ եւ Կիրակի) ժամը
8էն 12-30 եւ 14էն 18-30:

X

Ոչ - ստիպողական բնոյթ ունեցող այ-
ցելութիւններն ու հեռաձայները կը խն-
դրուի կատարել միայն կէսօրէ վերջերը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Անիէն - ՊՈՒՐ ԲՈՂՈՊԻ
մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստա-
ցած է Պր. Տէր-Գրիգորեանէ 100 ֆր.
փոխան ծաղկեպսակի Պր. Բասարեանի
կակծալի մահուան առթիւ:

X

Կապ. Խաչի Շըլ. Վարչութիւնը շնոր-
հակալութեամբ ստացած է կայանի պա-
րիպի շինութեան առթիւ հետեւեալ
նուէրները.— Լիւնի Կապ. Խաչի մաս-
նաճիւղ 10-000 ֆր., Կրճնուլի մասնա-
ճիւղ 3000, Տէր եւ Տիկ. Աւետիս Պողո-
սեան (Հաստ. Երեւան) 3000, Կապ. Խա-
չի փարիզի մասնաճիւղ 5000:

Նոյնպէս Նազարէթ Մարիգեանի մահ-
ուան առթիւ փոխան ծաղիկի Տէր եւ Տիկ.
Թորոսեան, Արթուրեան եւ Մարիգե-
ան ընտանիքներ 50ական ֆր.:

Վարչութեան ցաւակցութիւնները ող-
բացեալին հարազատներուն:

X

Կապ. Խաչի Կրկնուլի մասնաճիւղը շնոր-
հակալութեամբ ստացած է Վարչատնոյն
Գալուստեանի մահուան առթիւ 200 ֆր.
Լիւնիէն Պր. Գառնիկ, Ստեփան, Մարտիկ
Տիւրքէճեանի կողմէ:

Ի՞նչ Պեսք է Սպասել Ա. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ Ու Անկե Եսք

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Գ.

Ուրիշ նորություն չկայ, դժբախտաբար, այս բանաձևին մէջ: Հայկական դասական բոլոր կազմակերպութիւնները ունենալով մարդկին առ նախ «Սփիւռքահայութեան գոյութիւնը» կ'ուզեն «ապահովել» եւ ապա՝ միայն զբաղել «բնականաբար հոգեբանական վերափոխումը» հարցով: Յուսարար մնացած ըլլալու են անոնք, որոնք կը սպասէին որ Նիքոս պանդոկին սրահէն կոչ ուղղուէր՝ ազա-տագրական պայքարի: Այդպէս կը տեսնուի, որ այս մարդոց նպատակը միայն «մեքենայ մը շինելն է», ինչպէս պիտի ըսէր Գառնուզեան:

Անշուշտ երբ կ'ըսուի, թէ Սփիւռքահայութեան գոյութիւնը պէտք է ապա-հովել, կ'ըսուի նաեւ որ այդ գոյութիւնը «վտանգուած է»: Տրամաբանական է: Բայց անմիջապէս ետք կը յայտարարուի նաեւ (հինգերորդ պարբերութիւն), որ «Հայապահպանումը յաշտութեամբ իրականացնելու մըն է»:

Այնպէս է հակասութիւնը. եթէ հայապահպանումը յաշտութեամբ է՝ ապա ինչո՞ւ Սփիւռքահայութեան գոյութիւնը վտանգուած է: Կամ՝ եթէ Սփիւռքահայութեան գոյութիւնը վտանգուած է, ի՞նչ բանի մէջ ուրեմն յաշտութեամբ է հայապահպանումը:

Բանաձևը կ'աւելցնէ նաեւ, թէ «Ժամանակը սկսած է գործել մեզի դէմ»: Թէ ինչո՞ւ սա «Ժամանակը» հիմա յանկարծ «սկսած է գործել մեզի դէմ», յայտնի չէ: Ասկէ առաջ մեզի հետ էր:

Այս բոլորը կարգաւէտ, մարդ իրաւունք ունի ինքն իրեն հարց տալու, թէ ինչո՞ւ կ'ուզուի նոր շարժում մը ստեղծել քանի որ մէկ նորություն կայ այս ըստանդարտին մէջ, ի բաց առեալ անշուշտ վերոյիշեալ պատմական ահաւոր նորարարութիւնը:

Առաջարկուածը՝ բոլորովին ապագա-դաքական հաւատոյ հանգանակ մըն է, որ ո՛չ իսկ փորձ մը կատարուած է վերլուծելու Հայկական Հարցի պատմական-քաղաքական բովանդակութիւնը կամ առաջարկելու լուծման ուղիներ, մինչ առաջին անգամ ըլլալով տասնեակ տարիներէ ի վեր մեր հարցի մասին վերջապէս կը խօսուի միջազգային մամուլին մէջ ու մեր երկրասարդութեան մօտ խանդավառութեան միջոցաւ մը կը տիրէ, չնորհիւ գլխաւորաբար ահաբեկչա-կան գործունէութիւններու ստեղծած հետաքրքրութեան:

ՄԵԳԵՆԱՅ ՄԵՆ ՇԻՆԵՆԻՔ,
ԲԱՅՑ ԻՆՉ ՄԵԳԵՆԱՅ

Երեք - չորս տարի առաջ լոյս տեսաւ «Վերադարձ դէպի Այրարատեան Լեռնաշխարհ» վերնագրով գիրք մը. դրբել յառաջաբանին մէջ, գրուած Պատուելի ձէյմա Գառնուզեանի կողմէ, հեղինակը կը գրէ թէ իր «ձեռնարկը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ մեքենայի մը շինութիւնը: Զանազան մասնիկներ եւ զապանակներ իրարու յարմարեցուած եւ ամբողջացուցած «մեքենան» կը ներկայացնենք հայ հասարակութեան: (...) Կարելի է ներկայիս, մեքենան շարժման մէջ դնելն է»:

Չորս պրակ ետք, գիրքը կը վերջանայ «Առաջարկ եւ Կոչ» վերնագրով կրող էջով մը, ուր Գառնուզեան կ'առաջարկէ «Համահայկական Գոնկրէս» մը գումարել եւ կոչ կ'ընէ ստեղծելու «Համահայկական Ազատագրական Շարժումը, Արարատից»:

Նիքոս պանդոկին համագումարը ուրեմն, Գառնուզեանի իրողութեամբ իրականացումը կը հանդիսանայ կամ, առելի ճիշդ, իրականացումին սկիզբը: Համագումարը իբր գինանշան որդեգրած էր Գառնուզեանի գիրքին կողքի զարդա-նկարը:

«Մեքենայ» ի մը շինութիւնը, ուրեմն սկսած է: Բայց ի՞նչ պիտի ընէ այս մեքենան: Ի՞նչ նպատակի կամ գաղափարի պիտի ծառայէ:

Այս եւ նման հարցումներու պատասխանները, ինչպէս տեսանք, կարելի չէ գտնել անցեալ Սեպտեմբերի համագումարի բանաձևին մէջ: Հարկ է ուրեմն փնտռել այլ տեղ: Ու տեղերէն մէկը, այժմու Գործադիր Մարմնի անդամներուն արտայայտած միտքերն են կամ գրած յօդուածները, եւայլն: Այս Գործադիր Մարմնին ներս կարելի էր կը խաղան, ըստ երեւոյթի, չորս անձեր՝ Գառնուզեան, Գ. Աճեմեան, Մ. Պուլ-տուզեան եւ Ա. Հէլվաճեան:

Առաջինին դադափարները լաւագոյն ձեւով համադրուած են իր վերոյիշեալ գիրքին մէջ:

Գառնուզեանի ոճը՝ «վճռական» է: Կը խօսի «ուղի» գիտցողի ինքնավար-տահոյեմամբ: Սուրբ կ'ուզէ համայն Հայութեան, «Լոնտոնէն մինչեւ Գալի-ֆոքիա, Օսլոյն մինչեւ Փրեթորիա»...

Գիրքը կը սկսի «մարդ արարած» ի ստեղծումով ու կը վերջանայ «Առա-

ջարկ-կոչ»ով, որուն մասին անդրա-դարձանք քիչ առաջ: «Մարդ արարածը ստեղծուած է ընկերային կեանք վարե-լու համար: Անհատը կը ծնի հօր եւ մօր սիրոյ միացումէն»... Ահա առաջին տողերը առաջին գլուխին: Նոյն գլուխի առաջին էջին մէջ, Գառնուզեան վեց առիթներով կը խօսի ցեղի մասին. «ցեղի լեզու», «ցեղի բարքեր», «ցեղակիցներու ապրումներ», «ցեղակիցներու մշակոյթ» եւայլն: Այլ տեղեր ան յաճախ կը խօսի նաեւ «հայ ցեղի» մասին:

Փրեթորիայի Հայութեան յիշատակու-մը կապ չունի, հաւանաբար, ցեղային հարցերուն վրայ դրուած այս շեշտին հետ: Կարելի է մտածել, որ Գառնուզեանը՝ Հարաւային Ափրիկէի (որ, ինչպէս ամէն մարդ գիտէ, ցեղապաշտ Պետութիւն մըն է) հայկական դադուի յիշա-տակով կ'ուզէ ըսել, թէ սփիւռքի ամեն-նափոքրիկ մասնիկն անգամ դորձ ունի կատարելիք:

Նոյնպէս կարելի է մտածել, որ «ցեղ» ստորուղծաբար յաճախեալ գործածու-թիւնը ստուգաբանական իմաստով չէ կատարուած, այլ վարժութեան մը հետեւանք է: Այլապէս՝ դիտականօրէն անհասկնալի պիտի ըլլային, օրինակի հա-մար, «ցեղի լեզու», «ցեղի բարքեր», եւայլն արտայայտութիւնները կամ քա-ղաքականօրէն վտանգաւոր՝ «հայ ցեղ» հասկացողութիւնը:

Նոյնիսկ այս վարկածին պարագային սակայն, Գառնուզեան չազատիր հակա-սովորութիւններէ, որոնց մանրամասն թուար-կումը չափ երկար պիտի ըլլար հոս: Այսպէս, օրինակ մը առնելու համար, մինչ յաճախ կը խօսի «հայ ցեղի (...) պողպատեակ կամք»ին, «հայ ցեղի աշխատասիրութեան ու նուիրումին», «հայ հանճար» ի մասին, այլ տեղեր կ'ըսէ, թէ «հայ անհատը ընդհանրապէս (...) մակերեսային է, խորք չունի», թէ «ըսի-ըսանքներուն շատ կը հաւատայ», թէ «խորքին մէջ տղէտ է», թէ «զարմանալի առեղծուած մըն է հայ անհատը եւ հոգեբանական հետազոտութեան եւ վերլուծութեան սքանչելի նիւթ մը» ու կ'աւելցնէ, որ հայ հասարակութիւնը «ինքնահաւան, ցուցամոլ եւ խորքին մէջ ապշտ անհատ»ներէ բաղկացած է: Պատուելին կը խօսի տակաւին «Հայուն հոգեկան հիւանդութեան, ստորակայու-թեան բարդութիւններուն եւ մտային անհասկնալիութեան» մասին... Այսուհան-դերձ, ան կը մնայ վճռականօրէն լա-ւատես ու կ'եղբակացնէ. «Մենք կը հա-ւատանք «Սփիւռքահայութեան» մէջ թաքնուած հակայ կարելիութիւններուն, միջոցներուն եւ ուժերուն»:

Այս Գառնուզեան մէկ առ մէկ աչքէ կ'անցնէր դարձ, եկեղեցի, կուսակցու-թիւն, միջազգային քաղաքականութիւն, եւայլն: Ամերիկայի մասին կ'արտայայտուի հիացմունքով. «Քրիստոնեայ երկիր, հարուստ, ազատ եւ լեցուն անասան կարելիութիւններով»: Կ'ըսէ թէ ամե-րիկահայ դադուի «նախնիներէ գիրքի

մը» հասաւ «օգտուելով երկրին ազա-տամիտ օրէնքներէն եւ տնտեսական բա-րենպաստ պայմաններէն»:

Հիացմունքով կը խօսի նաեւ պարսկա-կան կայսրութեան մասին. «Քաղաք միլիոնի հասնող Պարսկահայ Գաղութը բարեբախտաբար, կայսերական կռա-վարութեան բարենպաստ հովանաւորու-թիւնը վայելած է»: Կը նկատէ, որ «կայս-րական կառավարութիւնը ամէն դե-րութիւն ընծայած է, եւ այդ պատճառա-վան Գաղութը տնտեսական բարեկեցի-գիրքի հասած» է, ու կ'եղբակացնէ, զի քան ատեն որ կայսերական իշխանու-թիւնը երկրին դեկը իր ձեռքին մէջ կա-րենայ պահել, այնքան ատեն Հայ Գա-ղութի կրօնական, կրթական եւ մշակու-թային հաւաքական կեանքը ապահով է:

Ինչպէս անկախելի է այս բոլորի-կողմէ, Գառնուզեան բացասական գիշա-րուած կը յայտնաբերէ առհասարակ կը-րորդ աշխարհի ու թերաճ երկրներու դարձմունքին ու ազատագրման ճիգերուն նկատմամբ. «Ազգային գիտակցութեան եւ ինքնաճանաչումի վերածնունդի» շար-ժումները «ունեցան ժխտական հակա-դեցողութիւն Հայ Գաղութներու վրայ եւ պիտի շարունակեն առել ճնշիչ ազդեցու-թիւններ ունենալ» կը գրէ ան, առաջ հարց տալով թէ, ինչպէս մէնք «Հա-յերս, որ մեր կարգին ազգային ազա-տագրական հարց ունինք, յաղթած ենք այլ ժողովուրդներու «վերածնունդի» շարժումներուն հակառակ գիրքերու վը-րայ գտնուիլ:

Հայկական Հարցի դժուր, Գառնուզեան կը զգուշացնէ, որ չզոհուինք հակա-ամերիկեան եւ հակա-արեւմտեան գիշ-քերու վրայ, այլ ընդհակառակն: Հակա-ռակ պարագային, կ'ըսէ պատուելին, «Արեւմտեան Պետութիւններ, զլիսա-բարար Ամերիկեան Պետութիւնը, պիտի աշխատին ամէն դնով խափանել (մը գործը) նամանաւանդ անոր համար, որ մեր դատը թուրքին հետ է, եւ թէ թուր-քին ՆԱՌՕ-ի կարելու անդամներն են խաբիսներէն մէկն է»:

Այլ խօսքով՝ Հայկական Հարցը պէտք է ուրեմն հետապնդել առանց թուրքի դէմ ըլլալու, քանի՞ թուրքի... եւայլն: Այս «գիտարար» բայց նուիրական առա-քելութիւնը ինչպէս կարելի է զրկել հանել այս պայմաններու մէջ՝ յատկա-պէս:

Բայց, նոյն տրամաբանութենէն մեկ-նելով, Գառնուզեան այլ զարմանալի եղ-րակացութեան մը եւս կը յայտնի. «Եթէ Հայաստանի կառավարութիւնը ի վիճակի ըլլայ պաշտօնապէս այդ Շարժման (ար-մինքն) Հայկ. Ազատագրական Շարժման Պ. Թ.) առաջնորդի գիրք կատարելու, այդ պարագային «Շարժումը իր համա-հայկական նկարագրով պիտի շինուի» կը գրէ ան:

Եթէ լաւ հասկցանք, ուրեմն, երբ «Շարժումը» համահայկական դառնա-յան կը դադրի... համահայկական ըլլա-լէ, ու եթէ Հայերը պայքարին թուր-

(Շար. - 10)

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ...

ԶՈՒՇՈՒՒ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԳ ՄԻՐԶԷ

Քիչ անց, սեմին վրայ յայտնուեցաւ յաղթական, մազ - մօրուքը առատ, հա-մակերկի դէմքով մէկը: Մեծ աղան էր, կասկած չկար:

Ի՞նչ կ'ուզէր, հէմէլէրի, - հարցուց թեթեւ ժպիտով մը:

Աղա, հեռու տեղերէ կու գամ, բախ-տը դիւ այս կողմերը ձգեց, անգործ եմ եւ գործ կը փնտռեմ: Աւելցնեմ, որ Քիւրտ եմ, անունս Զիֆօ է, եւ հոգա-գործութեան ալ բաւական կը հասկնամ...

Հոգադործութիւն... Քիւրտ եւ հոգա-գործութիւն, - զարմացաւ աղան:

Բայց, դուք Քիւրտերդ, առելի խաչ-նարածութեամբ կը զբաղիք քան թէ հո-ղադործութեամբ, - դիտել առաւ աղան:

Ճիշդ է ձեր ըսածը, աղա: Բայց, ես ամէն տարի, գարունէն մինչեւ ուշ ա-շուն, մեր շրջանի հայ գիւղացիներու մօտ իբրեւ մշակ կ'աշխատէի, ահա թէ ինչո՞ւ ըսի որ հողադործութենէ կը հաս-

կընամ:

- Հա, հայ գիւղերը: Ի՞նչ եղան այդ հայ գիւղերը, այդ գիւղերու բնակիչ-ները:

- Մի հարցնէք, աղա, ինչ որ կատար-ուած է հոս, շատ աւելիով կատարուեցաւ հոս, չըլլալի՞ք, չտեսնուիք բան էր ե-ղածները...

- Դուք ալ չօգտուեցա՞ք այդ եղածնե-րէն, աղա - թալանէն:

- Ի՞նչ ըսեմ. գուցէ չհաւատաք ըսա-ծիս. քանի մը անգամ գացի մտայ այդ հայ գիւղերը, լեցուցի պարկերս անոնց ապրանքներով, բայց երբ ճամբայ պիտի ելլէի, կարծես անծանօթ բայց հաստա-տուն ձայնով մէկը կը պոռար աղան՝ «Զիֆօ, Զիֆօ, դուն գոնէ մի ընէր այդ վատութիւնը... Դուն անոնց աղն ու հա-ցովը մեծցած ես...»:

«Մէկ անգամ միայն պարկ մը ապրանք տուն հասցուցի, ան ալ մայրս մերժեց,

ըսելով «դուրս, չարտէ առնեք, շունե-րու առջեւ ձգէ քանոնք, որդի», չե՞ս գի-տեր, որ «հարամ»ը կու դաչ «հալալ»ն ալ իր հետ կը տանի: Ահա, այսքան աղա, ճշմարտապէս՝ այսքան:

- Ընտանիք, կ'ըն, երախտ:

- Ո՛չ, աղա: Ունեցածներս բոլորն ալ չգիտես որ մեղքիս համար ետեւ - ետեւի թաղեցի... Աստուծոյ ահեղ անէծքը կարծես եկաւ իմ գլխուս, ասոր համար ալ զրուստ առի եւ հեռացայ այդ վայ-րերէն, չէի ուզեր, այս ալ չեմ ուզեր, այլեւս տեսնել այդ վայրերը, որոնց մէջ երջանիկ օրերս վերջացան մահացու կըս-կըծանքներով: Ու, արցունքի կաթիլներ շարունցան իր թարթիչներուն շուրջ:

Յաւ, դառնութիւններ տեսած մարդու երեւոյթը ունէր: Սոսակցութիւնն ալ տը-րամաբանական, տեղին էր: Ինչո՞ւ չհա-ւատալ իր ըսածներուն, - մտածեց աղան ինքնիրեն, ապա դարձաւ նորեկին:

- Ինձի՛ նայէ, բարեկամ: Այրած սիրտ ունեցող մարդու կը նմանիս, ըսածնե-րուդ կը հաւատամ, ես ալ իմ ընկերներս հիմա ըսեմ, որ վաղը խնդիր չունենաք ի-րարու հետ:

- Ես այս տունին համար պէտք եղած աշխատանքները ունիմ, բայց հիմա դեռ գործի չըլլան է, մէկ գործաւոր առելի, մէկ պահա՝ կարեւորութիւն չունի ին-ծի համար: Բայց, ըսեմ. երկու ամսուան

համար գործ կ'ընամ տալ ձեզի, անկե-կողմէ, հեռու տեղերէ կու գամ, անգործ եմ եւ գործ կը փնտռեմ:

Երկու ամիս... Ուրեմն ճիշդ ձեռք-մուտքին դուրս, փողոցները: Բայց, ինչ-նէր, ուրիշ ճար - ճամբայ չկար իր առ-ջեւը, երկու ամիսը դարձեալ յոյս մը յաջողութիւն մըն էր իրեն համար. երբ կու ամիսին ինչե՞ր կ'ընային պատահիլ: «Արեւը ճծադած ինչե՞ր կ'ընան ծաղիկը... հին փիլիսոփայութիւն մըն էր, որուն բո-վանդակութեան կը հաւատար: Ու դուք նախով աղային, խոնարհութիւն մը ընէի ետք ըսաւ. «ձեր կամքը թող ըլլայ, ա-ղա»:

ԿԱՐԴԱՅԵՔ

«ՅԱՌԱՋ»

ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ

ԺԵՐԹԵՆԻՆԻ ԶԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՈՒԼԸ
ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐԷՆ
ՍԿՍԵԱԼ

ՈՒՇԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Հայաստանի Ազգապատկերման թանգարանի պատասխանատուներին Համարար - լան Գալստեան, « Սով. Հայաստան » օրաթերթին մէջ, քանի մը միտքեր ար- լայած է առաջարկներու ձեւին տակ, որպէս ի պատանին, երիտասարդներ իրաւունքներու համար կենսական նկատուող լիարժեք եւ ժամանակակից կարգ մը լիարժեքներ: Հին յունարէն, լատինարէն, վրացարէն, ադրբեջանարէն, առաւել եւս իտալարէն, պաշտուարէն: Անշուշտ, այն պատաններուն համար է, որ կը ձգտին յետագային համալսարանին մէջ հետեւիլ հայագիտութեան դասընթացը -

ներուն: Ներկայիս, միայն Երեւանի պետական համալսարանին մէջ է, որ կը պատ - աստուին բանասէրներ, արեւելագէտ - քեր, պատմաբաններ, հնագէտներ, ազ - ատկագէտներ: Ուսանողներուն նախա - փած ճիշդին մասնագիտացումը կը պիտի երրորդ դասարանէն, համալսարա - նին մէջ: Արդ, այդ տարիներուն ըն - քացիներն հարաւորութիւն չեն ունենար հետեւեալ, սորվելու այն լեզուները, որոնց մասնանշումը կատարած է յօդ - ւածագիրը:

Այս վերջոյն առաջարկն է, հետեւեա - րը, որ յատուկ մասնագիտացած դիւ - թիկ դպրոցներ հաստատուին 7 - 10րդ դասարաններուն համար, այսինքն՝ 1335 16 տարեկան աշակերտներուն: Ա - տոյցէ իւրաքանչիւրը, ըստ իր նախա -

սիրութեան, վերջին երկու դասարաննե - րուն մէջ՝ 9 - 10, կարելիութիւնը կ'ու - նենայ ուսումնասիրելու վերսիշեալ լե - զուներէն մէկն ու մէկը:

Հ. Գալստեան այլ կէտ մըն ալ պատ - կան մարմիններուն ուշադրութեան յանձ - նած է: Ընդգծելէ ետք, թէ ժամանա - կակից գիտութեան առանձնայատկու - թիւններէն մէկն ալ տարբեր ճիւղերուն մերձեցումն է, նոյնիսկ սահմանակից գիտութիւններու ծնունդը, դիտել տուած է, թէ շատ յաճախ պահանջը կը նկատ - ուի այնպիսի մասնագէտներու, որոնք հաւասար աստիճանով եւ լայն չափով « տիրապետեն գիտութեան տարբեր, ա - ռաջիմ հայեացքից միմիանցից հեռու միտքերի »: Յիշատակած է օրինակներ, ինչպէս, Ժողովուրդական ճարտարապե - տութիւնը, Ժողովուրդական բժշկութիւնը, ցեղաբանական հոգեբանութիւնը, որոնց ուսումնասիրութեան համար, « հայ ազ - գագրութեանը տիրապետելուց բացի, անհրաժեշտ են որոշակի եւ կայուն գի - տելիքներ մարտադարձութիւնից, քի - միայից եւ հոգեբանութիւնից, միջնորդ աշխարհի կոմպլեքսային գիտելիքներ չի տալիս Համալսարանութեան ոչ մի բուհ (բարձրագոյն ուսումնական հաստատու - թիւն): Եղբայրացիութիւնը եղած է հե - տեւեալը: - այդ մասնագէտներուն պատ - րաստութիւնը սկսի աշակերտական նըս - տարաններէն:

Հաստատելէ ետք, թէ ակադեմական հիմնարկութիւններուն մէջ, ինչպէս նաեւ թանգարաններուն մէջ բազմաթիւ մաս - նագէտներ կը զբաղին Ժողովուրդական ստեղծագործութեան այս կամ այն ճիւ - ղով, օգտակար նկատած է մասնագիտա - ցած դիւրեթօթիկ դպրոցներուն հաստա - տումը, քանի « որքան մեծ կը լինէր ար - քիւմէր, եթէ նրանք որոշակի տեսական գիտելիքներից բացի տիրապետէին մեր Ժողովրդական հարուստ արձեստի միւ - ղերից որեւէ մէկին: Այդ հարցը բաւա - կանաչալի բարձր մակարդակով կարելի է լուծել նման գիշերօթիկ դպրոցում,

«Նման քաղաքականութիւն մը, նոյ - նիսկ անկարելի նկատուող կէտ մը կա - րելի պիտի դարձնէ», կ'ըսէ Գալստեան - ան, ու կ'ազդարարէ. « Իսկ եթէ դա - նազան պատճառներով չկարողանանք այս գործիքը շարժման մէջ դնել, տուժողն ու կորսնցնողը պիտի ըլլայ Սփիւքա - հայութիւնը... »:

Պ. Թ.

(Շար. - 3)

(*) Այս նախագիտութիւնը, զարմանա - լիօրէն կը յիշեցնէ Ս. Զէյթիւնի սա խօսքը. «Նոյն պատմաբանը, նոյն կամ նման պայմաններու մէջ, միեւնոյն, կամ՝ գրեթէ միեւնոյն հետեւեալները կ'ունեն - նան» («Ազգայն Շարք-օրեակ», քիւ 1, 23 Նոյեմբեր, 1969): Ինչպէս կը տես - նուի, տարբերութեան մէջ նոյնութիւն կայ Զէյթիւնի եւ Գալստեանի մը - տածելակերպերուն մէջ:

(**) Այսինքն՝ համագումար մը:

ԳԱՂԱԿՐԻ

ԳԱՂԱԿՐ

ԱՅՆԵՔԻ « Ալեք » թատերասրահին մէջ, Յունիս մէկին, նշուած է Մայիս 28ի 62րդ տարեդարձը, կազմակերպու - թեամբ Հ. Յ. Դ. Երկու. Միութեան կեդրոն. Վարչութեան: Բացումը կա - տարած է օրուան նախագահութիւն՝ ըն - կերուհի Արաքսի Արէլեան: Ազգ. իշխա - նութեանց կողմէ խօսք առած է ատենա - պետ Ներսէս Յակոբեան: Բանախօսած է ընկ. Բարդէն Փափազեան (Պէյրութէն), որ յետագայում անկարկ մը նետելէ ետք հայ Ժողովուրդի վերջին հազար տար - ուան պատմութեան վրայ ծանրացած է 1918 Մայիսի դէպքերուն, վերլուծելով այդ օրերու կացութիւնը եւ հայ Ժողո - վուրդի ազատասէնչ ոգիի արտայայտու - թիւնը: Գործադրուած է ղեկարուեստա - կան յայտագիր մը Համազգայինի երգ - չախումբին մասնակցութեամբ, ղեկավա - րութեամբ Վարուժան Նիկողեանի: Հան - դիսութիւնը վերջ գտած է օրուան նա - խագահութիւն փակման խօսքով:

Արտեղ աշակերտներն աշխատանքի ու - սուցման ժամերին գործնական հմտու - քիւններ ձեռք կը բերեն գորգագործու - քիւնից, կարպետագործութիւնից, ժամ - եակագործութիւնից, խեցեգործութիւ - նից, դրուագագործութիւնից, ռախքա - քիւնից, եւայլն (նորից ըստ նախա - րութեան) »:

Վերջապէս, ըստ առաջարկողին, նման - օրինակ դպրոցներուն մէջ մեծ յաջողու - թեամբ կարելի է ուսուցանել ազգագրա - կան բնօրի պարեր եւ երգեր:

×

ՈՐՔԱՆ ԼԱԻ ԿԸ ԼԻՆԵՐ

Այս խորագրերին տակ, Երեւանէն ման - կավարժ Օլեգ Վարդանեան « Սով. Դըպ - րոց » շարքաթերթի խմբագրութեան ուղղուած նամակ մը յղած է: Նամակա - գիրը ուրախալի երևոյթ նկատած է այն փաստը, որ տարուէ տարի այլազան եւ հետաքրքրական կը դառնան մանուկնե - րուն համար պատրաստուող առարկա - ները, յատկապէս գունաւոր խաղալիք - ները, որոնց պահանջը մեծ է: Խանութ - ներուն մէջ կարելի է հանդիպել նոյնիսկ կերպընկալ պատրաստուած գունաւոր շա - րածոյ ալրուքներուն: Մասնաշեղծ ետք նմանօրինակ ալրուքն - խաղալիքներուն դերը մանուկներուն լեզուին զարգացու - մին մէջ, նամակագիրը գրած է. - « Սա - կայն, ցաւօք, դրանք միայն ռուսերէն են. իմ բոլոր որոնումներն ապարդիւն անցան, ոչ մի տեղ չհանգիպեցի հայերէն շարածոյ ալրուքների: Պարզում է, որ այդպիսիք ընդհանրապէս չեն արտա - գրւում: Կարծում եմ, կը գտնուի մի կազմակերպութիւն, որը յանձն կ'առնի այդպիսի ալրուքների արտադրութիւնը »:

ԳԱՂԱՆ

— ՄՐՏԱԳԻՆ ԿՈՉ —

ԲՈՂՈՐ ԱՆՈՆՑ

ՈՐՈՆՔ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՈՒՆԵՆ՝

ՎԱՀԱՆ ԹԻՔԵՆԵՆԷՆ

Թէքեան Մշակ. Միութեան կեդրոնա - կան Վարչութիւնը հաճոյքն ունի ծանու - ցանելու թէ անմահ բանաստեղծ Վահան Թէքեանի ծննդեան հարիւրամեակի հը - րատարակութեանց շարքին մէջ Թէքե - եանի նամակներն պատրաստելու պար - տակաւնութիւնը ստանձնած է ամերիկա - հայ ակաւորդ գիտնական, Գալիֆոր - նիոյ համալսարանի Հայագիտական Բաժ - նի վարիչ ու հմուտ թէքեանագէտ Փրոֆ. Աւետիս Սանճեան:

Յայտնի գիտնականը արդէն հաւաքած է աւելի քան 200 կտոր նամակ եւ անտիպ ձեռագիր վ. Թէքեանէն: Սոյն նամակ - ները նոր լոյս մը կը սփռեն անմահ բա - նաստեղծին կեանքին ու գործին վրայ:

Արդ, ըստ հնարաւորին, համապար - վակ դարձնելու համար սոյն նամակա - նին, անհրաժեշտ է Թէքեանի բոլոր տրամադրելի ձեռագիրները հաւաքել ու գետեղել այնտեղ: Հետեւաբար, անմահ բանաստեղծին յիշատակին հանդէպ խղճի ազնիւ պարտք մը կատարած պիտի ըլլան բոլոր անոնք որ իրենց մօտ դնուող նա - մակները կը տրամադրեն այս հաւաքա - ծոյն:

Փափաքելի է, բայց ոչ անհրաժեշտ, նամակներուն ընդգիրները դրկել: Երախ - տապարտ պիտի մնանք եթէ այդ նա - մակներուն ընթերցելի պատճենները զըր - կուին Փրոֆ. Սանճեանին:

Կը խնդրենք որ բանաստեղծին վերա - բերեալ բոլոր նշխարները, նամակի պատճեններն ու գրութիւնները դրկուին հետեւեալ հասցէին, կանխաւ ընդունելով Թէքեան Մշակ. Միութեան Հիւսիսային Ամերիկայի կեդր. Վարչութեան շնորհ -

Prof. AVEDIS SANJIAN
University of California
Near Eastern Languages
405 Hilgard Ave.,
Los Angeles, Calif. 90024

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԵՕԹ ՍԱՐԻ ԵՏԵՒ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ
ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻ
ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՊԱՍՏԱՌԻՆ ՎՐԱՅ՝
« Հայֆիլմ » արուեստանոցի նկարա - հանած « Եօթ սարի ետեւ » նոր շարժա - նկարը ընդունուած է միութեանական պատ - տուի վրայ ցուցադրուելու համար: Շարժանկարը կը ներկայացնէ խոպան դաշտերու մէջ զբոսող խումբ մը հայ աշխատաւորները: Բեմագիրն է Առնոլտ Աղաբաբով: Գլխաւոր դերերը ստանձնած են Սօս Սարգսեան եւ Խորէն Արքահամ - եան:

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ԿԱՐԱՆԱՆԸ

ը տեսնեմ, որ հայ խաղիւսները, աւե - ակ բերդի մը շուրջ հաւաքուող արա - լիներու պէս Վարդապետի աւերակներէն լին կրնար հեռանալ:

Ինչ է պատահեր, Օհան, - հարցուց խաղիւս: Ինչ գործ ունիս էս փէշի - վաններու ընտանիքին հետ:

Խաղիւս, հարցուր թէ ինչ է պա - տահեր: Մոռանք, մոռանք: Փէշի - վաններու հետ միմանկէս ի վեր փոր - ձած էի այլու չմտածել: Ինչպէս, կ'ու - ղեմ խաղիւսը հեղեմ, հոգիս, երե -

Սպարիկ, տղաս, կ'ըսէի քեզի թէ

վարպետ Օհանն է, - ըսաւ խաղիւս, երբ տեսաւ Մարտիկը, որ լուռ կը քայլէ իր մօտէն:

- Չէ, է՛, Բարթոլ, փէշիւսներն ես - լանճի դարտաշը, - վրայ տուաւ վար - պետ Օհան, - կը մեղքնամ էս ճահիլ աշ - կերտիդ, ինչպէս վանքի պատերէն ներս - քաշուող ճահիլ վանականի մը: Հայրե - նիք, եկեղեցի, արուեստ հիւանդութիւն - ներ են, ինչպէս չոռը, զիւրացաւ, դո - ղը:

Խաղիւս, խոչընդոց աչքերը ու զար - մանքով վարպետ Օհանին երեսը նայե - ցաւ: Օհանը հեղեմ չէր, Հայաստանի մէջ լուրջ ու ծանր վարպետ էր, բոլոր վարպետներէ աւելի շատ տեսած ու կար - դացած, խորապէս հմուտ էր արուեստին:

- Ախր, ինչ է պատահեր, Օհան, եր - բէն ի վեր էս ծոռութիւնը: Որ դուն էդ -

պէս կ'ըսես, ինչ ըսենք ճահիլներուն: Չէ, Օհան, որ էսպէս երթայ, էս աշ - խարհը կը փլի, կը փլի: Թողուք էդ բո - լորը, Օհան, միայն թէ չինենք, չինենք:

- Հա, եթէ ձեռքէս դայ, աշխարհը փոքրիկ ջրաղացի մը պէս կը քանդուի: Արարչութիւնը քէմալ է՛. ոճրագործ ըլլալ ճարտարապետ ըլլալէ աւելի բար - ձըր է: Լաւ շնորհք մը, որ Աստուած տը - կած է՛ Հային: Էս բոլորը էս ատեն հա - կեցայ, երբ մազերս ճերմկցած էին մօ - զայիքներ շարելով ու եկեղեցիներու դըմ - բէթներ կապելով: Թողունք է՛դ բոլորը: Վաղուց էր, որ իրար տեսած չէինք: Դուն այդ ըսէ, ինչ չինած ես, ո՛ր կող - մերը կ'աշխատէիր:

- Բայց, դուն, դուն չըսիր, թէ ինչ է պատահեր:

- Ինչ պիտի պատահի: Հիմա կը տես - նես, որ եաւանճիկ դարտաշ եմ: Ի հար - կէ երջանիկ եմ, երբ իմ երեսս կը սեւ - ցընեմ մուրով, կը հագնեմ արջի նմանող փոսթ ու իմ դերը շատ լաւ կը կատա - ընեմ: Վեց տարի է ձեռքս մուրճ առած չեմ: Երջանիկ եմ, երբ Ժողովուրդը կը խնդայ իմ վրայ, երբ ես կը խնդամ աշ - խարհի վրայ: Մի քանի օրէն պիտի խա - ղանք Վարդապետի մէջ: Կ'երեւի, կու - ղան, կը տեսնես վարպետ Օհանը, իր եաւանճիկ դերին մէջ: Վեց տարի յետոյ, առաջին անգամն է, որ լուրջ կը խօ -

սիմ, օրերս միշտ կատակներով տարած եմ: Հիմա, ամէն բան կատակ է ինձ հա - մար: Պատմութիւնս կարճ է, Մակար, գրեթէ մոռցած եմ: Դուն բնաւ քանդած չե՞ս թու չինածը եւ կամ տեսա՞՞մ ես քանդուիլը ամենազեղեցիկ դործիդ: Մեր հանդիպումէն յետոյ, պտըտեցաւ դանա - զան տեղեր, աշխատեցայ մզկիթներու, Դամասկոսի պալատներուն մէջ: Տեսայ, որ հետզհետէ տարիքս կ'առնեմ: Ըսի, բաւ է՛ չինեցի մզկիթներ ու պալատներ, երթամ Հայաստանի մէջ չինեմ փոքրիկ մատուռ մը, հոն դնեմ իմ արուեստի բո - լոր շնորհները: Ինչպէս մոզայիքներ կա - պեմ, որ մատուռը դառնայ մատանիի վը - րայ դրուած թանկագին ակ: Ինչպէս մա - տուռ մը, որ Գրիստոս չղջար իր խաչ - ուած ըլլալը: Է՛դ մատուռը, խաղիւս, ծը - նընդամալայրիս մէջ չինեցի: Ամբողջ հինգ տարի աշխատեցայ, գիշեր - ցորեկ: Օ - րերով կ'օշիկներս չէի հաներ, ոտքերս կ'ուռնայային: Առանց հանուելու, այնտեղ ալ կը քնանայի: Ինչպէ՛ս տարուած էի իմ աշխատանքով: Ամբողջ երեք տարի ձե - դունի մոզայիքներուն վրայ աչքի լոյս ու հոգի թափեցի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Այս օրը Տիգրան Նշան Գարբինեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 22, Իսիկ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր

ՆՇԱՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ
մահուան 9րդ տարեկիցին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Իր ամուսնոյն յիշատակին, Տիգրան Նշան Գարբինեան 100 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Տիգրան Արշալոյս Թադէոսեան - հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 22, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝ ՌՈՒԲԵՆ ԹԱԴԵՈՍԵԱՆԻ
մահուան 17րդ տարեկիցին առթիւ:
Այս օրը յիշատակին կը նուիրէ՝ 200 ֆր. Կապ. Խաչին, 200 Ս. Մուրատեան վարժարանի նորոգութեան համար, 200 Դրպրոցատիրաց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ին:

×

Այս օրը Տիգրան Ժաք Սիմոնեան կը ծախուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 22, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ԺԱԲ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս օրը Տիգրան Կարապետ Հաքիմեան, Տէր եւ Տիգրան Անդրանիկ Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիգրան Մարգար Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիգրան Յովհ. Հաքիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիգրան Յակոբ Գարբինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիգրան Տարօն Պողոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 22, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱԿԻՄԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարեկիցին առթիւ: Ինչպէս նաեւ իրենց մօր, մեծ-մօր եւ նանին՝ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԵՏԵՆԵԱՆԻ

յիշատակին:
Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԵ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ստացած է.—
Եկեղեցւոյ վերնատան բացման առթիւ, որ կատարուեցաւ Պ. Վարուժան Պողոսեանի բարերարութեամբ եւ նաեւ բարերարի մօր՝ հանգուցեալ Աղանի Պողոսեանի (ծն. Բիւրսեան) հոգեհանգիստին առթիւ՝ Պր. Վարուժան Պողոսեան 5000 ֆր., Միքայէլ Եսայէ 200, Սէնթ Մարկիթի եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 200, Սէն Ժեռմի եկեղեցւոյ Թաղականութիւն 500, Պր. Դադարեան 1000 ֆր., այլ Տիգր. Սիւրան Կարապետեան 1000, Տէր եւ Տիգր. Միքայէլ Մեկիքեան 150, Տիգր. Տակառեան, Պր. Արսէն Նորոյեան, Տէր եւ Տիգր. Գրիգորեան Վառ 1000 ֆր., Ալեքսան Պապայեան 200, Տիգր. Իզապէլ Արզումանեան, Պր. Շաքարեան, Պր. Բիւրսեան 500 ֆր., Օր. Սէմէրեան 30, Պր. Կարապետ Սեւոյեան 100 ֆր.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Vous invite à:
sa soirée
"SPECIAL JEUNES"

Ambiance — danse
Le Samedi 21 Juin à 21 heures
son SPECTACLE DE FIN D'ANNEE
de l'école de danse et des classes
d'animation, Salle Voltaire, le Dimanche 22 Juin à 15 heures.

ՍԱՐՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, Յունիս 22 ուսումնական տարւոյն փակման օր:
Ժամը 13-30ին ճաշ վարժարանի մէջ, պատրաստուած Մնողական Միութեան տիկիններէն: Ժամը 16-30ին մրցանակաբաշխութիւն թատերասրահին մէջ: Հրաւիրուած է հայ հասարակութիւնը:

sevan voyages-lyon
saberatours - paris

VOUS PROPOSENT

ARMENIE - 12 JOURS

Du 01 au 12 Septembre

Du 26 Décembre au 08 Janvier 1981

ARMENIE - 16 JOURS

Du 27 Juin au 12 Juillet

Du 15 au 30 Août

Du 22 Septembre au 07 Octobre

Circuit Caucase (Moscou, Erévan, Tbilissi et Leningrad)

Du 15 au 30 Août

Du 22 Septembre au 12 Octobre

DEPARTS PAR AVION DE LYON -- MARSEILLE -- PARIS

Renseignements et inscriptions:

À LYON

sevan voyages

SARKISSIAN Varoujar.

50, cours de la Liberté

69003 LYON

Tél. (78) 60 13 66

À PARIS

saberatours

BAGHDASSARIAN Levon

3, rue de l'Arrivée

Imm. CIT 7e étage

75015 PARIS

Tél. 538 67 47

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԵ

Ալֆրեդիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 ֆր. Տիգրան Ա. Գուրուժեանի 3ակոր Գուրուժեանի մահուան առթիւ, 100 ֆր. Երէցիկին Տէր - Պարսամեանի Ալֆրեդիլի ողբացեալ իր հին զրացիներու յիշատակին: 200 ֆր. այլ Տիգրան Սեւրակ Մարիլեանի իր ամուսնոյն մահուան 5րդ տարեկիցին առթիւ փոխան հոգեհանգիստի:

×

Սամուէլ Մուրատեան վրձ. ի տեսչու - թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Տէր եւ Տիգր. Արթուր Արուսեանի (Մարտիլ) Տիգրան Հայկանոյ Բարսեղ - եանի մահուան առթիւ:

UGAB - JEUNES

Soirée de Gala

de la Tour Maine - Montparnasse
A 233 mètres d'altitude au 56e étage
pour une nouvelle perspective
Le Samedi 21 Juin

à partir de 21 h. 30

Bal Animé par l'Orchestre

«GAIDZAGS»

Buffet de Spécialités Arméniennes

Participation Aux Frais: 120 F.

×

Soirée de
Chants Arméniens

par

KEVORK YANBEKIAN

ET SA CHORALE

Vendredi 20 Juin, à 20 h. 45

Centre Culturel Alex Manoogian

118, Rue de Courcelles, Paris 17^e

avec la participation de

de ASTRIC DEDEYAN (soprano)

au piano: FRANÇOISE COUDRAY

Billets en vente.—

chez Chirag et à la Librairie Palouyan (Rue de Trévise).

SOUTIEN

A

HRAIR KILNDJIAN
Reunion D'Information

Vendredi 27 Juin à 20 h. 30

Salle de la Mutualité

24, Rue St. Victor — 75005 Paris

Métro: Maubert-Mutualité

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Կրնոյլի Կապ. Խաչի եւ Նոր Սերունդը Յունիս 29, Կիրակի, Ֆոնթէնի Սէ. Ի. Թէ. զաւտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28ը, մասնակցութեամբ Անի նուազախումբի: Գեղարուեստական բաժին - ճոխ պիւֆէ:

ՇԱԿԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՅԵ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորի տօնին առթիւ, հանգիստեալ պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Գրիգ. Եղիշի, Յունիս 22, Կիրակի օր:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի, եկեղեցւոյ հանգուցեալ հիմնադիրներուն եւ բարերարներուն, ի մասնաւորի Արմենակ Համբարձումեանի եւ Սարգիս Պալայանեանի հազուոյ հանգստեան համար: Սկիզբ պատարագի ժամը 10-30, հոգեհանգիստ ժամը 12ին:

«ՅԱՐԱՋ»Ի

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահադ.	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6)
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, ճշմարտութ.	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գրքերը մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով պարզեալ համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազգերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարկը (տես՝ փակագրի մէջ գումարները):

ՆԱԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին հետեալ ձեռնարկները.—
Ջրասպարոյտ՝ Սեպտ. 21ին
Պարանցիկ - երեկոյթ Հոկտ. 12ին
Հոգեհանգիստ Նոյեմբ. 18ին:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire: N° 55935

pour la première fois en France

DOMdisques

présente en exclusivité

ARKA RECORDS

nouvelles collections de disques arméniens

INTERPRETE	TITRES	REFERENCE
33 tours		
MANUEL	TEARS OF HAPPINESS	1976
HAROUT	OOOR EYIR AHSTVATS	A. K. 140
HAROUT	BALLAD HAYRENYATZ	A. K. 168
ADISS HARMANDYAN	EREVANI METCH	A. K. 154
MAXIM	MIAYN KEZ SIRETZI	A. K. 156
MAXIM	NAVAVAR	A. K. 158
MAXIM	KAROUN YES INTZ HAMAR	A. K. 162
ANTRANIG MATOSSIAN	SIRO GRAGNER	A. K. 166
ARDASHES SEMERDJIAN	GANK AR AREV	A. K. 150
LEVON KATERJIAN	HYE HEROSNERIN	A. K. 152
ADISS HARMANDYAN	KAROUN KAROUN	A. K. 1002
ARSHAK KHENTIRIAN	ARM. COUNTRY DANCES	
33 tours double-albums		
RAFFI HAGOPIAN	VERATARTZIR	A. Y. 170
PAUL BAGHDADLIAN	SIROUM YEM KEZ	A. K. 172-74

Disques DOM 4-6, rue du Donjon 94300 Vincennes

*EN VENTE CHEZ VOTRE DISQUAIRE *

Fonds A.R.A.M

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ԷՃԵՎԻՏ Բաժնակի Միջամտություն կ'ուզի

Քրեական քաղաքական տաղանավոր հաս-
նա է իր ամենատարեցիկը, ու ելք մը՝
գիտություն թէ այլ, անխուսափելի կը
կատարի այժմ:

Յունիս 17ին, Հանրապետական կու-
սակցութեան (Հալք) ներկայացրել շրջանի
գրաստիանատուն՝ Ձէքի Թէքիէն, ա-
նակիչներու կողմէ սպաննուած է՝ մէկ
անուն մէջ՝ երրորդ դասարանի պա-
ստանատուն է Հանրապետական կու-
սակցութեան որ զոր կ'երթայ քաղաքա-
կան ահաբեկումի: Կուսակցութեան դե-
պարտէ՝ Պիւլէտի Էմէլիտ կողմ ուղղած
(Յունիս 18ին բանակի հրամանատարու-
թեան, որ զորք ուղարկեն Նեվիշէի
դէպարտմէն ու ամբաստանած Տէմիրէի կա-
պարտութիւնը որ, ըստ իրեն, թոյլ
տալ որ զարգանայ ծայրայեղ աջա-
կական շարժումը:

Մինչ այդ թրքական ինքնակաշար-
քային վաւերացուցած է պաշտօնա-
նակը՝ քան նահանգներէ ներս: Նախ
քան քաղաքականութիւնը այս օրէնքին, Ներ-
քին նախարար Մուսթաֆա Կիւլչիւկի
պատմած է, որ Տէմիրէի կառավարու-
թիւնը՝ իր իշխանութեան դուրս դալէն
ի վեր 9342 « ահաբեկիչ » ձերբակալած
է, ինչ որ ցոյց կուտայ, ըստ Կիւլչիւ-
կի, որ պաշտօնը չէ թուլցած « խոռ-
տարար տարրերու » դէմ:

Անոր պատասխանած է Հալքի երես-
նակներէն Օրհան Պիրճիւ, հաստա-
տելով, որ Տէմիրէի կառավարութեան
դէպի դալէն ի վեր, այսինքն վերջին
վերջ ամիսներուն ընթացքին, 1793 հոգի
սպաննուած են՝ քաղաքական ահաբեկ-
ութեան զոր, մինչ Պ. Էմէլիտի իշխա-
նութեան 21 ամիսներուն ընթացքին ըս-
պաննուած են « միայն »... 1844 հոգի:

ՅԱՆՍԻ ՄԵ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԻՍ-ՍՊԱՆԻՍ Բանջարեղէն-պը -
այդ պատերազմը դեռ չէր հանդարտած
Հիւսիսարեւելի օր: Սպանացիք շատ բուռն
կ'ուզէին « պատասխանեցին » Ֆրանսա -
նակներուն, որոնք առջի օր կրակի տուած
էին Սպանիայէն մօտ 9 բեռնատար կառ-
քի, որոնք սակայն լուրի չէին փոխադ-
րել, մինչ լուրի ներածման դէմ է որ
Սպանացի հողազորները կը բողբոջէին:

Սպանացիք ալ սահմանը փակեցին Փը-
նանսայիներուն առջեւ:
Կիւրթիսի Հանրապետութեան Բարե-
նակները յու ընկերութեան համաձայն
100 լոյս - Կիւրթիսի բանտարկուած են
Բարբի 1974էն ի վեր: Իր հրատարակ-
ութեան մէջ, կազմակերպութիւնը կը
ըսէ՝ « Ինչո՞ւ թուրք իշխանութիւն-
ները կը յամառն ուրանալու այդ երկու
հարաւր կիւրթացիներու արգելափակումը
իւրենց բանտերուն մէջ եւ արգելելու մի-
թիւն իրենց երկրէ, զննելու համար
անոնց վիճակը: Նախ ճիշդ է որ թրքա-
կան իշխանութիւնները այդ 2000 անհե-
տազանները իրեն պատանդ կը գործա-
նեն, որոնց սպանողութիւնը կը վտան-
գէ:

ԵՐԵՒԱՆ ԵՎ ՓԱՐԻՋ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնիոյ, Յունիս 13-16)

ԳՐԱՌԻՇ ՅԱՎՈՐԵԱՆԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԵՍԸ ՈՒԳԱՅԻ ՄԷՋ

Ռիդայի մէջ (Լատվիա) բացուած է
Գարուշ Յակոբեանի « Հայկական ռադ-
սիոյ » ընդհանուր տնտեսութիւնը կրօնի
գործերու ցուցահանդէսը: Ռիդայի ար-
ուեստագէտին նկարչական, քանդակա-
գործութեան, խեցեգործութեան, դր-
ուագման աշխատանքները ծանօթ են
Խորհ. Միութեան շատ մը քաղաքներու
մէջ:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ Ա. ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼ. ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ վերջերս
տեղի ունեցած դաշնակազարններու Պախ-
նի միջադէպին մրցումին հարկիւրէ ա-
ւելի մասնակցողներուն մէջէն առաջին
հանդիսացած է Անահիտ Ներսիսեան (Ե-
րեւանէն): Դաշնակցութեան աւարտական
մրցումին հայ դաշնակազարուհին մեկ -
նաբանած է Պէթհոլմէի չորրորդ քոն -
չերթին, Լայպցիգի Ֆրիւսթիւմի մէջ -
Փոնիք նուագախումբին ընկերակցու-
թեամբ, զոր ղեկավարած է Օլաֆ Քոն-
Ա. Ներսիսեան առաջին անգամն է, որ
կը նուաճէ միջադէպին մրցանակ՝ Ուր-
հարային Միութեան սահմաններէն դուրս:
Մոսկուայի Պետական Երաժշտանոցէն
չըլանաւարտ դաշնակազարուհին ներկա-
յիս կը դասաւանդէ Երեւանի Պետական
Երաժշտանոցը եւ նուագահանդէսներ կու-
տայ Ուրհարային Միութեան քաղաքնե-
րուն մէջ: Դաշնի մը տարինը առաջ՝
Բաքուի մէջ դարձած էր Անդրկովկասի
մեկնարաններու դափնեկիր:

ԱՍՄՈՒՆՔԻ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄՈՍԿՈՒՍԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Ասմունքի տան մէջ տեղի
ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ
մը, որուն ընթացքին ասմունքող Արա-

գուի եթէ կեռիլա մը ծայր տայ կիւ-
րոսի մէջ, թուրք գրաւող զօրքին դէմ »:
« ՅՈՒՆԻՍ 18 »-ի քառասնամեակը մեծ
չուրով ոգեկոչուեցաւ ամէն կողմ եւ Նա-
խագահ Փիլիքար տ'Էմիլի խոնարհելէ
ետք Մոն Վալեռիէն, Սորպոնի մէջ է որ
խօսք առաւ, յիշելով նաեւ թէ ինք ալ
ընտանիքին հետ մտիկ ըրած է այդ կո-
չի, քառասուն տարի առաջ, երբ 14 տա-
րեկան էր: Փարիզի մէջ ալ « ոգեկոչում-
ներկայացում ձայն եւ լոյս » մը տեղի
ունեցած է թրքապետը:

ՀԱՐԱՒԻ ԱՓՐԻԿԻԻ մէջ ծանր ապըս-
տամբութիւններ ծագած են եւ 36 մեռել
կայ ու մօտ 200 վիրաւոր: Քափի խոռ-
նածիլներու թաղամասներուն մէջ է որ
ցեղապաշտական բախումներ ծագած են:
Շատ ծանր կը նկատուի այս նոր կացու-
թիւնը, ուր միայն Սեւերը չեն որ կ'ընդ-
դիմանան վարչակարգին, այլեւ խառնա-
ծիները:

ԳԱՊՈՒԼԻ մէջ կացութիւնը կրկին շատ
խառնակ է եւ նոր լուրերու համաձայն,
խորհրդային ծանր կորուստներ կան:
Նոյնիսկ թոյն մը վար առնուած է: Տար-
բեր բաներ կ'ըսէ անշուշտ Խաւնիքի
թղթակիցը, որ ամէն ինչ կանոնաւոր
տեսեր է, խորհրդային զինուորի իսկ
չէ հանդիպեր:

մայիս Արարատեան հրաժարուած է Նա-
րեկացիի, Գուշակի, Սայաթ - Նովայի,
Յ. Թումանեանի, Ա. Իսահակեանի, Զա-
րենցի, Պարոյր Սեւակի, Կապուտիկեա-
նի, Համո Սահեանի եւ Գէորգ Էմիլի
քերթուածներէն ծագեալ մը՝ « Երգ
Հայաստանի մասին » ընդհանուր խո-
րագրին տակ: Երեկոյթին խօսք առած են
բանաստեղծ - Թարգմանիչ Լեւ Օզերով
եւ Սիլվա Կապուտիկեան:

ՀԱՐԱՅԱՅ ՅՈՒՎԱՆԻՍԵԱՆԻ ՀԱՏԵՆՏԻՐԸ

« Սովետական դրող » հրատարակչա-
կանը լոյս ընծայած է Հրաչեայ Յովհան-
նիսեանի հատընտիրը՝ « Արեւու կղզու
երգը » խորագրով: Հատորը կը բովան-
դակէ բանաստեղծին ստեղծագործական
կեանքի զանազան հանգրուաններու գըր-
ուած քերթուածները:

« ԱՆՈՅՇ » ՕՓԵՐԱՆ, ԳՈՐԾԱՏԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐԵՐՈՒ ԲԵՄԱՐՈՒԹԵԱՄԻ

Քանաքեռի ալիւմինիումի գործատան
Մշակոյթի պալատի նոր արուեստանոցը
բեմադրած է Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ»
օփերան, գեղարուեստական ղեկավարու-
թեամբ Գ. Իվանեանի: Յառաջիկային
արուեստանոցը կը բեմադրէ նաեւ Տիգ-
րան Զուխանեանի «Լէպլէպլի»:

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԻՍՏ ՄՈՍԿՈՒՍԻ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍԻՑ ԱՅԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի Գեղարուեստից Ակադե-
միային մէջ տեղի ունեցած է Դաւիթ Ան-
յաղթի ծննդեան 1500ամեակին նուիր-
ուած հանդիսաւոր նիստը, մասնակցու-
թեամբ գիտնականներու, մշակոյթի, ար-
ուեստի մարզերու ծանօթ դէմքերու: Բա-
ցումը կատարած է Ուրհ. Միութեան Գի-
տութիւններու Ակադեմիայի փոխ - նա-
խագահ Պ. Ֆեդոտէյեւ: Դաւիթ Անյաղթի
գիտական - փիլիսոփայական ժառան-
գած է Հայաստանի Ակադեմիայի նախա-
գահ՝ Վիկտոր Համբարձումեան: Ոսք
առած են Ուրհ. Միութեան Ակադեմիայի
անդամ Բ. Պրոտորովսկի, Ուղղակիստանի
Ակադեմիայի փոխ - նախագահ Է. Շու-
ստով, Վրաստանի Ակադեմիայի ան-
դամ Ն. Զալճալանձէ: Նիստին ներկայ
եղած են Հայաստանի վարչապետ Փա-
ղէյ Սարգսեան, մասնաշաղկ Յովհաննէս
Բաղրամեան եւ խորհրդային կուսակցա-
կան ղեկավար դէմքեր:

ՎԱՀԷ ԵՍԱՅԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԵՍԸ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի « Արամ Սաչաւորեան » սրա-
հին մէջ երգահանդէս մը տուած է Վահէ
Եսայեան (Ամմանէն): Երգչին ընկերա-
ցած է Հայաստանի ժողովրդական Գոր-
ծիչներու պետական նուագախումբը, դե-
կավարութեամբ Կարէն Միրզոյեանի:
Վահէ Եսայեանի երգացանկը բաղկացած

ՓՈԽԳՈՒԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 43ԴԻ ԱՆՈՅՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 17ի հանդիպումներու արդիւնք-
ներն են. —

- ԲԿՍԱ (Մոսկուա) - Արարատ 1 - 1
- Կայրաթ - Լոկոմոտիւ 1 - 1
- Նեֆթչի - Կարպատներ 0 - 0
- Դինամօ (Մոսկուա) - Ձէնիթ 1 - 1
- Դասաւորման զուգն են 16 կէտով՝
Սպարտակ (Մոսկուա) եւ Դինամօ (Թիֆ-
լիզ) որոնց կը յաջորդէ Դինամօ (Կիւն):

է Դանիէլ Ղազարեանի, Անն Բարաշան-
եանի, դուստներ Շերամի, Աշոտի, Ա-
րեւիչ Հէքիմեանի գործերէն: 25ամեայ
երգչը ծնած է Յորդանան: 1975ին հե-
տեւած է Երեւանի Ռոմանոս Մեկրեան
երաժշտական ուսումնարանի դասընթաց-
քին (չորս տարի) եւ տարի մըն ալ յա-
ճախած՝ Կոմիտաս Երաժշտանոց:

ԵՐՈՒԱՆԻ ՔՈՉԱՐԻ ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԵՍԸ

Երեւանի Նկարիչներու տան մէջ բաց-
ուած է Երուանդ Քոչարի յետ մահու
առաջին ցուցահանդէսը, ուր ներկայաց-
ուած են քանդակներ, նկարչական կտա-
ներ, դժանկարներ եւ մեծ գործերու լու-
սանկարներ: Արուեստագէտին ծննդեան
80ամեակին առթիւ կազմակերպուած ցու-
ցահանդէսին բացման օրը խօսք առնելով
Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան
նախագահ՝ Սուրէն Սաֆարեան, Մշակոյ-
թի փոխ-նախարար Մարտիկ Սարգսեան
եւ նկարիչ Արա Յարութիւնեան շեշտած
են Երուանդ Քոչարի նպաստը հայկ. մշա-
կոյթին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ

ԱՐԱՅԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ ՍԿԱՍԾ

Հայաստանի դպրոցական տարեշրջանը
վերջ գտած ըլլալով, աշակերտները դա-
ցած են զովասուն վայրեր: Այս ամառ 263
պիտեաներ, մարզական - առողջարա-
նային, աշխատանքի եւ հանգիստի ճամ-
բարներու մէջ իրենց արձակուրդը կ'ան-
ցընեն շուրջ 90 աշակերտներ, անցեալ
տարուան հետ համեմատած՝ երկու հա-
զար աւելի: Նոր ճամբարներ կառուց-
ուած են Սեւանի ափին, Ծաղկաձոր, Ա-
պարան: Ասկէ դատ, դպրոցներու եւ մշա-
կոյթի պալատներու կողքին ստեղծուած
են 130 ճամբարներ, ուր ամառը կ'ան-
ցընեն այն աշակերտները որոնք արձա-
կուրդի չեն մեկնիր: Ինչպէս ամէն տարի,
այս տարի եւս Հայաստանի պիտեաներու
ճամբարներու մէջ իրենց արձակուրդը
կ'անցընեն սփռուած հայ աշակերտներ:

ՀԱՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԻ ԿԱՆԱՅՈՒՍՏՈՒՄԸ

Հայաստանի արդիւնաբերական կեդ-
րոններէն մէկը՝ Հրազդան, մօտ առնէն
կը դառնայ այդի - քաղաք մը: Հոն, 20
հեկտար տարածութեան մը վրայ սկսած
է ստեղծումը զրօսայիթի մը, որ իր մէջ
պիտի ընդգրկէ քաղաքին նոր շրջանները
եւ Ծովինար արուեստական լիճը: Այլ -
խառնանքները վերջանալէն ետք իւրա -
քանչիւր բնակիչի կ'իյնայ 25 քառակու-
սի մեթր կանաչ տարածութիւն մը, ինչ
որ լեռնային շրջաններու համար ամէնէն
բարձր ցուցանիշներէն մէկն է Ուրհ. Մի-
ութեան մէջ:

Ի՞նչ Պետք է Սպասել Ա. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ Ու Անկե Եսք

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Գ.

Գ. ԱՃԵՄԵԱՆԻ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ

« Միակ լուծումը » այս է խորագիրը Գիտության համաժողովի, որ անշուշտ կը լինի Գիտության համաժողովի « Միայն մեկ լուծում »-ը : Գիտության համաժողովը, 1972-ի վերջերս : Աճեմեան հոն համա- լուծում է իր շարք մը յոգուածները՝ լոյս տեսած 1964-էն 1971 ժամանակաշրջանին : Ինչ եւս հարց կուտայ. « Ո՞ր է համա- հայկական մարմինը », որ « գործը » զլուս պիտի հանէ : Իրեն համար եւս, ուրեմն, Նիքոս պանդոկի համադրումը մեծ նշանակութիւն ունի ու երազի մը իրականացման սկիզբը կը ներկայացնէ :

Աճեմեանի մօտ միաժամանակ կարելի է միտքերու նմանութիւններ դնել Գիտու- նութեան հետ՝ ու տարբերութիւններ անկէ :

Ոճը նոյնքան վճռակամ ու ինքնավար- տաճ է քան Գիտությանը, բայց որոշ համեմատութեամբ ու խոնարհութեամբ կը զանազանուի անկէ :

Չկայ իր մօտ արհամարհանք ժողով- փութի նկատմամբ : Մինչ Գիտության հայերէն տեղիութեան ու հոգեբանական բարդութիւններու մասին կը խօսէր, Աճեմ- եան կը գրէ. « Հայութիւնը դարձու ա- մէնէն զարգացած եւ յառաջագիտ ժողով- փութներէն մէկն է : (...) Վերջին հա- զար տարիներուն ընթացքին մեզի պար- տադրուած տեղիութիւնը, յետամնացու- թիւնն ու կողմնացումը պատմութեան կը պատկանին այլեւս » :

Ինչ եւս կողմ կ'ուղղէ. « Այս գիրքը կող- մին է՝ ուղղուած Հայութեան եւ անոր խիղճին (...) Հասած է գործելու ժա- մանակը : (...) Մեր դատը պաշտպանե- լու համար անհրաժեշտ է ստեղծել հա- մազգային, ամբողջ Հայութիւնը ներ- կայացնող մարմին մը, որ միայն կրնայ գործելու լիազօրութիւն ունենալ » : Բայց կը դատապարտէ Արեւմտեան Պետու- թիւնները եւ հայկական այն կազմակեր- պութիւնները որ այս Պետութիւնները իրենց դաշնակից կը նկատեն : « (Այդ կուսակցութիւններուն) գաղափարները նախապատու դաշնակից կը համարին թուրքը : (...) Մեր կուսակցութիւնները իրենց հաւատարմութիւնը փաստելու խանգարումներէն կուրացած, չեն կրը- նար տեսնել իրենց գաղափարներուն նոյնքան մը իրաւացի հաւատարմութիւնը այդ միւս դաշնակիցին նկատմամբ », կը գրէ Աճեմեան :

Մինչ Գիտության հիացմունքով կ'ար-

տայատուէր Ամերիկայի նկատմամբ, Ա- ճեմեան կ'ըսէ. « Ամերիկայի եւ ընդհան- րապէս Արեւմուտքի մէջ՝ ներթափառու- թեան յառաջացումը անորոշ պարզ - ներու պէս կը պայթնի, ու մարդկութիւնը կը կոչեն զգաւորութեան » :

Գիտության կը դատապարտէ ընկեր- վարութիւնը ու կը քննադատէ անոնք, որոնք ընկերվարութիւն կը քարոզեն Սփիւռքահայութեան : Աճեմեան կը դա- տապարտէ դրամատիկութիւնը. « Դրա - մատիկութեան եւ անոր պատճառած ըն- կերային անարդարութեան արձագանգ - ները կը լսենք այսօր բուն իսկ դրամա- տիկական երկերէն » կը գրէ ան ու կ'աւելցնէ. « Ըմբոստութիւնը ընկերային արարածին առաջին իրաւունքներէն մէկն է » :

Աճեմեան կը դատապարտէ նաեւ Հըր- եանները եւ Ազատ Որմնադիրները : Կ'ըսէ. « Թուրքի պարագան նորութիւն չէ բնա- կան է : Բայց նորութիւն չէ նաեւ Հըրեանե- ռունը, որոնց խաղաղած գերը շատ աւելի վտանգաւոր է եւ կրնայ շատ աւելի ծանր հետեւանքներ ունենալ (եւ ունե- ցած է անցեալին մէջ) : (...) Այն տեսու- թիւնը, որ հայկական ջարդերու պա - տասխանատուութիւնը կը ծանրաբեռնէ Հըրեաներուն վրայ, եւ որ հազուադէպ - րէն միայն ուսումնասիրութեան առար - կայ դարձած է, փաստերով հաստատելի է այսօր » : Ու մասնաւոր չենք, որ Ազատ Որմնադիրներու կազմակերպու- թիւնը կը ծառայէ միջազգային Հըրէու - թեան, զարմանք ու ցաւ կը յայտնէ, « որ զանազան հոսանքներու պատկանող մեր գեկավարները, որոնք իրարու հանդէպ միայն ուս եւ քննախնդրութիւն կը սնու- ցանեն, հլու եւ հնազանդ կերպով կ'են - թարկուին ամենակարող այդ տիրոջ տնօրինած ստրկութեան » :

Ինչ եւս դժգոհ է Հայաստանի ներկայ գրութեանէն : « Հայաստան չէ, այլ Սո- վետական Հանրապետութիւններէն մէկը, (...) որ չունի ինքնուրոյն Պետականու- թիւն » կ'ըսէ ու ցաւ կը յայտնէ, որ « Սովետական կառավարութիւնը (...) կը սիրաբանի թուրք կառավարութեան հետ ու կը յայտարարէ նոյնիսկ, թէ թուրքերը հետ հողային կամ սահմանա- յին հարց չունին » : Աճեմեան կը հաստա- տէ, որ « ներկայ » Հայաստանը ապա- հովութիւն մըն է, բայց երբեք՝ երաշխիք մը » ու փոխանակ, Գիտությանի նման, զանց առնելու Սով. Հայաստանի մի - ջանութիւնը Հայկական Հարցէն ներս, կը յայտարարէ, որ « Սովետական կա -

ռավարութիւնը ստիպուած է զբաղիլ մեր դատով » եւ թէ մեր տեսակետը պէտք է օ պարտադրել անոր, փոխանակ կուրորէն իւրացնելու » անոր քաղաքականութիւնը : Կը խորհի, որ թէ՛ այս գեանի վրայ թէ՛ Հայկական Հարցի գործնական հետապնդ- դումի գեանին վրայ, Սփիւռքը մեծ գեր ունի խաղաղք. « Հայրենի հողի վրայ մեր չըլլալը նոյնիսկ ինքն իր մէջ եզակի առաւելութիւն մը ունի, եւ կրնայ պատ- մական նշանակութիւն ունենալ » կ'ըսէ ու մինչ Նիքոս պանդոկի բանաձեւին մէջ կամ Գիտությանի գերբերին մէջ կ'ազդա- րարուի թէ « Ժամանակը կը գործէ մեզի դէմ », Աճեմեան կը գրէ. « Աւելի յար- մար ժամանակ եւ պայմաններ չենք կըր- նար երեւակայել » :

Գիտությանի գերբեր կուսակցութիւն - ներու նկատմամբ յատկ չէ : Մինչ կ'ըսէ, թէ « իրենց սկզբունքն եւ ծրարքն բո- լորովին չեղած եւ խոտորած են, եւ սը- նանկացած վաճառականի մը նման ան- կրն մը գտած փերեզակութիւն ընելով իրենց գոյութիւնը կը շարունակեն », միւս կողմէ կող կ'ուղղէ անոնց, որ մաս- նակցին « Համահայկական Ազատագրա - կան Եւրոպայի, ԱՐԱՐԱՍԻՉՄԻ ստեղ- ծումին » :

Աճեմեանի մօտ այս երկուսութիւնը, չըլլան մը զգալի, ամբողջովին կը վեր- նայ յետոյ : 1971-ին գրուած իր յօդուած- ներէն մէկուն մէջ ան կը յայտարարէ. « Կուսակցութիւններէն ալ չկայ յոյս » : Փոխարէն՝ յատկ առաջարկներ ունի : « Նախընտրելի է չըլլել, չխօսիլ, այլ միայն ու միայն գործել : (...) Լծուիք ընդդէմ խաղաղապետական : (...) Պէտք ունինք կազմակերպութեան » : Հակաձա- ունելով Գերաւս Ահաբեանին, ան կը գրէ. « Ահաբեանի պայքարը ունի այն իմաստը որ մենք վերջին շրջանին յեղափոխութեան տուինք : Այդ շրջանը անցած չէ : Հիմապիւն միջոցները միայն քաղաքական եւ քարոզչական չեն : Կամ- լորական համարներ չեն, խոսքով - թիւններ հանելու եւայլն միջոցներով ա- զատագրական պայքարի հարց գոյութիւն կրնա՞յ ունենալ » ու իր միտքը յստա - կացնելով կը շեշտէ թէ քաղաքականու- թիւնը « ի պահանջը հարկին » դէմ է նաեւ » :

« Այլ ժողովուրդներ իրենց ազատագրա- կան պայքարը իրենց կը մղեն, իրենք կը կազմակերպեն, կը զինուին, կը կռո- ունին, արեւելի թափեն ու վերջապէս կը հանին իրենց նպատակին : Ինչպէս ըրա- ենք մենք եւս անցեալին : Եւ ինչպէս պէտք է ընենք սակէ ետք նաեւ » : Ահա իր գլխաւոր եզրակացութիւնը, առա - ջադրանքը :

X

Երկու խօսք ալ Մ. Պուլտուբեանի եւ Ա. Հեղվաճեանի մասին :

Պուլտուբեան տնտեսագետ է ու իր գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը ե - ղած է, տարիներէ ի վեր, Սփիւռքի տնտ- տեսական կազմակերպումը, տնտեսա -

կան ուժ դառնալը : Իր գրութիւնները եւս առհասարակ տնտեսական նիւթեր կը շօշափեն ու հազուադէպ են իր քաղա- քական հրապարակային գիրքերունն - րը : Ա. Հայկ. Համադրումը նախօր - եակին սակայն, « Լաւատեսութեամբ դե- պիտ համադրում » խորագրով յօդուած մը հրատարակեց ան « Յառաջ »-ի մէջ : Իր քաղաքական հետաքրքրութիւն - ները որոշ չափով կ'արտայայտուին :

Այդ յօդուածին մէջ, Պուլտուբեան կը կ'ուղղէ, որ Հայեր մասնակցին կուսակ- ցական աշխատանքներուն եւ ուսնացնի գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւննե- րուն շարքերը. « Առնեն է մաս կազմի ու միանալ Սփիւռքի տարածքին գործող բոլոր հայ կուսակցութիւններուն » կը գրէ ան, ինչ որ քիչ մը զարմանալի կըր- նայ թուի, քանի այդ յօդուածի հրա- տարակութեան քանի մը օր ետք կալա- նայիք համադրումներն նպատակի ի վեր- ջոյ քաղաքական նոր շարժում մը ստեղ- ծեն է :

Այդ գրութեան մէջ, Պուլտուբեան լայն մէջբերումներ կը կատարէ հայկական քաղաքական թէ կրօնական բոլոր կող - մերը ներկայացնող գէմբերէ (« ներքին լիճ չեմ յիշած բոլորը » կ'ըսէ տեղ մը) ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ ան մտահո- տած է բոլոր կազմերուն հետ կապի պահելու հարցով : Այսպէս, օրինակ հա- մար, Պուլտուբեան կը շարունակէ Պէյ - բութի « Ազգակ »-ին մէջ պարբերաբար տնտեսական յօդուածներ ստորագրել, մինչ Գիտությանի կամ Աճեմեանի հա- կակրանքը ընդգէմ Գաղափարներ շատ յստակ է :

Սակէ դատ, վերոյիշեալ յօդուածին մէջ Պուլտուբեան գովքը կը հիւսէ հա- կական քաղաքական դասակարգին : « Քաղ- քենի » բառի մասին ստուգարանական եւ պատմական ծանօթութիւններ յիշեցնել ետք, Պուլտուբեան կը գրէ, թէ մեր պատմութիւնը տարբեր կրնար ըլլալ թէ՛ քաղաքականութեան վտանգուած ըլլալ մեր ժողովուրդի ղեկավարութիւնը անցնա - լին : « Սփիւռքի տարածքին մէջ գործող մեր կազմակերպութիւնները ամէնէն ա - լելի պէտք ունին այդ քաղաքականութեան կը յայտարարէ ու կ'աւելցնէ. « Քաղա- նիւն »՝ Հայութեան քաղաքական (...) հարցերը լուծելու համար այսպիսին չեմ գտներ » :

Այս կէտին մէջ, Պուլտուբեան դա - դափարակից է Գիտությանի, որ կը հը- րաւորէ հայ մեծահարուստները « փո - խադարձ վտանգութեան եւ հաւատար - մութեան հիմքերու վրայ (...) իրարու մօտ դան, մեծ դրամադրութիւն մէջ լսող բե- ռեն, անանուն ընկերութիւններ հիմնել եւ Զիւրիխի, Լոնտոնի, Ֆրանքֆուրթի, Փարիզի, Միլանի եւ Նիւ Երքի նման կեդրոններու մէջ հայ պանդոկներու եւ դրամատուներու ցանց մը սկսին » : Սա - կայն, Աճեմեան ինչ կը դատապարտէ քաղաքական դասակարգը եւ Սփիւռքահա - յութեան քաղաքականութիւնը :

Բայց, հակառակ իրենց գաղափարա - կան մօտիկութեան, Պուլտուբեան եւ

« Ե Ա Ռ Ա Ջ »-Ի ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆԸ

ՇՈՒՇՈՒԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԲ ՄԻՐԶԷ

Յաջորդ առաւօտ, տունի մշակներուն հետ դաշտ գնաց աշխատելու : Գործը գործ չէր, խաղաղք էր իրեն համար, դժուարութիւնները, դառնութիւնները, հաւանական փորձանքներն էին ու կը լը- կէին իր մեղքը, կը խռովէին իր հոգին, իր հետ աշխատողները գրեթէ բոլորն ալ տարաբնուիքէն խուսափած հայ բնկոր - ներ էին, - կիներ եւ պատանիներ, - հոն էին նաեւ այն երկու սեւազգեստ լաշա- կաւոր կիները, որոնց հանդիպած էր Շոուշուի ափին, - « մի պատասխանէր այդ աղաւտը զրոյցին » ըսած էր տարեցը երե- տասարդին, ու այդ տարեցը վարիչն էր իր հետ աշխատողներուն : Ու ինչ այն « աղաւտ » Գիւրան էր այս բազմութեան մէջ. ինչպէ՞ս պիտի կարնար տանիլ, հանդուրժել անոնց ամէնօրեայ նախա - տինքները : Ու լռել, լռել եւ ներքնապէս մղկտալ... Ահա՛ դժուարին իրեն հա - մար :

Ու այս առաջին օրը, առանց շուրջը նայելու, առանց բառ մը փոխանակելու զլուրը կախ աշխատեցաւ : Համբի մը պէս միայն մտիկ կ'ընէր անոնց զրոյց - ները : Անէճքներ, տրամուլներ ունէին ա - սոր - անոր հասցէին, բայց, զարմանա- լի գովաբանը կար իրենց լեզուին ծայրը աղային, այլ մասնաւոր՝ հանրմին նը - կատմամբ : « Թուրք չէ, Հայու սիրտ ու - նի » կը վկայէին իրենք հանրմին համար : « Աստուած երեսնիս նայեցաւ, որ այս - պիսի դուռ ինկանք » կը կրկնէին յա - ճախ, երբ դուրսի առօրեայ արող թը- ուռաւորութեան մասին կը խօսէին : « Հապա այս սատկելիք Բո՞ւրդը, էսօր տեղ Հայ մը գար աւելի լաւ չէ՞ր » :

Ակնարկը ուղղուած էր իրեն : Ինչ կը լսէր այս բոլորը, ու դեռ շատ մը տաք ու պաղ բաներ, բայց լուռ, զը- լուխը կախ իր գործը կը շարունակէր : Ըստաճները - խօսուածները երբեմն հա -

ճոյք, երբեմն դառնութիւն կը պատճա - ուէին իրեն : Ոչ, այս ձեւով, այս վի - ճակով, այս գրութեամբ շատ դժուար պիտի ըլլար իրեն համար իր ինքնութիւնը պահել :

Իրիկունը, տուն վերադարձին, աղան Մարօ - պաճին հարցուց, թէ ի՞նչ էր կարծիքը նորեկին նկատմամբ : « Աղա, վաղա՛հ, Գիւրտ է, ամա, լաւ մշակ կի- րեւայ, առաւելե՛ք իրիկուն գլուխը կախ աշխատեցաւ. որ էսպէս մնայ, լաւ դո- ծաւոր է » վկայեց Մարօ - պաճին :

Ինչ ըսենք իր անունով - Տէր Նը - շանը, քիչ անդին ծառի մը կ'ընթած մը - տիկ կ'ընէր անոնց զրոյցը : Գիւրտ ա - տող Մարօ - պաճին լաւ վկայութիւն կու տար իրեն համար, ատկա լաւ բարե - նիշ մըն էր, ինչ որ ուրախացուց զինք : Յաջորդ օրերը նոյն գաղափարը, նոյնա - նըման աշխատանք, - փորէ, քանի, քա - րերը եւ վայրի ու անպէտք խոտերը մաք - րէ ու դեռ մանր - մունր այլ գործեր :

Դաշտի վրայ, կէսօրուան ճաշին անոնց ցուցադրած ժեսթին ալ շատ տպաւորիչ էր : Հայու բնկորներ էին, կոտորուած, թալանուած, ժամանակէն առաջ այրիա - ցած, բայց որ այդ բոլորէն ետք՝ բա - բախուն սիրտ ունէին... « Քա՛ մեղք է, մի՛նակը, որքի մը պէս նստած է, սու - բաթէն (գէմքէն) տիրութիւն կը կաթի, թող հոս մեր մօտ դայ, նստի, ի՛նչ կ'ըլ -

լայ »... ակնաջին հասաւ կնոջ մը ձայնը : Իր թարմ տարիքին այրեացած կնոջ մը խօսքերն էին : Ինչո՞ւ : Թերեւս իր նման Գիւրտ մըն էր սպաննած իր ամուսնի, իր հայրը, իր եղբայրները, իր հարա - դասները. վերջապէս, ինչո՞ւ սակայն այս անհասկնալի բարեմտութիւնը ան - ծանօթ Գիւրտի մը հանդէպ... Այս վաղ- կածը բացատրելը դժուարին հարց է : անկա հոգեբարոյցական հասկացողութիւն մը, ըմբռնում մըն է որ արուած է բոլոր մարդոց, բոլոր ժողովուրդներու : « Մի՛նակը, որքի մը պէս նստած » մեղք է՞ կ'ըսէր հայ մանկամարդուհի մը : « Թո՛ղ սատկի » պիտի ըսէր իրեն նման ուրիշ կին մը, եթէ անոր արեան բլիւ - ները տարբեր ըլլային :

« Ի՛նչ է այդ, մի՛նակ » կը նստի, - կուր մեր մօտ, միայնի ծամեղ մեր ու - նեցածները », առաջարկեց Մարօ - պա - ճին երկու օր անց : Ու, Տէր Նշանը ե - ղաւ սեղանակից անոնց : Ու միայն ծա - մեցին իրենց ունեցածները :

(11 - Երբ.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարտի 15-ին՝ Տոբ. Արփոնս Պիպերեան Միլիթարեան որդանոցի իր տարաբախտ ընկերով՝ նկարիչ Զարեհ Մուրադբեկյանի յիշատակին 1000 Փր. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրադեան վարժարանի նորոգութեան (ստանալ «Յառաջ»-ին) եւ 250 Փր. «Յառաջ»-ին:

« 6 Ա Ռ Ա Ջ » Ի

ԲԱՐԳԱՆԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աստուծոյ (Էնո) Պ. Պալիտեան 100 Փր. կը նուիրէ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՆԿԵՊԱԿԻ

Սարգիս Գոչեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Գր. Գոչեանեան (Մէտոն) 50 Փ. կը նուիրեն «Յառաջ»-ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՓԱՐԻՉ

Հինգշաբթի, Յունիս 26, տօն է Սրբոց Թարգմանացն մերոյ Սահակայ եւ Մեսրոպայ: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՍՍՐՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, Յունիս 22 ուսումնական տարւոյն փակման օր: Ժամը 13-30ին ճաշ վարժարանի մէջ, պատրաստուած Ծնողական Միութեան տիկիններէն: Ժամը 16-30ին մրցանակաբաշխութիւն թատերադահլիճի մէջ: Հրաւիրուած է հայ հասարակութիւնը:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Իսիէն Պ. Աւետիս Գրիգորեան վերաբուժական մեծ գործողութենէ մը ազատելուն առթիւ, ըստ իր ուխտին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ՝

Փարիզի Մայր եկեղեցիին 1000 Փր., Իսիէ Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցիին 1000, Անուպիլի վարազայ Ս. Պաշ եկեղեցիին 1000, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս 1000, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ՝ 1000, Իսիէ Հայ Աւետ. եկեղեցի՝ 1000, Սամուէլ - Մուրադեան վրժ. 1000, Դպրոցատէր 1000, Մոնմորանսի հանգստեան տան 1000 (ստանալ «Յառաջ»-ին) եւ 200 Փր. «Յառաջ»-ին:

ՇԱՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ա. ՅԱՆԿ

Ալֆորվիլի եկեղեցւոյ Հոգաբարձու թիւը շնորհակալութեամբ ստացած է զարոյցի շնորհարարութեան մնացած պարտքերը գոցելու համար հետեւեալ նուէրները՝

Տէր եւ Տիկին Վանեան Ժօ, Գալուստեան Ժօ, Տընիլ Նոյա Ընկերութիւն 5000-ական Փր., Նետիլեան Բրիտ, Պալեան Եղբայրներ 3000ական, Բարսէղ Մանուկեան 2500, Վարդգէս Պաղտասարեան 2400, Ռոպերտ Փափագեան, Ժան Զերանեան 2000ական, ոմն ստացադիր թիւ 2115, Գէորգ Գեորգեան, Գրիգոր Ապուլեան, Յարութիւն Միւթէվէլեան, Ա. Գալուստեան 1000ական, Արամ Կարապետեան 500 եւ Աշիկեան եղբայրներ 200, Ժողջ Մուրադեան 500 Փր.:

×

Կապ. Սաշի Ս. Ժեռոմի մասնաճիւղը իր առջաւէտ բաժնուած ընկերութիւններու հոգեհանգստեան եւ մատուցել առթիւ, կատարուած Ապրիլ 20ին, առ ի գնահատութիւն ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ Տէր եւ Տիկ. Նշանեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկ. Մկրտիչ Պուլիուրեան, Պր. Մասիս Զէյնքեան, Տէր եւ Տիկ. Սանդր Ենովքեան, բարեպաշտ տիկին մը, Պր. Կարպիս Սըվազեան 50ական Փր., Տիկ. Փառանձեմ Օյնոյեան, Տէր եւ Տիկ. Վարդգէս Սողեան 30ական, Տիկ. Անահիտ Սաչատուրեան, Պ. Վարուժան Անտոնեան, Պ. Կարապետ Փանոսեան 50ական, Պր. Գրիգոր Դաւիթեան 200 Փր.:

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Ս. Ժեռոմի եկեղեցւոյ թաղականութեան 200 Փր. տարեկան նուէր: Փոխան ծաղկեպսակի՝ Հայկազ Աճէմեանէ 50 Փ. Հոբիսմէ Աճէմեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses

du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍ. ՁԱՅՆԱՍՓԻՒԻՒՆ

Այս Կիրակի (Յունիս 22) ժամը 8ին, Ֆրանս - Քիւլթիւրէն՝ Մոնկլոմբրն աւանդելով:

VOYAGES

EN ARMENIE 1980

1° VOYAGES DE 12 JOURS

du 03 au 14 octobre

3 290 F

du 20 juin au 1er juillet

3 890 F

du 12 au 23 septembre

"

2° VOYAGE DE 14 JOURS

du 09 au 22 août

4 190 F

3° VOYAGES DE 16 JOURS

du 08 au 23 août

4 550 F

du 04 au 19 octobre

3 890 F

Renseignement - inscriptions

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans

Elia PEHLIVANIAN

2, rue de Sèze

75009 Paris

tél. 266 50 12

Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.

tél. domicile: 384 31 28

Renseignements à Décines

M. ISKENDERIAN

CAFE DE LA PAIX

tél. (16-78) 49 25 37

renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Les places étant limitées, veuillez nous en faire part.

Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours

2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom .....

Prénom .....

Adresse .....

..... Tél. ....

Ville ..... Code postal. ....

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du ..... au ..... ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :

Rayer les mentions inutiles

MAISON DE LA CULTURE

ARMENIENNE

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Vous invite à :

sa soirée

" SPECIAL JEUNES "

Ambiance — danse

Le Samedi 21 Juin à 21 heures son SPECTACLE DE FIN D'ANNEE de l'école de danse et des classes d'animation, Salle Voltaire, le Dimanche 22 Juin à 15 heures.

- Կ Ո Ջ -

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՊԵՆԻՍԻՆԻՆԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻՆ

Սիրելի հայրենակից,

Մեր բարեբարներու եւ բարեկամներու առատաձեռնութեան շնորհիւ, Կայանը մեծցաւ, գեղեցկացաւ, բարգաւաճեցաւ:

Ձեր ուղեր գոհանալ ձեռք ձգուած արդիւններով: Կ'ուզենք մեր երախաներուն օրինակելի կայանի մը մէջ հիւրընկալել:

Կապ. Սաշի եւ Կայանի տնօրէններն ու հակիչները կը ջանան ստեղծել ներդաշնակ, ջերմ ու մանաւանդ՝ հայկական մթնոլորտ:

Ականատես էք կատարուած գործին. կը գնահատէք զայն, կը գիտակցիք Կայանի անհրաժեշտ դերին մեր դադուքին մէջ: Նախանձախնդիր անոր յառաջդիմութեան՝ պիտի պատասխանէք մեր կոչին:

« Կայանը հայ մանուկին բոյնն է », բոյն մը որուն զարգացումին համար խոս կը պակսի: Ձեր լուսաներուն շնորհիւ շրջեր պիտի աւելցուին, ու Շնորհիւ, աւելի հպարտ, աւելի փայլուն պիտի ծանր Պէնինսիլանի վրայ:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

(Կնիք)

Նուէրները զրկել՝

Croix Bleue des Arméniens de France

17, Rue Bleue — 75009 Paris

C. C. P. Paris 5985 07

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

- ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ -

Կապ. Սաշի Շրջ. վարչութիւնը, Կայանի տնօրէնները եւ վարիչները, հանդիպումի մը կը հրաւիրեն Կայանի զարգացող երախաներու ծնողները՝ Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 15ին, 17 Ռիւ Պլէօ:

Մէքքո Քառէ:

SOUTIEN

A

HRAIR KILNDJIAN

Reunion D'Information

Vendredi 27 Juin à 20 h. 30

Salle de la Mutualité

24, Rue St. Victor — 75005 Paris

Métro: Maubert-Mutualité

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Կրնոյլի Կապ. Սաշի եւ Նոր Սերունդը Յունիս 29, Կիրակի, Ֆոնթէնի Սէ. Խ. Թէ. դաշտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28-ը, մասնակցութեամբ Անի նուագախումբի: Գեղարուեստական բաժին - ճոխ պիւթ:

ՇԱԿԻ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տօնին առթիւ, հանդիսանալով պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Գիւրի Նիկիտ, Յունիս 22, Կիրակի օր:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանգուցեալ հիմնադիրներուն եւ բարերարներուն, ի մասնաւորի Արմէնակ Համբարձումեանի եւ Սարգիս Պալայանեանի հազուց հանգստեան համար: Սկիզբ պատարագի ժամը 10-30, հոգեհանգստեան ժամը 12ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԱՆԻՔՏ. - Պուս Գոյմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Յունիս 24ին ժամը 20-30ին, Սանթր Քիւլթիւրէ, Ռիւ Ռոպէր Լափերնէր, Անիէն:

Հ. Բ. Ը. Մ. - Ի

Փարիզի մասնաժողովի կազմակերպութեամբ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԻՍ

Կիւրաճայ երգիչ

ՍԵՊՈՒՆ - ԼԵՒՈՆ ԱՐԳԱՐԵԱՆ

(Ténor lyrique)

Դաշնակի ընկերակցութեամբ ԺԱՆԷԹ ՄԱՖԵԱՆ - ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

Երեքշաբթի, 24 Յունիս 20-30ին

Ալեք Մամուկեան Մշակ կեդրոնը 118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ

Յայտագիրը կը բաղկանայ Ա. Սաչատուրեանի, Ա. Մերանդուլեանի, Ա. Մետամեցի, Ա. Տիգրանեանի, Ա. Յովհաննէսեանի, Սարգիսի, Մոցարթի, Շոմանի, Ֆորէի եւ ուրիշ ծանօթ երաժիշտներու գործերէն Մայիսեան մասնակցութիւն 20 Փր.:

LA CAPPADOCE

PRESENTE

3 GALAS EXCEPTIONNELS

A V E C

ONNIK DINKDJIAN

DE NEW - YORK

LES 26 - 27 - 28 JUIN

TOUS LES SOIRS

ORCHESTRE CAPPADOCE

MARTEN YORGANTZ

HARRIS LASKARIS

MINAS (vendredi - samedi)

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30 Fonds A.R.A.M

ՀԱՐԱՐՉ-ԿԻՐԱԿԻ
30 ԻՆՅՈՒՆ
21-22
SAMEDI-DIMANCHE
21-22 JUIN
1980

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO 2 F. 55րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.671
Հիմնադրող ՎԱՐՈՇԱՆՔՆԵՐՍԻ ՄԻՍԱԿԻԱՆ
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
55e ANNÉE — No 14.671

ՕՐՈՒՄՆ ԾԱՌՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Կարսկական Քիւրսիսականի մէջ

Մութին՝ քիւրս փեշմերկաներ առանց
պաշտօնի կը մտնեն քաղաք. փողոցներն
— լռելի մէջ հազուադէպ կը դործածեն իւր
բնոյ լապտերները։ Ապա կը շարժուին
պարսկական զօրանոցը քաղաքին եզրին։
Այս մուտքով է, որ ամբերկացի լրա-
բող ծոն Գրիգորի, նկարագրական իր
պէս կը սկսի քրտական ապստամբու-
թեան մասին Հերբէլտ Թրիպլինի մէջ։
Գրաքը, որուն կ'ակնարկէ, կը կոչուի
Կարս։ Քիւրսերը, կ'աւելցնէ ան, պա-
— արկէ ետք զօրանոցը, դիւրեւան ժամը
23ին կը սկսին կրակել զնշագիրներով։
Այս կողմը, իրաքեան սահմանադուրին
փոքր քաղաքին մէջ, մաս կը կազմէ զըր-
տական ապստամբութեան, շարժում մը,
որ կը սպառնայ Իրանի այժմու անկայուն
կայանութեան։ Այս վերջինին համար,
Վեհապի Վառդգէր կուգար բանակէն։
Արդէն իսկ բարդալուծած՝ կրնայ կազ-
այտնուի կամ ալ իր կարգին ըմբոս-
տանալ։

— Կառավարութիւնը շատ տկար է,
սակայն կը հարկադրէ, որ կուտինք,
այս անգամ դիւրաւ վար պիտի չդնենք
էն դէպքերը, կ'ըսէ Ղասեմլու, քիւրս
կենդանութեան կուսակցութեան առաջնորդը։
Իրանի մահաբեռնական իշխանութիւննե-
րը առաւել չափով անդիմուդ կը մնան։
Այսօր իրանի մահաբեռնական ճար-
տասանութեան ամէնէն յոռի անուանա-
րուր կը կատարէ Քիւրսերը նկատելով
Քիւրսերը, այսինքն՝ անհաւատներ։

Լրագրողը, այնուհետեւ կը գրէ, թէ
Քիւրսերը իրենց ինքնավարութիւնը կը
զանազան, իրենց լեզուին եւ մշակոյթ -
թիւն օրինական պահպանումը Իրանի Պե-
տութեան սահմաններուն մէջ։ Եւ այս
պատճառով տեւական ու յաջողական կեր-
պով հրապարակ կը դրուի աւելի քան
աւելի մը ի վեր, այսինքն՝ Շահին դէմ
կատարուած յեղափոխութենէն ասդին։

Գրեւոր տալէ ետք, թէ չորս միլիոն
Քիւրսեր կը բնակին Պարսկաստանի հիւ-
սիս — արեւմուտքը, Իրաքի եւ Թուրքիոյ
սահմանագիծ լեռնոտ շրջան մը, լրա-
բողը կ'արձանագրէ։ — Հակառակ պար-
սկական բանակցութիւններուն, կացու-
թիւնը կը լարուի անցեալ Մարտին վեր-
ջերը, երբ կառավարական եւ կրօնական
շրջանակները կը սկսին զրգուիչ ճառեր
արտասանել Քիւրսերուն հասցէին։ Զին-
ուորական ուժեր մուտք կը դործեն պարս-
կական Քիւրսիստան, իրենց թէ իրաք -
եան սահմանադուրը երթալու համար։
Քիւրսերը կը սկսին Մանանտաթի մէջ,
պարսկական կարեւոր քաղաք մը, թափ -
թալարը տարուան մը բախումներու։
Այս անգամ Քիւրսերը չեն լքեր իրենց
պէտքերը, կը գրաւեն նոյնիսկ օգակայա-
նէ, տէր կը դառնան հեռախօսի կեդ -
րոնին։

Հետեւին եւ օգնականները կ'աւելնեն
աղաքը։ Քիւրսերը կը քաշուին եւ կը
նշարարուին լեռները։ Քրտական Սաք-
էր քաղաքն ալ, ինչպէս այլ աւելի փոքր
քաղաքներ՝ Պանհ, Փաւհ, ծանր ուժ-
բեկութեանց հետեւեցին կը կրեն։
Քիւրսերը կը հասնին Թեհրան։ Պե-
տութեան հակադէմոնստրացիոն ձայնա-
նալիս ու մամուլը, բացի պարբերական
լրագրականներ աւետելէ, կը լռեն։ Սա-
կայն իրականութիւնը այլ պատկեր կը
պատկերէ։ Այսպէս, Ուրմիայէն քանի մը
քիւրսեր հարաւ, այն շրջանը, որ սլա-
ւոնական լեռներն են։ Արեւելեան նահանգ
կը նկատուի, ճամբաները Քիւրսերուն
հակադէմոնստրացիոն տակ կը մնան։ Զինուած
Քիւրսեր, իրենց աւանդական հագուստ-

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԵՐԻ ԶԵՆՈՒՄՆԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնիա, Յունիս 13-16)

ԵՐ. ԳՈՉԱՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ
ՆՈՒՐՈՒՄՆԸ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՆԻՍՏ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան թատրոնին
մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր նիստ
մը, նուիրուած նկարիչ Երուսաղէմ Գոչա-
րի, իր ծննդեան 80ամեակին առթիւ։
Բացումը կատարած է վարչապետի տե-
ղակալ Ռեմա Սվետլովա։ Հայաստանի
Նկարիչներու Միութեան նախագահ Սու-
րէն Սաֆարեան խօսած է Գոչարի զա-
նազան շրջաններու բնորոշ դործերու,
անոր հետաքրքրութիւններու եւ արուես-
տի յատկանիշներուն մասին։ Ոտք առած
էն նաեւ խորհ. Միութեան Գեղարուես-
տից Ակադեմիայի թղթակից անդամ
ճարտ. Զիմ Թորոսեան, « Լիտերատուր-
նայա Արմենիա » թերթի խմբագիր Կարէն
Սիմոնեան եւ քանդակագործ Արա Յա-
րութիւնեան վեր առնելով Երուսաղէմ Գո-
չարի նպաստը խորհրդային կերպար -
ուեստի զարգացման մէջ։ Նիստին ներ-
կայ եղած են Հայաստանի Համայնավար
կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Բ. քա-
տուղար Գեղարի Անդրէյեւ, փոփոխա-
տի բաժնի վարիչ Անատոլի Մկրտչեան,
մշակոյթի բաժնէն Սուրէն Աւետիսեան,
Երեւանի քաղաքային կոմիտէի քարտու-
ղարներ Նելլի Ստեփանեան եւ Ալբեր
Ստեփանեան։

Նոյն օրը տեղի ունեցած է յուշատախ-
տակի բացումը այն շէնքին վրայ, ուր
իր կեանքի վերջին տարիները ապրած է
Երուսաղէմ Գոչար։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՑԻ
ԸՆԴՆԱՅԻՆՈՒՄ

Հայաստանի երաժշտական դպրոցները
ուսումնական ընթացիկ տարեշրջանին
ստուած են շուրջ երկու հազար պատանի
չթլանաւարտներ՝ որոնց մէկ մասը իր
ուսումը կը շարունակէ երաժշտական ու-
սումնարաններու եւ միջնակարգ մաս -
նագիտական դպրոցներու մէջ։ Յառա -

կապոցով, պահակ կը կենան տուններու
առջեւ, տանիքներու վրայ, լեռնային
անցքերուն եզրին։ Կը քնեն երթեւեկող
ինքնաշարժերն ու փոխադրակառքերը,
կը ստուգեն ճամբորդներուն ինքնութիւ-
նը։ Բազմաթիւ քաղաքներու մէջ կը
չրջագային քիւրս ոստիկաններ՝ յատուկ
լամբակներով, վարչական կեդրոններ,
ոստիկանատուններ իրենց հակադէմոն-
ստիկ կը դառնան։

Սարտաշէլի, Մահապատի եւ այլ զըր-
տական քաղաքներու մէջ, պարսիկ զին-
ուորները օրուան ընթացքին կը նախըն-
տրեն զօրանոցներէն դուրս չելլել։ Թեհ-
րանէն դրկուած Յեղափոխական Պահակ-
ներու ջոկատ մը, որ իր կեդրոնատեղին
հաստատած է նախկին վարժարանի մը
չէնքին մէջ, պաշարուած վիճակի մատ-
նուած է։ Քիւրսերը հեղանքով կ'ըսեն -
— Ասոնք ալ մեր պատանդներն են։

Ստանձայն շրջան բնող կարգ մը լու-
րերուն (լրագրողը կը խոստովանի, թէ
դժուար է ստուգել ասոնց աղբիւրը)
խմորումներ կան բանակին շարքերուն
մէջ։ Շատեր չեն ուզեր կուռիլ Քիւրսե-
րուն դէմ։ Քիւրս Գեղարուեստական
ցութեան պատասխանատուներ, իրեն-
վերջին օրինակ կը յիշեցնեն, թէ դարա-
նակալ եղած զօրապետ մը՝ Սաքէզլի
լեռնային կաճաններէն մէկուն եզրին,
լման կազմով (590 զինուոր եւ 9 հրա-

շիկայ ուսումնական տարեշրջանին Հա-
յաստանի երաժշտական 98 դպրոցներու
մէջ մասնագիտական կրթութիւն կը
ստանան 30 հազար աշակերտներ։ Սեպ-
տեմբեր մէկին կը բացուին Արտաշատի
շրջանի Արեւշատ, Թումանեանի շրջանի
Շնող, Շամշադինի շրջանի Վերին Կար-
միր Աղբիւր գիւղերու, Զարեհաւան քա-
ղաքի դպրոցները, որոնց դաշնակի, լա-
րաւոր, փողային եւ ժողովրդական նը-
ւագարաններու դասընթացներուն կը
հետեւին աւելի քան 300 տղաք ու աղ-
ջիկներ։ Ուշագործիւն կը դարձուի նաեւ
մանկավարժական վարչներու պատրաս-
տութեան։ Ամէն տարի Երեւանի Կոմի -
տաս Երաժշտանոցէն եւ երաժշտական
ուսումնարաններէն շրջանաւարտ կ'ելլեն
շուրջ 800 երաժիշտներ։

ԿԱՍՏ ՔԱՂԱՔԻՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ

Կամօ քաղաքին բնակչութիւնը վերջին
տասնամեակին եռապատկուած է։ Սեւա-
նայ լիճի ափին փռուած նախկին Նոր
Բայազէտի բնակչութեան արագ աճը նախ
եւ առաջ կը բացատրուի զարգացող ար-
դիւնաբերական ու տնտեսական կեանք -
քով։ Անցեալին հողագործութեան այդ
կեդրոնի արդիւնաբերական կեանքը սկը-
սած է քաղաքը դար առաջ։ Ներկայիս
հոն կը բանին մօտ քսան ձեռնարկութիւն-
ներ, ուր կ'արտադրուին աւելի քան 100
տեսակ արդիւնաբերական ապրանքներ՝
երկարակապ թել, ճշգրիտ սարքեր, դըր-
քեղէն եւայլն։ Կամոյի արդիւնաբերու -
թիւնը օրական աւելի քան յիսուն միլիոն
ռուբլի արտադրութիւն կուտայ։ Աչքի
կը զարնէ նաեւ քաղաքին շինարարական
կեանքը։ Կառուցուած են բազմաբարձ
շէնքեր, բացուած են շարժանկարի նոր
սրահներ, ակումբներ, ճաշարաններ։ Կա-
մօ ունի միջնակարգ ուսումնական քսան
հաստատութիւններ, ուր կ'ուսանին ա-
ւելի քան ութ հազար հոգի, ստանալով
մասնագիտական կրթութիւն։

այլ) անձնատուր կ'ըլլայ։

Մահապատ ձեւով մը պարսկական
Քիւրսիստանի մայրաքաղաքը կրնայ նը-
կատուիլ։ Ղասեմլու, քիւրս Գեղարուեստ
կուսակցութեան ղեկավարը, իր կեդրո-
նատեղին հաստատած է հոն (գիշերանց
բնակավայր կը փոխէ), Շէյխ Էղզատին,
Սիւնի Քիւրսերուն հոգեւոր պետը,
նոյնպէս հոն կը դառնուի։ Կան մարքսեան
հակոմներով երկու կազմակերպութիւն-
ներ՝ արձակադէն խմբակներով։ Կը կոչ-
ուին Քուսեմլա եւ Ֆէտային-է-Պալը։

Ղասեմլուի համաձայն, քիւրս Գեղարու-
եստ կուսակցութիւնը կրնայ միանգա-
մայն 7000 կուռուղներ ձեռնարկ հանել։
Միւս կուսակցութիւնները նուազ թիւով։
Սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ քիւրս
արձակադէնները իրենց հողին վրայ կը
գտնուին, ժողովուրդին համակրութիւնը
կը վայելեն։

... Լրագրողը իրեն վերջաբան կը
նկարագրէ առանձնացած տան մը սեն-
եակը, ուր ծալապատիկ նստած քիւրս
արձակադէններ թէյ կ'ըմպեն, մինչ դուր-
սը օգնութեան փութացող զրահապատ
կառքեր կ'անցնին։ Քիւրսերը անտար-
բեր կ'ըսեն։ — Զեն համարձակիր, չեն
յարձակիր, բայց եթէ համարձակին նոյն
է՝ գերի կը բռնենք կամ կը սպաննենք։

Թ. Ա. Թ.

ՕՐՈՒՄՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԿԱՆ ՄԵ ՏՈՒՆՈՒ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ռ. Պառ Աղբ. Ժողովի Հինգ-
շաբթի օրուան նիստին հանդարտեցուց
Կօլիստները, որոնք բացատրութիւն կը
պահանջէին կառավարութենէն՝ իր մէկ
անդամին, Ժաք Տոմինաթի ներկայու -
թեան համար Թուրքի մէկ հանդիսու -
թեան, նուիրուած « Ֆրանսական Ալթե-
րիոյ » մարտիրոսներուն։ Պառ իր բա-
ցատրութեան մէջ լսաւ. « Երեք պիտի
չընդունիմ արգարացնել եւ ոչ ալ թողու
կառավարութեան ռեւէ անդամի որ ար-
դարացնէ մարքները անոնց՝ որոնք
անցեալին ծառայան իրենց զէնքերով,
Պետութեան եւ իր պետին դէմ »։

ՔԱՐԹԸՐ, նախ քան Կիրակի Վենետիկի
մէջ ճարտարարուեստականացած երկիր-
ներու վեհաժողովին մասնակցելը, Հոռ-
մի մէջ տեսակցութիւն մը կ'ունենար Պա-
պին հետ հրատապ հարցերու շուրջ՝ Մի-
շին Արեւելք, Աֆղանիստան, Ափրիկէ,
հիւսիսային եւայլն։ Վենետիկի վեհաժո-
ղովին կը մասնակցին եօթը երկիրներ՝
Ֆրանսա, Արեւմտեան Գերմանիա, Անգ -
լիա, Միացեալ Նահանգներ, Ճափոն,
Բանտա եւ Իտալիա։

ԼԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ վերսկսած են
սպանութիւնները։ Մինչ Սալվատոր կը
գտնուի քաղաքացիական պատերազմի մը
սեմին, Պոլիվիա պետական հարուածի
սպանալիքին տակ է, իսկ Քոլոմպիա կը
պայքարի հետզհետէ աճող կեդրեւային
դէմ։ Այսպէս, Սալվատորի մէջ Չորեք-
շաբթի տեղի ունեցած զանազան բա-
խումներու ընթացքին 15 հոգի մեռած է,
ինչ որ Յունուարէն ի վեր զոհերու թիւ-
ը կը հասցնէ 2500ի։ Աւ Փազի (Պոլի -
վիա) մէկ պառնի մէջ ռումբի մը պայ-
թումէն մէկ հոգի մեռած եւ երկու հոգի
վիրաւորուած են Չորեքշաբթի։ Սանթա
Քրուզի մէջ զինուորական պետական
հարուածի մը համակիրներուն եւ յառա-
ջիկայ ընդհանուր ընտրութեանց պաշտ -
պաններուն միջեւ տեղի ունեցած բա-
խումներու ընթացքին երեք հոգի մեռած
եւ հինգ հոգի ալ վիրաւորուած են։ Քո-
լոմպիայի արձակադէններու գլխաւոր
կազմակերպութիւնները մերժած են անձ-
նատուութեան հրահրը զոր ըրած էր
նախագահը անցեալ շաբաթ եւ հետզհետէ
կը սաստկացնեն իրենց պայքարը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՐԱՏՈՒ

ՃԱՏՐԱԿԻ « ԵՐԵՒԱՆ-80 »
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՋԱՇԱՐԳԸ

Երեւանի ճարտարի Կեդրոնական տան
մէջ սկսած են « Երեւան-80 » միջազգա-
յին մրցումները, մասնակցութեամբ ճառ-
րակի աշխարհին մէջ ծանօթ դէմքերու՝
աշխարհին նախկին ախոյեան Միխայիլ
Տալ, պրագիլիացի Սունիէ, Օլէգ Ռոմա-
նիշին (Լվովէն), ինչպէս նաեւ Եւուկո -
սլաւիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ եւ
Շուէտի ծանօթ մարզիկներու։ Հայաս -
տանէն կը մասնակցին Ռաֆայէլ Վահան-
եան, Եղուարու Մնացականեան, Արշակ
Պետրոսեան եւ Սմբատ Լպուտեան։ Մըր-
ցաշարքին գլխաւոր իրաւարարն է Ա.
Ուալտերեան։ Արդէն իսկ խաղացուած
է վեց շրջան եւ դասաւորման գլուխը կը
գտնուէր Արշակ Պետրոսեան հինգ միա-
ւորով։ Իրեն կէսական միաւորով կը
հետեւէին Միխայիլ Տալ, Ալվիս Վիտո-
լինշ (Ռիդայէն) եւ Սմբատ Լպուտեան։

Fonds A.R.A.M

Ի՞նչ Պէտք է Սպասել Ա. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ Ու Անկէ ետք

Գրեց՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԻՐԶԵԱՆ
(Ե. Ե. Վերջին Մաս)

ԵԱՐԱՆԱՅԻՆ ԹԻՒՆՆԵՐ

Հայկական նոր շարժում մը ստեղծուելու վրայ։ Այս երեւոյթը ինքնին աշխուժութեան նշան է։ Սփիւռքահայ արեւուն տակ տեղ չի պակսիր որեւէ մէկուն։ Ամէն մարդ իրաւունք ունի փորձելու ինքնին՝ Սփիւռքի մէջ ակնհայտ իշխանութեան բացը։ Ամէն մարդ՝ որ նոր բան ունի ըսելիք, առաջարկելիք։

Արդ, մեր վերլուծումը ցոյց կուտայ, որ Ա. Հայկ. Համագումարէն ծնելիք շարժումին ըսածն ու առաջարկածը յըստականացումի կը կարօտին տակաւին։ Շարժումի ղեկավարները իրենք եւս անշուշտ գիտակից են այս անհրաժեշտութեան։ Անոնց գերբորոշումները յաճախ կը հակադրուին իրարու։ Բայց, նորաստեղծ շարժումի մը պարագային հակադրութիւնները անուշադիւր են եւ նոյնիսկ ընդունելի, պայմանաւ որ ժամանակ մը ետք տկարանան, դառնան բոլորովին երկրորդական, մինչ կը յըստականացի շարժումի դադարաբաժնի տակաւին։ Այս յատկացումը ձեռք բերելու համար, անհրաժեշտ է պատասխանել նուազագոյնը հետեւեալ հարցումներուն։

— Հայկական Հարց ըսելով ի՞նչ կը հասկնան այս շարժումի նախաձեռնարկները։

— Ի՞նչ կը մտածեն Սփիւռքի մասին որպէս ներկայ տուեալ ու ապագայ իրողութիւն։

— Ի՞նչ է իրենց գերբորոշումը խորհ. Հայաստանի նկատմամբ։

— Որո՞նք են, ըստ իրենց, հայ ժողովուրդի բարեկամները ու որո՞նք՝ թշնամիները։

— Ի՞նչ ռազմավարութիւն պէտք է որդեգրել Հայկական Հարցը հետապնդելու ու լուծելու համար. գինեալ ազատագրական պայքար, գիւնդապետական նախաձեռնութիւններ, եւայլն։

— Ո՞վ պիտի ըլլայ ղեկավար ուժը այս ռազմավարութեան. գաղափարը մը (եթէ այո՛, ո՞ր մէկը) թէ գաղափարներու գաղափարութիւն մը։

Չկայ մէկ հատ մը իսկ այս վեց կէտերէն, որուն շուրջ մեր յիշած շօրտեսները ամբողջութեամբ համակարծիք ըլլան։ Արդ, Սեպտեմբերին տեղի ունեցող «Հիմնական հաւաքը» պարտի յոտակ պատասխաններ առաջարկել այս հարցումներուն։

Գաղափարներ իր գիրքին մէջ տեղ մը կ'ընէ. «Պատմականօրէն հաստատուած իրողութիւն մըն է թէ անբնական պայմաններու տակ յոտակօրէն ուրուապըծուած նպատակի մը հասնելու համար

անուղղակի միջոցները ամենազորաւոր ազդակներն են»։ Գաղափարներ չըսեր, զօրախտաբար, թէ ո՞ր ժողովուրդին (կամ ժողովուրդներուն) պատմութեան մէջ «հաստատուած իրողութիւն մըն է» սա։ Բայց իր հաստատումէն նուազագոյնը կը հասկցուն, որ «յոտակօրէն ուրուապըծուած նպատակ» մը անհրաժեշտ է։ Այդ անհրաժեշտ պայմանը ցարդ չէ լրացուած Ա. Համագումարի կողմէ։

Միւս կողմէ, միջոցները ուղղակի թէ անուղղակի, չեն կրնար պզտոր ըլլալ։ Ժողովուրդավարական սկզբունքներու վըրայ հիմնուած ամէն շարժում պարտի իր անդամներուն պարզել թէ ի՞նչ միջոցներ կը մտադրէ գործածել, յոտակ կերպով ուրուապըծուած նպատակին կամ նըպատակներուն հասնելու համար։

Կը ժամադրուինք ուրեմն յառաջիկայ Սեպտեմբերին, տեսնելու համար թէ ի՞նչ պատասխաններ կ'առաջարկէ այս նորաստեղծ շարժումը վերոյիշեալ հարցումներուն։ Առ այդ մտահոգութեամբ կ'ործանադրենք հետեւեալը։

Ա) Գաղափարներ իր գիրքին մէջ կը գրուեցան, թէ Հայկական Հարցի դժու պէտք չէ հակա-ամբերկեան եւ հակա-արեւմտեան դիրքերու վրայ գտնուիլ ու կ'ըսէ, թէ եթէ Սով. Հայաստանը ղեկավարի դեր խաղայ այս ծիրէն ներս՝ «Շարժումը իր համահայկական նկարագիրը պիտի չունենայ»։

Բ) Հէլլաճեան կ'առաջարկէ, որ Հայկական առաջնահերթ նպատակը նըկատուի Հայաստանը «ազատագրել սովետական լուծէն»։

Գ) Ա. Հայկ. Համագումարի բանաձեւին մէջ կը յայտարարուի, որ «Սփիւռքի Հայրենիքը (...) իրաւական տէրն է Արեւմտեան Հայաստանին»։

Դ) Նոյն բանաձեւէն կը ջնջուի այն պարբերութիւնը ուր կ'ըսուի թէ Հայկական Հարց կարելի չէ հետապնդել «անոնց մեր ներկայ հայրենիքին՝ Սովետական Հայաստանի գործակցութեան»։

Ե) Դժուար թէ այս չորս կէտերը իրարմէ բոլորովին անկախ պատահականութեան մը արդիւնք ըլլան։ Քաղաքական գուգ-գիպտութիւններ կան, որոնց «պատահականութեան» հաւատարմ անդուշտութիւն պիտի ըլլար, չըսելու համար աւելին։

Սեպտեմբերի «հիմնական հաւաքին» կ'իյնայ ըստարեւ այս գուգ-գիպտութեան պատճառները։ Անոր կ'իյնայ նաեւ ըսել, թէ պէտք է իր վերջին եզրակացութեան տանիլ այս չորս կէտերէն ընտել տրամաբանութիւնը, թէ ոչ։

Նորվան Վրդ. Զախարեան ԼԻՈՆԻ ՆՈՐԸՆՍԻՐ ՀՈՎԻԻԸ

Օ

Դաւիթ եպիսկոպոսի մեկնումէն վերջ, Լիոնի Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գահը շատ կարճ ժամանակուան համար թափուր մնաց։ Բարեբախտաբար, Կաթողիկոսական Պատուիրակ Սերովիէ Արք. Մանուկեանի բարեհաճ կարգադրութեամբ, մեր գաղութը ունի այսօր իր արժանաւոր հովիւը յանձին Նորվան Վրդ. Զախարեանի։

Այս ուրախ առթիւ, միահամուռ հըրճուանքով պիտի դռնէինք։ Արքան մեռաւ, կեցցէ՛ արքան, եւ անտարակոյս բերկրալիք ցոյցերով պիտի գիմարէինք Նորվան վարդապետի ներկայութիւնը մեր մէջ։

Բայց կը գոհանանք անալ մեր համեստութեան ձայնին ու մեր հարազատ խանդաղատանքով, լայն կը բանանք մեր սրտերը ու միաբերան կ'ողջունենք ու բարի գաղափար կը մտնենք դերձարդիւր Հայր Սուրբին, որ կուգայ դարձել իր արժանի գահը, բերելով միեւնոյն ատեն Լիոնի հայ գաղութին, իր սրբազան առաքելութեան հոգեւոր պաշտօնը եւ օրհնութիւնը։

Հաւատացէք, Հայր Նորվան, որ Լիոնը ձեզ կ'ընդունի զերկնայեաց ու համակրութեան սրտաւրին զգացումներով։ Ինչպէս գիտէք, արդէն մեր ժողովուրդը որ դարբնու ընթացքին միշտ ակնածանք ու երկիւղած յարգանք տածած է իր հոգեւորականներու նկատմամբ, այսօր, նոյն ազգի միացողացը պահելով իր նախնիներու սրբութիւնները եւ ժառանգ մընացած աստուածաճոյ գաղափարը, նոյնքան սրտաբոլի սիրով արտայայտուելով, կը յայտնէ ձեզ իր անվերապահ յարգանքը։

Լիոնը շատ բան կը պարտի Սաղիմա - հայ միաբաններուն մասնաւորաբար Դաւիթ Եպիսկոպ. Սահակեանի արդաստանի արշաւաններին, որուն աւելի քան տասնամեակ գործունէութիւնը, որոշ գերբերութեամբ վրայ հաստատեց Հայաստանեայց Եկեղեցին, տեղական քոյր Եկեղեցիներուն մօտ։

Բայց, համեստաբար կը խոստովանինք որ իր գործը կիսաւարտ մնաց ազգային գեանի վրայ, քանի հասնող սերունդը, խաղաղութիւն ու շուքած կը հետեւան այսօր իր հայրենուն ծրարած կանոններուն, առանց յոտակ եւ որոշ գաղափար մը կարենալ որդեգրելու։ Ուրեմն, հարկ է փարատել անոր պզտոր միտքերը, լուսաւորել զայն ուղիւ հայեացքով եւ ներարկել անոր մտազօղ հոգեւոյն մէջ, խրատապահանջ ազգասիրութիւն եւ անձնութիւն։ Այս է մեր այժմեան ամենահրատապ եւ գլխաւոր մտահոգութիւնը։ Կը սրբեցնէ յուսել որ Հայր Նորվան պիտի կարենայ լրացնել այդ պակասը, ու պիտի տայ գաղութին, աւելի բարգաւաճ

եւ յարաճուն ընթացք մը, իր յախուռ եւ կորովի հեղինակութեամբ։

Անշուշտ այս ծանր պարտականութիւնը պիտի չբեռնաւորուի միմիայն իր ուսերուն վրայ, քանի որ ըլլայ Ազգ. Վարդապետը, կամ համայն ժողովուրդը, որ իրեն օղնելու։ Ուստի, եթէ հոգեւորականը հոգիի մարդն է, ու անոր նկարագիրն է որ կշիռ պիտի տայ եկեղեցականի անհատական հեղինակութեան, հայ ազգը, իր գիտակցութեանը տէր, միշտ ծառայ է ու կանգնած պատնէշին վրայ իր դարաւոր եւ պապեկական աւանդ պահպանելու համար։

Մենք միայն մեր ուժերուն ապակիներէ եւ մեր սեփական միջոցներով կ'ողջենք մեր ժառանգին եւ անոր պատուարի փոխանցումին մեզ յաջորդող սերունդներուն։ Երբեք չօրօրուինք զովքնոր դավաճանքներէ եւ չըլանանք օտարոտի քաշաւերանքներէ։ Անշուշտ նպատաւոր յայտարարութիւն մը մեր ազգին հանդէպ, ընդհանուր գոհունակութիւն կը պատճառէ բոլորին, ոչ միայն անոր համար որ մեր ժողովուրդին ստեղծութիւնները օտարներէն ալ կը հաստատուին, այլ անոր համար որ նպատաւոր միջոցներ կը ստեղծեն անոնք ու լայն կը բանան մեր առջեւ ուրոյն գործունէութեան մը ճամբաները։

Թէ՛ զգացումով եւ թէ՛ բանականութեան թելադրանքով, մենք պարտաւոր ենք մեզ հիւրընկալող Փրահսացի ժողովուրդին հետ գործակցել եւ յարգել անոր օրէնքները, կարգերը եւ պայմանները։ Ծնորդակալ ենք մեզի սրտած գիւրդութիւններուն համար որ այսպէս կ'ընանք նուիրուել մեր հանրային ներքին զարգացման, մշակութային եւ ընկերային բարգաւաճման։ Ու այս ընթացքով կը պահենք մեր գոյութիւնը եւ ազգային գիմարիւնը։

Կ'ուրախանանք անկեղծօրէն երբ որեւէ առիթով պետական ղեմք մը կամ հեղինակաւոր անձեր կը յայտարարեն թէ Հայերը օգտակար, ընդունակ, շինարար տարր են։ Մասնաւորաբար գոհունակուեալ ենք, նոյնիսկ հարաւորութեան կ'ընդունինք մեր ազգային առաքելութիւններու գոյականացումը, մեր խաղաղ եւ վստահելի քաղաքացիի հանգամանքը։ Բայց կը պահենք արդեօք այս ուղի՞ գիծը եւ զայն պահպանելու համար կը տանի՞նք պէտք եղած աշխատանքը։

Մեզի վիճակուած է այս նուիրական պարտականութիւնը։ Հայր Նորվան առաջնորդութեամբ եւ իր դաստիարակ փորձառութեամբ, գործադրել ամենաակնհասկանալի որն է՝ դրաւել երկրորդական գոյութիւնը։

Քաջ վստահ ենք որ իր ջանքերը յոյժութեամբ պիտի պահուին ու նոյն շինարար աշխատանքը պիտի կատարէ այստեղ, ինչպէս իսկ լէ Մուլիոյի մէջ։ Ուր այնքան սիրունած ու յարգուած էր Արդէն, մենք նկատեցինք իր կարճ ներկայութեան ժամանակամիջոցին ձեռք

«ԵԱՐԱՆԱՅԻՆ ԹԻՒՆՆԵՐ»

ՇՈՌՇՈՐԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԲ ՄԻՐԶԷ

Տէր Նշանը, կամ իր նոր անունով՝ Զֆոն, իր աշխատասիրութեան, բարի վարմունքին շնորհիւ դարձաւ բոլորին կողմէ սիրուած, յարգուած մարդ։

Իր կարծիքով, այն որ ծանր աշխատանք կը համարուէր, չէր ձգեր որ անոնք ընէին, անոնց տեղը ինք կ'ընէր։ «Մարօ պաճի, էդ տղուն ըսէ, որ գիշերը ջրառուի չէր թախ, ես կ'երթամ, կ'ընեմ...»։ «Մարօ - պաճի, էս հարսին վիճակը լաւ չեմ տեսներ, երեսի գոյնը պատանքի կը նմանի, վաղը թող գործի չգայ, ես քանի մը ժամ առաջ կու գամ, իր բաժինը կ'ընեմ»։ «Մարօ - պաճի, էդ տղեկը կ'ուզէ երթալ, աղային «մարտապայ»ներուն քով լծուորութիւն ընել, խօսէ, խրատէ, մեքի է։ Այդ տարիքին եթէ լուծեն այդ - չը բռնէ, իր մէջը կը ծռի, սրունք - ներք մանգաղի կը վերածուին, հասակը թլուկ կը մնայ»։

Աղային մարտապայներուն բերած արժեքները՝ ցորեն, գարի, բակլայ, սիւսեռ, եւայլն, երբ անոր ապարանքին առջեւ վրայ - վրայի կը դիզուէին, անի - կա մէկ կողմ կը հըքէ կիներն ու պատանիները «ձեռք գործը չեն տանք, գուրեւ ալ գործերով դրաղեցէք, ես միեւակ կ'ընեմ»։ Ու, այսպէս, ամէն առիթով, շարունակ, միշտ պատրաստ՝ բանով մը աւելի օգտակար ըլլալու իր շուրջներուն։ «Այս ի՞նչ տեսակ Գուրգէն է», կը զարմանային իր շուրջները։

Ու, երբ իմացան, որ քանի մը բառ հայերէն գիտէ, ալ իրենց ուրախութիւնը անսահման եղաւ։ Ալ անկէ ետք, «բարի լոյս»։ «բարի երեկոյն», «գիշեր բարի» եւ կամ «եկուր, գնա» հայերէն կը բառադրէին անոր հետ։

Ու, օր մըն ալ, Մարօպաճին ներկայա-

ցաւ մեծ աղային։ «Աղա՛, էս մարդը ամէն բան գիտէ, ամէն բան կու գայ իր ձեռքէն, հէ՛մ տէ սրտանց աշխատող է, լաւ է, որ ի՞մ բերք թէթեւցնես, ի՞մ պաշտօնս անոր տաս։ Իրաւ ուր, Գուրգէնը մէջ ասանկ մարդ գտնուիլ չէի գիտեր»։ Աղան, աստամանցաւ, բայց ի վերջոյ տեղի տուաւ։ «Թող այդպէս ըլլայ, Մարօ - պաճի»։ Ու, Զֆոն դարձաւ աղայի տնական ու դաշտային գործերու մասնաւորաբար։

Քանի, օրերը, շաբաթները կամ ամիսները յառաջացան, Զֆոն իր վարկը այնքան բարձրացաւ, անոր աշխատասիրութեան, գործի հմտութեան համբաւը տարածուեցաւ ոչ միայն գիւղին մէջ այլեւ շրջակայի գիւղերը։ Գիւղի եւ շրջանի գիւղերու աղաները, որոնք իրաւ աշխատող բազմութիւնը պէտք ունէին, սկսան փախաւքել Զֆոնին։ Աւելի լաւ վճարում, աւելի լաւ պայմաններու խոստումներ կ'ըլլային իրեն՝ ալեւ - ձախէն, բայց ինք մտիկ չէր ընէր։ «Ի՞մ աղաս լաւ է, բարի է. գործը ալ հանգիստ է, տեղս փոխելու պէտք չունիմ» կ'ըլլար պատասխանը։

Բարեմիտներու մօտ միշտ ալ կը գտնուէին շաբաթները։ Բարեմութիւնը եւ նախնիներ փոքր եղբայր են իրարու։ Ու մանց համար, եթէ Զֆոն գնահատելի

գործաւոր մըն էր, փնտռուած ամէն կողմէ, որեւէն ալ անոր բոլոր առաքելութիւնները կը կապէին շահի, ապրանքի, առջը մտնելու տխուր մտախոնքներ։

Իրականին մէջ, անհիմն էին այս շաբաթներու բարբառանքները, Տէր Նշան, կամ Զֆոն, այս բոլորը կ'ընէր պարզապէս, որովհետեւ «ի որովայնի աշխատանք էր, աւելին՝ ժամանակ մեղցնելու իր միակ հատու զենքն էր»։ Աղայի պայմանադրական երկու ամիսները շատոնց անցած էին, բայց զինք գիտէ «ճամբու զննելու» հարց չկար։ Աղան բան չէր ըսեր այդ ուղղութեամբ, ինքն ալ կը վարանէր յիշեցնելու այդ պարագան։ «Քանի, ինք գիտէ իր զրկերը, ես ինչեւ պիտի ըսեմ՝ զիս զրկէ՛, պայմանագրութեան օրերը վերջացած են» կը մտածէր յաճախ ինքնիրեն։

Չմեռուան մեծ մասը անցած էր, բայց ձիւնը, ցուրտը գեռ տիրապէս կ'ընէին ամէն գիւ։ Սաստիկ ցուրտ մը կար այդ օրերուն։ Եթէ փորձէիք թքնել, թուրքը գետին չհասած կը սառէր օդէ մէջ։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Օ

ՄԱՐՍԷՅԻ (Յառաջ) — Ծագումով Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկա — մութեան նախաձեռնութեամբ, Կիրակի, Յունիս 8ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսա — ւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցաւ յիշատակի հանդիսութիւն մը նուիրուած Փրանս. բանակի մէջ ծառայած, Ա. եւ Բ. համաշխարհային պատերազմներու ըն — թացքին, բոլոր հայ ռազմիկներուն՝ ուրոնք ինկան Ֆրանսայի Հողին վրայ, Ֆրանսայի ազատազրութեան եւ անմա — հութեան համար: Պատարազին յաջոր — դեց հոգեհանգստեան արարողութիւն, ուրուն ընթացքին, յայտնի եւ անյայտ զին — ուորներու կողմէն, յիշուեցան վաստա — կաւոր հրամանատար Տիրան Թէքէեան եւ Միութեան անդամներէն այս վերջին տարիները մահացած՝ Սերունջ ձէրէ — ճեան, զբօշակներն Գալոյիս եւ Նշան Բէհէեան: Ապա, եկեղեցւոյ բակը զե — տեղուած յուշաքարին առջեւ տեղի ու — նեցաւ յարգանքի հանդիսութիւն մը, ծաղկեպսակի զետեղումով եւ Կ. Տէր — տէրեանի արտասանած պատշաճ խօսք — րով: Բազմաթիւ անձնատուութիւններ, զինուորական եւ քաղաքական, ներկայ եղան յիշատակի այս հանդիսութեան, որ վերջ դրաւ մտերիմ ընդունելութեամբ մը:

×

Ծագումով Հայ Նախկին Դիմադրա — կաններու Բարեկամութիւնը, իր նախա — դահին գործնական ճիգերով կը ջանայ միշտ վառ պահել յիշատակն ու փառքը անոնց որոնք կեանք մը զոհեցին Ազա — տութեան նուիրական դադափարին հա — մար, Փրանսական դրօշի ծալքերուն տակ: Այսպէս, հայաշատ շրջաններու եւ քաղաքներու մէջ, տեղական իշխանու — թեանց արտօնութեամբ եւ մասնակցու — թեամբ զետեղուած են յուշաքարեր որ — պէտքի այսօր եւ վաղը բոլոր սերունդնե — րու սրտին մէջ, յաւերժ մնայ հայ զին — ուորին զոհողութիւնը: Յուշաքարեր կանգնած են՝ Մարտիլ — Պոմոն (1972), Լիոն (1973), Ռոման (1976), Մարտիլ — Պլ. Օտտո (1976), Վալանս (1977), Մար — սէյլ — Մոպիլի հրապարակը (1977), Կար — տան (1978), Փարիզ (1979):

ԹՂԹԱԿԻՑ

տուած է, զեկալարութեամբ Տիրան Սուքիասեանի: 66 հոգինոց խումբին եր — դացանկը բաղկացած է հայրենի երա — ժիշտներու գործերէն: Դաշնակով ընկե — րացած է Սերոբ Գեորգեան:

ՍԿԻԻՏԱՄԻ Միացեալ Դպրաց Դաս — երգչախումբը, Յունիս 1ին, տօնած է իր հիմնադրութեան 270րդ եւ 66րդ կրկ — նակ տարեդարձները, կրօնական եւ աշ — խարհիկ բաժիններով: Առաւօտեան պա — տարազին, զոր մատուցած է Տարօն Քհչյ. Սիրականեան, Ծնորհք Պատրիարք իր քարոզին մէջ ծանրացած է երգչախումբ — րերուն կատարած դերին վրայ եւ դրուա — ւած Սկիւարացիներու եկեղեցախորհու — թիւնը եւ փարուած իրենց նուիրական ա — ւանդութիւններուն: Յաւարտ պատարա — զի, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ տե — ղի ունեցած է աշխարհիկ հանդիսութիւ — նը, զոր վարած է Հայկ Դանիէլեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայ — տազիլ մը. խօսք առած է Տարօն Քհչյ. Ծնորհք Պատրիարք փառքին իր խօսքին մէջ ծանրացած է մեր ժողովուրդի ստեղ — ծադործութեան, շինարարութեան, աշ — խատունակութեան եւ պարկեշտութեան վրայ, աւելցնելով որ « Պոլիսը բացառիկ տեղ մը ունի ամբողջ Սփիւքի Հայու — թեան համար. իրականութեան մէջ այս շրջանները մեր հարազատ օճախն են, ուր մեր պապերը դարեր ամբողջ կառուցա — ներ եւ ստեղծագործեր են իրեն հարա — զատ եւ հաւատարիմ տարբեր երկրի ժո — ղովուրդին »: Ծնորհք Պատրիարք ան — զբաղաւանջով արտադաղթին, որ նկա — տելի դարձած է ու շնչուած մանաւանդ վերջին տարիներուն, թարգման հանդի — սացած է անոնց զգացած ցաւին երբ կը բաժնուէին իրենց հարազատ տունէն, օճախէն, որովհետեւ այս երկիրը, ըսած է Պատրիարքը « մեր հայրենիքն էր, մեր պապերը դարեր ամբողջ բաժնած էին անկեղծօրէն ու մեծ հաւատարմութեամբ, երկրին բոլոր ուրախութիւններն ու տըլի — րութիւնները, բարիքներն ու նեղութիւն — ները, դժուարութիւնները » եւ յիշեցու — ցած թէ լաւ բան պիտի ըլլար, եթէ հանդուրժողութիւնը եւ փոխադարձ հա — կացողութիւնը կրկին հաստատուած ըլ — լային եւ զգալի էին մեր հարազատները,

ճակատադիրը վարելու կենսական դոր — ծը:

Կոթնած՝ այս ճշմարիտ եւ հիմնական իրողութեան, կը հաւատանք նաեւ թէ ունինք լուսամիտ եկեղեցականներ որոնց — մէ կը սպասենք նոր շարժում մը յառաջ — դիմութեան եւ արդիականացման: Վըս — տահ ենք որ հոգ պիտի կայանայ մեր փրկութիւնը եւ գոյատեւումը:

Հետեւաբար, ուժ եւ քաջառողջութիւն կը մաղթենք Հայր Նորվանին եւ յաջո — ղութիւն իրեն յանձնուած սրբազան պաշ — տօնին, համերաշխութեան ճանապարհ — հով, յամբօրէն բայց հաւատարմօրէն հասնելու համար մեր նպատակին:

Պ. ԳԱՊԱՅԶԵԱՆ

որոնք ուր որ ալ երթային, վատհօրէն իրենց սրտին մէջ զլիսաւոր տեղ պիտի ունենար այն հողը, ուր դարեր ամբողջ ապրած էին եւ հաստատութիւններ հիմ — նած, չէնքեր կառուցանած, երկրի վե — րելքին ու բարգաւաճման աշխատանքնե — րուն մէջ պատուաբեր տեղեր գրաւած, սկսեալ արուեստներէն մինչեւ ճարտա — րարուեստն ու առեւտուրը եւ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակէ Հայը՝ նոյն հա — րազատի անսակարկ նուիրումով ու ո — ղով, իր նպատար բերել բազմաթիւ մար — զերու մէջ:

ՊՈՒՐԺ ՀԱՄՈՒՏԻ Հայ Կաթողիկէ Մերոպեան վարժարանի շրջակային մէջ, Մայիս 25ին, տօնուած է Հայաս — տանի Բանրապետութեան 62րդ տարե — դարձը: Բացումը կատարած է Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի անունով ընկ. Մկրտիչ Մկրտիչեան: Առաջին բանախօ — սը՝ ընկ. Անդրանիկ Ուրֆալեան, ներ — կայացուցած է Մայիս 28ի պատմական աղբիւր նշանակութիւնը համայն Հայու — թեան համար: Երկրորդ բանախօսը՝ ընկ. Կարօ Յովհաննէսեան, Սարգարա — պատի եւ Մայիս 28ի պատմական վճիռին լոյսին տակ անդրադարձած է մեր ժողո — վուրդին պարզած ներկայի վիճակին եւ համազգային հրամայականներուն: Եր — րորդ բանախօսը՝ ընկ. Երուստեմ Փամ — պուբեան, բանաձեւած է Մայիս 28ի դա — սերը: Հանդիսութիւնը վերջ դրած է « Սարգարապատ » երգի յոտնկայս ուն — կընդրութեամբ:

Թէ՛ՐԱՆԻ « Արարատ » մարզաւանին մէջ, Մայիս 28ին, տօնուած է Մայիս 28ի 62րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Արմենուշ Թումանեան: Գեղարուեստա — կան յայտադրին մասնակցած են «Անի» եւ «Արարատ» երգչախումբերը, հայ մար — զիկներ եւ սկսնակներ տողանցած են եւ ներկայ հոծ բազմութիւնը բազմիցս լո — զունգներ արձակած է:

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ալեք Մանուկեան վարժա — րանի « Կէօնճեան » սրահին մէջ, Յունիս 8ին, տեղի ունեցած է զինեճօն ի պատիւ Պոլսոյ հայ գրադէտ եւ հրապարակա — դիր՝ « Մարմարա » իմբրադրապետ Ռո — պէր Հատտէճեանի, որ հրաւերով կը գտնուէր քաղաքը: Խօսք առած են «Ապա — զայ» շարքաթիւրթիւն կողմէ Արսէն — Նուպար Մամուրեան, Տոքթ. Արշաւիր Կէօնճեան, Պերճ Ֆազլեան, Պոլսահայ Միութեան ատենապետ Ժիրայր Այվա — տեան, « Հորիզոն » շարքաթիւրթիւն կող — մէ Վրէժ — Արմէն Սթիլեան: Հուսկ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Ռոպերտ Հատտէճեան:

Թէ՛ՐԱՆԻ « Սասուն » թաղամասի Սի — փան Միութեան « Կոմիտաս » երգչա — խումբը, Յունիս 6-14, հինգ համերգներ

ճայն կու տար, ուրիշ մը շարական եր — գողի մը չափ բարձր ճայն ձգած, կ'երգէր արօրին ետեւ, մինչ արագիւլ մը իր լայն թեւերուն շուքը կը սահեցնէր եղներու ժիր կռակներուն վրայէն: Մէկաւր զող — նոցը մէջքին, թեւերը լայն — լայն բա — ցած՝ արտին մէջ սերմ կը նետէր:

Մարտիկ, կարծես այդ բոլորին վրայ կախուած վարդապետին դիակը կը տես — նէր: Վարպետ ու աշկերտ կ'անցնէին ար — տի մը մօտէն, ուր կ'էն — աղջիկներ քաղ — հանք կ'ընէին: Քաղցրեղունները շտկե — ցին իրենց մէջքը՝ անցորդները դիտելու համար:

— Բարի աշողում, բարի աշողում, — ճայն տուաւ խալֆան, աւելի մօտենալով: — Մարտիկ, տղաս, լաւ նայ, Վարդա — ձորի աղջիկներն են: Այ, տես, էն մէկը եկեղեցիի քարէթիւն վրայ կ'ընկէր քարձող նաշխուն աղանիւնի կը նմանի:

էն մէկը այնքան աղուոր էր որ խալ — ֆան ուղեց խօսիլ կիներուն հետ, այն — քան աղուոր աղջկան հետ: Մարտիկ մի գուցէ հանէր ու մօտնար Ձէյնապը:

— Աղջի, անունդ ինչ է, — հարցուց խալֆան:

— Սաթնիկ է, — պատասխանեց աղջիկը չիկնոտ համարձակութիւնով:

— Սաթնիկ, աղջիկս, խմելը ջուր ունի՞ս:

էհ, 25 տարի առաջ էր, երբ խալֆան

Վարդաձորի կամուրջը կը շինէր, հան — դիպեցաւ չալի մէջ լուացք ընող աղջը — կան՝ Լուսիկին: Խալֆան, երբ տեսաւ հեռուէն չալին արծաթէ սպիտակութիւ — նը, տխրեցաւ ինքնիւր մէջ այնպէս, ինչ — պէս ջարդուած թեւերով հրեշտակ մը իր թեւերուն արիւնտոյիլ պիտի տեսնէր: Վարդաձորի չալը, նաշխուն դաշտը ջար — դուած թեւերով հսկայ հրեշտակ մըն էր խալֆային համար:

Սաթնիկ, խոտին մէջէն կարմիր կու — ժը վերցուց, ուսին դրաւ ու մօտեցաւ երկու ճամբորդներուն: Իրաւ, որ Մար — տիկ շատ էր ծարուցեր: Աղջիկն իր ու — սէն կուժն աւելի ծռեց, եւ Մարտիկ եր — կու ձեռքերով կուժի երկու անկերէն բռնած խմեց կուշտ: Կուժը ծռած պա — հուն, Սաթնիկ Հայաստանի բոլոր աղ — ջիկներուն պէս չիկնոտ ու համարձակ կը նայէր դատակ դրած, պէխերը նոր բու — սած ճահիլ ու թիկնեղ աղային: Արեւը Սաթնիկին մարմինը հասունացուցած էր նուռի պէս, երեսին վրայ քրտինք ու ճակատին վրայ փոքրիկ ոսկեդրամներ կային:

— Ապրիս, աղջիկս, — ըսաւ խալֆան, — ջուրի պէս երկայնաբաւ ըլլաս, ճահիլ սրտի ճրագ ըլլաս:

(97 — Ծառ.)

ՄՊԻՏԱԿ ԶԻԱԽՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՎԱՐՈՅՆ ՈՒ ԱՇԿԵՐՏ՝ ԿԱԼԱՆԱՌՈՐ

Վարդաձորի ծառերուն կանանց բո — ղուն հետ խառնուած էր բուխերիկնե — րու գորշ ծուխը: Արագաններու ճայն — րը կարծես վանքի քարերուն ու կամուր — թիւր զարուէին արձագանքը մը հա — մար: Արանիներու երամ մը եկեղեցիի փողերի զմէթին շուրջ կը դառնար: Անոնք աւերակ վանքի աղանիւններն էին, ու վանքի քարերուն չափ սրբազան: Գիւղի աստղութիւնը կը թափ, որ այդ պայմանները վանքի հիմնաւորը ուղիներն էն. կը դառնան կապտորակ միջոցին մէջ, թիւ կ'անան արծաթով ծանր ու դուռն — ըր լարերով մը նման փռուած դաշտե —

ՄԱՐՍԵՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
(12,14, Rue St. Bazile)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 16ին:

Յայտագիր՝ պատրաստուած աշակերտներու կողմէ: Արտասանութիւն, իւրմբերդ, պար, թատերական պատկերներ, ցուցադրութիւն աշակերտներու կատարած աշխատանքներու: Հիւրասիրութիւն, պիւֆէ:

Մուտք ազատ է

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԻԿԵԱՆՑ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Մրցանակաբաշխութիւն
և Դաշնակապետ

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԵՆ ԱՐԲ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կար. Պատուիրակ Երոզայի Հայոց
և առաջնորդ Փարիզի
Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 13ին
սկսեալ, վարժարանին մէջ
երգ, պար, արտասանութիւն
Զուգերգ ՅԱՐԴԱՐ՝ ՎԻԿԵՆ և ՅԱՆՈՒՍ
Ասանդակաւ մաշ
Խաղեր և վաճառք
ՄՈՒՏԻՔ ԱՋԱՍ Է

COLLEGE ARMENIEN

SAMUEL MOORAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1980 - 1981 sont ouvertes.

Le Collège admet les élèves internes et externes des classes élémentaires jusqu'à celles des sections B. C. D. du Baccalauréat.

Les jeunes filles uniquement externes sont également admises.

S'adresser à la Direction pour tous détails concernant les inscriptions.

DIRECTION COLLEGE ARMENIEN
26, Rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 534-68-28

U. G. A. B - JEUNES

- PREMIERE UNIVERSITE ARMENIENNE -
D'ETE 1980 - A VENISE

Avec le concours des PERES MEKHITARISTES

Trois sessions de 15 jours chacune pour adultes
(1-15 Juillet — 16-31 Juillet — 1-15 Septembre)

Les participants seront logées en pension complète dans le Collège MOORAD RAPHAELIAN, à Venise. Ils suivront des cours intensifs de langue et de civilisation arméniennes, mais de nombreuses activités de loisirs seront également à leur disposition.

Programme d'enseignement :

— Langue arménienne : Historique et évolution, grammaire, lecture, traduction, conversation.

— Histoire du peuple arménien des origines à nos jours.

— Art arménien : Conférences et travaux pratiques.

Frais de participation : 2100 F. (voyage aller-retour non compris).

Renseignements et inscription :

UGAB : 11, Square Alboni, Paris 16e — Tél. : 520-03-18

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ-ՄԱՐՏԻՉ

ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունիս 26, տօն է Սրբոց Թարգմանացն մերոյ Սահակայ եւ Մեսրոպայ: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

Կրճնուլի Կապ. Խաչը եւ Նոր Սերունդը Յունիս 29, Կիրակի, Յոնիս 29, ժամը 13ին: Պէտք է զաշտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28ը, մասնակցութեամբ Անի նուազախումբի: Գեղարուեստական բաժին — ճորս պիւֆէ

OPTIMA Tours ARMÉNIE 1980

A PARTIR DE 2850 FR. (tout compris)

prochain départ :

26 JUILLET AU 9 AOUT

CET ÉTÉ... 3 VOYAGES CULTURELS

— DU 15 AU 30 AOUT — (Moscou, Erévan, Tbilissi, Leningrad)
accompagné par le Révérend Père ATHANASSE KESSEDJIAN (Mekhitariste)

— DU 22 AOUT AU 5 SEPTEMBRE — avec la présentation tout au long du voyage, historique et archéologique de M. HENRY-PAUL EYDOUX (Conférencier — écrivain)

— DU 29 AOUT AU 14 SEPTEMBRE — « Musique en Arménie — sur les pas de Komitas », conseiller musical ALEXANDRE SIRANOSSIAN (chef d'orchestre)

Cette année plusieurs départs par mois et TOUTE L'ANNEE de 12, 14 et 16 jours.

demandez notre brochure détaillée

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

Sonia Coumryantz

OPTIMA Tours

75003 PARIS

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agréée INTOURIST)

Telex : 211 324 F.

« ՅԱՌԱՋ »

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՉԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահադ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6)
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանույն	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գինները մէկ անգամ հրատարակելի և սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ թէ՛ ՎՃ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տե՛ս՝ փակագրի մէջ գումարները):

SOUTIEN

A

HRAIR KILNDJIAN
Reunion D'Information

Vendredi 27 Juin à 20 h. 30

Salle de la Mutualité

24, Rue St. Victor — 75005 Paris

Métro : Maubert-Mutualité

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

- ՀԱՆԴԻԳՈՒՄ -

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը, կայանի տնօրէնները եւ վարիչները, հանգիստի մը կը հրաւիրեն կայանի ղաղկերթներու ծնողները՝ Շաբաթ, Յունիս 28, ժամը 15ին, 17 Ռիւ Պլէս: Մէքքո Քաւտ:

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէն - Պուս Գոյումի մասնաճիւղը ընդհ. Ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Յունիս 24ին ժամը 20:30ին, Սաբթի Բիւլիւրին Ռիւ Ռոպէր Լափերնը, Անիէն:

Ի ՆՊԱՍ

ՄԱՐՍԵՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՆՈՒԵՐՆԵՐ

(4րդ տարեդարձի առթիւ)

Արշաւի Կրթիկեան մէկ միլիոն խաւական լիւրէթ եւ 1000 Քր.: Պողոսեան երաշխան 5000, Փիէն. Ղազարեան 2500, Տարօնի Հայր. Միւսթիւն, Վարժապետ Պողոսեան, Շալեան ընտ., Նուպար Փափազեան 1000ական, Մարտիկ Բաղդի Կապ. Խաչ, Պոմնի Կապ. Խաչ, Սէն-Ժեռմի Կապ. Խաչ, Վասպուրականի Հայր. Միւսթիւն, Յարութիւն Տէրիկեան, Արսէն Տէր-Չաքարեան, Կոստան ընտ., ալի Տիկ. Ագնիւ Տէրաշեան, Ալիսիւնեան Սարգիս եւ ընկերները 500 - ական: Ասատուր Քէօսեան, Մամո Յովհաննէսեան, ալի Տիկ. Աւետիս Միլ - ըրնեան, Շահան Քէնյ. Տէրաշեան, Ճուպեան ընտ. 300ական: Պլ. Օտտոյ Կապ. Խաչ 250, Նշան Քէնյ. Գույում - ճեան, Եղիազար Մեղրեան, Յարութիւն Տէրոյեան, Գույումեան, Ժիրար Մարգարեան (Յոս. սիւս Մեւ), Սէն Լու. Ս. Գէորգ եկեղեց. Տիկնանց Միւսթիւն Մարի Անտոնեան, Կարապետ Ճանիկեան, Կի Նիքոլա, Ստեփանեան, Աշոտ Վարդանեան, Միհրան Նազարեան, Տիգրան Ղազարեան, Գրիգոր Դանիկեան, Կար Յովսէփեան, Կար Փոյաթեան, Արա Շէրիկեան, Կիրակոս Հէլվաճեան, Գուրգէն Փիլանեան, ալի Տիկ. Կարապետ Թիւթիկեան, Չալէն Միլտոնեան, մի ուր 200ական, Հէլվաճեան 150, Պոյաճեան (Էթ), Տիգրան Թադոյեան, Վրէժ Ստեփանեան, Տիկ. Դաւիթեան, Հայկազ Չուրեան, Տէր եւ Տիկ. Սարգիսեան, Տիկ. Անիկեան, Գրիգոր Փիլիկեան, Յովհ. Յովսէփեան, Ճամուգեան, Կարապետ Գոգայեան, Մակար Քէնյ. Նա - ճարեան 100ական, ալի Տիկ. Կոնյան, Խանամիրեան, Մարտիկեան 50ական, մի ուր 10 Քր.:

Հ. Բ. Ը. Մ. - Ի

Փարիզի մասնաժողովի
կազմակերպութեամբ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԵՍ

Կիպրահայ երգիչ

ՍԵՊՈՒՆ - ԼԵՆՈՆ ԱՐԳԱՐԵԱՆԻ
(Ténor lyrique)

Ղաչնակի ընկերակցութեամբ
ԺԱՆԷՐ ՄԱՅԵԱՆ - ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ

Երեքշաբթի, 24 Յունիս 20:30ին

Այիք Մանուկեան Մշակ կեդրոնը
118, Բուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ
Յայտագիրը կը բաղկանայ Ա. Խա - չատրեանի, Ա. Մանուկեանի, Ա. Տիգրանեանի, Ա. Յովհաննէսեանի, Սարգիսի, Մոցարթի, Շոպենի, Ֆորէի եւ ուրիշ ծանօթ երաժիշտներու գործերէն
Մալիքեան մասնակցութիւն 20 Քր.

- ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է -

«Յառաջ»-ի խմբագրատունը բաց է ա - մէն օր (բացի՝ Շաբաթ եւ Կիրակի) ժամը 8ին 12:30 եւ 14ին 18:30:

X

Ոչ - ստիպողական ընդթ ունեցող ալ - ցերութիւններն ու հեռաձայները կը խը - դրուի կատարել միայն կէսօրէ վերջերը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿԵԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԵՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Imprimé sur les Presses

du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ԴՈՐԴԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՐՄԻՆ

ուր պիտի գտնուի արեւելեան շաւաղոյն գորգերը,
մասշտաբի գիններով

ARMINE

les plus beaux Tapis d'Orient
importation directe, prix, choix, qualité

acheter un tapis chez Armine.
est un placement sûr et agréable

ARMINE

ANTIQUITÉS - TAPIS

73, RUE LA FAYETTE, 75009 PARIS

tél. 878 80 13 métro Cadet

Fonds A.R.A.M

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑԸ

Հայաստանի Լուսավորության նախարարության մշտական նոր ժամանակացույցը՝ 1980 - 1981 ուսումնական տարեշրջանին համար, հրապարակուեցաւ «Սովետական Գաղութ» շաբաթաթերթին մէջ:

Ամբողջ էջ մը գրաւող ժամանակացույցը կը վերաբերի նախակրթարաններուն միջնակարգերուն: Կէտ առ կէտ կը մատնանշուին Հայաստանի հայկական, ռուսական, ազգայնական համապատասխան դպրոցներուն դասաւանդութեանց նիւթերը, առաջին կարգէն մինչեւ տասներորդ, ըստ ժամերու:

Նկատի ունենալով է, որ Ա. դասարան յաճախողներուն տարիքն է եօթը եւ, հետեւաբար, նոյն շարքով պէտք է շարունակել մինչեւ տասներորդ: Առաջին ութերորդը կը նկատուի հանրակրթարան, այսինքն՝ նախակրթարանի բաժին, իսկ իննէն տասներորդը՝ միջնակարգ:

Վերջին տարիներուն լուրջ աշխատանքներ կատարուեցան բարեփոխութիւններուն ուղղութեամբ: — դասաւանդութեանց եղանակները, նիւթերը պատշաճեցնել օրուան եւ ժամանակին պահանջներուն, զանոնք հասցնել այժմու մակարդակին, տեսականին հետ մղում տալ դործնական — փորձառական աշխատանքին, օգնել, որ պատանին եւ երիտասարդը ընտրեն իրենց նախասիրութիւններուն եւ ընդունակութիւններուն յարմար ճիւղեր, մասնագիտութիւններ, մասնաւորաբար այնպիսիները, որոնց պահանջը մեծ է Հայաստան եւ կամ այլ առնց զարգացման հեռանկարները լայն են:

Յատկապէս ուշադիր քննութեան առնուեցան ուսուցչներու, մանկավարժներու, կրթական մարզի պատասխանատուներու շարք մը մասնանշումները: Այս վերջինները, ինչպէս նաեւ տարիներու արդիւնքները ցոյց տուած էին, թէ բազմաթիւ դասաւարտներ, գաստիարակական ծրագիրներ չափազանց ծանրաբեռնուած էին, կային երկրորդական նիւթեր, բարդ ձեւով ներկայացուած հարցեր, որոնք ծանր կը նկատուէին սահմանուած դասարանի աշակերտներուն համար, այլ խօսքով՝ դժուարացնելի էին: Միաժամանակ անհրաժեշտ էր ապահովել նիւթերուն տրամաբանական յաջորդականութիւնը, կապը ուսման բոլոր աստիճաններուն մէջ եւսայլ:

Դասերու շաբաթական ժամերը՝ առաջինէն տասներորդ կարգ, աստիճանական յաւելում կը կրեն: Այսպէս, օրինակ, հայկական դպրոցներուն մէջ, Ա. կարգի շաբաթական 26 ժամը 9րդ — 10րդին մէջ կը բարձրանայ 35ի, հասնելով շաբաթական ընդամենը 313 ժամի, տարւոյ դասարաններուն հաշուով: (Անշնան տարբերութիւններ կան ռուսական, ազգայնական կամ հայկական դպրոցներուն դասաւանդութեանց

ժամերուն եւ հայկականին միջեւ):

Հայկական, կամ ինչպէս սահմանուած է Հայաստանի մէջ՝ Հայոց լեզուով ուսուցմամբ հանրակրթական — միջնակարգ դպրոցներուն մէջ, հայերէնի դասաւանդութեանց ժամերը, շաբաթական հիմունքով, աստիճանաբար եւ կարեւոր համապատասխանաբար կը նուազին առաջինէն տասներորդ կարգ: Այսպէս, եթէ առաջին երեք դասարաններուն մէջ 11էն 10-ական ժամ են, ապա 4րդ — 5րդին մէջ չորսական ժամի կը վերածուին, 6րդ — 7րդին մէջ կը դառնան երեքական ժամ, 8րդին մէջ ալ կ'իջնեն երկու ժամի, իսկ վերջին՝ միջնակարգի երկու կարգերուն մէջ, 9րդ եւ 10րդ, ըստ առաջնոյն, բոլորովին կը ջնջուին:

Հայերէնին յատկացուած ժամերը շատերու կողմէ քիչ կը նկատուին երկար տարիներէ ի վեր: Մասնաւորաբար խիստ նկատողութիւններ կ'ըլլան անիմատ կարգադրութեան մը դէմ, այն է՝ հայերէնի դասաւանդութեանց ջնջումը միջնակարգի երկու կարգերուն մէջ: Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական հատուածը, օրինակ, 1974 Յունուար 28ին կը մատնանշէր, թէ «Գաղութական ծրագրերում պակասել են Հայոց լեզուին եւ գրականութեան յատկացուած ժամերը: Իսկ 9րդ եւ 10րդ դասարաններէն ընդհանրապէս հանուած է լեզուի ուսուցումը: Հետեւում է այն, որ մեր պատանիներէն ու աշակերտներէն շատերը միջնակարգ դպրոցն աւարտում են լեզուական խիստ ցածր գիտելիքներով»: Ժողովարաններուն եւ դպրոցներուն խորհուրդներէն էր, որ «հանգամանորէն մշակուած ծրագրով եւ նորմալ դասաւանդումով Հայոց լեզուի ուսուցումը շարունակուի մինչեւ դպրոցական ուսուցման վերջին օրը», այսինքն՝ միջնակարգի բաժիններուն մէջ եւս: Աւելին՝ ժողովը, որուն կը մասնակցէին ի մէջ այլոց Ռ. Աթաբեկ, Մ. Շաթիրեան, Գ. Էմին, Ս. Ուստաջանեան եւ ուրիշներ, անհրաժեշտ կը նկատէր զարգարին ուսուցումը: — «Անհրաժեշտութիւն է զգացում բարձր դասարաններում նախատեսել նաեւ գրաբարի գոնէ տարրական ուսուցումը»:

Վերադառնալով ժամանակացույցին: Ռուսերէնի դասաւանդութիւնը հայկական վարժարաններուն մէջ կը սկսի առաջին դասարանէն եւ կը շարունակուի, անընդմէջ, մինչեւ տասներորդ: Բոլոր դասարաններու հաշուով շաբաթական 38 ժամ: Մասնօրէն: — Առաջինէն երրորդ կարգերուն հայերէնին յատկացուած շաբաթական ժամերը կրկնապատկին են, բազմաթիւ դասարաններուն: Պատկերը կը դառնայ չորսորդէն եօթերորդ կարգերուն մէջ, քանի որ ռուսերէնին յատկաց-

ուած ժամերը մէկ — երկու ժամերու յաւելում կը կրեն հայերէնին վրայ: Ռուսերէնին մէջ, հայերէնը մէկ ժամուան առաւելութիւն մը կ'ապահովէ, իսկ միջնակարգի երկու կարգերուն մէջ, մինչ հայերէնին դասաւանդութիւնը բոլոր — վրէն ջնջուած կը մնայ, ռուսերէնին համար կը յատկացուին մէկական ժամ:

Հայ գրականութեան ուսուցումը կը սկսի 4րդ դասարանէն եւ կը շարունակուի մինչեւ վերջ: Ընդհանուր հաշուով շաբաթական 18 ժամ: Ռուսական գրականութեան դասաւանդումը կը սկսի 8րդէն եւ կը շարունակուի մինչեւ տասներորդ, ընդգրկելով շաբաթը վեց ժամ:

Հայաստանի ռուսական, կամ ինչպէս կ'անուանուին՝ Ռուսաց լեզուով ուսուցմամբ հանրակրթական — միջնակարգ դպրոցներուն մէջ, ռուսերէնին եւ ռուս գրականութեան սահմանուած շաբաթական ժամերը համապատասխան կարգով 54, 55 եւ 18 են:

Հայաստանի ռուսական դպրոցներուն մէջ հայերէնը եւ հայ գրականութիւնը իրեն առանձին նիւթեր չեն ներկայացուիր: ուսուցումը միասնաբար կը սկսի Բ. դասարանէն եւ կը տեւէ մինչեւ տասներորդը, շաբաթական 27 ժամի հաշուով:

Նկատելի կէտեր: — Հայկական նախակրթարաններուն մէջ հայերէնին յատկացուած ժամերը շաբաթական 47 են: Ռուսական դպրոցներուն մէջ ռուսերէնին սահմանուած ժամերը 54, 55 են:

Հայկական վարժարաններուն մէջ ռուսերէնին եւ ռուս գրականութեան յատկացուած պահերը շաբաթական 44 ժամ կը ներկայացնեն: Ռուսական դպրոցներուն մէջ հայերէնի եւ հայ գրականութեան սահմանուած միացեալ ժամերը շաբաթական 27 ժամ:

Հայկական դպրոցներուն մէջ ռուսերէնի դասաւանդումը կը սկսի Ա. կարգէն (անցեալ տարի պարտադիր դարձան նաեւ նախադպրոցական դասարաններուն մէջ, վեց տարեկաններ): Ռուսականներուն մէջ հայերէնի ուսուցումը կը սկսի Բ. կարգէն, ութ տարեկաններ: Այս դպրոցներուն մէջ հայերէնը պարտադիր չէ ոչ-հայ աշակերտութեան համար:

Հայկական ՍՍՀ Ազգայնական լեզու ուսուցմամբ միջնակարգ հանրակրթական դպրոցներ, որտեղ ուսումնասիրուում է Հայոց լեզու: Ուսուցումը կը վերաբերի այն դպրոցներուն, ուր հայերէնի դասաւանդումը ապահովուած է: Հայաստանի ազգայնական դպրոցներուն մեծ մասին դասաւանդութիւնը միայն ազգայնական է՝ ռուսերէնի եւ ռուս գրականութեան դասերով:

Ազգայնական այն դպրոցներուն մէջ, ուր հայերէնը կը ջնջուի, շաբաթական 12, 5 ժամ կը սահմանուի հայերէնին համար, սկսելով 3րդ դասարանէն: Գրականութիւնը չի դասաւանդուիր: Միւս կողմէ, ռուսերէնին եւ ռուս գրականութեան համար ճշդուած ժամերը կը հասնին 43ի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՐՑԵՐ

Կիպրոսի ծանօթ խնդրէն ետք, արտաքին քաղաքականութեան դեմքի վրայ միտքերու յեղաշրջում մը ակնյայտ դարձած է: Անվերապահ կերպով Արեւմուտքին յարած, յատկապէս Մ. Նա-հանդերուն, Աթէնք 1974ին ի վեր հեռացած է Ատլանտեան Ուխտին զինուորական շրջափէն:

Ասով մէկտեղ, բնականաբար, արմատական շրջադարձ մը չէ արձանագործուած Աթէնքի արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Յունաստանի ոչ աշխարհագրական դիրքը, ոչ ալ ռազմական դոյալիմաթը թույլատու եղած են հիմնական փոփոխութեան մը: Արդէն ասոր ապացոյցը վերջերս հաստատուած է, երբ Մայիսի Ժ. Ուրիսի նորակազմ դաշինքը, երբ օրուան բուն վէճերէն ետք ապահովուած Որհնդարանին վստահութեան բռնարտաքին քաղաքականութեան եւ յարակից հարցերուն ուղղութեամբ: Հիմնական մէջ Արեւմուտքին հայոց այդ քաղաքականութիւնը, այնուամենայնիւ, ճշդուածներու ենթակայ դարձած է վարչապետին կողմէ: Այսպէս, ընդգրկուող իրադրութեան պատասխանելու համար, վարչապետը անհրաժեշտ նկատած է մատնանշելու, թէ Յունաստան պիտի չհրաժարի վերելչանական իր իրաւունքներէն եւ ոչ մէկ ձեւով տեղի պիտի տայ Ուաշինկթընի, անոր դաշնակիցներու պահանջներուն առջեւ:

Այս ապաշխ ըլլալով հանդերձ, քաղաքական դէտերու ուշադրութիւնը կեդրոնացած է երկրին ընդգրկմադիւր զխաւոր կուսակցութեան՝ Անտրէաս Փափուտիսի գլխաւորած Համահայկական Ընդհանուր Ծարժումին (Փառք) ժամանակէ մը ի վեր արձանագործուած իրաւունքներուն վրայ: Յայտարարուած էր, որ յայտարարուած ժամանակէն Համահայկական Ընդհանուր Ծարժումին, երկու աշխարհամարտերուն ալ հաւատարիմ դաշնակիցն է եղած Արեւմուտքին Սակայն, այս վերջինները, մասնաւորաբար Ուաշինկթընը, միշտ ալ նախընտրութիւնը տալով Թուրքիոյ, այսինքն՝ Յունաստանի մրցակիցին, զօրավիդ կեցած են այս վերջնոյն: Եւ այս հակառակ այն ակնկեւ իրողութեան, որ Անտրէաս երբեք չի քաղաքականութիւն վարած է Արեւմուտքին հանդէպ: Նոյնիսկ Թէոտակիսի դիրքը բնած է առաջին համաշխարհային պատերազմին ընթացքին:

Յունաստան, համաձայն Համահայկական Ընդհանուր Ծարժումին, երկու աշխարհամարտերուն ալ հաւատարիմ դաշնակիցն է եղած Արեւմուտքին Սակայն, այս վերջինները, մասնաւորաբար Ուաշինկթընը, միշտ ալ նախընտրութիւնը տալով Թուրքիոյ, այսինքն՝ Յունաստանի մրցակիցին, զօրավիդ կեցած են այս վերջնոյն: Եւ այս հակառակ այն ակնկեւ իրողութեան, որ Անտրէաս երբեք չի քաղաքականութիւն վարած է Արեւմուտքին հանդէպ: Նոյնիսկ Թէոտակիսի դիրքը բնած է առաջին համաշխարհային պատերազմին ընթացքին:

Փառք ընդհանուրութեան թիրախ դարձ

«ԶԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ...

ԶՈՒՅՈՒՄԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԳ ՄԻՐՁԷ

Մուկիներէ վար կախուած սառցոյցի պուլ-պուլները տեղ — տեղ երկարած էին մինչեւ գետինը: Գոսացած ծառերը տեւապէս սուլող հովերէ, քամիներէ տըխ — րուծեամբ կը շարժէին իրենց լերկ ճիւղերը ու հոնկէ վար կ'իջնային ձիւնի մը նայած փշրանքները: Միջոցը ամայի, ճամբաները անշունչ, անմարդ, կեանքը կարծես կանգ առած էր գիւղին եւ շրջաններուն մէջ:

Այդ եղանակին, գիւղին միակ կենդան — նութիւն տուող նմոյշը աղբիւրի ճամբան եւ մեծ — աղայի «Փայթուն»ին երթուարն էր գիւղէն քաղաք, եւ քաղաքէն գիւղ: «Օճիւն քնար»ը, թոնիրին շուրջը եւ «Խախտ սաքուս»ները մարդոց ամէնէն փնտած վայրերն էին այդ եղանակին:

Ահա՛, այդ օրերուն էր, որ, աղան ինք ներկայացաւ Տէր Նշանին: «Զի՞ք, գիտես, որ մեր պայմանագրութեան օրերը

շատոնց վերջացած են. ճիշդը ըսելով, կասկածով, տատամսովով քիչ ներս առնի, դիտես Գիւրտերու մասին տարածուած կարծիքը, — հիմա, խոտովանիմ, որ սխալողը եւ եղած եմ: Գուցէ, ամէն տեսակէտով արդարացուցիք իմ յոյսերը, այժմ եթէ կ'ուզես մնալ, հոս քեզի համար միշտ գործ եւ հաց կայ այս տան մէջ: Վաղը, միւս օր գարուն է, կը յուսամ, որ զիս երեսի վրայ չես ձգեր»:

Աղա՛, — պատասխանեց Տէր Նշանը, — աղա, ինչ որ տեսայ այս տունին մէջ, ձեզմէ, հանձմէն, շուրջս կամ հետս աշխատողներէն, ինձ ենթադրել կու տան թէ, հոսկէ լաւ, ապահով տեղ չեմ կըրնար գտնել: Ու, քանի որ դուք համաձայն էք, ցանկութիւն կը յայտնեմ, որ մնամ. թո՛ղ ձեր բարի կամքը թող ըլլայ: Ու, այնուհետեւ, Տէր Նշանը մնաց մեծ աղայի տունը՝ իրը մշակ: Ու հիմա, աւելի անվաս, աւելի հետաքրքրութեամբ

կը հետեւէր իր շուրջի կատարուածն — րուն, առաւելապէս Հայերու նկատմամբ: Աքսորը, այն — թաւանը վերջացած էր: Կոտորուած՝ կոտորուած, մեկնող՝ մեկնած, մնացածներու նկատմամբ այժմ ըզգայի մեղմութիւն մը կար: Այժմ, Թուրքը անդադարած էր, որ իմաստուն բան մը չէր եղած իր դործադրածը. բայց, արդէն ուշ էր...

Եւ, ինչ մնացած էր Հայութիւն — Հայ ըստածներէն: Մատի վրայ համրուելը այրեր, իրենց շատ կարեւոր մասնագիտութեանց համար, ան ալ միայնակ — ներու շնորհիւ, քանի մը անգամ ալ «Փէս»ի, դտակի ներքեւ թաքնուած՝ ու աշխարհ: Մնացեալները՝ կիներ, երախաներ, պատանիներ, անոր — ասոր դուռը մը — չակ կամ հօտաղ:

Տէր Նշանը, որ հիմա մնայուն տեղ եւ մնայուն գործ մը ունէր, կարծես թէ իր մէջ սկսած էր թափ առնել տարօրինակ, անբացատրելի հետաքրքրութիւն մը: Հետաքրքրութիւն՝ ամէն բանի մասին: Հետաքրքրութիւն՝ վերապրող Հայութեան, Թուրքիոյ ներքին կեանքի մասին, ճակատներու վրայ կատարուածներու առնչութեամբ: Ու, աչքերն ու ականջները շորս կողմ լարած, կ'ուզէր իմանալ ամէն բան: Իրան ու սուրը, չափաւոր ու չափազանցաբար. բոլորը, բոլորը:

Անցաւ ձմեռ, եկաւ գարուն:

Իր հայրենի շրջանէն, չգիտես ինչպէս, քանի մը կիներ եւ պատանիներ կ'իջնէին այս տեղերը: Յաճախ տեղի մը կը գտնէր, կ'երթար անոնց մօտ ու պատմէր կու տար անոնց տեսած ու ապրող ողբերգութեանց մասին: «Պաճիւն» (քոյրեր), մի՛ վախճաք, ինձմէ, ես ալ ցատկէն եմ: Ու, անոնք ալ թուրքեամբ, լալով կը պատմէին այն տարածքները, որոնց վրայ իրենց անցած ճամբաներուն վրայ: Բալուի պատմական կամուրջը Բալասովիտի ընդարձակ դաշտավայրէն հոնկէ մինչեւ հոս, այս վայրերը, իրենց համար եղած էին գեհնակային տեսարաններու անվերջանալի շարան մը...

Յաւ, վիշտ ունեցող անձերը շատ կը բացուին իրենց զրուցակիցներու առջեւ, առանց անդադարաւալու, թէ ինչու ինչ նպատակաւ, եւ կամ, ինչ օգտու կրնան սպասել անոնցմէ: Կաւ կ'ընեն, թէ վատ, բաւական է, որ պարպուին, քիչ մը հովանան — զովանան, թէ թեման իրենց սրտին, հողին վրայ կուտակուած ծանրութիւնն:

(13 — Ծար.)

Fonds A.R.A.M

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԵՋ

Կրճատվել Կապ. Սալը եւ Նոր Սերունդը Յունիս 29, Կիրակի, Փոսթէնի Սէ. Է. Թէ. Դաշտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28ը, Ժամը 10էն սկսեալ:

Կը խօսի:—

ԱՌԼԵՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին — ճոխ պիւֆէ Մասնակցութիւն Անի նուագախումբին: Անճրեւի պարագային՝ դաշտին տեղ Սէն — Մառթէն տ'Էռի Սալ տէ Ֆէթին մէջ:

Ի ՅԵՇԱՍԿ

ՅՈՍ. — Տէր եւ Տիկին Մարգարեան 100 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր՝ Տիկին Մարի Յակոբեանի մահուն 4րդ տարեկիցին (1976 Յունիս 24) Ի յիշատակ:

ՅՈՒՇԱՍԵՐ

ՀԱՄԱՆԱՐԲԵՐԴՅԱՆ Միութեան Յրանալի շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը կը տեղեկացնէ բոլոր մասնաճիւղերուն, որ 39րդ Պատգմ. Ժողովը, տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Ծաբաթ, Յունիս 28, առաւօտեան Ժամը 9-30էն սկսեալ, Փապրիկուրի դղեակը, Մարտէյի Հանրակառքի Ընկերութեան վայրը, Մեփթեմ Մարտէյի մօտ: Մասնաճիւղերը պէտք է լինեն իրենց պատգամաւորներուն ցանկը, Սէնթ Անթոնի վարչութեան, ճաշի եւ պանդոկի ապահովութեան համար: Յաջորդ օրը, Կիրակի, տեղւոյն վրայ դաշտահանդէս:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԻՔ

ՀԱՅ ԱՂԲԱՍԱՆՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿ — ՅՈՒՐԵԱՆ առանգական

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԵՍԻՆ

Մանորանսիի Հանգստեան Տան դարաւորանին մէջ

6 ՅՈՒՆԻՍ

Կիրակի ամբողջ օրը

U. G. A. B - JEUNES

PREMIERE UNIVERSITE ARMENIENNE D'ETE 1980 - A VENISE

Avec le concours des PERES MEKHITARISTES

Trois sessions de 15 jours chacune pour adultes (1-15 Juillet — 16-31 Juillet — 1-15 Septembre)

Les participants seront logées en pension complète dans le Collège MOORAD RAPHAELIAN, à Venise. Ils suivront des cours intensifs de langue et de civilisation arméniennes, mais de nombreuses activités de loisirs seront également à leur disposition.

Programme d'enseignement:

— Langue arménienne: Historique et évolution, grammaire, lecture, traduction, conversation.

— Histoire du peuple arménien des origines à nos jours.

— Art arménien: Conférences et travaux pratiques.

Frais de participation: 2100 F. (voyage aller-retour non compris).

Renseignements et inscription:

UGAB: 11, Square Alboni, Paris 16e — Tél.: 520-03-18

ՇՆՈՐՀԱԿԱՒԷ

Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է զանազան առիթներով հետեւեալ նուէրները:—

Օր. Մարի Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Բիւրոսողեան, Մահիկեան ընտանիք, Տիկ. Մարգար, Տիկ. Տէր — Յովհաննէսեան, Տիկ. Ճիրեան, այրի Տիկ. Չիլինկիրեան, այրի Տիկ. Միլլիքեան, Օր. Սէմէրեան, այրի Տիկ. Տէյիւմէնճեան, Տիկ. Տէր-Յովհաննէսեան, մի ոմն 20ական ֆր., մի ոմն, Տիկ. Փափազեան, Տիկիններ Սվաճեան եւ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկ. Էօրտէքեան, Տիկ. Աւիքեան, Տիկ. Ասողիկ Տէրտէքեան 30-ական ֆր.: Տէր եւ Տիկ. Իսրայէլ Դարբինեան, Տէր եւ Տիկ. Աւետիսեան, այրի Տիկ. Միլլեքեան, Տէր եւ Տիկ. Արսլանեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Կազեան, Տէր եւ Տիկ. Տիգրան Արսլանեան, Տէր եւ Տիկ. Հրանդ Արսլանեան, Պր. Յովհ. Սահակեան, Պր. Երուսեմ Հեր — վեան, Տէր եւ Տիկ. Հորոյեան, Տէր եւ Տիկ. Գոգայեան, հաւատացեալ տիկին մը, Տիկ. Գալուստեան, այրի Տիկ. Պապիկեան, հաւատացեալ տիկին մը, բա-

րեպաշտուհի մը, Պր. Պողեան, բարե — պաշտուհի մը, Տէր եւ Տիկ. Միլլեքեան, Տէր եւ Տիկ. Միլլեքեան, Տէր եւ Տիկ. Տէր — Սահակեան, Պաղտատարեան եւ Կիւրիմեան ընտանիքներ, այրի Տիկ. Աննիկ Սանդուրեան, այրի Տիկ. Մարի Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Միլլեան Յարութիւն, Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան, Տիկ. Վարդանոյշ Փափազեան, այրի Տիկ. Փիրեան, այրի Տիկ. Միլլեան, Պր. Ժիւլիան Սիմոն, Պր. Համբո Օհանեան, Պարեմեան ընտ., Սիլւոյ — եան, Պարոնեան, Վարդանեան եւ Պողալեան ընտանիքներ, այրի Տիկ. Ազնիւ Տէրտէքեան, Տէր եւ Տիկ. Գրեմեան, Տիկ. Բո Օհանեան, Իսրայելեան ընտ., Սիլւոյ — Աբրահամեան Աննիկ, Տիկին Չարիքեան Նազիկ, Տէր եւ Տիկին Փափազեան, Տէր եւ Տիկ. Սարգիսեան Անտէ Է զաւակ., այրի Տիկ. Միլլեան, Կապոյա Սալի ընկերուհիներ 50ական: Տէր եւ Տիկ. Պողոս Օհանեան, Պր. Համարաճում Աւետիսեան, այրի Տիկ. Ճիւլաւորեան 40-ական ֆր.: Փանոսեան եւ Սարգիսեան ընտանիքներ 60 ֆր.: (Շար.)

JACQUES CHELELEKIAN HAVAS VOYAGES

vous propose

VOYAGES ARMÉNIE 80

PATRICK CHELELEKIAN

ACCOMPAGNATEUR DU VOYAGE

LUNDI 11 AOUT — LUNDI 25 AOUT 4.080 FR.

calendrier des départs de Marseille

DEPART	RETOUR	PRIX
Lundi 25 Août	Lundi 08 Septembre 80	4 080 FR.
Lundi 1 ^{er} Septmbre	Lundi 15 Septembre 80	4 080 FR.
Lundi 08 Septembre	Lundi 22 Septembre 80	4 080 FR.
Lundi 06 Octobre	Lundi 20 Octobre 80	3 480 FR.
Vendredi 07 Novembre	Jeudi 20 Novembre 80	3 480 FR.
Lundi 29 Décembre 80	Lundi 12 Janvier 81	3 480 FR.

INSCRIPTION 45 JOURS AVANT LA DATE DE DÉPART

renseignements et réservations

CHELELEKIAN

Jacques

VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

Organisation: HAVAS VOYAGES Lic. 97

ՄԱՐՏԵՅԻ ՀԱՅ ՄԵԼԱՊՈՅԹԻ ՏՈՒՆ MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE (12,14, Rue St. Bazile)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Կիրակի, Յունիս 29, Ժամը 16ին: Յայտագիր՝ պատրաստուած աշակերտներու կողմէ: Արտասանութիւն, խմբերգ, պար, Թատերական պատկերներ, ցուցադրութիւն աշակերտներու կատարած աշխատանքներու: Հիւրասիրութիւն, պիւֆէ:

Մուտքը ազատ է

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԻԿԱՆՑ ՎԱՐՃԱՐԱՆ

Մրցանակաբաշխութիւն եւ Դաշտահանդէս

Հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԵՔ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ Կար. Պատուիրակ Երոպայի Հայոց եւ առաջնորդ Փարիզի Կիրակի, Յունիս 29, Ժամը 13էն սկսեալ, վարժարանին մէջ Երգ, պար, արտասանութիւն Զուգերգ ՅԱՐԴԱՐ՝ Վիգէն Է Յաուր Աւանդական Բաշ Խաղեր եւ վաճառք ՄՈՒՏՔԸ ԱՋԱՏ է

ՄԱՐՏԵՅԻ

- ԱՌ Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ -

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարտէյի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ յարգելու համար յիշատակը իր նորոգ հանգուցեալ պատուոյ նախագահ եւ բարեր

ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԶՐԲԱՇԽԱՆԻ

Յունիս 27ին տեղի ունենալիք անդամական ընդհ. Ժողովը յետաճըրուած է Սեպտեմբեր ամսուն:

SOUTIEN

A

HRAIR KILNDJIAN

Reunion D'Information

Vendredi 27 Juin à 20 h. 30

Salle de la Mutualité

24, Rue St. Victor — 75005 Paris

Métro: Maubert-Mutualité

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵԱՍ-ՄԱՐՏԵՅԻ

ՊԱՐԻՋ

Հինգշաբթի, Յունիս 26, տօն է Մրցութաբաշխանք մերոյ Սահակայ եւ Միւրոպայ: Այս առիթը Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱԶ

- ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ -

Կապ. Սալի Շըլ. Վարչութիւնը, կայանի տնօրէնները եւ վարիչները, հանդիպումի մը կը հրաւիրեն կայան զացող երախաներու ծնողները՝ Ծաբաթ, Յունիս 28, Ժամը 15ին, 17 Ռիւ Պլէօ: Մէքքօ Քաւէ:

OFFRE

Très grandes possibilités pour V.R.P. bien introduit pour diffuser, en actualisation, des robes jeunes, du sportswear et des robes grandes tailles

Prix compétitifs

Téléphoner:

REGINE NOBLER

- 236. 55. 76 -

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԳԵԱՆ

«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» (1958)
(Գին 50 ֆ.)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

«ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ» (25 ֆ.)

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ԲԱՅ ՏՈՄԱՐԸ» (1971)
«ԿՐԱԿԸ ԿՈՂԴԻՍ» (1973)
(Հատարք՝ 50 ֆ.)

«ՅԱՌԱՋ 50» (1976)
ԾԱՀԱՄԱՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԻՍԵԱՍԵԱՅ ՀԱՒԱՔԱՇՈՒՆԵՐԷՆ
420 ԷՋ ԸՆՏԻՐ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՂԴ՝ ԴԱՌԱՋՈՒ

100 ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

«ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ» (1979)
(Գին 50 ֆ.)

Թղտատարի ծախքերուն համար 10 ֆ. աւելցնել նշանակուած գիններուն վրայ:

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

Fonds A.R.A.M

Պ. Արամ Պետրոսյան կը հաղորդէ որ
երկու շաբաթ ՊԱՐԳԵՆՈՒԶԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
Հայաստան փոխադրութիւնը անակնկալ
զօնադրութիւններու հանդիպելով, կար-
գադրուած է որ ան հանգիստ աշխատեց,
Սաֆօն անմահացած է իր սիրային բա-
նաստեղծութիւններով: Տարաբախտ ար-
ուեստագիտուհիին մարմինը կը փոխա-
դրուի Ռուսիա - Շարլ տը Կոլի օդակա-
յանէն Երեքշաբթի առտու ու կը հասնի
Աթէնք ժամը 12.45ին: Յաջորդ օրը կը
փոխադրուէր դիւղ իր յաւիտենական
խաղաղութիւնը դադարէ համար ամուս-
նիկի մօր ծննդավայրի գերեզմանատան
մէջ, հայկական տոհմիկ տարազով ու
զարդարանքով:

ՀՈԳԵՂԱՆԳԻՍ

Տիկ. Ս. Զիլինկերեան հոգեհանգստեան
պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յու-
նիս 29, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր
Եկեղեցւոյ մէջ, իր ամուսնոյն՝

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԶԻԼԻՆԿԵՐԵԱՆԻ

(Ազգատախտակի նախկին նախագահ)
մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ:

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողնե-
րէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մրցանակաբաշխութիւն և Դաշնակցական

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԵՆ ԱՐԳ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կար. Պատուիրակ Երոզայի Հայոց
և առաջնորդ Փարիզի
Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 13ին
սկսեալ, վարժարանին մէջ
Երգ, պար, արտասանութիւն
Զուգեղջ ՅԱՐԴԱՐ՝ Վիզէն և Յաւիթ
Աւանդական ֆաշ
Խաղեր և վաճառք
ՄՈՒՏԻՔ և ԱՋԱՏ Է

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԵՍ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կապ. իրաւի միջոցով վարժարանի հան-
դէսը Յունիս 29, Կիրակի ժամը 15ին,
տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Աշակերտութեան կողմէ կը ներկայաց-
ուի տրամախօսութիւն մը, կ'ըլլան՝ երգ,
պար, արտասանութիւն, զեկավարու-
թեամբ Մայրա Կարապետեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին հայրենակից -
ները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
(12,14, Rue St. Bazile)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՀԱՆԴԵՍ

Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 16ին:
Յայտագիր՝ պատրաստուած աշակերտ-
ներու կողմէ: Արտասանութիւն, խմ-
բերգ, պար, թատերական պատկերներ,
ցուցադրութիւն աշակերտներու կատա-
րած աշխատանքներու: Հիւրասիրութիւն,
պիւֆէ:

Մուտք ազատ է

COLLEGE ARMENIEN

SAMUEL MOORAT

Les inscriptions pour l'année scolaire
1980 - 1981 sont ouvertes.

Le Collège admet les élèves internes et
externes dès les classes élémentaires jus-
qu'à celles des sections B. C. D. du Bac-
calauréat.

Les jeunes filles uniquement externes
sont également admises.

S'adresser à la Direction pour tous dé-
tails concernant les inscriptions.

DIRECTION COLLEGE ARMENIEN

26, Rue Troyon — 92310 Sèvres

Tél. : 534-68-28

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. իրաւի Փարիզի մասնաճիւղին հե-
տեւեալ ձեռնարկները:—

Զբօսապատրուակ՝ Սեպտ. 21ին

Պարանցիկ - Երեկոյն ձոկու. 12ին

Հոգեհանգի Նոյեմբեր 18ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ

- ԱՌԻԳԻՏՈՒԹԻՒՆ -

Հ. Բ. Բ. Միւլթեան Մարտիլի
մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տե-
ղեկացնէ թէ յարգելու համար յի-
շատակը իր նորոգ հանգուցեալ
պատուոյ նախագահ և բարերար

ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԶՐԲԱՇԵԱՆԻ

Յունիս 27ին տեղի ունենալիք ան-
դամական ընդհ. ժողովը յետաձգե-
լուած է Սեպտեմբեր ամսուան:

SOUTIEN

A

HRAIR KILNDJIAN
Reunion D'Information

Vendredi 27 Juin à 20 h. 30

Salle de la Mutualité

24, Rue St. Victor — 75005 Paris

Métro : Maubert-Mutualité

COMITE DE SOUTIEN
A HRAIR KILNDJIAN

LA CAPPADOCE

PRESENTE

3 GALAS EXCEPTIONNELS

A V E C

ONNIK DINKDJIAN

DE NEW - YORK

LES 26 - 27 - 28 JUIN

TOUS LES SOIRS

ORCHESTRE CAPPADOCE

MARTEN YORGANTZ

HARRIS LASKARIS

MINAS (vendredi - samedi)

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ

- ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ -

Կապ. իրաւի Շրջ. վարչութիւնը, կա-
յանի տնօրէնները և վարիչները, հան-
դիպումի մը կը հրաւիրեն կայան դացող
երախաններու ծնողները՝ Շաբաթ, Յու-
նիս 28, ժամը 15ին, 17 Ռիւ Պլէօ:

Մէքքօ Գաւտէ:

ՀԱՆԴՐՈՒՆԱՆԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

RALLY - PAPER

Կազմակերպուած Հ. Մ. Բ. Մ. փա-
րիզի մասնաճիւղի ընկերային յանձնա-
խումբին կողմէ, Յունիս 29, Կիրակի
կէսօրէ առաջ ժամը 10.30ին սկսեալ:

Մեկնում՝ Փարիզի Մշակոյթի Տունէն:
Արձանագրութեան և մանրամասնու-
թեանց համար դիմել կամ հեռաձայնել
նոյն վայրը՝ 824.63.89:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

TRANSTOURS

organise plusieurs voyages à Erévan avec divers programmes
14 jours à Erévan - 2 jours à Moscou

TOUS LES VOYAGES PAR AVION — HOTEL 1re CLASSE — PENSION COMPLETE

départ :

retour :

4e voyage — 6 AOUT

21 AOUT 4300 F.

5e voyage — 13 SEPTEMBRE

28 SEPTEMBRE 4300 F.

6e voyage — 1er OCTOBRE

16 OCTOBRE 3800 F.

DIRECT DE MARSEILLE

1er voyage, du 11 au 25 AOUT 4150 F.

2e voyage, du 8 au 22 SEPT. 4150 F.

3e voyage, du 6 au 20 OCTOBRE 3750 F.

TRANSTOURS, 25 Rue d'Argenteuil, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28

ուր կարելի է ներկայացնել ամէն շաբաթ իր իրաւի կէսօրէ և ժամը 15ին 18

Մարտիլի՝ դիմել 2. ԱՆԻՔՍՏԵԱՆԻ

11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. : 93-04-90 et (42) 83-31-55

Վալանս՝ դիմել 3. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — Ալֆրէդի՝ դիմել 3. ՊՕՑԱՃԵԱՆԻ

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

ԿՐԸՆՈՒԹԻՒՆ ՄԷՋ

Կրճնուլի Կապ. իրաւի և Նոր Սեպտե-
մբ. Յունիս 29, Կիրակի, Յունիսի Մէ. ի-
թէ. դաշտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28ը
ժամը 10ին սկսեալ:

Կը խօսի:—

ԱՌԼԵՆ ՓԱՓԱՁԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին - ճոխ պիւֆէ
Մասնակցութիւն Անի նուագախումբին
Պիւֆէ — խորոված:

Անճրեւի պարագային՝ դաշտին տօն
Սէն - Մաթէն տ'ուի Սալ տէ Ֆէթին մէջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԵՊԱԿԻ

Վեճիկէն Պ. Վահրամ Մոսկովսկի
200 Փր. կը նուիրէ Կապ. իրաւի և 100
Փր. «Յաւաթ»ին Յովհ. Թորոսեանի մա-
ուան առթիւ (ստանալ «Յաւաթ»էն):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՅԱՐԱՆ. ՉԱՅՆԱՍՓԻՌԻՆ

Այս Կիրակի, Յունիս 29, առաւօտե-
սին ձրանա - Բիւլթիւն կայանէն հայ
յայտագիր՝ Վազգէն Ա., Կաթողիկոս Ա-
մենայն Հայոց:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունիս 26, տօն է Սրբոյ
Թարգմանչացի մերոյ Սահակայ և Մե-
րոպայ: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ.
Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պա-
տարագ կը մատուցուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ՀԱՄԱՆԱՐԲԵՐԴՅԱՆ ՄԻՈՒՆԻՏԵՐ
Փրանսայի շրջանի Կեդր. վարչութիւնը
կը տեղեկացնէ բոլոր մասնաճիւղերուն
որ 39րդ Պատգմ. ժողովը, տեղի պիտի
ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ, Յունիս 28
առաւօտեան ժամը 9.30ին սկսեալ, Տա-
րիկուլի դղեակը, Մարտիլի Հանրակու-
քի Ընկերութեան վայրը, Սեպտեմբ. 28
Մարտիլի մօտ: Մասնաճիւղերը պէտք է
զրկեն իրենց պատգամաւորներուն ցան-
կը, Սէնթ Անթուանի վարչութեան, ձալ
և պանդուխտ ապահովութեան համար
Յաջորդ օրը, Կիրակի, տեղւոյն վրայ
դաշտահանդէս:

Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ
Գեղարուեստական բաժինը
ԳՈՉԱՐԻ խումբը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Դր. Լուսաւորիչ եկեղեցի
շնորհակալութեամբ ստացած է զանազան
առիթներով հետեւեալ նուէրները:—

Պիւֆէճեան ընտ., Պ. Նուպար Տէր-
Ղուկասեան, Տէր և Տիկ. Լիւիշեան
(Կալի), Սէմէրճեան եղբայրք, Տէր և Տի-
կին Խամէրեան Գեորգ, այլ Տիկ. վար-
դուհի Դանիէլեան, Պ. Ռոպէր Տառա-
եան, Տէր և Տիկ. Մարիս Աւետեան և
Մարկոսեան ընտ., Օր. Ալիս Գոշալա-
եան, Նաճարեան ընտ., Պ. Պապայան
այլ Տիկ. Մանուշակ Իզմիրեան, Պ.
Պապա Ապա, Տէր և Տիկ. Թաճա-
եան, Տէր և Տիկ. Ճէնտիքեան Վառլա-
պուհ, Տէր և Տիկ. Կիւրճեան Մարի-
Տէր և Տիկ. Արապիքեան Գապար, Տի-
կ. Պարեյեան, Տիկ. Շէքոյորեան, Տի-
կ. Տէր և Տիկ. Ստեփան Փալաքեան, Տի-
կ. Տէր և Տիկ. Քաղիքեան Մանուշ, Տէր և Տիկ.
Քէօլեան, Պ. Մկրտիչեան 100ական Փր.:
Տիկ. Ամէլիա Յակոբեան, Պ. Խոսրո-
շապարեան, Տիկ. Ալիս Քէօլեան (Լիւիշ)
200ական: Տէր և Տիկ. Ասատուր Մա-
նուշեան, Պ. Վարժապետեան 500ական:

Հանգուցեալ Լուսին Ղազարեանի հո-
գեհանդիստին առթիւ՝ Պ. Մկրտիչ Թա-
րայեան 20 Փր.: Օր. Ալաւի Խոզիկեան,
Պ. Վարդէլաւ Գամպեան 30ական Փր.:
Պ. Նուպար Տէր - Ղուկասեան, Պ. Մկր-
տիչ Ղազարեան, Տէր և Տիկ. Սահա-
Շահինեան, այլ Տիկ. Մանուշ Համար-
ճուհեան (Տէր), Տէր և Տիկ. Մէր-
ճիմէքեան, Պ. Ալեքսան Պապայան, Տիկ.
Անահիտ Ճէնտիքեան, Տէր և Տիկ. Վրէ-
նիզմանեան, Տիկ. Կարապետ Թիւթչ-
եան և զաւակները, Տէր և Տիկ. Սե-
տեան, Տէր և Տիկ. Իվ Գապարեան
50ական Փր.: Ղազարեան ընտ., Տէր և
Տիկ. Ալեքսան Արուսեան, Պ. Յաջոր-
դիքեան, մի ոմն, Պ. Սարգիս Գաշ-
եան, Պ. Ա. Fonds A.R.A.M.

— ՆԱՄԱԿ՝ ՎԻՃԱՐԿՈՂՆԵՐՈՒ —

Գրեց՝ ՄԱՐԳ ՆՇԱՆՆԱՆ

(Բ. և Վերջ)

Երբ անձ մը, օր մը, կ'արտայայտէ իր սպասածը, իր փնտածը, երբ կ'ողբայ իմացականութեան աւանդութեան մէջ արձանագրուող անհասկերու բացակա — յուսիսներ իր շուրջ, երբ այդ անձը նաեւ այն միակերպէն է որ փորձած է բանալ ուղի մը Սփիւռքի մէջ, փորձած է մտածել անոր կենսունակութեան պայմանները, եւ բախած է մշտօրէն ու ներքնապէս իր շրջապատի խոր կուրուքեան ու միջակութեան, ինչպէս չէք խորհրդաւորականութեան անհարկութիւն նետելու իր հասցէին: Վ. Օշական այն միակերպէն եղած է, ըսի, որ քսանհինգ տարիէ ի վեր՝ երրորդ ականջ մը լարած է, փորձել լսելու համար Սփիւռքի նոր ծնունդը, փնտռող անհասկերէն եկող անթեյուած ձայնը: Ինք « ընտրանի » կ'ըսէ: Ընտրանիին կը պատկանի իրեն համար պարզապէս՝ ան որ կը փնտռէ: Ան որ, այն վայրին մէջ ուր կը գտնուի, ուր կ'ապրի, այն աշխարհին մէջ ուր ծնած է — եւ այդ աշխարհի ալ կրնայ ունենալ յարակարծական, հակասական բնոյթ մը որ էական է այս պարագային, զոր անտեսելը մահաբեր է — փորձած է նախ՝ առանց կարգախօսքի, առանց գիւրջահունչ եւ գիւրջամարս պատգամներու, առանց պատրանքի, բանալ լինելութեան ճամբայ մը:

Ըսի որ Սփիւռքը չէ ստեղծած ու չէ մտածած իմացական կեանքի մը անհրաժեշտ հիմքեր իր մէջ պարունակող հաստատութիւններու կարեւորութիւնը: Կըր — նաք այս կէտը բացատրել ինչպէս որ կ'ուզէք, կը մնայ իրողութիւն մը: Թերեւս ուրիշ ձեւ կարելի չէր: Թերեւս իրապէս անհիմն մնալու դատապարտուած էինք, իմացական դեմքի վրայ, իրաւունքով ձեւ կ'աւանդուէր որ բարձր էր միջինէն արժեք մեզմէ, որուն տարողութիւնը չէնք դիտարկելու ու դիմադրուելու միջինէն մեր օրերը: Բայց կը կրկնեմ. եթէ իմացական կեանք մը այսօր Սփիւռքի մէջ կարելի է, իմացական կեանք մը որ չտառապի մեր սովորական միամտութիւններէն, կապկումներէն, մեծխօսի — կուրծքներէն, մտային անշարժացումներէն, ան պիտի սկսի ծայրէն, պիտի ստեղծէ ամէն ինչ, քանի որ ոչինչ կայ, պիտի ըլլայ միեւնոյն ատեն՝ հայր ու որդի, ժառանգաբեր ու ժառանգորդ: Եւ պիտի չհպատակի, վստահ եղէք, ձեր լողունք — ներքին:

Իմացական կեանքը կ'անցնի, ուզէք կամ չուզէք, աւանդութեան մը եւ զայն ստանձնող — վերծանող — վերափոխող անհասկերէն: Եւ Վ. Օշականի ըսածին մէջ՝ իմացական կեանքն է, ուրիշ ոչինչ, որ խնդրոյ առարկայ է: Թէ չըլլայ ինք չա-

փած իր ըսածին տարողութիւնը, հետեւաբանին ու նախատեսանքները, զրկելով իր յօդուածը Սփիւռքի դադողութարար թեւին ամէնէն դադողութարար օրկաններէն մէկուն, այդ՝ ուրիշ հարց է ըսի: Ընտրանիի պաշտամունքը: Այդ տեսակի տարազներուն ետեւը՝ ուրիշ բան չեմ տեսներ եւ եթէ ոչ իմացականութեան հանդէպ խորթաբան խորհանք մը, կասկածամտութիւն մը: Եւ ներքեւէք, բայց իսկական Փաշականութիւնը այս ձեւով է որ արտայայտուած է. փորձած է ծայրագոյն միջոցներով կորզել, ոչնչացնել ազատ մտածողութեան ներկայացուցիչները, այսինքն պարզապէս՝ մտածողութեան ներկայացուցիչները: Որով — հետեւ մի՛ տարակուսիք. մտածողութիւնը ու իմացականութիւնը, հոն ուր ներկայացուած են, ազատութեան միակ աղբիւրներն են: Ասոր համար է որ կը շարժեն անմիջականօրէն կասկածամտութիւնը իրենց դէմ: Միջինէն հաստատուած Փաշականութիւնը երթալու ալ պէտք չկայ: Կը բաւէ այսօրուան Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ համալսարաններուն մէջ վարուած քաղաքականութեան քիչ մը տեղ — ետէ ըլլալ, համոզուելու համար առկէ: Ամբողջատիրական վարչակարգերու առաջին շարժումը, ուր որ ալ ըլլայ, եղած է հետեւեալը. կասեցնել իմացականութեան անհատական վազը, մեղցնել իմացականութեան կարեւորութիւնը — տեսնելով անոր մէջ իշխանութեան դէմ դերագոյն վտանգը — եւ հպատակեցնել մտածողութիւնը — որ միշտ անհատական է — « Ժողովուրդ » ի մը շահերուն: Որեւէ Փաշականութիւն, « Ժողովուրդ » ի մը ուզած է սպասարկել, եւ սպասարկելու ալ իր մտաւորականները, յաճախ եթէ ոչ միշտ՝ հաւատարմով ալ իր ըրածին: « Ժողովուրդ » ի մը, ինչ ձեւով որ մը — տաճուի ան, իրեն « Փոքր », « պրոլետարիատ », կամ իրեն « ազգ »: 1933ի Պերլինը ունէր իրեն նշանակ նախ եւ առաջ՝ զարգացած մտածումն ու իմացականութիւնը, որովհետեւ ան է որ կը զինադրէ ու կը վերլուծէ, որովհետեւ ան է որ անհատական ուժ մը ունի, զոր անկարելի է կեցնել, դնելու համար զայն անմիջականօրէն ի սպաս՝ « Ժողովուրդ » ին: Ուրիշ բան չեն ըներ այսօր աշխարհի բոլոր ամբողջատիրական Պե — տութիւնները, Թերեւս ալ բոլոր Պետութիւնները, իրեն այդ: Բայց ուրիշ բան չենք տեսնել Սփիւռքը, Ժողովուրդի իր վտանգաւոր առաջադրում: Թաքուն ու ներքայտ է անշուշտ շարժումը այս վերջին պարագային: Անխտիկ է սակայն:

Վ. Օշական, ճիշդ է ու չեմ վարանիր կրկնելու՝ քսանհինգ տարիէ ի վեր՝

ԲԱՐԵՐԱՐԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

(ԱՐԾՐՈՒՆԻ ԶԻՐԱՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Մարտի 11-ը նոր բնակարանին մէջ Ֆրանս Միգրիի վրայ Պախի երկու ջութակներու ֆոնէքթօն մտիկ կ'ընէր: Երրորդ մասն էր, ուր ջութակները վերջաւորութեան յանգելու վրայ, նախադասութիւններով տարուած կը շարժէին իրենց ներդաշնակութիւնը, երբ՝ հեռաձայնը հնչեց: Տխուր ձայն մը, զրեթէ լալալէն. կ'ողբար կորուստը ազգային բարեբարի մը... Նոյնքան յուզուած մարդկային ձայնի ոլորաններէն, ուր հոգեկան թախիծը կը բեւեռէր իմացական խորհուրդներու վերայ: Տնչումը զիս ալ սպաւիւր ըրաւ...

Արժեքներ Զրաշէան, անձնաւորութիւն որուն մասին յարգանքով կ'արտայայտուէր Մարտի 11-ը, սէրով, երբ եկեղեցական բարեօրոշմներու ու զանազան հայրենասիրական աջակցութեանց կը բերէր իր պալի եռանդը ու ցանկալի լուծանք:

Թէ ո՞վ էր մարդը. Վանի Այգեստանի դաւակ, Վարադայ շունչին տակ հայկականութեամբ սնած, կեանքի առաջին քայլերը միգրուած երկրին վառ արեւի կանաչ բլուրներէն, ժայթքած այն խոռոչներէն, ուր իր տղայ մարմինը կը համարէր ազգային աւանդական սրբութիւններով, անձեռնմխելի մշակուած իր սրտի ծայրերուն մէջ:

Մարդը ետուն, օտար անհրաժեշտ, կ'ընդլայնէր նահապետական ժառանգութեան մը ազդանիւր, կը կազապարէր իր մտային գիտելիքները ի փառս ազգային իրաւասութիւններուն:

Կը սիրէր իր ազգը ու, ինչպէս օրինակելի տուեալ, իր շուրջը կ'արժարէր անոր յատկութիւններու կենցաղապարտ-

թիւնը: Սիրտ մը որուն մէջ, մանկութեանէն մնացած տարաբնույթ հազարէր ու հայրենալուծ մը. կ'ընդգնէր ու կը զոյաւարտէին անիրաւութեան դէմ: Գաղափարի տէր մարդ, անկուռ վազուրականացի, ստացուածքներու ներշնչումը կը հաղորդէր իր սիրելիներուն, իր շուրջներուն, ազգին, եկեղեցիին ու իր օրինակ, կը մնար անզուգական:

Սգաւոր է Մարտի 11-ը եկեղեցին հայկական. բազմաթիւ վեղարար դասը շրջապատուած է հոծ բազմութեամբ, կ'աղաղակող ձայնը շարժի, պնդաբար ու պնդափծաղ հաղուստներով — կարելի է ճշել օդն է պատասխանատուն — կարելի է երկրին արեւը պարտադրէ ալ սկզբունքը. սգաւոր ծաղիկագանձը հեռ բերել նոյն համաժամութեամբ զոյն զոյն հանդերձներ — անհասկալի — սակայն՝ օրուան սուգը կը կրէ իր խոր յարգանքի տուրքը: Մարդը մեղադրուածու աշխարհ, հարցական տրուութեան խայթը, կարծես կը վտանակէ լրբարբնոտանկան կորուստի մը հանգամանք: Ընչիւ է օդը ու կը ճնշէ ներկանքի հոգեկան տրամադրութեան վրայ: Տարականները կը լծողեն թաշկրնակներ փոխարեութեան, արցունք թէ քրտնացաւ թէ ստոյիկութեամբ տոկալ հեղձցիւ օդի պարտադրման:

Վերէն երգէնը, Ալալինօնի տխուր կտորը կը նուազէ, յուզիչ խաղեր կ'ընենք ու կը բարձրանան, կը թափանցեն կը խոռոչին ներկանքի զգայնութիւնը հոգեկան տրամադրութեան նոյն համաժամութեամբ, կը թեւարկէ դէպի եկեղեցիին կամարները, խորանը, կրկն ու կրկն դէպի անհունը մտքերու խորհուրդներ... Գլուխներ կը հեծեն, հոգիներ կ'ամփոփուին օրուան անմխիթար « պահ »-ին ու առեղծուածային իմաստի անջնջ:

Ի՞նչ է կեանքը, անոր սկզբունքը, եկեղեցին ժպտան ու սուգը, պարբերաբար

ոստատութեան: Եթէ իրապէս այդ հոգեկանները բան մը կ'ընեն մեզի, այն ատեն՝ մեր պարտականութիւնն է, փոխանակ մեր ժամանակը կորսնցնելու սին եւ անիրաւ վէճերու մէջ, նստելու մեր անհրաժեշտութեան մէջ, մեր սովորական պարտականութիւններէն մէջ՝ պարզապէս մեր ստեղծելու եւ վերջապէս հայ հասարակութեան առաջարկելու, ամբողջական գործի մը վրէժն տակ, Սփիւռքի մարքայական տեսանկյունէն: Բան մը որուն անհասկալի կը սպասեմ տասը տարիէ ի վեր առանձնաբեր գոհունակութիւն ստանալու: Ընչիւ է որ պիտի պահանջէր գործիքներէն մանրամասնուած ընթերցում մը ու մանրամասնուած ուսումնասիրութիւն մը պիտի պահանջէր ինքնակազմութեան մը ճշգրիտ ու թափանցական տարադրում Այսինքն՝ իմացական աշխատանք մը:

Հայտնակերպ, 13.6.80

« ԵԱՌԱՋ »-Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ —

ՇՈՌՇՈՐԻ ԱՓԻՆ

Գրեց՝ ՄԻՍԱԿ ՄԻՐՁԷ

Իր աչքերուն առջեւ կը պատկերանար նախկին չէն, բարձրաձայն ձայնները իր զոյգ քաղաքներով — Վերի — Վարի քաղաքներով: Լիութիւնը, առատութիւնը կը հոսէին Զոռնոյի ջուրերուն պէս: Բայց, հիմա, այս օրերուն ի՞նչ մը — նացած էր անոնցմէ: Կիսաբանալ, ամա — յացած, տխուր վիճակ մը... Ու, այս բոլորը՝ այլքան կարճ ժամանակի մը մէջ: Վերի Գաղաքը, բարձունքի մը վրայ թաղած Սուրբ Յակոբ կաթողիկէն թէ եւ դեռ կանգուն բայց մերկ իր ներքին եւ արտաքին պատերով: Իր կրունկներուն ներքեւ փռուած նոյնատուն, չէնչող թաղամասը քանդուած, աւերակոյտի վերածուած: Իր մօտիկը՝ համբաւաւոր Եփրատ Գոլէնը, իր շուրջի ամբողջական կառուցանքով դեռ անաղարտ, քանի մը հըրաշքով կանգուն մնացած Հայերու տուններ ու ալի գաղթի միջին ետեւ թեր — քական թաղամասը իր ցածիկ տունն —

րով, նեղ, խորը — ու — փոքր փողոցներով: Աւելի հեռուն, ամհի բերդի շուրջին տակ, Սուրբ Կարապետը. Հայ — Ասորի խառն թաղամասը հոն ալ կ'ընդունէր քանդուած:

Վարի նոր եւ մեծ քաղաքը — Մէլքը — Հայոց թաղամասերը միեւնոյն շինակներէն թողիկէն: Չկար անոնքի կեդրոնական վարժարանը... Չկային անոնց շուրջ տարածուած Հայոց լուսաւոր, փառա — հեղ, բազմաթիւ չէնքերը: Կային հոն ու հոն դեռ կանգուն հատ ու կենտ մնացած հաստատութիւններ, անոնք ալ որոշ նպատակի մը համար պահուած անտարակոյտ... Արեւելէն, քաղաքամասերի ալիքն իր կանգուն էր Թուրք — Հայ խառն թաղամասը, լայն պողոտաներով եւ բազմաթիւ թաղամասեր, ներկայանալի շինութիւններով: Անգին, « Տէրվիշ Մահլան » քիչ —

շատ ներկայանալի, աւելի հեռուն « Նը — շահաւոր » « Մաքո Մահլան » իր դետինը փակած տուններով եւ իր աւազակաւորներով: « Փիւնիկ մահլան » անունը կու տային այդ թաղամասին:

Քաղաքին ծայրամասը, դէպի Մալա — թիա երկարող լայն փողոցի եզերքը հինգ եղբայրներու արդիական ապա — բանքները քով — քովի, մէկ շարքի վերայ շրջապատուած ցած պարիսպներով, որոնց ներսիքին ճաշակաւոր կերպով մշակուած դաճած թուրքերու, բազմաթիւ եւ բազմաթիւ վարդերու եւ ծաղիկ — ներու բուսականութիւնը, ու անոնց կեղ — բոնը՝ ճաշակաւոր կերպով շինուած շատերու անոնք:

Քիչ անդին, անոնց մետաքսի հսկայ դորձարանը — Պարբերի իրական հը — պարտութիւնը: Գործարանի ներսիքին բոլոր տեսակի մեծ ու փոքր մեքենա — ներք քանդուած, կաճ — կարասին չքա — ցած եւ կորուստուած, պատուհաններու ապակիները ջարդ — ու — փշուր, պատերը միայն մնացած են կարծես իր կենդանի վկայ փառաւոր անցեալի մը:

Ու, այս աւերակոյտին քովիկը, հինգ եղբայրներու արդիական շէնք ապա — բանքները՝ դեռ անաղարտ, բայց որ վերածուած թուրք « Երեւելի » ներքու կողմէ: Ու, քաղաքին կեդրոնը մեծ ու փոքր խանութներ, կրպակներ, արհեստանոցներ

Տէր եւ Տիկին Արմէն Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Պարետ Բամպուքեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրաքրոջ եւ խնամիկին՝

ՄԱՐՈ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 16ին: Յուղարկարարութիւնը կատարուեցաւ Յունիս 19ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Քաջանի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Ներկայս ընդունել իրրեւ մահազդ: ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Արմէն Յակոբեանի:

ՀՈԳԵՆԱՆԳԻՍ

Պ. Պարզեւ Սերոբեան զաւակներն ու թոռները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Յունիս 29, Իսթի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՆՈՅԵ ՍԵՐՈԲԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարեկիցին առթիւ ինչպէս նաեւ Սերոբեան ընտանիքի ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, Պ. Պարզեւ Սերոբեան իր պաշտելի կնոջ յիշատակին 100աւան Ֆր. կը նուիրէ Իսթի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ, Սամուէլ Մուրատեան վրձին, Դպրոցատէրին, Կապ. Պաշի Իսթի մասնաճիւղին, Կարմիր Պաշին, Իսթի Մշակույթի Տան եւ «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Ա. տաքել Սերոբեան 100աւան Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, Իսթի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ, Սամուէլ Մուրատեան վարձարանին, Կապ. Պաշի Իսթի մասնաճիւղին եւ «Յառաջ»ին:

Ստանալ «Յառաջ»էն:

×

Տիկ. Ս. Չիլինկիրեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունիս 29, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իր ամուսնոյն՝

ՏՈՒՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

(Ազգատախտամի նախկին նախագահ) մահուան 9րդ տարեկիցին առթիւ:

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Ի ՅԵՇԱՏԱԿ

Արքայաւոր Թովմարեանի մահուան 6րդ տարեկիցի տխուր առթիւ թոնկուրեան ընտանիքը կը նուիրէ 150 Փ. ողբացեալին սիրելի «Յառաջ»ին:

×

Պարզեւուհի Օրֆա — Պետրոսեանի յիշատակին Տիկին Արմէնուհի Գեւորգեան 100 Փր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ նորոգութեան:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

**ՄԱՐՏԷՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
(12,14, Rue St. Bazile)**

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 16ին: Յայտագիր՝ պատրաստուած աշակերտներու կողմէ: Արտասանութիւն, խմբերգ, պար, թատերական պատկերներ, յուցադրութիւն աշակերտներու կատարած աշխատանքներու: Հիւրասիրութիւն, պիւֆէ:

Մուտքը ազատ է

ՍԱՄՈՒԷԼ — ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԻՋՈՑԱԻ Տիկին Հայկուհի Կիւլպուեան 250 Փր. կը նուիրէ:

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՍՅՈՒՆ ՄՐՏՈՒՄ

RALLY - PAPER

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ. ի Փարիզի մասնաճիւղի ընկերային յանձնախումբին կողմէ, Յունիս 29, Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 10-30էն սկսեալ:

Մեկնում՝ Փարիզի Մշակույթի Տունէն: Արձանագրութեան եւ մանրամասնութեան համար դիմել կամ հետաձայնել նոյն վայրը՝ 824-63-89:

**ԴՊՐՈՑԱՍԵՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ**

ԵՐԿՍԵՆԻ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ

ԵՒ ԱՂՋԿԱՆՑ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ

ԳԻՇԵՐՈՒԿ ԵՒ ՑԵՐԵԿԵԱՑ

1980 - 81 տարեկրկանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը եւ աշակերտուհիները կը պատրաստէ Պէ. Է. Փէ. Սէ. ի քննութեան:

Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր՝ լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն:

S'adresser à:

Direction de l'Ecole Tebrotzassere

1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY

**COLLEGE
TEBROTZASSERE**

CLASSES PRIMAIRES MIXTES

CLASSE SECONDAIRES DU 1 CYCLE

POUR JEUNES FILLES

INTERNAT ET EXTERNAT

Les inscriptions pour l'année scolaire 1980 - 81 sont ouvertes.

Application intégrale du programme des écoles françaises et préparation au BEPC.

Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

**THEATRE DE POCHE
MONT-PARNASSE**

20 h. 30 sauf le Dimanche

"Ouverture Sur Mer"

DE

REINE BARTEVE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՊՈԴՈՍ - ՊԵՏՐՈՍ

ԵԿԵԼԵՑԻ

Այս Կիրակի, Յունիս 29, ուխտի օրն է Ալֆորվիլի Ս. Պօդոս — Պետրոս եկեղեցւոյ: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի բազմաձայն, եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9: Պատարագ 10-30: Մատաղօրհնութիւն 12:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԵԱՎԱԿՐՏԻՑ

ՓԱՐԻՑ

Հինգշաբթի, Յունիս 26, տօն է Արքայ թարգմանչացի մերոյ Սահակայ եւ Մեսրոպայ: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԻՔ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՍԱՆՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿ

ՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԱՊԱԿԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԵՍԻՆ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան

Դարաստանին մէջ

6 ՅՈՒԼԻՍ

Կիրակի ամբողջ օրը

ԿՈՒՉՈՒԻ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին մանկապարտէզին համար կը փնտռուի ֆրանսերէնի հայ ուսուցչուհի մը:

L'Ecole Saint Mesrob d'Alfortville recherche pour sa maternelle, institutrice connaissant l'arménien, pour enseignement du FRANÇAIS.

Ecrire au:

Dr. Simonian

11, Ave. de Verdun, 94410 St. Maurice

sevan voyages-lyon

saberatours - paris

VOUS PROPOSENT

ARMENIE - 12 JOURS

Du 01 au 12 Septembre

Du 26 Décembre au 08 Janvier 1981

ARMENIE - 16 JOURS

Du 27 Juin au 12 Juillet

Du 15 au 30 Août

Du 22 Septembre au 07 Octobre

Circuit Caucase (Moscou, Erévan, Tbilissi et Leningrad)

Du 15 au 30 Août

Du 22 Septembre au 12 Octobre

DEPARTS PAR AVION DE LYON -- MARSEILLE -- PARIS

Renseignements et Inscriptions:

À LYON

sevan voyages

SARKISSIAN Varoujar

50, cours de la Liberté

69003 LYON

Tél. (78) 60 13 66

À PARIS

saberatours

BAGHDASSARIAN Levon

3, rue de l'Arrivée

Imm. CIT 7e étage

75015 PARIS

Tél. 538 67 47

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընպլի Կապ. Պաշի եւ Նոր Սերոբեան Կր. Յունիս 29, Կիրակի, Փոնթէիկ Սէ. Է. Թէ. դաշտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28ը, ժամը 10էն սկսեալ:

Կը խօսի:—

ԱՌԼԵՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին — ճոխ պիւֆէ Մասնակցութիւն Անի նուագախումբին Պիւֆէ — խորոված:

Անճրեւի պարագային՝ դաշտին տեղ Սէն — Մառթէն տ'Էռի Սալ տէ Զէթին մէջ:

SOUTIEN

A

HRAIR KILNDJIAN

Reunion D'Information

Vendredi 27 Juin à 20 h. 30

Salle de la Mutualité

24, Rue St. Victor — 75005 Paris

Métro : Maubert-Mutualité

COMITE DE SOUTIEN

A HRAIR KILNDJIAN

ԱՄՎԷԼԻՔԻ ՀԻՆԴԵՍ

ՊՈՄՈՒՄ ՄԷՋ

Կապ. Պաշի միօրեայ վարժարանի հանգէսը Յունիս 29, Կիրակի ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Աշակերտութեան կողմէ կը ներկայացուի տրամախօսութիւն մը, կ'ըլլան՝ երգ, պար, արտասանութիւն, ղեկավարութեամբ Մայտա Կարապետեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին հայրենակիցները:

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

**Մրցանակաբաշխութիւն
եւ Դաշնակցական**

Հովանաւորութեամբ ՍԵՐՈՎԵՅ ԱՐԳ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց եւ առաջնորդ Փարիզի

Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 13էն սկսեալ, վարժարանին մէջ

Երգ, պար, արտասանութիւն

Զուգերգ ՅԱՐԴԱՐ՝ Վիգէն եւ Յաւութ Աւանդակաւ մաշ

Խաղեր եւ վաճառք ՄՈՒՏԳԸ ԱՋԱՏ Է

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

- ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ -

Կապ. Պաշի Երբ. Վարչութիւնը, կայանի տնօրէնները եւ վարիչները, հանգիստը մը կը հրաւիրեն կայան դպրոցեան երախներու ծնողները՝ Եւրոպ. Յունիս 28, ժամը 15ին, 17 Ռիւ Պէօ:

Մէքքօ Բասէ:

ԵՆՈՐՀԱԿԱՆՔ

Կապ. Պաշի Փարիզի մասնաճիւղը հայերէնի, երգի եւ կրթութիւնի դասընթացը ամառվերջի հանդէսի առթիւ ստացած հետեւեալ նուէրները:— Տիկ. Բարուհի Փափագեան, Տիկ. Պառաւեան, Տէր եւ Տիկ. Թիւֆէնկեան, Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Սէփեան, Տէր եւ Տիկ. Տիրֆէլեան, Տէր եւ Տիկ. Պաղտոյեան, Տէր եւ Տիկ. Զորթոյեան, Տէր եւ Տիկ. Եղիկեան, Տէր եւ Տիկ. Մովսէս Պըշաքեան, Տէր եւ Տիկ. Վարդանեան 100աւան Փր.:

×

ՎԱՍԱՆՍ. — Կրօն. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղիկաբազկի Տիկին Անթէլ Փիւրիմեանի (ծնեալ Գալսեօեան) մահուան առթիւ 200 Փր. Տիկին Կիւլենիա ձինպաշեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Fonds A.R.A.M

ՈՒՐԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ
27
VENDREDI
27 JUIN
1980

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A.R.C. PARIS

LE NUMERO 2 F. 55me SURT — ԹԻԻ 14.675 **Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN** 55e ANNÉE — No 14.675

ՀԱՅԵՍՏԱՆ

- ԿՐԹԱԿԱՆ -

Բարեկամի հայերենի եւ հայ գրականու-
թեան դասաւանդումը
Երեւանի մանկավարժական ակադեմի-
այի ինքնուրուշակեցեալ ժողովին, որուն մաս-
նակցած են հայերէն եւ հայ գրականու-
թեան դասաւանդող ուսուցիչներ, տնօ-
րէններ, բուհերու դասախօսներ, գիտ-
նականներ եւ պատկան մարմիններու ներ-
առացուցիչներ, քննութեան առնուած են
այսինքնարարներուն մէջ « Հայոց լեզ-
ուի եւ գրականութեան դասաւանդման
միջոցները » :
Դիտարկելով մանկավարժները, ինչպէս նաեւ
գիտնականները՝ Հայաստանի Համալսարանի
գրականութեան երեւանի քաղաքային
կենտրոնի Ա. Զարուհարը Լ. Ներսիս -
եան, սրտցաւ մօտեցումով մը միշտ մատ-
նանշած են մայրենի լեզուին արժէքն ու
անոր ներկայացուցած անվիճելի կարե-
ւորութիւնը սերունդներու հոգեմտա-
ւոր բարձր մակարդակին ապահովումին
մէջ : Այսպէս, զեկուցաբերը իրաւամբ
հասկնալով միտքն է արտայայտուած .
« Լեզուի, գրականութեան արդիւնաւէտ
աւանդումը մեծ չափով կը նպաստի այն
բանին, որ դպրոցն աւարտելիս աշա-
կան ունենայ գեղագիտական գարգա-
ւած մտայն, կիրք լեզուամտածողու-
թեան, գրականութեան այս կամ այն եր-
կինքով փաստելու, շրջապատից իմնու-
թեան երազակցութիւն անկող, ստեղծա-
բործարար մտածելու անհրաժեշտ կա-
ռուցիչները : Այս ամէնին աշակերտ-
ները կարող են հասնել, եթէ նրանք լաւ
մտաւորաբար մայրենի լեզուին » :
Հասկնալով է, որ ժողովականները մայ-
րենի լեզուին մասին արտայայտուելու
նախապէս, պարբերաբար խօսած են նաեւ
ուսուցիչին մասին, զեկուցաբերին որա-
յալով՝ Հոկտեմբերի լեզուն, մեծ Լե-
զունի լեզուն :
Ժողովին զօհունակութեամբ արձանա-
պատու է, թէ ներկայիս Երեւանի մէջ
կան աւելի քան 230 դպրոցներ՝ 175-000
ուսուցիչներով : Ուսուցչական կազ-
մը տասը հազարէն աւելի, գիտակից է
որ կոչումին : Որակը բարձր է : Այս աշա-
կան ըլլալով հանգեցած, զեկուցաբերը
անհրաժեշտ նկատած է յիշեցնելու, թէ
գիտաբար դեռ կան ուսուցիչներ, ո-
րոնք դասաւանդութեան մակարդակը ցած
է : Բաւարար աշխատանք չեն կատա-
րած աշակերտներին մայրենի լեզուի ողջ
պարբերակները, հարստութիւնն ու հմայ-
նաւորութիւնը, նրանց լեզուի խոր իմա-
րութեամբ զինելու, ավարտներին իմ-
նալով մտածողութիւնը լրջանելու եւ
նպատակաւ ուղղութեամբ » :
Նկատուած կէտերէն մէկն այն եղած է,
թէ պէտք է վերաքննութեան ենթարկել
ուսուցչական ծրագիրները, մանաւանդ բարե-
նակ դասաւանդութեան բովանդակութիւն-
ները (ուսուցչական նախաբանութիւն-
ները արդէն իսկ նախական քայլեր առած
են : Հիմնական նպատակներու կարգին
հասնուած են հետեւեալները .— խօ-
սակցական լեզուին մշակումը, արտասա-
ղական, հնչեղաբանական կանոններուն
խառնակումն օրէնքներուն, կանոններուն
բացատրումը, բարձրանելուն եւ ան-
հրաժեշտ օգտութիւններուն վերա-
բերումը : Պէտք է դիտել տալ, թէ բար-
նակ դասաւանդութեան մասին հիմնական
զեկուցիչներէն ժամանած աշա-
կան մեծ ճիշդ կը թափեն, որպէսզի դրա-
կան մշակուած հայերէնը ընդհանրա-
պէս ընդունուի մօտ : Օտար (ուսու) բառե-
րուն եւ բարձրանալներուն դորձածու-
թեան պարզապէս արդէն ծանօթ իրողու-

ԵՐԵՎԱՆ ↔ ՓԱՐԻՑ ՀԵՌԱՅԻՊ

ԵՐԵՎԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 17-19)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻՆ ՆՈՒՐՈՒՄՈՒՄ ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒՆ ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍՍՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆ

Ուսուցչական կապերու ամրապնդ-
ման եւ հայ գրականութիւնը ծանօթա-
ցնելու գործին մէջ վաստակ ունի ուսու-
ցչական ծրագրի մերձեցումը Սերգէյ Գորոդեցկի (1884 -
1967) : Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն
իրեւելի թղթակից մեկնելով Կովկասեան
ճակատ, ան շրջած է Արեւմտեան Հա-
յաստան եւ ակնաստեղծ եղած հայ ժո-
ղովուրդի ողբերգութեան : Այդ տպաւո-
րութիւններուն տակ գրուած են « Հա-
յաստանի հրեշտակը » բանաստեղծու-
թիւնները, « Գեղարկներու եւ հրաւրու-
ններու երկրին մէջ » յօդուածաշարը եւ
« Շամբարմի այգիները » անուանուած վե-
պը : « Հայաստանի հրեշտակը » հատորը
հեղինակը նուիրած է Յովհ. Թուման-
եանի, որուն հետ սերտ կապեր ունէր
ան : Յօդուածներ ստորագրած է Աւետիք
Իսահակեանի, Յակոբ Յակոբեանի, Դա-
նիէլ Վարուժանի, Աշուղ Զիլանիի, նկա-
րիչներ Եղիշէ Թադևոսեանի, Մարտի-
րոս Սարգսեանի, Յակոբ Կոչոյեանի եւ այ-
լոց մասին : Հայաստան երախտագիտա-
կան իր տուրքը տուած է Սերգէյ Գորո-
դեցկիի յիշատակին : 1974ին Երեւանի
մէջ ուսուցչական լոյս տեսած է իր « Հայաս-
տանի եւ հայ մշակոյթի մասին » հաւա-
քածոն : « Սովետական դրող » հրատա-
րակչական վերջերս լոյս ընծայած է այդ
գիրքին հայերէն թարգմանութիւնը : Հա-
տորը կազմած եւ ծանօթագրութիւնները
գրած է Իրմա Սաֆարաբեկեան, իսկ յա-
ռաջարկը գրած է Ակադ. Գեորգ Զա-
րիբյանեան : Հաւաքածոյին մէջ տեղ
գտած են հեղինակին բանաստեղծութիւն-
ները, ակնարկները, յօդուածները եւ հայ
գրողներու հետ փոխանակած նամակ-
ները :

Թիւն է : Ահա թէ ինչու Լ. Ներսիսեան
անհրաժեշտ նկատած է վերացումը « ան-
հարկի օտարաբանութիւնների, բարբա-
ւայնութեան » :

Երեւանի 175-000 աշակերտներէն աւե-
լի քան 27-000 մայրաքաղաքին ուսու-
ցչական վարժարանները կը յաճախեն եւ հոն
է, որ կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն :
Այս տուեալները հաղորդելէ ետք, զե-
կուցաբերը շատ յստակ յայտարարած է .
« Դա ժողովրդային մարմիններին պար-
տաւորեցում է լրջօրէն բարելաւել Հա-
յոց լեզուն ու գրականութեան դասա-
ւանդման գրեթէ ոչ միայն հայկա-
կան, այլեւ առասպալ զարգացնելու :
Ռուսական դպրոցներում սովորող երե-
խաները պէտք է խոր ու համակողմա-
նիքով տիրապետեն երկու լեզուներին
էլ՝ եւ Ռուսաց, եւ Հայոց : Ուստի, Ռու-
սաց լեզուի դասաւանդման, որու մեծ
գրականութեան ուսումնասիրութեան հետ
մէկտեղ անհրաժեշտ է լաւ ուղղորդ-
ութիւն նուիրել առասպալ զարգացնելու
Հայոց լեզուի մեթոդիկայի պարբերակ-
մշակմանը, մշտապէս հոգ տանել լեզուի
ուսուցիչներին պարփոխման մակարդա-
կի բարձրացման, առաջարկ փորձի պար-
պագանման մասին, մի խօսքով, պէտք է
հասնել այն բանին, որպէսզի աշակերտ-
ները լաւ տիրապետեն հայերէնին, գի-
տեման մայրենի գրականութիւնը, իրենց
ժողովրդի պատմութիւնն ու մշակոյթը » :
Զեկուցաբերը հիմնական հարց մըն է
արծարծած : Արդարեւ, դժբախտաբար,
Հայաստանի ուսուցչական դպրոցներուն
շրջանաւարտները մեծ մասամբ կը ձա-
խողին հայկական բարձրագոյն ուսում -

ՕՐՈՒՄԵՆ ԴԵՊՓԵՐԸ

ԲԱՆԻ ՄԵ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՑԻ մէջ է. Թ. Ա. ն կը շարու-
նակէ գործադրել իր սպառնալիքները,
ուսուցչական պայմաններով արձակուրդի վա-
րէրը : Վերջին չորս ուսուցչական պայման-
ներ Գործը Մատրիտ կը հասնէր : Բա-
քալա - զինուորական ծիւղը պատգ ան-
շատողական շարժումին կարելի 12 կէտեր
նշանակած էր ի յառաջագունէ Արեւմտ-
եան շրջանը եւ տուած նոյնիսկ պայմա-
նի մօտաւոր ժամերը : Առ այժմ՝ միայն
նիւթական վնասներ կան բայց սպանական
իշխանութիւնները « զօրակոչի » մէջ են :
Ի՞նչու ծայրայեղները չեն դժանար ինք-
նավարութեամբ եւ անկախութիւն կ'ու-
զեն :

ՅԻՍՏԱՆԻ մէջ ընտանեկան նպաստ -
ները 15,20 առ հարիւր յաւելում կը կրեն
Յուդի մէկէն սկսեալ եւ 17 առ հարիւր
երրորդ զաւակէն սկսեալ : Կառավարու-
թիւնը կ'ուզէ քաղաքներ ընտանեկան
որ զաւակ ունենան :

ԻՐԱՆԻ մէջ ապականութեան եւ բար-
քերու խաթարման դէմ պայքարը կը շա-
րունակուի եւ երաժշտութեան, պարէն,
խաղէն, ալիքի եւ ծովափներէն ետք,
կարգը սինմային հասած է : Շարժական-
ի բոլոր սրահները փակուեցան կառա-
վարական հրամանագրով ցնոր անօրինու-
թիւն : Զբաղմունքներու Հիմնարկութիւնը
սակայն, որ տէր է տասը սրահներու,
Թեհրանի մէջ, մերժեց փակել իր սրահ-
ները, որոնք կը հայթայթեն իր եկա-
մուտները : 27 ուրիշ սրահներու տէրերը
սակայն նախընտրեցին ենթարկուիլ որո-
շումին ու փակել իրենց սրահները : Ահ-

նարաններու մուտքի քննութիւններուն
մէջ :

Առ ի տեղեկութիւն արձանագրենք, որ
Հայաստանի ուսուցչական վարժարաններուն
մէջ, հայերէնն ու հայ գրականութիւնը
միասնաբար կը դասաւանդուին, Բ. դա-
սարանէն (8 տարեկաններ) սկսեալ եւ
շարժական հաշուով 27 ժամ մինչեւ Ժ.
դասարան (միջնակարգի վերջին կարգը) :
(Հայկական վարժարաններուն մէջ հայե-
րէնին յատկացուած շաբաթական ընդհ.-
ժամերն են 47, իսկ հայ գրականութեա-
նը՝ 18. ընդհանուր դուրսը 65 ժամ) :

Լ. Ներսիսեան շատ կարեւոր նկատած
է « լեզուի մաքրութեան » հարցը՝ հրա-
պարակագրութեան եւ այլ ցայտուն
մարզերուն մէջ : Թեւադրութիւնն ըլլա-
լով այլապէս օգտակար, կը ներկայա-
ցնենք « Սով. Դպրոց » շաբաթական ընդհ.-
(Յունիս 15) համապատասխան պարբե-
րութիւնը : Այսպէս, զեկուցաբերը ըսած
է, թէ « պէտք է ձգտել այն բանին, որ
մեր քերթերի ու ամսագրերի յօդուած-
ները, ռադիոյի ու հեռուստատեսութեան
հաղորդումները լինեն գրագետ ու ան-
քերթի, գրած լեզուական սխալներէն ու
վրիպումներէն, որոնք բացասաբար են
անդադարեալ երեխաների խօսքի կու-
տարայի վրայ : Անհրաժեշտ է հետեւել
մանաւազալին ռեկլամի, ցուցանակ-
ներին, ազդերի եւ ցուցադրական միւս
միջոցների լեզուական կուլտուրային,
այն ամէնին, ինչը գրաւում է մեր երե-
խաների ուշադրութիւնը փողոցներում,
հրապարակներում, հասարակական վայ-
րերում » :

վազի մէջ ալ, ինչպէս, ինչ հոգի
մեռած է եւ 50 ուրիշներ ալ վերաւոր -
ուած ուսման մը պայմաններն :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ բացուեցաւ Ատլանտ-
եան Ուխտի Նախարարական ինքնուրուշ-
նիտը եւ բացման իր ճառին մէջ, Միաց-
եալ Նահանգներու Արտաքին նախարար
կրկնած է Աֆղանիստանէն խորհրդային
ուժերու ամբողջական պարպումի ան -
հրաժեշտութիւնը եւ շեշտած .— « Պէտք
է որ Արեւմտեանները հասկնան յստա-
կօրէն ինքն. Միութեան որ յարձակումը
չի հանդուրժուիր » :

ՅԻՍՏԱՆԻ շրջանը հեծանիւով կը
սկսի, ինչպէս ամէն տարի եւ առաջին
հանգրուանը Յիւնիսթիւն (Արեւմտեան
Գերմանիա) կը մեկնի : Շրջանին յաղ-
թական կը նկատուի, ի սկզբանէ, Պեռ-
նար Հինո, որ ըստ Օռնոյ խորագրին
« Միակը կրնայ ըլլալ որ կարենայ պար-
տութեան մատնել Հինոն » . . . :

ԱՅՂԱՆ ապստամբները փայփ-լայն մը
օղբ հանած են, ըստ Նոր Տեհի հասած
լուրերու : Դիմադրական ազդերներու
համաձայն ալ, մահմետական ռազմիկներ
խորհրդային 40 հրատապներու վրայ յար-
ձակում մը գործած են : Միւս կողմէ Մոս-
կու « Ո՛չ, բայց » ի նման բան մը պա-
տասխանած է Գործըրի առաջարկած
« կարգադրութեան » Աֆղանիստանի մա-
սին : Միացեալ Նահանգներու նախագա-
հը Պեկինգէն կ'առաջարկէր Ռուսներուն
« փոխանցման շրջանի կարգադրութիւն »
մը ուսումնասիրել միասնաբար : Մոս-
կուայի պատասխանը միեւր ժամ է եւ ա-
ռաջին առաւելութիւնը սա է .— Ամերի-
կա անգամ մը եւս կը խառնուի ինքնիշ-
խան եւ անկախ Պետութեան մը (Իմա՛
Աֆղանիստան) ներքին գործերուն » :
Բայց եւ այնպէս ընդհանուր պատաս-
խանը անորոշ է եւ « դուռը բոլորովին
չի գոցեր » :

ԿՐԸՆՈՊԼԻ մէջ բացուած է անսովոր եւ
մանաւանդ աննախընթաց դատաւարու-
թիւն մը : Եօթը կաւառներ ամբաստան -
ուած են չորս կիներու կողմէ, որոնցմէ
մէկուն, Նատիյի շնորհիւ է որ դալթակ-
ղութիւնը պայթած է : Արդարեւ 23 տա-
րեկան այս պոռնիկը քաղութիւնն ու հա-
մարձակութիւնը ունեցած է ոստիկանու-
թեան պատմելու այն ֆիզիքական եւ բա-
րոյական շարժարանները որոնց ինք եւ
ուրիշներ ենթակայ էին տարիներէ ի վեր
կաւառներու (փրոֆսէնթ) կողմէ : Ամ-
բաստանող այս կիները մինչեւ ծայրը եր-
թալ վճռած են հակառակ սպառնալիքնե-
րուն : Բացառիկ պաշտպանութեան տակ
առնուած են :

ՄԻՍՏԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագա-
հական ընտրապայքարին մէջ Գործըրի
« սակարան » ամէնէն ցած աստիճանին հա-
սած է առջի օր եւ Նիւ Եորք Թայմզի
կարծիքի հանրային քննութեան մը հա-
մաձայն, սա պահուս Ռիկան կը յաղթէ
47 առ հարիւրով ընդդէմ 37 առ հարիւրի
Գործըրի :

ՅՈՒՐԸ, ԱՆՁՐԵՒԻ, իսկական ձմեռն է
որ կը շարունակուի Փարիզ եւ շրջանը,
երբ դարունէն ետք, ըստ օրացոյցին, ա-
մառն ալ եկած է . . . :

ՄԵԹՐՈՑԻ գործադուլի խօսք կայ, Փա-
րիզի մէջ երկուշաբթի օրուան համար,
թէ եւ որոշ չեն ոչ՝ տարողութիւնը, ոչ
ալ հետեւանքները :

ԲՈՐԻՍՍՈՎ, հիմնադրուած աշխատաւոր -
ներու միջնահասակական ազատ միութե-
ան, որ արտաքուստեցաւ ինքն. Միութե-
անէն (ինչ տարի յիմարանոց եւ բանա-
անցուցած է) Վիէննա հասած եւ յայտա-
րարեց թէ զօգոստիսին քանոններու մօտ :
36 տարեկան, երկտրագէտ, Բորիսով
փորձած է ընդդիմանալ իր արտաքուստե-
ցայ ձախողած է :

Իսի Եկեղեցույ Օծման Հնգամակը

— 0 —

Կիրակի, Յունիս 15, Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցույ օծման 5րդ տարեդարձն էր: Արդարեւ, 1975 Յունիս 15ին էր, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. ի ձեռամբ կը կատարուէր օծումը այն եկեղեցույ որ աւելի քան քսան տարուան աշխատանք խառն էր Իսի եկեղեցւոյն յանձնարարութեան հին ու նոր անդամներէն: Այս առթիւ եկեղեցույ Հոգաբարձութիւնը կազմակերպած էր հանդիսութիւն մը՝ կրօնական եւ աշխարհիկ զոյգ ձեռնարկներով:

Առաւօտեան, պատարագից եւ քարոզից Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց Կաթող. Պատուիրակը՝ Սերովիկ Արք. Մանուկեան, շնորհով Հայուն հաւատքը դէպի եկեղեցին եւ անոր յարգանքը ազգային աւանդութիւններուն հանդէպ: Պատարագի քառամասն երգեցողութիւնը մեկնարանէ եկեղեցույ Սնի երգչախումբը, զեկալա՝ բոլորեամբ Հրանդ Աճէմեանի: Յաւարտ

ներկայացումը: Միայն, ինչպէս ուսումնասիրողը ճշգրտ է, ասոնցմէ 68ը արդէն քննուած եւ ստուգարանուած են Հ. Ա. ձեռնարկի կողմէ, ուրեմն երեւան հանձնարարութիւնը 72 է:

1966ին չորրորդ տղաբնութեան արժանացած եւ, հետեւաբար, ամէնէն հաւաստի « Թ ու ը ե ի ն լ զ ու ի բառարան » ին մէջ, լոյս տեսած Թուրքիա, ներկայացուած 140 բառերէն կան 60ը, սակայն զբանց հայկական ծագումը չէ նշուած: Բառարանագիր Փարս Թուրք լաճը (Բարսեղ Թուրքաճեան) 1971 - 1974ին լոյս ընծայած « Ովկիանոս Թըրքական հանրագիտական բառարան » ին մէջ, ուսումնասիրողին մասնաշաղկապում 60ը ներկայացուած են, բայց միայն 18ին կողքին նշանակուած են անոնց հայկական ծագումը:

Ս. Ամիրեանի եզրակացութիւնն է, թէ « մեր ձեռքի տակ եղած քուլթ գրական - մութիւնից հաւաքած 140 փոխառեալ բառերը կազմում են միայն մի մասը այն ընդհանուրի, որն օգտագործուում է Թուրքիայի գաւառների խոսակցականութեամբ եւ գրական երկերում: Մեր հետազոտութիւնները համազգում են, որ այդ քանակը կարելի է կրկնապատկել, եռապատկել »:

ՔԱՂԱՅՆ

(*) Թիւ 4, նոր ստացում:

(**) Հր. Հայաստան հրատարակչու - քեան կողմէ, Երեւան, 1975, քարգմանուած Հ. Մարտիրոսեանի կողմէ: Տես « Յաւարտ » 1976 Յունիս 25 եւ 27 քիւրը, նոյն խորագիրով:

պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ եկեղեցույ հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողաց յիշատակին:

×

Ժամը 13.30ին, Իսի քաղաքապետ - րանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ տարեդարձի ճաշը, որուն մասնակցեցան Իսի եւ Քլամատի քաղաքապետները, Սերովիկ Արք., Լիւնի եւ շրջաններու ներկայի եւ Իսի նախկին հոգեւոր հովիւ Նորման Վրդ. Զաքարեան եւ հոգեւորութիւն մը:

Բացման իր խօսքով Հոգաբարձութեան ատենապետը Սարգիս Պետոյեան, տուաւ պատկերը Հոգաբարձութեան գործունէութեան, որ եկեղեցույ տնտեսական մասնակցութեամբ անգլիկ կ'ընդգրկէ նաեւ մշակութային կալուածը՝ երգչախումբ, խառնախումբ, պարախումբ, կերպնորայի դպրոց, հայերէնի դասընթացը: խօսք անցնելով շրջանի նոր հոգեւոր հովիւ Միւտոն Արք. Գրգորեան, շնորհ ժողովուրդին անտարբերութիւնը եկեղեցույ հանդէպ, օրինակ տալով որ իր պաշտօնի կոչուելէն երեք ամիս ետք տակաւին ժողովուրդը իր նախկին հովիւը կը փնտռէ առանց տեղեկի ըլլալու որ ան ուրիշ քաղաքի մը մէջ պաշտօնի կոչուած է: Հոս անհրաժեշտ է ձեռնարկ մը: Եթէ Փարիզի Առաջնորդարանը պաշտօն. հաղորդագրութեամբ մը մամուլի միջոցաւ շայտնէ պաշտօնի նոր նշանակումները, ժողովուրդը ուրիշ կ'ընայ տեղեկի ըլլալ: Ինչո՞ւ քննադատութեան թիրախ դարձնել ժողովուրդը, երբ ամէնէն տարեկան պատշաճութիւնները շին յարգելով մեր եկեղեցական իշխանութեանց կողմէ:

Այնուհետեւ խօսք առին Իսի եւ Քլամատի քաղաքապետները՝ որոնք շնորհիւ ետք իրենց շրջանները հաստատուած հայ համայնքներու շնորհաբար ոգին եւ անոնց բերած նպաստը շրջաններու զարգացման, իրենց համակրանքը յայտնեցին Նորման Վրդ. Զաքարեանի հանդէպ, որ աւելի քան հինգ տարիներու պաշտօնավարութեան իր շրջանին կրցաւ իրականացնել զբաղանջ շատ մը ծրագիրներ:

Այն երգչախումբին մեկնարանած հայկական ժողովրդական երգերէն ետք, խօսք առաւ Նորման Վրդ. եւ շնորհակալութիւն յայտնելով իրեն հանդէպ եղած գնահատական արտայայտութիւններուն համար ծանրացաւ Իսի շրջանին մէջ եկեղեցույ դերին վրայ, մասնաւորապէս այն բոլոր բարիքները որոնք ծնան ազօրեալ տան կառուցումէն ի վեր եւ փոխ առնելով Սերովիկ Արք. Պետոյեանի քարոզի մէջ ակնարկը ընդգծեց անհրաժեշտութիւնը եկեղեցույ կողքին մասնակցարժեքի մը կառուցման:

Ապա, Պէթի Տէրտէրեանի զեկալարութեամբ պարախումբը հրամցուց քանի մը տոհմիկ պարեր, որմէ ետք ճաշը վերջ գտաւ Սերովիկ Արք. ի փակման խօսքով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Երկու Տող՝ Պարզեւունքի Յիշատակին

— 0 —

« Յաւարտ » այնքան սրտառու է եւ արժանի բառերով ներկայացուցած էր արդէն ողբացեալ բանաստեղծուհի՝ Պարզեւունքի Պետրոսեանի ճշգրիտ պատկերը: Որպէս վաղեմի ու մտերիմ բարեկամ մը Պետրոսեան ամուլին, ի խորոյ սրտի կը փութամ երկու տողով ծագելիփունջ մը շնորհել տաղանդաւոր Հայուհիին յիշատակին: Վարագոյրը երբոր բացուի, ես կ'ամ-չկ'ամ, ծագող լուսինն համար միւսնոյնն է:

Սիրելի Պարզեւունքի, դուն որ բառ առ բառ քոց գիտէիր պարսկի մեծ երգիչին կախարդիչ գերթումները, զորս այն - քան յափշտակութեամբ կը լսէինք քեզ - քու շրջանէն արտասանուած քու շրջանէն, որքան կը յարմարի, ի միջի բոլորին, անուշա եւս քեզի, բայց դուն, հարազատ զաւակ հերոսական Ուրֆայի, իմացած էիր անտարակոյս, Սկիւտարի անմահ սովակին, մասուան իր ողբերգի սա վերջին խօսքերը եւս: Երբ յիշատակաւ ալ թառամի, ո՞հ այն ատեն ես կը մեռնիմ: Հէք Պարզեւունքի, ի կենդանութեան դուն եւս մին՝ վտարանդի բեկորներէն, այսօր ահա անհետացած, բայց ի զուր ուղեցիր վերջին հանգիստդ դռնէլ հայրենի հողին տակ, շնորհ: Ու հարազատ հայրենիքին փոխարէն հին Հելլադան է որ քեզ իր դիրքը պիտի առնէ: Գիտցիր սակայն որ պիտի ապրիս միշտ մեր մէջ, վասնզի անկարելի է որ քու յիշատակդ թառամի:

ԳԵՂԱՄ ՏԵՐ-ԱՆԴՐԵԱՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՄ
ԳԵՂԱՄ

ՍՈՖԻԱՅԻ « Երեւան » կազմակերպութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ Մայիս 28ին նշուած է Վարդանանց հերոսամարտը: Արտո Պէրպէրեան խօսելով Վարդանանց հերոսամարտի պատմական նշանակութեան մասին, ըսած է 1530 տարիներ անցած են Աւարայրի դաշտին վրայ, Տղմուտ գետի ափին հայ ժողովուրդին դոյութեան համար ճակատադրական նշանակութիւն ունեցող պատերազմէն, բայց դեռ մեր մէջ վառ է այն հերոսական օրերու յիշատակը: Որովհետեւ Վարդանանց ճակատամարտը յետագայ սերունդներուն որպէս հայրենասիրութեան օրինակ ծառայեց, փարոսի նման լուսատուրեց հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը հասնելու համար մինչեւ Սարգսապատ:

տէ շինուած են, ջրհեղեղի, վար ընող հողագործներու, առաքելներու նկարներ - րով, Արարատով զարդանկարուած: Ընդարձակ գետին վրայ 500 ուղղանկյուն պղնձ կը քաշէին: Քարերու ու մուրճերու ձայներ ընդարձակ գետին վրայ, փայտ կտորներու ձայն անտառին մէջ: Ան - մուկ, ժիւր աշխարհն էր բռնել: Վանքը աւարտած էր եօթն տարին...

Վարպետ ու աշխատ մօտեցած էին վանքի աւերակներուն: Պատին կոթած կային հսկայ սիւներ, խոյակներ՝ կիսով հողի մէջ թաղուած: Անոնց երեւոյթը նման էր հին ու հանճարեղ բա - նաստեղծի մը ջարդուած դանկին:

Ճամբորդները պահ մը իրենց կռնակի փորիկ բռնեցին վար առին, ու հանգ - չելու համար նստեցան դուռի ձեւ ունեցող փորուած քարի մը վրայ, որուն ե - զերքերը քանդակուած էին կիսով ջարդուած խոյերու փորիկ գլուխներ: Մի քիչ հեռուն՝ շրջուած սիւնի մը վրայ քրտր փորիկ այծարած մը կեցած էր շիտակ ու իրենց կը նայէր:

(Շար. - 101)

ՍՊԻՏԱԿ ԶԻԱԽՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ

ՎԱՐՊԵՏ ՈՒ ԱՇԿԵՐՏ՝ ԿԱԼԱՆԱԻՐ

Ճամբը վրայ դիւզացիներու շարքաւորուած: Կրկն, բոլորիկ ոտքերով, խոտի ծրարներ շալակուն: Գիւղի խեղճ, ճամբուն մէջտեղ կեցած, առուի երկայնքին շարուած ծառերը կը համրէ: Մէկ, երկու, երեք... Մանոյի ծուռ շուքը կ'ըսէ ճամբուն վրայ ինկող արեւն զարմար: Ճամբան կտրող փութկոտ նապաստակներ, արտերու մէջ շուրի ձայն ու խոփերու փայլ:

Վարպետ ու աշխատ, քանի կը մօտե - նային վանքին, քարերը հետզհետէ կը խոյրանան: Սիւները իրարու թիկուն - քին կ'ընեն՝ հսկաներու նման կեցած

էին:

Այնտեղ, ուր թթերու ճամբան կը հատ - նի, կը սկիւր լայն ու սաւաքարերով շին - ուած ճամբայ մը:

Մարտիկ, աղաս, - ըսաւ խալֆան՝ կռնակի փորիկ ծրարին կապը ծրեց - նելով, - էս վանքի հին ճամբան է, ուր կ'անցած են մեր երանելի նախնիքն - րը ձիերով ու կառքերով: Մեծամեծներ, իշխաններ ծ ի ր ա ն ե վ ո յ ն հ ա - ղ ու տ ն եր ո Վ կը մասնակցէին վանքի հանդիսաւոր օրերուն: Այդ օրը, հեռու տեղերէ կու գային փէշլիկներ՝ կա - պերու վրայ խաղալու, ձիաւորներ՝ ձի - րիս նետելու, կու գային՝ կիւլէշ բըռ - նողներ, ձիու նալ ծողներ: Էն Կիրօն տեսա՞ր, աղաս. էնոր եղի նման դէմքին, էնոր հաստ ու մազոտ մառներուն մէջ մեր նախնիքներու ժառանգութիւնը կայ:

ՀՈԳԵԶԱՆԳԻՍ

Պ. Զարեհ Մինասեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա - տարուի Կիրակի, Յունիս 29ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին իր կնոջ՝

ԱՍՏԳԻՅ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
(ծննդ. Թաւրթեան)

մահուան քառասունընէ առթիւ, ինչպէս նաեւ Մինասեան, Թանտեան ընտանիքի հոգեհանգստի:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալին յիշա - տակը յարգողներուն:

×

Այլի Տիկին Շաքէ Մայիսեան, Օր. Անի Մայիսեան կը ծանուցանեն թէ հո - գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 29, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆԱԶԱՐԻԹ ՄԱՅԻՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունընէ առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Լեւոն Քանարեան, իր խնամիկն՝ ալրի Տիկին Էօփէնի Բօսէնի մահուան եւ իր ամուսնոյն՝ Պ. Կոնկուստ Բօսէ - եանի մահուան Յիշ. տարեդարձին առթիւ 300 Փր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին (ստանալ «Յառաջ»-ին) եւ 300 Փրանք ալ «Յառաջ»-ին:

« ՅԱՌԱՋ » Ի

ԲԱՐԳԱՆԱՅՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶ. — Տիկ. Լիւսի Աշեան 100 Փ.:

ԼԻՈՆ. — Պ. Բիթապեան 50 Փր.:

ՄԱՐՍԷՅԷ. — Պ. Պօղոս Մանոյեան 40:

EREVAN restaurant
ՀԱՅԱՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՔՈՒՐ ԽՈՂԱՆՈՅ - ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԵՐՄ ՄԹՆՈՂՈՐՏ

ՄԱՏՁԵԼԻ ԳԻՆԵՐ

ԶՈՐԵՔՇԱՐԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ԶԻԹԱՊՈՒՐ, ՄԱՆԹԸ

ՀԻՆԳՇԱՐԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ԼԱՀՄԱՃՈՒՆ ՈՒ ԶԻ - ՔԷՕՅԹԷ
(Պատուէրի վրայ)

ՈՒՐԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ՝ ՍՈՒ - ՊԵՕՐԷԿ

ԵՒ ԱՄԷՆ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌՏՈՒ՝ ՊԱՏՈՒԷՐԻ ՎՐԱՅ՝ ԵՒ Ա. Շ

ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱՐԱԹ՝
Duo Hartar
ՅԱՐՈՒԹ ԵՒ ՎԻԴԷՆ

FERME LE MARDI ՓԱԿ Է ԵՐԵՒԱՆԻ
ՀԱՇ ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒԻ ՆԱԵԻ ՏՈՒՆԵՐԸ, ԱՊՍՊՐԱՆՔԻ ՎՐԱՅ:

ՓՈՒԱՆ ԵՄԱԿԵՊԱԿԻ

Իրենց սիրելի մօրեղբոր՝ Աժուր Զըր - քաշեանի (Մարտի) մահուան տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկ. Սուրէն Գործունե - եան հետեւեալ նուէրները ըրած են. —

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցի - լոյ պայծառութեան 2500 Փր., Մարտի - լի Մայր եկեղեցի՝ 2500 Փր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնոր - հակաութեամբ ստացած է. — Միտքեան ընտանիք 500, ոմն, Տիկին Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Սայրի, Տիկին Սրապեան, Տէր եւ Տիկին Կիւրճեան, Ասլանեան եւ Աւագեան, Մարթայեան, Ֆերմայեան, Բեհլիվանեան 100ական, Ֆերմայեան 200, Տիկ. Պենկեան, Տիկ. Զինտոյեան, Վ. Աղամեան, Պաշտուրեան, Գալիք - եան, Քէշիշեան, Աղամեան, Շիրվան - եան, Տիկ. Շիրինեան 50ական, Բոլոյ - եան 30 Փր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄԾԱԿՈՅԹ
ORGANISATION TERRE ET CULTURE

7, RUE DU FBG. ST. HONORE — PARIS 75008

IV-eme Campagne de Travail - Eté 1980

MISE EN VALEUR DES DOMAINES ARMÉNIENS D'IRAN DU NORD

Sejours de 2, 4, 6, 8 Semaines
Juillet et Août, 4 Stations Fixes

STATIONS PERIFÉRIQUES SUPPLÉMENTAIRES

Stations de séjour installées dans les grands monastères (ST. THADEE et ST. ETIENNE) et dans les villages, à peuplement arménien. Rotation assurée dans la mesure du possible

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS -

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ -

PARIS: K. Kevonian, 702-99-45 LYON: I. Baravian, 849-90-62
MARSEILLE: S. Sarkissian, 52-18-75 BRUXELLES: P. Isbendjian, 537-86-41

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆՍՅՈՒՆ ՄՐՑՈՒՄ

RALLY - PAPER

Կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ. ի Փա - րիզի մասնաճիւղի ընկերային յանձնա - խումբին կողմէ, Յունիս 29, Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 10-30էն սկսեալ: Մեկնում՝ Փարիզի Մշակոյթի Տունէն: Արձանագրութեան եւ մանրամասնու - թեանց համար դիմել կամ հեռաձայնել նոյն վայրը՝ 824-63-89:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՊՕՂՈՍ - ՊԵՏՐՈՍ
ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի, Յունիս 29, ուխտի օրն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցի - լոյ: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պա - տարագ: Պատարագէն ետք կը կատարուի մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցո - ղութիւնը կը կատարուի բաղմամբ, ե - կեղեցոյ երգչախումբին կողմէ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9: Պա - տարագ 10-30: Մատաղօրհնութիւն 12:

ՄԱՐՏԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄԾԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMÉNIENNE DE MARSEILLE
(12,14, Rue St. Bazile)

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՍ
Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 16ին: Յայտագիր՝ պատրաստուած աշակերտ - ներու կողմէ. — Արտասանութիւն, խմբ - րեղ, պար, թատերական պատկերներ, ցուցադրութիւն աշակերտներու կատա - րած աշխատանքներու: Հիւրասիրութիւն, պիւֆէ:

Մուտքը ազատ է

ՅՈՒՇԱՏԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամու - հիները Հինգշաբթի, Յունիս 3, ժամը 20ին նոյն հաւաքատեղին:

VOYAGES
EN ARMÉNIE 1980

1° VOYAGES DE 12 JOURS

du 03 au 14 octobre 3 290 F

du 20 juin au 1er juillet 3 890 F

du 12 au 23 septembre "

2° VOYAGE DE 14 JOURS

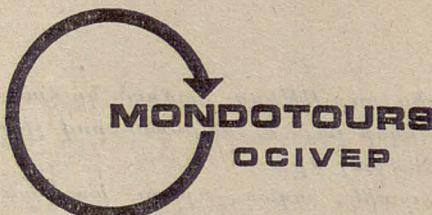
du 09 au 22 août 4 190 F

3° VOYAGES DE 16 JOURS

du 08 au 23 août 4 550 F

du 04 au 19 octobre 3 890 F

Renseignement - inscriptions

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans
Elia PEHLIVANIAN
2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.
tél. domicile: 384 31 28
Renseignements à Décines
M. ISKENDERIAN
CAFE DE LA PAIX
tél. (16-78) 49 25 37

renvoyer le coupon-réponse le plus tôt
Les places étant limitées, veuillez nous
possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris
Nom .....
Prénom .....
Adresse .....
..... Tél. ....
Ville ..... Code postal. ....
1) M'inscris au Voyage spécial Arménie
du ..... au .....
ci-joint 25% d'acompte.
2) Désire recevoir une documentation
sans engagement de ma part pour :
.....
Rayer les mentions inutiles

Fonds A.R.A.M

ՄԱՅԻՍ 28-Ը

ԿՐԸՆՈՂԻ ՄԷՋ

Կրճուպի Կապ. Խաչի եւ Նոր Սերուն - դը Յունիս 29, Կիրակի, Ֆոնթէնի Սէ. Ի. Թէ. դաշտին վրայ կը տօնեն Մայիս 28ը, ժամը 10էն սկսեալ:

Կը խօսի. —

ԱՌԼԵՆ ՓԱՓԱՋԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին - ճոխ պիւֆէ
Մասնակցութիւն Անի նուագախումբին
Պիւֆէ — խորոված:
Անճրեւի պարագային՝ դաշտին տեղ
Սէն - Մառթէն տ'էռի Սալ տէ ֆէթին մէջ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍ

ՊՕՄՈՒՆ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի մօրեղայ վարժարանի հան - դէսը Յունիս 29, Կիրակի ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցոյ սրահին մէջ:
Աշակերտութեան կողմէ կը ներկայա - ուի տրամախօսութիւն մը, կ'ըլլան երգ, պար, արտասանութիւն, ղեկավարու - թեամբ Մայիս Կարապետեանի:
Սիրով կը հրաւիրուին հայրենակից - ները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐՃԱՐԱՆ
Մրցումախարաշխարհին
եւ Դաշնակցին

Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԷՆ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթ. Պատուիրակ Երոպայի Հայոց
եւ առաջնորդ Փարիզի
Կիրակի, Յունիս 29, ժամը 13էն
սկսեալ, վարժարանին մէջ
Երգ, պար, արտասանութիւն
Զուգեղայ ՅԱՐԴԱՐ՝ Վիգէն եւ Յառի
Աւանդակաւ մաշ
Խաղեր եւ վաճառք
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

- ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ -

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը, կա - յանի տնօրէնները եւ վարիչները, հան - դիպումի մը կը հրաւիրեն կայան դաջող երախաներու ծնողները՝ Շաբաթ, Յու - նիս 28, ժամը 15ին, 17 Ռիւ Պլէօ:
Մէքքօ Քաւէ:

ՕՐՈՒԱՆ
ԴԵՊՔԵՐԸ

Նախագահին
Մամուլի Ասուլիսը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԻՒԹԸ՝ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հանրապետության Նախագահը իր մասնակցությունը ցուցաբերում է ինքնուրույն տուժալի օրը եւ գլխավորաբար ծանրացալի քաղաքականության եւ Ազգ. պալատականության հարցերու վրայ : Եւ ինչպէս իր հաստատուն թէ Նախագահը ընդհանրապէս դուրս է իր վարած քաղաքականութենէն : Արտաքին ճակատի վրայ թիւքար տնայնութիւն կը պնդէ Ֆրանսայի անկախ քաղաքականութեան վրայ, ճշդ ընդդէմ սակայն թէ անկախութիւն չի նշանակեր չէզոքութիւն ոչ ալ չէզոքաւ — պաշտպանութիւն : Ֆրանսա մաս կը կազմէ պաշտպանութեան մը եւ կը մաղթէ օգնել պաշտպանութեան ժողովրդապետութեանց լոյսութեան եւ զարգացման : Ինչ կը վերաբերի Աֆղանիստանի, Նախագահը կը կրկնէ որ խորհրդային զօրքին միջառնութիւնը անընդունելի էր : Զօրքերու մասնակի պարպումը արարք մըն է լաւ ուղղութեամբ, բայց քաղաքական լուծումը իր մէջ ամբողջ պարպում կը կիրարկէ եւ Աֆղանիստան ալ ինքնուրույն իրաւունք : Ասիկա է, որ Ժիւքար տնայնութիւն պարզած է Բրեժնեւի վարչաւա :

Մերձաւոր Արեւելքի մասին, Նախագահը կը յիշէ թէ պէտք է հաշտեցնել երկու իրաւունքներ, որոնք հիմնական են : Առաջինն է՝ Իսրայէլի Պետութեան պահպանութեան իրաւունքը, միւս իրաւունքն է՝ պաղեստինցի ժողովուրդին գոյութեան իրաւունքը, որ նաեւ տեղեկական իրաւունք մըն է : Այս երկու իրաւունքները կարելի է հաշտեցնել : Ժիւքար տնայնութիւն համոզուած է որ փափաքելի է : Ներկայ լուծումը իրականին մէջ տեսակ մը վազէ է դէպի անդունդ, վասնզի ժամանակը չի բանի ի նպաստ այս երկու իրաւունքներուն հաշտեցման համար : Որո՞նք են այս լուծումին մերձեցումները : Իրականին մէջ, քանի մը տարի է հետեցած ենք անոնցմէ : Միացեալ Ազգիքու Թիւ 242 բանաձեւն է, իրականին մէջ, արարք գրաւեալ հողերու պարտքուն է, հողեր, որոնք ճշմարտապէս արարք են :

Բայց Նախագահին գլխավոր մտահո — ցումընդ պաշտպանութիւնն է եւ ու — թեմէ՝ հիւսիսային զէնքը, որ տարհամոզման դէմ կը նկատէ : ՆԵՐՔՐԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ, հիւսիսային զինուոր, որովհետեւ հիւսիսային որեւէ յարձակման պատասխանը պէտք է հիւսիսային ըլլայ : Զինուորական ծառայութեան շրջանը չի կրնար զեղչուել ներկայ աշխարհին անապահով վիճակին մէջ : Նախագահը յստակ է՝ չի թողարդ որ Ֆրանսական բանակը քանդուի : Ներքին ճակատի վրայ Նախագահը չի թխտեր դժբաղդուի իրաւունքը, բայց ալ իրաւունքը հրապարակ կը դնէ նաեւ պատասխանատուութեանց հարցը : Նախագահը կ'ուզէ նաեւ որ բանուորական ասպարէզ մը ստեղծուի Ֆրանսայի մէջ : Ազատութեանց մասին, Նախագահին տեսակէտն այն է որ չի կրնար միաժամանակ անկախ արդարութիւն մը ըլլալ ու նաեւ յարաւերջին ժխտում կամ ձաղկում արդարութիւն մը : Տնտեսական մարզին մէջ, աշխատանքի տեւողութեան հարցը կը փորձէ հաշտեցնել երկու հրա —

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ — ՀԵՌԱՏՈՒՊ
ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունիս 20-24)

ԱՐԱՐԱՏ-ԴԻՆԱՄՈ (ՄՈՍԿՈՒԱ)
ԽԱՂԸ (*)

խորհրդային 43րդ ակոյննութեան մըրցումներու 13րդ հանգրուանին, « Արարատ » Յունիս 22ին, Երեւանի մէջ յաղթեց Մոսկուայի « Դինամօ »-ի (1-0) : Ողբի սկիզբէն Երեւանցիները անցած են դրոշի եւ բաղմաթիւ անգամներ վտանգաւոր պահեր ստեղծած հակառակորդի բերդին առջեւ, սակայն բերդապահը՝ Վլադիմիր Պիլլույ, կրցած է վարպետութեամբ անառիկ պահել իր բերդը մինչեւ 27րդ վայրկեանը, երբ Բարիկէն Մեկիբեան գլխու հարուածով մը զնդակը զետեղած է Մոսկուայցիներու բերդին վերին անկիւնը : 13 հանգրուանէ ետք զատուորման գլուխը կը գտնուէր Մոսկուայի « Սպարտակ »-ը 20 միւտրով :

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք « Յաւաք »-ի Յունիս 25ի թիւով :

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՔԱՐ ՄԸ

Ալ. Միսնիկեան քիմիական դործա — տան մէջ ստեղծուած է արուեստական թանկաւէր քարի նոր տեսակ մը՝ ալե — լեկեան գմբուխա, որ լայն դործածու — թիւն կ'ունենայ ոսկերչութեան մէջ : Նոր քարը ունի կանաչ գոյնի բոլոր երանգ — ները : Գործատուները ներկայիս կ'արտադ — րէ մօտ տասը տեսակ եւ քառասուն դոյ — ներով արուեստական քարեր :

ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԹԻՐՈՒՄ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՍՈՎԵՏԱՇԷՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Համայնապար կուսակցու — թեան Արարատի շրջանային կոմիտէի նախաձեռնութեամբ որոշուած է ամէն —

մայականներ՝ Փրանսական տնտեսութեան արտադրողականութիւնը ի դիմաց մըր — ցակցութեան եւ աշխատանքի տեւողու — թեան նուազումի փափաքը : Գալով տը Կօլի « Ժառանգութեան », Ժիւքար տնայն — թէն կը յիշէ Վալերիէ մէկ խօսքը — « Մեծ դատերու հանդէպ իսկական ա — լանդութիւնը ուրիշներուն ըրածը ընել չէ, այլ վերագտնել ողբն որ ընել տուած է այդ բաները եւ որ կրնայ ընել տալ բոլորովին ուրիշներ՝ ուրիշ ժամանակ — ներու մէջ » :

ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԹԻՐՈՒՄ

ԻՐԱՆԻ մէջ Փրանսական թերթերու ցրումը դադարած է ինչ որ տարօրինակ կը թուի քանի նոյն սեղմումը չկայ անգ — լիական կամ ամերիկեան մամուլի նկատ — մամբ : Այս կարգադրութիւնը հետեւանքն է եղեր Նախկին Եւրոպական ժողովին որոշած ամպարիքին իրանի դէմ :

ԵՆԶԱՆՏՊՈՒՐԿԻ Սընտէյ Թայմզ չա — բաթթերթին համաձայն, ծրագրեր մը կայ գերեզմանահանելու 270 սեւեր, թաղ — ուած Ռանտպուրի գերեզմանատունը, « տեղ բանալու » համար սպիտակամորթ — ներու...

տարի, Յունիսին, Պարոյր Սեւակի ծննդ — դաւայր Սովետաշէն գիւղին մէջ կազմա — կերպել բանաստեղծութեան նուիրուած հանդիսութիւն : Առաջինը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ Հայաստանի դա — նազան շրջաններէ եկած հիւրերու, դրող — ներու եւ սիրող արուեստագէտներու : Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութեան մա — սին խօսած են ուսուցչուհի Արաքսեայ Գասպարեան, կուսակցութեան Արարատի շրջանի քարտուղար Ա. խորշուդեան, Յովհաննէս Ծահմերեան (Կիւպրոսէն) եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Վարդգէս Պետրոսեան : Բա — նաստեղծներ Վ. Բաբայեան եւ Մ. Միլըր — տչեան կարդացած են Սեւակին նուիր — ուած իրենց քերթուածները : Հանդիսու — թեան ընթացքին սփռուած են կոմիտաս — եան մեղեդիներ եւ ունկնդրուած Պարոյր Սեւակի գործերէն ընթերցումներ, տա — րաբար բանաստեղծին կողմէ՝ ճայնե — րիզի առնուած : Այնուհետեւ ներկայները դիտած են Վեդիկի կերպարուեստի ման — կական դպրոցի ուսուցչներու եւ աշա — կերտներու՝ Սեւակի գործերու մոթիֆ — ներով պատրաստած նկարչական բացօթ — եայ ցուցահանդէսը :

ՀԻՄՆԱՅ ՔՈԶՈՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 70ԱՄ —

ԵԱԿԻՆ ՆՈՒԹԻՐՈՒՄ ԶԵՆԱՐԿՆԵՐ

Երեւանի ուսական տաճարի թատ — րոնին մէջ տեղի ունեցած է Հրաչեայ Քո — չարի նուիրուած յորդանական երեկոյ — թը, որուն ընթացքին Հայաստանի Գր — րողներու Միութեան վարչութեան քար — տուղար Մկրտիչ Սարգսեան խօսած է հանգուցեալ զբաղէտին կեանքին ու գոր — ծին մասին : Ոսք առած են նաեւ Սերօ Սանդաղեան, Վահագն Դաւթեան, Սիւ — վա Կապուտիկեան, Հայկէ Զնդի, Հրանտ Թաճարեան, Վաղգէ Մնացականեան եւ Ակադ. Գէորգ Դարբինյանեան յուշեր պատմելով եւ Հր. Քոչարի երկերու ար — ժէքին անդադառնալով : Երեկոյթին ներ — կայ եղած են Կեղ. Կոմիտէի քարտու — դար Վլադիմիր Դաւթեան, Հայաստանի նախագահի տեղակալ Յովհաննէս Բաղ — դասարեան, Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Վարդգէս Պետրոսեան :

ՀԻՄՆԱՅ ՔՈԶՈՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 70ԱՄ —

Երեւանի Մ. Արեղեան Գրականութեան Հիմնարկի կազմակերպութեամբ տեղի ու — նեցած գիտական նստաշրջանի բացումը կատարելով Փրոֆ. Մ. Աղաբաբեան ներ — կայացուցած է զբաղէտը : « Հրաչեայ Քո — չարի զինուորական օրագրերը » նիւթին շուրջ զեկուցում մը կարդացած է Դոկտ. Զ. Դուկասեան անդադառնալով յատ — կապէս Հր. Քոչարի նամականիին, որ պատմական եւ զբաղական արժէք կը ներ — կայացնէ լոյս սփռելով հեղինակին կեան — քի գանադան հանգրուաններուն վրայ : Գրականութեան Հիմնարկի տնօրէնի տե — ղակալ Վ. Մնացականեան ներկայացու — ցած է հրապարակադիրը, իսկ Ժ. Մա — տինեան վերլուծած է 1964ին լոյս տեսած « Սպիտակ գիրք »-ը, որուն մէջ հեղինա — կը կը դրուատէ հայրենիք, հող, տուն եւ ընտանիք կորսնցուցած հայ շինականին հոգեկան ուժը : Ոսք առած է նաեւ Գ. Սեւան եւ անդադարած Հր. Քոչարի արտասահման ճամբորդութեան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՈԹԻԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 43ՐԴ ԱՆՈՑՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ՅԱՂԹԵՑ
ԴԻՆԱՄՈ ԿԻԵՒԻ 2-0

Յունիս 26ին, իր դաշտին վրայ, Արա — րատ Օր դէմ 2 կէտով յաղթեց Դի — նամօ — Կիւեւի : Դասաւորման գլուխն է միշտ Սպարտակ (Մոսկուա) 22 կէտով :

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՈՒՐԵՐ

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՑ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆՈՒԱԳԱՆՈՒՄԻՐԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻՆ

Երեւանի Հայհամերգի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած է նուազահանդէս մը, մասնակցութեամբ Լիթուանիոյ պետա — կան սենֆօնիք նուագախումբին, ղեկա — վարութեամբ Ե. Դոմարկասի : Յայտա — գիրը բաղկացած է Լիթուանիոյ երաժիշտ — ներու վերջին տարիներու գործերէն :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՆՈՒՄԻՐԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻՆ

Երեւանի Ա. խաչատրեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքապետարանի փո — դաւոր նուագախումբին երեկոյթը, ղե — կավարութեամբ Հայկազ Մեսայեանի : Մեկնաբանուած են Անդրէյ Բաբայեան, Աննօ Բաբայեանեան, Գլադուսովն եւ Զայկովսկին գործեր :

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻ
ՀԱՄԵՐԳԸ

Երեւանի « խմբերգային Արուեստի Տուն »-ը տեղի ունեցած է համերգ մը, մասնակցութեամբ Երեւանի Երիտասար — դական երգչախումբին, ղեկավարու — թեամբ Նելլի Մաթեւոսեանի : Յայտա — գիրը բաղկացած է հայ, ռուս եւ եւրո — պացի երաժիշտներու գործերէն :

ԵՐԳԻ ՈՒ ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՑԹԸ
ԼԵՆԻՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Հայաստանի երգի ու պարի համոյթը (գեղարուեստական ղեկավար՝ Էմմա Ծա — տուրեան) երեկոյթներ տուած է շեռնա — յին Ղարաբաղի մէջ : Ջերմ ընդունելու — թիւն գտած են Լոռիի եւ Տարսիսի աղ — դազարական պարերը, Սապրէ — Նովայի « Բամանչա » երգի հիման վրայ բեմա — դրուած համանուն պարը, « Վախենա՞մ քեմ » ժողովրդական երգ ու պարը, « Տրեխներ » կատակ — պարը :

Երեւանի Ծարժանկարի Տան մէջ տեղի ունեցած է « Ապրեցէ՛ք երկար », « Կեան — քի լաւագոյն կէսը », « Թռիչքն սկսում է գետնից », « Երկնագոյն առիւծ », « Մե — ուր ձիւն վրայ » եւ « Լեզենդ ծաղրա — ծուր մասին » ժապաւէններու ցուցադրու — թիւնը : Այս առթիւ քննութեան ենթա — կուած են Հայաստանի շարժարուեստա — գէտներու տանիքը աշխատանքները Հա — յաստանի մէջ շարժանկարի արուեստի զարգացման շարժութեամբ : Ոսք առած են Պետական Ծարժանկարի նախագահ Ռ. Սամսոնով, Ծարժարուեստագէտներ — րու Միւլիսեան Ա. քարտուղար Կ. Քա — լանթար, « Հայֆիլմ » արուեստանոցի տնօրէն Ե. Ստեփանեան, բեմադիրներ, խմբագիրներ եւ քննադատներ առաջարկ — ներ ընելով ժապաւէններու գեղարուես — տական մակարդակի բարձրացման հա — մար :

ԳԵՂԱՌԻՔ

ՀԱՅԻՐՍ՝ ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՓԵԱՆ

ՊՈՒՐՁ ՀԱՄԱՐՏԻ « Յակոբ Տէր-Մե-
լան » թատերադրանքին մէջ, Յունիս
մէջ, տեղի ունեցած է ՀՕՄԻ 70ամեա-
ւոյն նուիրումը հանդիսութեան մը, ո-
րին ընթացքին Մէթր Վարդգէս Շամ-
լան ընթացքին մը անդադար -
առաջ է կանգնել այս կազմակերպութեան
մասին Գեղարուես-
տական գործունէութեան մասնակցած են թա-
ւազան յայտարարելու թէքան (մեներգ), Անի Սարաֆ-
բեկ (դաշնակ) եւ Մովսէս Սաւան (ար-
տաւանութիւն)։ Փակման խօսքը արտա-
սանած է թեմին առաջնորդը՝ Արամ եպիս-
կոպոս Գեղեցեան։

ԱՆՈՒՄԻ մէջ (Հարաւ. Պարսկաս-
տան), Մայիս 27-28ին նշուած է Հա-
յաստանի Հանրապետութեան անկախու-
թեան 62րդ տարեդարձը։ Մայիս 27ի
եկեղեցական հանգում կատարուած է Ս.
Մարգարէի եկեղեցւոյ Ներսէսի Յուշարձանին
մօտ մինչեւ յաջորդ առաւօտ, պատա-
ռակ եւ հանրապետական մարտնչի ա-
րարողութեան աւարտը։ Երեկոյեան,
հիւրերն ազգային վարժարանի սրահին
մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան բա-
ղարձակ կատարած է Ռազմիկ Աղաբեկեան,
իւր ընթացքին մէջ Սամսոն Առաքելեան։

ՀԱՅԻՐՍ Միութեան վարժարանին
մէջ, Մայիս 18ին, տեղի ունեցած է վար-
ժարանի տարեկան մարզահանդէսը։ Ներ-
կայ եղած են Հայ Կաթողիկէ Կաթողի-
կոս - Պատրիարք Հայկապետ Պետրոս ԺԵ.,
անդայի կաթողիկէ համայնքի առաջ-
նորդ Գեորգ Արք. Լալեքեան, Պէտրոսեան
Արք. Պետրոսեան եւ Գամբիւրի
Հայ Կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ
Գրիգոր Եպիսկոպոս։ Այսպէս, Հանդէսը
զոր վարած է Սահակ Շահինեան, սկսած
է տողանցքով մը, որուն մասնակցած են
300է աւելի աշակերտներ։ Բացման խօսքը
արտասանած է Հ. Եպիսկոպոս Տէր - Ղազար-
եան, վարժարանին տեսուչը։ Տեղի ու-
նեցած են մարզական պարեր, մրցումներ՝
զանազան ձևերով մէջ։ Գնահատելի աշ-
խատանք տարած են վարժարանի մար-
շալներն ուսուցիչը Մուրադ Ասատուրեան
եւ Միութեանի աշակերտներէ բաղկա-
րած նուազախումբը, զեկավարութեամբ
Յիւզի ժամկոչեանի։ Մարզահանդէսը
մեծ տպաւորութիւն ձգած է ներկայ բազ-
մութեան վրայ։

Երբ որ Գիտցաւ անաղարտ պահել ա-
րեւելեանութիւնը ու դրաւ զայն մեր
ընտանիքի տրամադրութեան տակ, ու ինք
վերադառնալով անոնց ափին, գիտցաւ
մեջ համայն։

ԼԵՔՕ ՏԸ ԼԱ ՖԻՆԱՆՍ

ՄՊԻՏԱԿ ԶԻԱԽՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԱՌԱՋԻՆ
ՎԱՐՊԵՏ ՈՒ ԱՇԿԵՐՏ՝ ԿԱԼԱՆԱԽՈՐ
- Մարտիկ, տղաս, այս մասը վանքին
չխառնուի մտադրէ, - ըսաւ խալֆան՝ ոտ-
քի ելելով։ - այս քարերը թափուած կա-
մարն է ու բոլորակ սիւները՝ խոշոր դը-
րան։ Այս մասը ընդարձակ նախադա-
ւելին է, ուր, հանդիսաւոր օրերուն, ե-
պիսկոպոսները իրենց ծանր շուրջանե-
րով աշխարհի չորս կողմերուն անդա-
ստի արարողութիւնը կը կատարէին,
կ'օրհնէին արտ ու խաչինք, տուն ու
քարերը, կ'օրհնէին հունձքն ու պտղա-
նուորութիւնը, կ'օրհնէին ամբարները, թէ՛
թնամիտն եւ թէ՛ բարեկամին։
Խալֆան ցոյց տուաւ դաւիթի ընդար-
-

Յիշուեցան ուսման այն տարիները զորս
հայրս անցուցած է իտալիա։ Թէեւ Յը-
րանսա հաստատուած, իր սիրտին մէջ
առանձին տեղ մը պահած էր իտալիայ
համար։ Բայց անոնցմէ էր, որոնք խոր-
քին մէջ, չեն կրնար իրենք զիրենք Հա-
յէն տարբեր բան մը գտալ։ Հրաշքով վե-
րադարձ 1915ի ցեղասպանութենէն, կա-
տարել եւ կոյր ատելութիւն մը պիտի
սնանէր միշտ Թուրքերուն դէմ։ Եւ երբ,
1977ին երկար ճամբորդութիւն մը կատա-
րեցի Փոքր Ասիա, անցնելով նոյնիսկ
իր ծննդավայրէն (Սամսոն, Սեւ ծովու
ափին), երբեք որեւէ հարցում չըրաւ ին-
ծի այդ երկրին մասին, երբեք որեւէ
պատկեր տեսնել չուզեց։ Իրեն համար,
մեծ խաչ մը կայ քարտէզին վրայ Վոս-
տիւրին եւ Կովկասի միջեւ։

Հայրս կը պատկանէր սերունդի մը, որ
կը փակէ որոշ մշակոյթ մը, նոյնիսկ
Արեւմտեան Հայաստանի, վերջին հա-
ւադատ մտաւորականներէն էր։ Բոլորը
կ'երթան մի առ մի եւ վերջնական խոշոր
մը կայ յաջորդ՝ իմ սերունդին հետ,
անոնք հայրենիքով կը մտածէին, մենք,
կը մտածենք Փրանսերէն, իտալերէն,
անգլերէն, ի հարկին գէշ-աղէկ թարգ-
մաններով յետագային։ Եւ ըսական է։

Երկար տարիներէ ի վեր կ'ուզէր որ,
իրեն հետ առանձին երթամ այցելել ինչ
որ կը մնայ հայկական հողամասէն։ Եւ
հոն է, Երեւան, Կիրակիէն Երեւոյթի
լուսնալիք գիշերը, որ լուրը առի։ Տե-
ղեկացուցի իր բարեկամներէն ոմանց եւ
Երեւոյթի, ամբողջ օրը, առանց դա-
դարի տողանցք մըն էր, Երեւան չէր դա-
ցած, 1971ի իր ցուցահանդէսէն ի վեր,
բայց այնքան մարդիկ կը յիշէին, կար-
ծես՝ երեկ էր։

Ճիշդն ըսելու համար, այն իրողութիւ-
նը, որ հայրս այդքան ճանչցուած, յար-
գուած եւ սիրուած է հայկ. միջավայրին
չըլանալին մէջ, զգացած է անցեալ տա-
րի, Մերձաւոր Արեւելք կատարած ճամ-
բորդութեան մը ընթացքին, հայկ. մշա-
կութեային բոլոր կեդրոններուն մէջ, Պո-
լիս, Հայֆայ, Պէտրոսե կամ Երեւոյթի,
այնքան քաղաքներ, ուր, բացի Պէտրո-
սէն, երբեք ոտք չէր կոխած, ամէն մարդ
ամէն բան գիտէր հօրս մասին, այն վայր-
կեանէն երբ կը տեսնէին « նկարիչ Մու-
թաֆեանի դաւալը », թեւերը կը բաց -
ուէին եւ հարցումներու տեղատարափ մը
կ'ըլլար իր մասին։ Վերադարձիս, երբ կը
պատմէի իրեն, ինք ալ կը զարմանար։

Անցեալ ամիս, խորհ. Հայաստան, նոյն
բանն էր։ Որովհետեւ միայն իր մակա-
րակի եւ իր սերունդին մտաւորականները
կրնան նման ժողովրդականութիւն մը
վայելել, կրնան այդքան հետաքրքրու-
թիւն ստեղծել, իշխանութիւն ինչպէս Ան-
թիլիս, Վենետիկ կամ Վիեննա, նոյն -

քան խորհ. Հայաստանի մէջ որքան՝
Սփիւռքի։ Եւ կը կրկնեմ վերջիններէն
մէկն էր։ Իր յոգեւածները արեւմտեան
արուեստի, Հայաստանի կամ փրկիստ -
փայտեան մասին, դժբախտաբար ոչ
թէ « բացումներ » են այլ մշակոյթի մը
վերջնականները (*), որովհետեւ իմ սե-
րունդին մէջ ո՛վ կը կարդայ, ո՛վ կրնայ
կարդալ։ Հօրս մահով աստիճան մը ա-
ւելի թուլացաւ մշակութային կապը, որ
կրնայ միացնել այս հին ժողովուրդին
զանազան բազմազանութիւնները։ Ինք միայն
Հայ էր, հիմա հայ - Փրանսացի, հայ -
լիբանանցի, կամ հայ - խորհրդային ենք։
Երբեմն կը ցաւէր պատմութեան այս
ընկալան յեղաշրջումին համար, բայց
հարկ եղածին չափ պայծառատես
էր զայն հասկնալու եւ ընդունելու հա-
մար։

Եւ մեռաւ կեանքի եւ պայծառատեսու-
թեան այնպիսի լեցուն շրջանի մը մէջ,
զոր երկար առեւն է չէր ունեցած։ Բա-
ւական մութ շրջանէ մը ետք, զառի -
վարը կը բարձրանար եւ տասը տարիէ ի
վեր, Երեւանի ցուցահանդէսներէն ի
վեր, ամիս չէր անցներ. որ ծրագրեր
չուրներ։ Անցեալ տարի Նիւ Յորք ցու-
ցադրեց « Հայաստանը Մութաֆեանի աշ-
քով » թեմային վրայ։ Պիտի վերադառ-
նալ, բայց Հոկտեմբերի իր վերադառ-
կան գործողութիւնը յետաձգեց այս ծրա-
գրերը եւ իր կողմով դիմադրաւ այս
բոլոր հարցերը։ Հակառակ անոր որ ֆիզի-
քապէս տկարացած կը զգար, կը շա-
րունակէր ապագան կազմակերպել. -
Սեպտեմբերին Գարազաս պիտի ցուցա-
դէր - նոյնիսկ զրեց ինծի ըսելով թէ
կ'ուզէ որ միասին երթանք - Հոկտեմ-
բերին ցուցահանդէս մը նախատեսած էր
Փարիզ եւ ուզեց որ հետաքրքրուիմ օր
մը Մոսկուա ցուցադրելու կարելիութիւն
թեանց մասին։ Իր երազը 1982ի համար
էր, իր 75ամեակը տօնել Երեւան ցուցա-
հանդէսով մը, զաւակներն ալ տանելով
եւ հոն, ամէն մարդ իրեն կը սպասէր։

Արդեօք միութեանութիւն է գիտնալ թէ
մեռաւ կեանքով շրջանի մը։ Թերեւս...
բայց նաեւ ցաւով է որ կ'անդադրանանք
թէ տակաւին ինչե՛ր կրնար ընել։ Կը
թողու զբաժնեւրը, մանաւանդ պատմա-
ները։ Պատմաւորը, պէտք է ըսել սա-
կայն, ուր տխրութիւնը կը բուրէ, ուր
անձերը դրոշմուած են, բայց նաեւ փա-
ռաւոր ընտանիքներ, որոնք կ'ողբակոչեն՝
ծովը, այդ նիւթը որ մղձակալեց եղած
էր իր անգիտակցի մանկութենէն ի վեր
Սեւ ծովու ափին, կ'ողբակոչեն անտառը,
որու շուրջները միշտ զինքը դիւթած են եւ
մանաւանդ անշուշտ կ'ողբակոչեն Հա-
յաստանը, աւելի ճիշդ ինչ որ կը մնայ
Հայաստանէն։ Նշանակալից է որ երբեք
չէ գտած Արեւմտաւոր եկեղեցին կամ Անիի
աւերակները, որոնք տեսնելին չեն ներ-
կայ Հայաստանէն. բայց բոլոր վան -
քերը, բոլոր եկեղեցիները, բոլոր պա -
լատները, որոնք կը գտնուին Արաքսի
միւս ափին կեանք կը ստանան իր պա-
տուհներուն մէջ։ Եւ մեծագոյն մեծարան-
քը զոր կարելի է ընել իրեն հանդէպ՝

աւա նաեւ վանքի եկեղեցիին խաչքարերը,
խոյաններու վրայ քանդակուած նու -
ռերն ու արձուի թեւերը։

Եկեղեցիին կամարները կը մնային տա-
կաւին։ Քարերու վրայ տակաւին կը մը-
նային կոտորուած ճակատով ու դըլ -
խով առաքելներու քանդակներ, նաեւ
Յիսուսի դուռը՝ մէջտեղէն կոտորած, եւ
երկու կողմերը կը կարգաւորէին զի -
րերը - « Յո. Գո. »։ Աւագանի վարդա-
պոյն քարին վրայ կար Յովհաննէս Մը-
կերտիչի քանդակը։ խոշոր աւագանը ե-
րեք մասի ձեղքուած էր։ Եկեղեցիի 12
սիւններուն յատակները կային տակաւին։

Աղանիներու երամը նորէն վանքի վը-
րային անցաւ։ Պատին ձեղքուած քա-
րերուն մէջ զորչ ճնշողութիւնը իրենց բոյ-
ները դրած էին։ Միջոցին մէջ ճնշողութիւն
ներու ձայն։ Այծարածը քարին վրայ կե-
ցած զիրենք կը դիտէր։ ճնշողութիւնը
ծրոյով ծածկուած պատի մը վրայ տա-
կաւին կը յամառէին մնալ մի քանի դոյ-
ներ - առաքելի մը ոտքերը՝ սանտալ -
ներով ու թեղանիքի կտոր մը կանանչ։

Խալֆան ու աշկերտը մօտեցան պա -
րիսպի չափ հաստ պատի մը, ուր կո -
տորտած քարերու վրայ կային արձա -
նազարութիւններ, թուական ու անուն...

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՓԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

« Յառաջ »-էն առի տխուր լուրը. ոչ եւս
է Զարեհ Մութաֆեան։

Որքանոցի ընկերներ էին Յունաստան.
հին յուշերով հարուստ օրեր։ Կեանքի
պայմանները բաժնած էին մեզ։ Ինք վե-
նետիկ, ես՝ Մարտէյլ։

Միութեան հայրերու շունչով դաս -
տիարակուելէ ետք, Զարեհ դարձաւ ծա-
նօթ արուեստագէտ ու օր մը իրարու հան-
դիպեցանք Հարաւային Ֆրանսայի օդա-
փոխութեան կայանի մը մէջ։ Եկած էր
ընտանիքով։ Ներկայ էր նաեւ մեր սիրե-
լի Նարդուին։

Վերջիջեցինք անցեալը, իսկ իսկ եւ
Սքալա - Օրպիոսի որքանոցի կեանքը։
Խօսեցանք մեր տնօրէն Պր. Միլարի ֆա-
ւազեանի եւ իր կնոջ տարած ազգային
օրինակելի դաստիարակութեան մասին։
Ներկուք ալ վայելած անոնց հայրական
խնամքը։

Որքանոցի ամերիկեան հաստատութիւն
մը ըլլալով, պարզ է որ զանազան միջոց-
ներով շատեր ջանացին որբերը բողբո-
կանութեան մղել։ Զարեհ, ձեւը դաւա-
ընդդիմանալու արուեստագէտի յատուկ
ոճով։ Կազմեց քանի մը ընկերներով
նուազախումբ մը ու Ծնունդի գիշերը ա-
նակնկալօրէն բեմ բարձրանալով սկսան
մեկնարանել Կոմիտասեան պատարագէն
քանի մը կտորներ։ Այդ երգերու ձգած
տպաւորութիւնը մեծ եղաւ բոլոր որբե-
րուն ինչպէս նաեւ ամերիկացի պաշտօ -
նէութեան մօտ։ Բողբոկան դարձնելու
ծրագրերը վիժեցաւ։ « Խորհուրդ մեծ » եւ
« Տէր ողորմեա »-ն իրենց դարական ազդե-
ցութիւնը ունեցած էին։ Կոմիտասը բո -
ղբականութեան մեղեդիներուն հակա -
դրեւաւ դադափարը Զարեհին էր։ Նոյն
օրիով ապրեցաւ իր ամբողջ կեանքը։

Յուզումով կը խոնարհիմ իր թարմ
հողակոյտին առջեւ։

Մարտէյլ Թ. ՊՅՅԱՃԵԱՆ

զգացուն ըլլալն է այդ կեանքին, զոր վեր-
ստեղծած է։ Այդ էր իր ամէնէն փայ-
լալի մը նպատակը։

ԱՐՄԵՆ-ԲԼՕՏ ՄՈՒԹԱՓԵԱՆ

(*) ԽՍՀՄ. « ՅԱՌԱՋ » - Բաբերախում-
բար Քլոս Մութաֆեան կը սխալի, այդ-
քան յոռետես ըլլալով եւ քիչ մըն ալ
կ'անապարէ վերջապէս դնելով։ Չեմ ու-
րանար որ Սփիւռքի սերունդները քիչ
ծանօթ են իրենց յեղափոխ եւ ուրեմն ան-
ծանօթ անոր մշակոյթին բայց եւ այնպէս
Սփիւռքի մէջ կայ հայ երիտասարդու -
թիւն մը, Քլոս Մութաֆեանի սերունդէն
եւ անկէ ետք ալ, որ քիչ կը քափէ, որ-
պէսզի կապը չխզուի հայրենու մահով,
ինք ալ վերադառնալով գէպի աղբիւր -
ները։ Կը բաւէ քիչ մը հաւատք ունենալ
ու արագօրէն հոգեւոր չկարգաւ։

Խալֆային վաղուց ծանօթ էին այդ ար-
ձանադրութիւնները։ Մարտիկին ցոյց
տուաւ վանականներու խուցերուն տե -
ղերը, պատմեց վանականներու համ -
բերատար աշխատանքներուն, ա -
նոնց ընդօրինակած Ս. Գրեգորիւս եւ գը-
ծած նաշխերուն մասին։ Երբ աւելի ա-
ռաջացան, տեսան քարի մը վրայ ինկած
շուք մը՝ կուգ ծաղրածուի այլանդակ
կերպարանքով։

Վարպետ Օհանն էր, որ անուշադիր ի-
րենց քայլերուն, ինքն իր մէջ կորսուած՝
կարծես բան մը կը փնտռէր։

- Ի՞նչ կը փնտռես, Օհան, - հարցուց
խալֆան։

- Հը, խալֆա, դո՞ւն ես, - ըսաւ երա -
զէ մը արթնցողի պէս։

- Ոչինչ, ոչինչ. ութ տարի առաջ այս-
տեղ առաքելի մը քանդակուած ոտքե-
րը տեսած էի։ Հիմա չկայ, չկայ։ Ես
իմ կեանքը կու տայի, Մակար, եթէ այդ
քանդակը ամբողջ գտնէի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հերմինէ Խանէտանեան 150 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»-ին իր ամուսնոյն Արշալիր Խանէտանեանի մահուան 6րդ տարեդարձին ի յիշատակ:

×

Եղեկեղեան - Շամիրնուա ընտանիքը (Սէն Ժերմէն ան Լէէն) 200 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»-ին Յովհ. Թորոսեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՅԻ Վալանտի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ իր անդամուհիները Հինգշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 20ին նոյն հասցի տեղին:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԻ

Կապ. Խաչի ՇՐԸ Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ կայանին, Առնուլի-Սարսէլի մասնաճիւղէն 10.000 եւ Սէն Մօրիսէն 1000 ֆր., Շանեան Արսինէ 1000, Պալեան Փօլ 1000, Հապէշեան Գարլա 100, Գիրէմէճեան 100, Տէրտէրեան 300, Մառուկեան, Սէֆէր - եան, Պամաճեան 250ական, Սինանեան 300, Սինանեան Ա., Աճէմեան Գ., Գալիլեան Մ. 200ական, Սառաճեան 100, Պապիկեան, Տէրտէրեան, Մուրատեան, Ժամկոչեան Ֆուլտը 100ական, Թաշ - ճեան 50 ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:—

Յ. Շէկպօղոսեանի հոգեհանգիստին ալրի Տիկ. Ա. Շէկպօղոսեան, ալրի Տիկ. Ա. Տէրտէրեան, Տիկ. Ասողիկ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկ. Գրըճեան 50ական: Աւետիս Փափազեանի հոգհն. Տէր եւ Տիկին Աւետիս Պապանեան 50, Յարութիւն Սանդուրեան եւ Սահակ Ունճեանի հոգհն. ալրի Տիկ. Ա. Սանդուրեան, ալրի Տիկ. Առաքելեան 50ական, Տիկ. Ալթունեանի թաղման առթիւ Արզումանեան ընտ., Պր. Ռ. Հերզէճեան 50ական, Պր. Հ. Աւետիսեան 20, Պ. Հ. Ֆրանքեան 40, Հերմինէ Յովհաննէսեանի թաղման՝ Տիկ. Աւիք - եան 10, Հ. Աւետիսեան 40, Պր. Զարուբեանի հոգհն. Պ. Յ. Օհանեան 100 ֆր.:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ս. Մերոպ կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները:—

Ոմն 4000 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Խօզթաշ 500, Տիկ. Քէպէլեան 100, Տիկ. Շնորհիկ Յակոբեան 150 ֆր.: Նաեւ ողբ. Ս. Դաւիթեանի մահուան առթիւ իր ընտանիքէն փոխան ծաղկեպսակի 1500 ֆր., Պ. Եսայեանէ 300, եւ Տիկ. Բալուեանէ 100:

ՅԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարտիկ քաղաքի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ալրի Տիկ. Էլիզ Զրբաշեանի, դաւակնե - րուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագանե - րուն Պր. Արծրունի Զրբաշեանի մահուան առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթեւան ընկերուհի Օր. Մարօ Ստեփանեանի մահը, (պատահած երկու - շարթի, Յունիս 16ին Մոնմորանսի հի - ւանդանոցը) եւ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արմէն Յակոբեանի ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագանե - րուն:

ՇՆՈՐՀԱՎԱԽԻ

Մարտիկ քաղաքի Կապ. Խաչի վարչու - թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Շըտեան Տիգրանէ 200 ֆ.:

ՀԱՅ ԱՂԲԱՏԱԽՆԱՍ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍ

Յուլիս 6, Կիրակի ամբողջ օրը

Մոնմորանսի Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ:

- Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:
- Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց:
- Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝ մասնակցութեամբ ֆրանսահայ ծանօթ արուեստագէտներու եւ խումբերու:
- Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր՝ արագ սպասարկութեամբ:
- Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:

Մուտք ազատ է

×

Մոնմորանսի երթալու համար:—

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Enghien-les-Bains et puis prendre l'Autobus No 6 et descendre à l'arrêt Grosly.

LA CAPPADOCE

SOIRÉE SPÉCIALE

Le Vendredi 11 Juillet

— POUR LE 1er ANNIVERSAIRE DE SA REOUVERTURE ET LA SORTIE

— DU NOUVEAU 30 cm. DE

YORGANTZ

AVEC

Orchestre "AN I," de Lyon

TOUS LES SOIRS

— MINAS

MARTEN YORGANTZ

HARRIS LASKARIS

DANSEUSE ORIENTALE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ԿՈՒՅՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Մերոպ կրթարանին մանկապարտէզին համար կը փնտռուի ֆրանսերէնի հայ ուսուցչուհի մը:

L'Ecole Saint Mesrob d'Alfortville recherche pour sa maternelle, institutrice connaissant l'arménien, pour enseignement du FRANÇAIS.

Ecrire au:

Dr. Simonian

11, Ave. de Verdun, 94410 St. Maurice

Imprimé sur les Presses

du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

Նուէրները զրկել՝

Croix Bleue des Arméniens de France

17, Rue Bleue — 75009 Paris

C. C. P. Paris 5985 07

OPTIMA Tours
ARMÉNIE 1980

A PARTIR DE 2850 FR. (tout compris)

prochain départ:

26 JUILLET AU 9 AOUT

CET ÉTÉ... 3 VOYAGES CULTURELS

— DU 15 AU 30 AOUT — (Moscou, Erévan, Tbilissi, Leningrad) accompagné par le Révérend Père ATHANASSE KESSEDJIAN (Mekhitariste)

— DU 22 AOUT AU 5 SEPTEMBRE — avec la présentation tout au long du voyage, historique et archéologique de M. HENRY-PAUL EYDOUX (Conférencier — écrivain)

— DU 29 AOUT AU 14 SEPTEMBRE — «Musique en Arménie — sur les pas de Komitas», conseiller musical ALEXANDRE SIRANOSSIAN (chef d'orchestre)

Cette année plusieurs départs par mois et TOUTE L'ANNEE de 12, 14 et 16 jours.

demandez notre brochure détaillée

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS:

Sonia Coumryantz

OPTIMA Tours

75003 PARIS

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

Métro: Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agréée INTOURIST)

Telex: 211 324 F.

Fonds A.R.A.M

SOUS LA PRESIDENCE D'HONNEUR de

CARZOU

VIIe FESTIVAL
d'art et de la culture

- J. A. F. -

Paris les 31 Octobre, 1er et 2 Novembre

Vous pouvez concourir dans les disciplines suivantes:

1. MUSIQUE (classique, folklorique, variétés) — Chant Ensemble vocal — Instrumental solo — Ensemble instrumental.

2. DANSE (Classique, folklorique) — Soliste — Groupe.

3. LITTÉRATURE (Française - Arménienne) — Prose (nouvelle et essais) — Poésie

4. ART DRAMATIQUE — Mime — Déclamation — Théâtre.

5. ARTS PLASTIQUES — Peinture — Arts Graphiques — Sculpture.

6. ARTS APPLIQUES — Photographie — Céramique — Broderie — Orfèvrerie.

7. AUDIO-VISUEL — Films 16 mm. documentaires ou scénario — Montages diapositives.

CONDITIONS DE PARTICIPATION

— Etre âgé de 15 à 35 ans (pas de limite d'âge pour les groupes et ensembles).

— Etre amateur.

— Peuvent participer hors concours les artistes professionnels et les amateurs de plus de 35 ans.

Droits d'inscription: individuel 50 F.; groupe: 100 F. à joindre au bulletin d'inscription.

Date limite des inscriptions

1er Octobre 1980

Les inscriptions doivent être envoyées à

JAF FESTIVAL

6, Cité du Wauxhall — 75010 Paris.